ทยฺยรฏฺฐสฺส
เตปิฏกำ

๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก สำยุตฺตนิกายสฺส
มหาวารวคฺคสำยุตฺตปาลิ
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๑๙

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

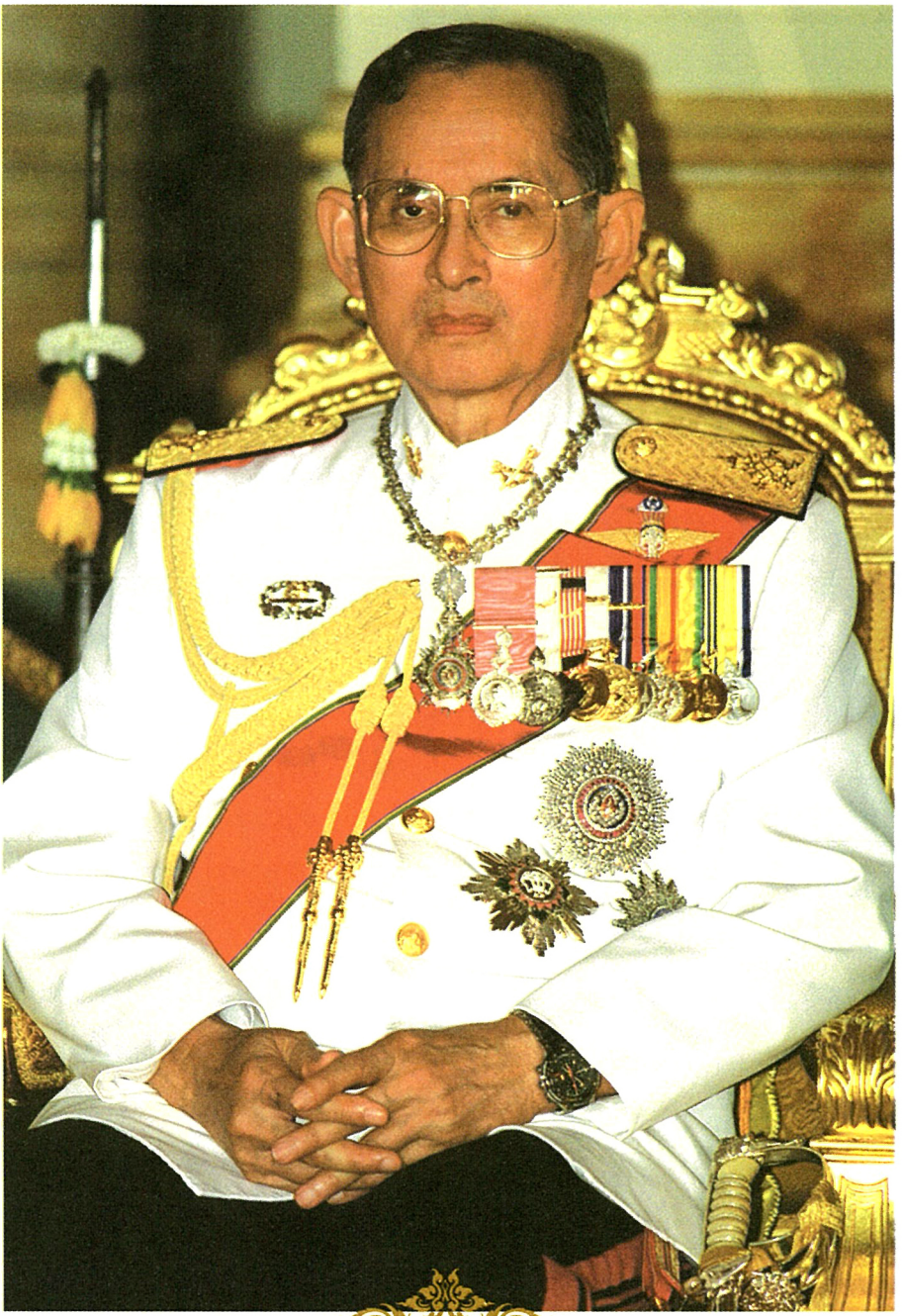

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า" พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไปจะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้าอย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก***สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่** *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ **หมายพระไตรรัตน์**
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญ ๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *"พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน*

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กัน กลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถ คือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺจสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺจสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺจสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko

ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏกเ สำยุตฺตนิกายสฺส
มหาวารวคฺคสำยุตฺตปาลิยา
กิตฺตนปตฺตำ

มาติกา **องฺเก**

๑. มคฺคสำยุตฺตำ

๑. อวิชฺชาวคฺโค

๑. วิชฺชาสุตฺตำ ๑
๒. อุปฑฺฒสุตฺตำ ๒
๓. สารีปุตฺตสุตฺตำ ๔
๔. ชาณุสฺโสณิพฺราหฺมณสุตฺตำ ๕
๕. กิมตฺถิยสุตฺตำ ๘
๖. ปฐมอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตำ ๙
๗. ทุติยอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตำ ๙
๘. วิภงฺคสุตฺตำ ๑๐
๙. สุกสุตฺตำ ๑๒
๑๐. นนฺทิยสุตฺตำ ๑๓

๒. วิหารวคฺโค

๑. ปฐมวิหารสุตฺตำ ๑๕
๒. ทุติยวิหารสุตฺตำ ๑๖

มาติกา **องฺเก**

๓. เสกฺขสุตฺตํ ๑๗
๔. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ ๑๗
๕. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ ๑๗
๖. ปฐมปริสุทฺธสุตฺตํ ๑๘
๗. ทุติยปริสุทฺธสุตฺตํ ๑๘
๘. ปฐมกุกฺกุฏฺฐารามสุตฺตํ ๑๘
๙. ทุติยกุกฺกุฏฺฐารามสุตฺตํ ๑๙
๑๐. ตติยกุกฺกุฏฺฐารามสุตฺตํ ๒๐

๓. มิจฺฉตฺตวคฺโค

๑. มิจฺฉตฺตสุตฺตํ ๒๑
๒. อกุสลธมฺมสุตฺตํ ๒๑
๓. ปฐมปฏิปทาสุตฺตํ ๒๑
๔. ทุติยปฏิปทาสุตฺตํ ๒๒
๕. ปฐมอสปฺปุริสสุตฺตํ ๒๓
๖. ทุติยอสปฺปุริสสุตฺตํ ๒๓
๗. กุมฺภสุตฺตํ ๒๔
๘. สมาธิสุตฺตํ ๒๔
๙. เวทนาสุตฺตํ ๒๕
๑๐. อุตฺติยสุตฺตํ ๒๕

มาติกา **องฺเก**

๔. ปฏิปตฺติวคฺโค

๑. ปฐมปฏิปตฺติสุตฺตํ ๒๗
๒. ทุติยปฏิปตฺติสุตฺตํ ๒๗
๓. วิรทฺธสุตฺตํ ๒๘
๔. ปารงฺคมสุตฺตํ ๒๘
๕. ปฐมสามญฺญสุตฺตํ ๒๙
๖. ทุติยสามญฺญสุตฺตํ ๒๙
๗. ปฐมพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ ๓๐
๘. ทุติยพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ ๓๐
๙. ปฐมพฺรหฺมจริยสุตฺตํ ๓๑
๑๐. ทุติยพฺรหฺมจริยสุตฺตํ ๓๑

๕. อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลวคฺโค

๑. ราควิราคสุตฺตํ ๓๓
๒ - ๗. สญฺโญชนปฺปหานาทิสุตฺตํ ๓๓
๘. อนุปาทาปรินิพฺพานสุตฺตํ ๓๔

๖. สุริยเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๓๖
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๓๖
๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๓๗
๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๓๘
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๓๘

มาติกา **องฺเก**

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๓๙

๗. เอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๔๐
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๔๐
๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๔๑
๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๔๑
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๔๒
๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๔๒

๘. ทุติยเอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๔๔
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๔๔
๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๔๔
๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ ๔๔
๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ ๔๖
๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ ๔๗

๙. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ ๔๘
๒ - ๕. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตจตุกฺกํ ๔๘
๖. ฉฏฺฐปาจีนนินฺนสุตฺตํ ๔๙
๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ ๕๐
๒ - ๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ ๕๐

มาติกา **องฺเก**

ทุติยคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑.	ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ	๕๓
๒ - ๖.	ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตจตุกฺกํ	๕๓
๗.	ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ	๕๔
๘ - ๑๒.	ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ	๕๕
๑๓.	ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ	๕๖
๑๔ - ๑๘.	ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ	๕๖
๑๙.	ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ	๕๗
๒๐ - ๒๔.	ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ	๕๘
๒๕.	ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ	๕๙
๒๖ - ๓๐.	ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ	๕๙
๓๑.	ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ	๖๐
๓๒ - ๓๖.	ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ	๖๑

๑๐. อปฺปมาทวคฺโค

๑.	ตถาคตสุตฺตํ	๖๓
๒.	ปทสุตฺตํ	๖๕
๓ - ๗.	กูฏาทิสุตฺตปญฺจกํ	๖๖
๘ - ๑๐.	จนฺทิมาทิสุตฺตติกํ	๖๗

๑๑. พลกรณียวคฺโค

๑.	พลสุตฺตํ	๖๙
๒.	พีชสุตฺตํ	๗๑

มาติกา **องฺเก**

๓. นาคสุตฺตํ ๗๒
๔. รุกฺขสุตฺตํ ๗๓
๕. กุมฺภสุตฺตํ ๗๓
๖. สุกสุตฺตํ ๗๔
๗. อากาสสุตฺตํ ๗๕
๘. ปฐมเมฆสุตฺตํ ๗๖
๙. ทุติยเมฆสุตฺตํ ๗๗
๑๐. นาวาสุตฺตํ ๗๗
๑๑. อาคนฺตุกสุตฺตํ ๗๘
๑๒. นทีสุตฺตํ ๘๐

๑๒. เอสนาวคฺโค

๑. เอสนาสุตฺตํ ๘๒
๒. วิธาสุตฺตํ ๘๔
๓. อาสวสุตฺตํ ๘๕
๔. ภวสุตฺตํ ๘๕
๕. ทุกฺขสุตฺตํ ๘๖
๖. ขีลสุตฺตํ ๘๖
๗. มลสุตฺตํ ๘๖
๘. นีฆสุตฺตํ ๘๗
๙. เวทนาสุตฺตํ ๘๗
๑๐. ตณฺหาสุตฺตํ ๘๗
๑๑. ตสินาสุตฺตํ ๘๘

มาติกา **องฺเก**

๑๓. โอฆวคฺโค

๑. โอฆสุตฺตํ ๙๐
๒. โยคสุตฺตํ ๙๐
๓. อุปาทานสุตฺตํ ๙๐
๔. คนฺถสุตฺตํ ๙๑
๕. อนุสยสุตฺตํ ๙๑
๖. กามคุณสุตฺตํ ๙๒
๗. นีวรณสุตฺตํ ๙๒
๘. อุปาทานกฺขนฺธสุตฺตํ ๙๓
๙. โอรมฺภาคิยสุตฺตํ ๙๓
๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตํ ๙๓

๒. โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ

๑. ปพฺพตวคฺโค

๑. หิมวนฺตสุตฺตํ ๙๖
๒. กายสุตฺตํ ๙๗
๓. สีลสุตฺตํ ๑๐๑
๔. วตฺถสุตฺตํ ๑๐๔
๕. ภิกฺขุสุตฺตํ ๑๐๖
๖. กุณฺฑลิยสุตฺตํ ๑๐๗
๗. กูฏาคารสุตฺตํ ๑๑๐

มาติกา **องฺเก**

๘. อุปวาณสุตฺตํ ๑๑๑
๙. ปฐมอุปฺปนฺนสุตฺตํ ๑๑๒
๑๐. ทุติยอุปฺปนฺนสุตฺตํ ๑๑๒

๒. คิลานวคฺโค

๑. ปาณสุตฺตํ ๑๑๔
๒. ปฐมสุริยูปมสุตฺตํ ๑๑๔
๓. ทุติยสุริยูปมสุตฺตํ ๑๑๕
๔. ปฐมคิลานสุตฺตํ ๑๑๕
๕. ทุติยคิลานสุตฺตํ ๑๑๗
๖. ตติยคิลานสุตฺตํ ๑๑๘
๗. ปารงฺคมสุตฺตํ ๑๑๙
๘. วิรทฺธสุตฺตํ ๑๑๙
๙. อริยสุตฺตํ ๑๒๐
๑๐. นิพฺพิทาสุตฺตํ ๑๒๐

๓. อุทายิวคฺโค

๑. โพธายสุตฺตํ ๑๒๒
๒. โพชฺฌงฺคเทสนาสุตฺตํ ๑๒๒
๓. ฐานิยสุตฺตํ ๑๒๓
๔. อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ ๑๒๔
๕. อปริหานิยสุตฺตํ ๑๒๕
๖. ตณฺหกฺขยสุตฺตํ ๑๒๕

มาติกา		องฺเก
๗.	ตณฺหานิโรธสุตฺตํ	๑๒๖
๘.	นิพฺเพธภาคิยสุตฺตํ	๑๒๖
๙.	เอกธมฺมสุตฺตํ	๑๒๗
๑๐.	อุทายิสุตฺตํ	๑๒๘

๔. นีวรณวคฺโค

๑.	ปฐมกุสลสุตฺตํ	๑๓๑
๒.	ทุติยกุสลสุตฺตํ	๑๓๑
๓.	อุปกฺกิเลสสุตฺตํ	๑๓๒
๔.	อนุปกฺกิเลสสุตฺตํ	๑๓๔
๕.	อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ	๑๓๔
๖.	โยนิโสมนสิการสุตฺตํ	๑๓๕
๗.	วุฑฺฒิสุตฺตํ	๑๓๕
๘.	อาวรณนีวรณสุตฺตํ	๑๓๕
๙.	รุกฺขสุตฺต	๑๓๗
๑๐.	นีวรณสุตฺตํ	๑๓๘

๕. จกฺกวตฺติวคฺโค

๑.	วิชาสุตฺตํ	๑๔๑
๒.	จกฺกวตฺติสุตฺตํ	๑๔๑
๓.	มารสุตฺตํ	๑๔๒
๔.	ทุปฺปญฺญสุตฺตํ	๑๔๒

มาติกา **องฺเก**

๔. ทุปฺปญฺญสุตฺตํ ๑๔๒
๕. ปญฺญวนฺตสุตฺตํ ๑๔๓
๖. ทลิทฺทสุตฺตํ ๑๔๓
๗. อทลิทฺทสุตฺตํ ๑๔๓
๘. อาทิจฺจสุตฺตํ ๑๔๔
๙. อชฺฌตฺติกงฺคสุตฺตํ ๑๔๔
๑๐. พาหิรงฺคสุตฺตํ ๑๔๕

๖. โพชฺฌงฺคฉฏฺฐกํ

๑. อาหารสุตฺตํ ๑๔๗
๒. ปริยายสุตฺตํ ๑๕๓
๓. อคฺคิสุตฺตํ ๑๕๘
๔. เมตฺตาสหคตสุตฺตํ ๑๖๑
๕. สคารวสุตฺตํ ๑๖๘
๖. อภยสุตฺตํ ๑๗๖

๗. อานาปานวคฺโค

๑. อฏฺฐิกมหปฺผลสุตฺตํ ๑๘๐
อญฺญตรผลสุตฺตํ ๑๘๐
มหตฺถสุตฺตํ ๑๘๑
โยคกฺเขมสุตฺตํ ๑๘๑
สํเวคสุตฺตํ ๑๘๑

มาติกา **องฺเก**

๒. ปุพฺพกสุตฺตํ ๑๘๒
๓. วินีลกสุตฺตํ ๑๘๒
๔. วิจฺฉิทฺทกสุตฺตํ ๑๘๒
๕. อุทฺธุมาตกสุตฺตํ ๑๘๓
๖. เมตฺตาสุตฺตํ ๑๘๓
๗. กรุณาสุตฺตํ ๑๘๓
๘. มุทิตาสุตฺตํ ๑๘๓
๙. อุเปกฺขาสุตฺตํ ๑๘๓
๑๐. อานาปานสุตฺตํ ๑๘๓

๙. นิโรธวคฺโค

๑. อสุภสุตฺตํ ๑๘๕
๒. มรณสุตฺตํ ๑๘๕
๓. อาหาเรปฏิกูลสุตฺตํ ๑๘๕
๔. อนภิรติสุตฺตํ ๑๘๕
๕. อนิจฺจสุตฺตํ ๑๘๕
๖. ทุกฺขสุตฺตํ ๑๘๕
๗. อนตฺตสุตฺตํ ๑๘๖
๘. ปหานสุตฺตํ ๑๘๖
๙. วิราคสุตฺตํ ๑๘๖
๑๐. นิโรธสุตฺตํ ๑๘๖

มาติกา **องฺเก**

๙. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตํ ๑๘๘

๑๐. อปฺปมาทวคฺโค

๑ - ๑๐. ตถาคตาทิสุตฺตํ ๑๘๙

๑๑. พลกรณียวคฺโค

๑ - ๑๒. พลาทิสุตฺตํ ๑๙๐

๑๒. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตํ ๑๙๐

๑๓. โอฆวคฺโค

๑ - ๙. โอฆาทิสุตฺตํ ๑๙๑

๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตํ ๑๙๑

๑๔. ปุนคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปุนคงฺคานทีอาทิสุตฺตํ ๑๙๓

มาติกา **องฺเก**

๑๕. ปุนอปฺปมาทวคฺโค

(๓๒๔-๓๓๓) ตถาคตาทิสุตฺตํ ๑๙๔

๑๖. ปุนพลกรณียวคฺโค

(๓๓๔-๓๔๕) ปุนพลาทิสุตฺตํ ๑๙๕

๑๗. ปุนเอสนาวคฺโค

(๓๕๖-๓๕๖) ปุนเอสนาทิสุตฺตํ ๑๙๖

๑๘. ปุนโอฆวคฺโค

(๓๔๗ -๓๖๖) ปุนโอฆาทิสุตฺตํ ๑๙๖

๓. สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ

๑. อมฺพปาลิวคฺโค

๑. อมฺพปาลิสุตฺตํ ๑๙๗
๒. สติสุตฺตํ ๑๙๘
๓. ภิกฺขุสุตฺตํ ๑๙๙
๔. สาลสุตฺตํ ๒๐๑

มาติกา **องฺเก**

๕. อกุสลราสิสุตฺตํ ๒๐๓
๖. สกุณคฺฆิสุตฺตํ ๒๐๓
๗. มกฺกฏสุตฺตํ ๒๐๕
๘. สูทสุตฺตํ ๒๐๗
๙. คิลานสุตฺตํ ๒๑๐
๑๐. ภิกฺขุนูปสฺสยสุตฺตํ ๒๑๒

๒. นาลนฺทวคฺโค

๑. มหาปุริสสุตฺตํ ๒๑๗
๒. นาลนฺทสุตฺตํ ๒๑๗
๓. จุนฺทสุตฺตํ ๒๒๐
๔. อุกฺกเจลสุตฺตํ ๒๒๓
๕. พาหิยสุตฺตํ ๒๒๕
๖. อุตฺติยสุตฺตํ ๒๒๖
๗. อริยสุตฺตํ ๒๒๘
๘. พฺรหฺมสุตฺตํ ๒๒๘
๙. เสฑกสุตฺตํ ๒๓๐
๑๐. ชนปทกลฺยาณีสุตฺตํ ๒๓๑

๓. สีลฏฺฐิติวคฺโค

๑. สีลสุตฺตํ ๒๓๓
๒. จิรฏฺฐิติสุตฺตํ ๒๓๔

มาติกา **องฺเก**

๓. ปริหานสุตฺตํ ๒๓๕
๔. สุทฺธสุตฺตํ ๒๓๖
๕. อญฺญตรพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๓๖
๖. ปเทสสุตฺตํ ๒๓๘
๗. สมตฺตสุตฺตํ ๒๓๘
๘. โลกสุตฺตํ ๒๓๙
๙. สิริวฑฺฒสุตฺตํ ๒๔๐
๑๐. มานทินฺนสุตฺตํ ๒๔๒

๔. อนนุสฺสุตวคฺโค

๑. อนนุสฺสุตสุตฺตํ ๒๔๓
๒. วิราคสุตฺตํ ๒๔๔
๓. วิรทฺธสุตฺตํ ๒๔๔
๔. ภาวิตสุตฺตํ ๒๔๕
๕. สติสุตฺตํ ๒๔๕
๖. อญฺญาสุตฺตํ ๒๔๖
๗. ฉนฺทสุตฺตํ ๒๔๗
๘. ปริญฺญาตสุตฺตํ ๒๔๗
๙. ภาวนาสุตฺตํ ๒๔๘
๑๐. วิภงฺคสุตฺตํ ๒๔๙

มาติกา **องฺเก**

๕. อมตวคฺโค

๑.	อมตสุตฺตํ	๒๕๑
๒.	สมุทยสุตฺตํ	๒๕๑
๓.	มคฺคสุตฺตํ	๒๕๑
๔.	สติสุตฺตํ	๒๕๓
๕.	กุสลราสิสุตฺตํ	๒๕๔
๖.	ปาฏิโมกฺขสํวรสุตฺตํ	๒๕๔
๗.	ทุจฺจริตสุตฺตํ	๒๕๖
๘.	มิตฺตสุตฺตํ	๒๕๗
๙.	เวทนาสุตฺตํ	๒๕๗
๑๐.	อาสวสุตฺตํ	๒๕๘

๖. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒.	คงฺคานทีอาทิสุตฺตทฺวาทสกํ	๒๕๙

๗. อปฺปมาทวคฺโค

๑ - ๑๐.	ตถาคตาทิสุตฺตํ	๒๖๐

๘. พลกรณียวคฺโค

๑ - ๑๒.	พลาทิสุตฺตํ	๒๖๐

มาติกา **องฺเก**

๙. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตำ ๒๖๑

๑๐. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. อุทฺธมฺภาคิยาทิสุตฺตำ ๒๖๒

๔. อินฺทฺริยสำยุตฺตำ

๑. สุทฺธิกวคฺโค

๑. สุทฺธิกสุตฺตำ ๒๖๔
๒. ปฐมโสตาปนฺนสุตฺตำ ๒๖๔
๓. ทุติยโสตาปนฺนสุตฺตำ ๒๖๔
๔. ปฐมอรหนฺตสุตฺตำ ๒๖๕
๕. ทุติยอรหนฺตสุตฺตำ ๒๖๕
๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตำ ๒๖๖
๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตำ ๒๖๖
๘. ทฏฺฐพฺพสุตฺตำ ๒๖๘
๙. ปฐมวิภงฺคสุตฺตำ ๒๖๘
๑๐. ทุติยวิภงฺคสุตฺตำ ๒๖๙

มาติกา **องฺเก**

๒. มุทุตรวคฺโค

๑. ปฏิลาภสุตฺตํ ๒๗๒
๒. ปฐมสงฺขิตฺตสุตฺตํ ๒๗๓
๓. ทุติยสงฺขิตฺตสุตฺตํ ๒๗๓
๔. ตติยสงฺขิตฺตสุตฺตํ ๒๗๓
๕. ปฐมวิตฺถารสุตฺตํ ๒๗๔
๖. ทุติยวิตฺถารสุตฺตํ ๒๗๔
๗. ตติยวิตฺถารสุตฺตํ ๒๗๕
๘. ปฏิปนฺนสุตฺตํ ๒๗๖
๙. สมฺปนฺนสุตฺตํ ๒๗๖
๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ ๒๗๗

๓. ฉพินฺทุริยวคฺโค

๑. ปุนพฺภวสุตฺตํ ๒๗๘
๒. ชีวิตินฺทฺริยสุตฺตํ ๒๗๘
๓. อญฺญินฺทฺริยสุตฺตํ ๒๗๙
๔. เอกพีชิสุตฺตํ ๒๗๙
๕. สุทฺธกสุตฺตํ ๒๗๙
๖. โสตาปนฺนสุตฺตํ ๒๘๐
๗. อรหนฺตสุตฺตํ ๒๘๐
๘. สมฺพุทฺธสุตฺตํ ๒๘๐
๙. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๘๑
๑๐. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๘๒

มาติกา **องฺเก**

๔. สุขินฺทฺริยวคฺโค

๑. สุทฺธิกสุตฺตํ ๒๘๔
๒. โสตาปนฺนสุตฺตํ ๒๘๔
๓. อรหนฺตสุตฺตํ ๒๘๔
๔. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๘๕
๕. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๘๕
๖. ปฐมวิภงฺคสุตฺตํ ๒๘๗
๗. ทุติยวิภงฺคสุตฺตํ ๒๘๗
๘. ตติยวิภงฺคสุตฺตํ ๒๘๙
๙. กฏฺโจปมสุตฺตํ ๒๙๐
๑๐. อุปฺปฏิกสุตฺตํ ๒๙๒

๕. ชราวคฺโค

๑. ชราธมฺมสุตฺตํ ๒๙๖
๒. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๙๗
๓. สาเกตสุตฺตํ ๒๙๙
๔. ปุพฺพโกฏฺฐกสุตฺตํ ๓๐๑
๕. ปฐมปุพฺพารามสุตฺตํ ๓๐๒
๖. ทุติยปุพฺพารามสุตฺตํ ๓๐๓
๗. ตติยปุพฺพารามสุตฺตํ ๓๐๔
๘. จตุตฺถปุพฺพารามสุตฺตํ ๓๐๔
๙. ปิณฺโฑลภารทฺวาชสุตฺตํ ๓๐๕
๑๐. อาปณสุตฺตํ ๓๐๖

มาติกา **องฺเก**

๖. สูกรขาตวคฺโค

๑. สาลสุตฺตํ ๓๑๐
๒. มลฺลกสุตฺตํ ๓๑๑
๓. เสกฺขสุตฺตํ ๓๑๒
๔. ปทสุตฺตํ ๓๑๔
๕. สารสุตฺตํ ๓๑๕
๖. ปติฏฺฐิตสุตฺตํ ๓๑๕
๗. สหมฺปติพฺรหฺมสุตฺตํ ๓๑๖
๘. สูกรขาตสุตฺตํ ๓๑๗
๙. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ ๓๑๙
๑๐. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ ๓๑๙

๗. โพธิปกฺขิยวคฺโค

๑. สญฺโญชนสุตฺตํ ๓๒๑
๒. อนุสยสุตฺตํ ๓๒๑
๓. ปริญฺญาสุตฺตํ ๓๒๑
๔. อาสวกฺขยสุตฺตํ ๓๒๒
๕. ปฐมผลสุตฺตํ ๓๒๒
๖. ทุติยผลสุตฺตํ ๓๒๒
๗. ปฐมรุกฺขสุตฺตํ ๓๒๓
๘. ทุติยรุกฺขสุตฺตํ ๓๒๔
๙. ตติยรุกฺขสุตฺตํ ๓๒๔
๑๐. จตุตฺถรุกฺขสุตฺตํ ๓๒๕

มาติกา **องฺเก**

๘. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ ๓๒๗

๑๒. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตํ ๓๒๙

๑๓. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ ๓๓๐

๑๗. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตํ ๓๓๑

๕. สมฺมปฺปธานสํยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ ๓๓๒

๒. อปฺปมาทวคฺโค ๓๓๔

๓. พลกรณียวคฺโค

๑ - ๑๒. พลกรณียาทิสุตฺตํ ๓๓๔

มาติกา **องฺเก**

๔. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตทสกำ ๓๓๖

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ ๓๓๗

๖. พลสุตฺตำ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. พลาทิสุตฺตำ ๓๓๘

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ ๓๔๐

๖. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตำ ๓๔๐

๙. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๒. เอสนาทิสุตฺตำ ๓๔๑

๑๐. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ ๓๔๓

๗. อิทฺธิปาทสํยุตฺตํ

๑. ปาวาลวคฺโค

๑. อปารสุตฺตํ ๓๔๔
๒. วิรทฺธสุตฺตํ ๓๔๔
๓. อริยสุตฺตํ ๓๔๕
๔. นิพฺพิทาสุตฺตํ ๓๔๕
๕. อิทฺธิปฺปเทสสุตฺตํ ๓๔๖
๖. สมตฺตสุตฺตํ ๓๔๗
๗. ภิกฺขุสุตฺตํ ๓๔๘
๘. พุทฺธสุตฺตํ ๓๔๙
๙. ญาณสุตฺตํ ๓๔๙
๑๐. เจติยสุตฺตํ ๓๕๐

๒. ปาสาทกมฺปนวคฺโค

๑. ปุพฺพสุตฺตํ ๓๕๗
๒. มหปฺผลสุตฺตํ ๓๖๑
๓. ฉนฺทสมาธิสุตฺตํ ๓๖๒
๔. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ ๓๖๔
๕. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ ๓๖๖
๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๓๖๘
๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๓๖๙

มาติกา **องฺเก**

๘. ภิกฺขุสุตฺตํ ๓๗๒
๙. อิทฺธาทิเทสนาสุตฺตํ ๓๗๒
๑๐. วิภงฺคสุตฺตํ ๓๗๓

๓. อโยคุฬวคฺโค

๑. มคฺคสุตฺตํ ๓๗๙
๒. อโยคุฬสุตฺตํ ๓๘๐
๓. ภิกฺขุสุตฺตํ ๓๘๒
๔. สุทฺธิกสุตฺตํ ๓๘๒
๕. ปฐมผลสุตฺตํ ๓๘๓
๖. ทุติยผลสุตฺตํ ๓๘๓
๗. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ ๓๘๔
๘. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ ๓๘๕
๙. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ ๓๘๖
๑๐. ทุติยภิกฺขุสุตฺตํ ๓๘๖
๑๑. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ ๓๘๗
๑๒. ตถาคตสุตฺตํ ๓๘๙

๔. คงฺคาทิเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตํ ๓๙๑

๘. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตํ ๓๙๓

มาติกา **องฺเก**

๘. อนุรุทฺธสํยุตฺตํ

๑. รโหคตวคฺโค

๑.	ปฐมรโหคตสุตฺตํ	๓๙๔
๒.	ทุติยรโหคตสุตฺตํ	๓๙๗
๓.	สุตนุสุตฺตํ	๓๙๘
๔.	ปฐมกณฺฏกีสุตฺตํ	๓๙๙
๕.	ทุติยกณฺฏกีสุตฺตํ	๔๐๐
๖.	ตติยกณฺฏกีสุตฺตํ	๔๐๐
๗.	ตณฺหกฺขยสุตฺตํ	๔๐๑
๘.	สลฬาคารสุตฺตํ	๔๐๑
๙.	อมฺพปาลิวนสุตฺตํ	๔๐๓
๑๐.	พาหุหิลานสุตฺตํ	๔๐๔

๒. ทุติยวคฺโค

๑.	กปฺปสหสฺสสุตฺตํ	๔๐๕
๒.	อิทฺธิวิธสุตฺตํ	๔๐๕
๓.	ทิพฺพโสตสุตฺตํ	๔๐๖
๔.	เจโตปริยสุตฺตํ	๔๐๖
๕.	ฐานสุตฺตํ	๔๐๖
๖.	กมฺมสมาทานสุตฺตํ	๔๐๖
๗.	สพฺพตฺถคามินีสุตฺตํ	๔๐๗
๘.	นานาธาตุสุตฺตํ	๔๐๗

มาติกา		องฺเก
๙.	นานาธิมุตฺติสุตฺตํ	๔๐๗
๑๐.	อินฺทฺริยปโรปริยตฺตสุตฺตํ	๔๐๗
๑๑.	ณานาทิสุตฺตํ	๔๐๗
๑๒.	ปุพฺเพนิวาสสุตฺตํ	๔๐๘
๑๓.	ทิพฺพจกฺขุสุตฺตํ	๔๐๘
๑๔.	อาสวกฺขยสุตฺตํ	๔๐๘

๙. ฌานสัยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒.	ฌานาทิสุตฺตํ	๔๑๐

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐.	โอฆาทิสุตฺตํ	๔๑๓

๑๐. อานาปานสัยุตฺตํ

๑. เอกธมฺมวคฺโค

๑.	เอกธมฺมสุตฺตํ	๔๑๔
๒.	โพชฺฌงฺคสุตฺตํ	๔๑๕
๓.	สุทฺธิกสุตฺตํ	๔๑๖

มาติกา **องฺเก**

๔. ปฐมผลสุตฺตํ ๔๑๖
๕. ทุติยผลสุตฺตํ ๔๑๗
๖. อริฏฺฐสุตฺตํ ๔๑๘
๗. มหากปฺปินสุตฺตํ ๔๑๙
๘. ปทีโปปมสุตฺตํ ๔๒๐
๙. เวสาลีสุตฺตํ ๔๒๕
๑๐. กิมิลสุตฺตํ ๔๒๗

๒. ทุติยวคฺโค

๑. อิจฺฉานงฺคลสุตฺตํ ๔๓๑
๒. กงฺเขยฺยสุตฺตํ ๔๓๒
๓. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ ๔๓๖
๔. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ ๔๔๑
๕. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ ๔๔๒
๖. ทุติยภิกฺขุสุตฺตํ ๔๔๓
๗. สญฺโญชนปฺปหานสุตฺตํ ๔๔๙
๘. อนุสยสมุคฺฆาตสุตฺตํ ๔๔๙
๙. อทฺธานปริญฺญาสุตฺตํ ๔๔๙
๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ ๔๕๐

๑๑. โสตาปตฺติสํยุตฺตํ

๑. เวฬุทฺวารวคฺโค

๑. จกฺกวตฺติราชสุตฺตํ ๔๕๑
๒. พฺรหฺมจริโยคธสุตฺตํ ๔๕๒
๓. ทีฆาวุอุปาสกสุตฺตํ ๔๕๓
๔. ปฐมสารีปุตฺตสุตฺตํ ๔๕๖
๕. ทุติยสารีปุตฺตสุตฺตํ ๔๕๗
๖. ถปติสุตฺตํ ๔๕๘
๗. เวฬุทฺวาเรยฺยสุตฺตํ ๔๖๓
๘. ปฐมคิญฺชกาวสถสุตฺตํ ๔๖๘
๙. ทุติยคิญฺชกาวสถสุตฺตํ ๔๗๐
๑๐. ตติยคิญฺชกาวสถสุตฺตํ ๔๗๑

๒. ราชการามวคฺโค

๑. สหสฺสภิกฺขุนีสงฺฆสุตฺตํ ๔๗๔
๒. พฺราหฺมณสุตฺตํ ๔๗๔
๓. อานนฺทตฺเถรสุตฺตํ ๔๗๕
๔. ทุคฺคติภยสุตฺตํ ๔๗๘
๕. ทุคฺคติวินิปาตภยสุตฺตํ ๔๗๘
๖. ปฐมมิตฺตามจฺจสุตฺตํ ๔๗๘
๗. ทุติยมิตฺตามจฺจสุตฺตํ ๔๗๙
๘. ปฐมเทวจาริกสุตฺตํ ๔๘๐

มาติกา **องฺเก**

๙. ทุติยเทวจาริกสุตฺตํ ๔๘๑
๑๐. ตติยเทวจาริกสุตฺตํ ๔๘๒

๓. สรกานิวคฺโค

๑. ปฐมมหานามสุตฺตํ ๔๘๕
๒. ทุติยมหานามสุตฺตํ ๔๘๗
๓. โคธสกฺกสุตฺตํ ๔๘๘
๔. ปฐมสรกานิสกฺกสุตฺตํ ๔๙๒
๕. ทุติยสรกานิสกฺกสุตฺตํ ๔๙๕
๖. ปฐมอนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ ๔๙๙
๗. ทุติยอนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ ๕๐๕
๘. ปฐมภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ ๕๐๘
๙. ทุติยภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ ๕๑๐
๑๐. นนฺทกลิจฺฉวิสุตฺตํ ๕๑๐

๔. ปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ ๕๑๒
๒. ทุติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ ๕๑๒
๓. ตติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ ๕๑๓
๔. ปฐมเทวปทสุตฺตํ ๕๑๓
๕. ทุติยเทวปทสุตฺตํ ๕๑๔
๖. เทวสภาคสุตฺตํ ๕๑๕

มาติกา **องฺเก**

๗. มหานามสุตฺตํ ๕๑๖
๘. วสฺสสุตฺตํ ๕๑๗
๙. กาฬิโคธสุตฺตํ ๕๑๗
๑๐. นนฺทิยสกฺกสุตฺตํ ๕๑๘

๕. สคาถกปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมอภิสนฺทสุตฺตํ ๕๒๒
๒. ทุติยอภิสนฺทสุตฺตํ ๕๒๓
๓. ตติยอภิสนฺทสุตฺตํ ๕๒๔
๔. ปฐมมหทฺธนสุตฺตํ ๕๒๕
๕. ทุติยมหทฺธนสุตฺตํ ๕๒๖
๖. สุทฺธกสุตฺตํ ๕๒๖
๗. นนฺทิยสุตฺตํ ๕๒๖
๘. ภทฺทิยสุตฺตํ ๕๒๗
๙. มหานามสุตฺตํ ๕๒๗
๑๐. องฺคสุตฺตํ ๕๒๘

๖. สปฺปญฺญวคฺโค

๑. สคาถกสุตฺตํ ๕๒๙
๒. วสฺสวุฏฺฐสุตฺตํ ๕๒๙
๓. ธมฺมทินฺนสุตฺตํ ๕๓๑
๔. คิลานสุตฺตํ ๕๓๒
๕. โสตาปตฺติผลสุตฺตํ ๕๓๕

มาติกา **องฺเก**

๖. สกทาคามิผลสุตฺตํ ๕๓๕
๗. อนาคามิผลสุตฺตํ ๕๓๖
๘. อรหตฺตผลสุตฺตํ ๕๓๖
๙. ปญฺญาปฏิลาภสุตฺตํ ๕๓๖
๑๐. ปญฺญาวุฑฺฒิสุตฺตํ ๕๓๖
๑๑. ปญฺญาเวปุลฺลสุตฺตํ ๕๓๖

๗. มหาปญฺญวคฺโค

๑. มหาปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๗
๒. ปุถุปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๗
๓. วิปุลปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๗
๔. คมฺภีรปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๗
๕. อปฺปมตฺตปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๗
๖. ภูริปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๗. ปญฺญาพาหุลฺลสุตฺตํ ๕๓๘
๘. สีฆปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๙. ลหุปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๑๐. หาสปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๑๑. ชวนปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๑๒. ติกฺขปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๘
๑๓. นิพฺเพธิกปญฺญาสุตฺตํ ๕๓๙

มาติกา **องฺเก**

๑๒. สจฺจสํยุตฺตํ

๑. สมาธิวคฺโค

๑. สมาธิสุตฺตํ ๕๔๐
๒. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ ๕๔๐
๓. ปฐมกุลปุตฺตสุตฺตํ ๕๔๑
๔. ทุติยกุลปุตฺตสุตฺตํ ๕๔๑
๕. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๕๔๒
๖. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ ๕๔๓
๗. วิตกฺกสุตฺตํ ๕๔๓
๘. จินฺตสุตฺตํ ๕๔๔
๙. วิคฺคาหิกกถาสุตฺตํ ๕๔๕
๑๐. ติรจฺฉานกถาสุตฺตํ ๕๔๖

๒. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค

๑. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตํ ๕๔๗
๒. ตถาคตสุตฺตํ ๕๕๑
๓. ขนฺธสุตฺตํ ๕๕๒
๔. อชฺฌตฺติกายตนสุตฺตํ ๕๕๓
๕. ปฐมธารณสุตฺตํ ๕๕๔
๖. ทุติยธารณสุตฺตํ ๕๕๕
๗. อวิชฺชาสุตฺตํ ๕๕๖

มาติกา **องฺเก**

๘. วิชฺชาสุตฺตํ ๔๕๗
๙. สงฺกาสนสุตฺตํ ๔๕๗
๑๐. ตถสุตฺตํ ๔๕๘

๓. โกฏิคามวคฺโค

๑. ปฐมโกฏิคามสุตฺตํ ๔๕๙
๒. ทุติยโกฏิคามสุตฺตํ ๔๖๐
๓. สมฺมาสมฺพุทฺธสุตฺตํ ๔๖๑
๔. อรหนฺตสุตฺตํ ๔๖๑
๕. อาสวกฺขยสุตฺตํ ๔๖๒
๖. มิตฺตสุตฺตํ ๔๖๓
๗. ตถสุตฺตํ ๔๖๓
๘. โลกสุตฺตํ ๔๖๔
๙. ปริญฺเญยฺยสุตฺตํ ๔๖๔
๑๐. ควมฺปติสุตฺตํ ๔๖๕

๔. สีสปาวนวคฺโค

๑. สีสปาวนสุตฺตํ ๔๖๖
๒ ขทิรปตฺตสุตฺตํ ๔๖๗
๓. ทณฺฑสุตฺตํ ๔๖๘
๔. เจลสุตฺตํ ๔๖๘
๕. สตฺติสตสุตฺตํ ๔๖๙

มาติกา **องฺเก**

๖. ปาณสุตฺตํ ๕๖๙
๗. ปฐมสุริยสุตฺตํ ๕๗๐
๘. ทุติยสุริยสุตฺตํ ๕๗๑
๙. อินฺทขีลสุตฺตํ ๕๗๒
๑๐. วาทตฺถิกสุตฺตํ ๕๗๓

๕. ปปาตวคฺโค

๑. โลกจินฺตาสุตฺตํ ๕๗๖
๒. ปปาตสุตฺตํ ๕๗๗
๓. มหาปริฬาหสุตฺตํ ๕๘๐
๔. กูฏาคารสุตฺตํ ๕๘๒
๕. วาลสุตฺตํ ๕๘๓
๖. อนฺธการสุตฺตํ ๕๘๔
๗. ปฐมฉิคฺคฬยุคสุตฺตํ ๕๘๕
๘. ทุติยฉิคฺคฬยุคสุตฺตํ ๕๘๖
๙. ปฐมสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตํ ๕๘๗
๑๐. ทุติยสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตํ ๕๘๘

๖. อภิสมยวคฺโค

๑. นขสิขสุตฺตํ ๕๙๐
๒. โปกฺขรณีสุตฺตํ ๕๙๐

มาติกา **องฺเก**

๓. ปฐมสมฺเภชฺชสุตฺตํ ๕๙๑
๔. ทุติยสมฺเภชฺชสุตฺตํ ๕๙๑
๕. ปฐมมหาปถวีสุตฺตํ ๕๙๒
๖. ทุติยมหาปถวีสุตฺตํ ๕๙๓
๗. ปฐมมหาสมุทฺทสุตฺตํ ๕๙๓
๘. ทุติยมหาสมุทฺทสุตฺตํ ๕๙๔
๙. ปฐมปพฺพตูปมสุตฺตํ ๕๙๔
๑๐. ทุติยปพฺพตูปมสุตฺตํ ๕๙๕

๗. ปฐมอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. อญฺญตรสุตฺตํ ๕๙๗
๒. ปจฺจนฺตสุตฺตํ ๕๙๗
๓. ปญฺญาสุตฺตํ ๕๙๘
๔. สุราเมรยสุตฺตํ ๕๙๘
๕. โอทกสุตฺตํ ๕๙๘
๖. เมตฺเตยฺยสุตฺตํ ๕๙๘
๗. เปตฺเตยฺยสุตฺตํ ๕๙๙
๘. สามญฺญสุตฺตํ ๕๙๙
๙. พฺราหฺมญฺญสุตฺตํ ๕๙๙
๑๐. ปจายิกสุตฺตํ ๕๙๙

มาติกา **องฺเก**

๘. ทุติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปาณาติปาตสุตฺตํ ๖๐๑
๒. อทินฺนาทานสุตฺตํ ๖๐๑
๓. กาเมสุมิจฺฉาจารสุตฺตํ ๖๐๑
๔. มุสาวาทสุตฺตํ ๖๐๑
๕. เปสุญฺญสุตฺตํ ๖๐๒
๖. ผรุสวาจาสุตฺตํ ๖๐๒
๗. สมฺผปฺปลาปสุตฺตํ ๖๐๒
๘. พีชคามสุตฺตํ ๖๐๒
๙. วิกาลโภชนสุตฺตํ ๖๐๒
๑๐. คนฺธวิเลปนสุตฺตํ ๖๐๓

๙. ตติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. นจฺจคีตสุตฺตํ ๖๐๔
๒. อุจฺจาสยนสุตฺตํ ๖๐๔
๓. ชาตรูปรชตสุตฺตํ ๖๐๔
๔. อามกธญฺญสุตฺตํ ๖๐๔
๕. อามกมํสสุตฺตํ ๖๐๕
๖. กุมาริกสุตฺตํ ๖๐๕
๗. ทาสีทาสสุตฺตํ ๖๐๕
๘. อเชฬกสุตฺตํ ๖๐๕

มาติกา **องฺเก**

๙. กุกฺกุฏสูกรสุตฺตํ ๖๐๕
๑๐. หตฺถิควสฺสสุตฺตํ ๖๐๖

๑๐. จตุตถอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. เขตฺตวตฺถุสุตฺตํ ๖๐๗
๒. กยวิกฺกยสุตฺตํ ๖๐๗
๓. ทูเตยฺยสุตฺตํ ๖๐๗
๔. ตุลากูฏสุตฺตํ ๖๐๗
๕. อุกฺโกฏนสุตฺตํ ๖๐๘
๖ - ๑๑. เฉทนาทิสุตฺตํ ๖๐๘

๑๑. ปญฺจคติเปยฺยาลวคฺโค

๑. มนุสฺสจุตินิรยสุตฺตํ ๖๐๙
๒. มนุสฺสจุติติรจฺฉานสุตฺตํ ๖๐๙
๓. มนุสฺสจุติปิตฺติวิสยสุตฺตํ ๖๑๐
๔ - ๖. มนุสฺสจุติเทวนิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๐
๗ - ๙. เทวจุตินิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๐
๑๐ - ๑๒. เทวมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๐
๑๓ - ๑๕. นิรยมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๑
๑๖ - ๑๘. นิรยเทวนิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๑
๑๙ - ๒๑. ติรจฺฉานมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ ๖๑๑

มาติกา **องฺเก**

๒๒ - ๒๔	ติรจฺฉานเทวนิรยาทิสุตฺตํ	๖๑๒
๒๕ - ๒๗.	ปิตฺติมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ	๖๑๒
๒๘.	ปิตฺติเทวนิรยสุตฺตํ	๖๑๒
๒๙.	ปิตฺติเทวติรจฺฉานสุตฺตํ	๖๑๓
๓๐.	ปิตฺติเทวปิตฺติวิสยสุตฺตํ	๖๑๓
	อุทฺทานคาถา	๖๑๔
	ปทานุกฺกโม	๖๑๕
	อสาธารณนามานิ	๖๒๖
	คาถานํ ปจมปาทา	๖๒๘

สุตฺตนฺตปิฎกเ สํยุตฺตนิกายสฺส
มหาวารวคฺคสํยุตฺตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. มคฺคสํยุตฺตํ

๑. อวิชฺชาวคฺโค

๑. อวิชฺชาสุตฺตํ

[๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ.

"อวิชฺชา ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว[๑] อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ. อวิชฺชาคตสฺส ภิกฺขเว อวิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปโหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺโป ปโหติ, มิจฺฉา-สงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ, มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺโต ปโหติ, มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ, มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ, มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ, มิจฺฉา-สติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติ.

---

[๑] อิ. อนุเทว

วิชฺชา จ โข ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนุวเทว[๑] หิโรตฺตปฺปํ. วิชฺชาคตสฺส ภิกฺขเว วิทฺทสุโน สมฺมาทิฏฺฐิ ปโหติ, สมฺมาทิฏฺฐิสฺส สมฺมาสงฺกปฺโป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺโต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหตีติ. ปฐมํ.

๒. อุปฑฺฒสุตฺตํ

[๒] เอวมฺเม สุตํ :- เอกํ สมยํ ภควา สเกฺยสุ วิหรติ สกฺกรํ นาม สกฺยานํ นิคโม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อุปฑฺฒมิทํ ภนฺเต พฺรหฺมจริยสฺส,[๒] ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาติ.

"มา เหวํ อานนฺท, อวจ,[๓] มา เหวํ อานนฺท อวจ,[๓] สกลเมว[๔] หิทํ[๔] อานนฺท พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ อานนฺท ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายกสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

---

[๑] อิ. อนุเทว
[๒] ฉ.,เท. พฺรหฺมจริยํ
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔-๔] ฉ.,เท. สกลเมวิทํ

"กถญฺจานนฺท ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยกฺ อฏฺฐงฺคิกกฺ มคฺคกฺ ภาเวติ, อริยกฺ อฏฺฐงฺคิกกฺ มคฺคกฺ พหุลีกโรติ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ วิราคนิสฺสิตกฺ นิโรธนิสฺสิตกฺ โวสฺสคฺคปริณามึ, สมฺมาสงฺกปฺปกฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ ฯเปฯ สมฺมาวาจกฺ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตกฺ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวกฺ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวายามกฺ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสตึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ วิราคนิสฺสิตกฺ นิโรธนิสฺสิตกฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวกฺ โข อานนฺท ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยกฺ อฏฺฐงฺคิกกฺ มคฺคกฺ ภาเวติ, อริยกฺ อฏฺฐงฺคิกกฺ มคฺคกฺ พหุลีกโรติ.

ตทิมินาเปตกฺ[๑] อานนฺท ปริยาเยน เวทิตพฺพกฺ, ยถา สกลเมวิทกฺ พฺรหฺมจริยกฺ, ยทิทกฺ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาติ.[๒] มมญฺหิ อานนฺท กลฺยาณมิตฺตกฺ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ. อิมินา โข เอตกฺ อานนฺท ปริยาเยน เวทิตพฺพกฺ, ยถา สกลเมวิทกฺ พฺรหฺมจริยกฺ, ยทิทกฺ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาติ. ทุติยกฺ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตทมินาเปตกฺ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

๓. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๓] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "สกลมิทं ภนฺเต พฺรหฺมจริยํ, ยทิทं กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, สกลมิทं สารีปุตฺต พฺรหฺมจริยํ, ยทิทं กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตं สารีปุตฺต ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขं กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส 'อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं ภาเวสฺสติ, อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं พหุลีกริสฺสตีติ.

"กถญฺจ สารีปุตฺต ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं ภาเวติ, อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं พหุลีกโรติ. อิธ สารีปุตฺต ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตं วิราคนิสฺสิตं นิโรธนิสฺสิตं โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตं วิราคนิสฺสิตं นิโรธนิสฺสิตं โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวं โข สารีปุตฺต ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं ภาเวติ, อริยं อฏฺฐงฺคิกं มคฺคं พหุลีกโรติ.

ตทิมินาเปตं สารีปุตฺต ปริยาเยน เวทิตพฺพं, ยถา สกลมิทं พฺรหฺมจริยं, ยทิทं กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณ-สมฺปวงฺกตาติ.[๑] มมญฺหิ สารีปุตฺต กลฺยาณมิตฺตं อาคมฺม ชาติธมฺมา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณ ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺข-โทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ. อิมินา โข เอตํ สารีปุตฺต ปริยาเยน เวทิตพฺพํ, ยถา สกลมิทํ พฺรหฺมจริยํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาติ. ตติยํ.

๔. ชาณุสฺโสณิพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ สพฺพเสเตน วฬวาภิรเถน สาวตฺถิยา นิยฺยายนฺตํ, เสตา สุทฺธา อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา, เสโต รโถ, เสตปริวาโร, เสตา รสฺมิโย, เสตา ปโตทลฏฺฐิ, เสตํ ฉตฺตํ, เสตํ อุณฺหีสํ, เสตานิ วตฺถานิ, เสตา อุปาหนา, เสตาย สุทฺธา วาลวีชนิยา[๑] วีชิยฺยติ.[๑] ตเมนํ ชโน ทิสฺวา เอวมาห 'พฺรหฺมา วต โภ ยานา, พฺรหฺมยานรูปา วต โภติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย

[๑-๑] ฉ.,เท. วาลพีชนิยา พีชิยฺยติ, เอวมุปริปิ.

ปาวิสึ, อทฺทสํ ขฺวาหํ ภนฺเต ชาณุสฺโสณึ พฺราหฺมณํ สพฺพเสเตน วพฺวาภิรเถน สาวตฺถิยา นิยฺยายนฺตํ, เสตา สุทฺธา อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา, เสโต รโถ, เสตปริวาโร, เสตา รสฺมิโย, เสตา ปโตทลฏฺฐิ, เสตํ ฉตฺตํ, เสตํ อุณฺหีสํ, เสตานิ วตฺถานิ, เสตา อุปาหนา, เสตาย สุทฺธา วาลวีชนิยา วีชิยฺยติ. ตเมนํ ชโน ทิสฺวา เอวมาห 'พฺรหฺมา วต โภ ยานา, พฺรหฺมยานรูปา วต โภติ. สกฺกา นุ โข ภนฺเต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย พฺรหฺมยานา ปญฺญเปตุนฺติ.[๑]

"สกฺกา อานนฺทาติ ภควา อโวจ "อิมสฺเสว โข เอตํ อานนฺท อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนา 'พฺรหฺมยานา อิติปิ 'ธมฺมยานา อิติปิ 'อนุตฺตโร สงฺคามวิชโย อิติปิ.

สมฺมาทิฏฺฐิ อานนฺท ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทสวินยปริโยสานา โหติ, โมหวินยปริโยสานา โหติ.

สมฺมาสงฺกปฺโป อานนฺท ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติ.

สมฺมาวาจา อานนฺท ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทสวินยปริโยสานา โหติ, โมหวินยปริโยสานา โหติ.

สมฺมากมฺมนฺโต อานนฺท ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติ.

สมฺมาอาชีโว อานนฺท ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปตุนฺติ

สมฺมาวายาโม อานนฺท ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติ.

สมฺมาสติ อานนฺท ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหติ, โทสวินยปริโยสานา โหติ, โมหวินยปริโยสานา โหติ.

สมฺมาสมาธิ อานนฺท ภาวิโต พหุลีกโต ราควินยปริโยสาโน โหติ, โทสวินยปริโยสาโน โหติ, โมหวินยปริโยสาโน โหติ.

อิมินา โข เอตำ อานนฺท ปริยาเยน เวทิตพฺพำ, ยถา อิมสฺเสเวตำ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจนำ 'พฺรหฺมยานำ' อิติปิ 'ธมฺมยานำ' อิติปิ 'อนุตฺตโร สงฺคามวิชโย' อิติปีติ. อิทมโวจ ภควา, อิทำ วตฺวาน สุคโต, อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

"ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา จ ธมฺมา ยุคฺคา[๑] สทฺธา[๑] ธุรำ
หิริ อีสา มโน โยตฺตำ สติ อารกฺขสารถิ.
รโถ สีลปริกฺขาโร ฌานกฺโข จกฺกวีริโย
อุเปกฺขา ธุรสมาธิ อนิจฺฉา ปริวารณำ.
อพฺยาปาโท อวิหึสา วิเวโก ยสฺส อาวุธำ
ตีติกฺขา ธมฺมสนฺนาโห[๒] โยคกฺเขมาย วตฺตติ.
เอตทตฺตนิ[๓] สมฺภูตำ พฺรหฺมยานำ อนุตฺตรำ
นิยฺยนฺติ ธีรา โลกมฺหา "อญฺญทตฺถุ ชยำ ชยนฺติ. จตุตฺถำ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ยุตฺตา สทฺธา
[๒] ฉ.,เท. จมฺมสนฺนาโห
[๓] อิ. เอตทตฺตนิยำ ภูตำ

๕. กิมตฺถิยสุตฺตํ

[๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๎ "อิธ โน ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อมฺเห เอวํ ปุจฺฉนฺติ 'กิมตฺถิยํ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. เอวํ ปุฏฺฐา มยํ ภนฺเต เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากโรม 'ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริญฺญตฺถํ ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. กจฺจิ มยं ภนฺเต เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว ภควโต โหม, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขาม, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรม, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉตีติ.

"ตคฺฆ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอวํ ปุฏฺฐา เอวํ พฺยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว เม โหถ, น จ มํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขถ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรถ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ, ทุกฺขสฺส หิ ปริญฺญตฺถํ มยิ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ.

สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ๎ 'อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ 'อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ.

'กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ ภิกฺขเว มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ทุกฺขสฺส ปริญฺญายาติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสं อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถาติ. ปญฺจมं.

๖. ปฐมอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ

[๖] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตं เอตทโวจ "พฺรหฺมจริยं พฺรหฺมจริยนฺติ ภนฺเต วุจฺจติ. กตมํ นุ โข ภนฺเต พฺรหฺมจริยं, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ.

"อยเมว โข ภิกฺขุ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค พฺรหฺมจริยं. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. โย โข ภิกฺขุ ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. ฉฏฺฐं.

๗. ทุติยอญฺญตรภิกฺขุสุตฺตํ

[๗] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตं เอตทโวจ "ราควินโย โทสวินโย โมหวินโยติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิสฺส นุ โข เอตं ภนฺเต อธิวจนํ ราควินโย โทสวินโย โมหวินโยติ. นิพฺพานธาตุยา โข เอตं ภิกฺขุ อธิวจนํ 'ราควินโย โทสวินโย โมหวินโยติ. อาสวานं ขโย เตน วุจฺจตีติ.

เอวํ วุตฺเต, โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อมตํ อมตนฺติ ภนฺเต วุจฺจติ. กตมํ นุ โข ภนฺเต อมตํ, กตโม อมตคามิมคฺโคติ. "โย โข ภิกฺขุ ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทํ วุจฺจติ อมตํ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อมตคามิมคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธีติ. สตฺตมํ.

๘. วิภงฺคสุตฺตํ

[๘] สาวตฺถีนิทานํ. "อริยํ โว ภิกฺขเว อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ เทเสสฺสามิ วิภชิสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ "กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ. ยํ โข ภิกฺขเว ทุกฺเข ญาณํ, ทุกฺขสมุทเย ญาณํ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณํ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป. โย โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหึสาสงฺกปฺโป. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา. ยา โข ภิกฺขเว มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต. ยา โข ภิกฺขเว ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, อพฺรหฺมจริยา เวรมณี. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาอาชีโว. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก มิจฺฉาอาชีวนฺ ปหาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิกนฺ กปฺเปติ. อยนฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาอาชีโว.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาวายาโม. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานนฺ ปาปกานนฺ อกุสลานนฺ ธมฺมานนฺ อนุปฺปาทาย ฉนฺทนฺ ชเนติ, วายมติ วิริยนฺ อารภติ, จิตฺตนฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานนฺ ปาปกานนฺ อกุสลานนฺ ธมฺมานนฺ ปหานาย ฉนฺทนฺ ชเนติ, วายมติ วิริยนฺ อารภติ, จิตฺตนฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อนุปฺปนฺนานนฺ กุสลานนฺ ธมฺมานนฺ[๑] อุปฺปาทาย ฉนฺทนฺ ชเนติ, วายมติ วิริยนฺ อารภติ, จิตฺตนฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ, อุปฺปนฺนานนฺ กุสลานนฺ ธมฺมานนฺ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทนฺ ชเนติ, วายมติ วิริยนฺ อารภติ, จิตฺตนฺ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อยนฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาวายาโม.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาสติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ. อยนฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสติ.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาสมาธิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกนฺ สวิจารนฺ วิเวกชนฺ ปีติสุขนฺ ปฐมนฺ ฌานนฺ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานนฺ วูปสมา อชฺฌตฺตนฺ

---

[๑] สฺยา. ธมฺมนฺ

สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติ-ปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสมาธีติ. อฏฺฐมํ.

๙. สุกสุตฺตํ

[๙] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สาลิสุกํ วา ยวสุกํ วา มิจฺฉาปณิหิตํ หตฺเถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ 'หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ, โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. มิจฺฉาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว 'โส วต ภิกฺขุ มิจฺฉาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา มิจฺฉาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. มิจฺฉาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยา.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สาลิสุกํ วา ยวสูกํ วา สมฺมาปณิหิตํ หตฺเถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ 'หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ, โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว 'โส วต ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยา.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ, วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ. นวมํ.

๑๐. นนฺทิยสุตฺตํ

[๑๐] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข นนฺทิโย ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นนฺทิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “กติ นุ โข โภ โคตม ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานาติ. “อฏฺฐิเม โข นนฺทิย ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานา. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข นนฺทิย อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺพานคมา โหนฺติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานาติ.

เอวํ วุตฺเต, นนฺทิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต

รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมว โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ทสมํ.

ปฐโม อวิชฺชาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อวิชฺชญฺจ[๑] อุปฑฺฒญฺ จ สารีปุตฺโต จ พฺราหฺมโณ
กิมตฺถิยํ[๒] จ เทฺว ภิกฺขู วิภงฺโค สุกนนฺทิยาติ.[๓]

---

[๑] อิ. อวิชฺชา จ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กิมตฺถิโย
[๓] อิ. สูกนนฺทิโยติ

๒. วิหารวคฺโค

๑. ปฐมวิหารสุตฺตนฺ

[๑๑] สาวตฺถีนิทานนฺ. “อิจฺฉามหนฺ ภิกฺขเว อฑฺฒมาสนฺ ปฏิสลฺลียิตุนฺ, นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนาติ. “เอวนฺ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา. นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตนฺ อุปสงฺกมติ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน.

อถ โข ภควา ตสฺส อฑฺฒมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ “เยน สฺวาหนฺ ภิกฺขเว วิหาเรน ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ วิหรามิ, ตสฺส ปเทเสน วิหาสึ, โส เอวนฺ ปชานามิ ‘มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, สมฺมาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, ฉนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, สญฺญาปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, ฉนฺโท จ อวูปสนฺโต โหติ, วิตกฺกา[๑] จ อวูปสนฺตา โหนฺติ,[๑] สญฺญา จ อวูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, ฉนฺโท จ วูปสนฺโต โหติ, วิตกฺกา จ วูปสนฺตา โหนฺติ, สญฺญา จ วูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺ, อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ วายามนฺ,[๒] ตสฺมิปิ ฐาเน อนุปฺปตฺเต ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺติ. ปฐมนฺ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตกฺโก จ อวูปสนฺโต โหติ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อายามนฺ, เอวมุปริปิ.

๒. ทุติยวิหารสุตฺตํ

[๑๒] สาวตฺถีนิทานํ. "อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตุํ, นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา. นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน.

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เยน สฺวาหํ ภิกฺขเว วิหาเรน ปรมาภิสมฺพุทฺโธ วิหรามิ, ตสฺส ปเทเสน วิหาสึ, โส เอวํ ปชานามิ 'มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ, มิจฺฉาทิฏฺฐิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สมฺมาทิฏฺฐิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ, มิจฺฉาสมาธิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สมฺมาสมาธิปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สมฺมาสมาธิวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, ฉนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตํ, ฉนฺทวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตํ, วิตกฺกวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สญฺญาปจฺจยาปิ เวทยิตํ, สญฺญาวูปสมปจฺจยาปิ เวทยิตํ, ฉนฺโท จ อวูปสนฺโต โหติ, วิตกฺกา จ อวูปสนฺตา โหนฺติ, สญฺญา จ อวูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ, ฉนฺโท จ วูปสนฺโต โหติ, วิตกฺกา[๑] จ วูปสนฺตา โหนฺติ,[๑] สญฺญา จ วูปสนฺตา โหติ, ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตํ, อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ วายามํ, ตสฺมึปิ ฐาเน อนุปฺปตฺเต ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตนฺติ. ทุติยํ.

[๑-๑] ฉ. วิตกฺโก จ วูปสนฺโต โหติ.

๓. เสกฺขสุตฺตํ

[๑๓] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เสกฺโข[๑] เสกฺโขติ[๑] ภนฺเต วุจฺจติ, 'กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต เสกฺโข โหตีติ. "อิธ ภิกฺขุ เสกฺขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต โหติ ฯเปฯ เสกฺเขน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโต โหติ. เอตฺตาวตา โข ภิกฺขุ เสกฺโข โหตีติ. ตติยํ.

๔. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ

[๑๔] สาวตฺถีนิทานํ. "อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ

[๑๕] สาวตฺถีนิทานํ. "อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ปญฺจมํ.

[๑-๑] อิ. เสโข เสโขติ, เอวมุปริปิ.

๖. ปฐมปริสุทฺธสุตฺตำ

[๑๖] สาวตฺถีนิทานำ. "อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ทุติยปริสุทฺธสุตฺตำ

[๑๗] สาวตฺถีนิทานำ. "อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา อนงฺคณา วิคตูปกฺกิเลสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยาติ. สตฺตมำ.

๘. ปฐมกุกฺกุฏารามสุตฺตำ

[๑๘] สาวตฺถีนิทานำ. เอวมฺเม สุตำ เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ ภทฺโท ปาฏลิปุตฺเต วิหรนฺติ กุกฺกุฏาราเม. อถ โข อายสฺมา ภทฺโท สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา

เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ "อพฺรหฺมจริยำ อพฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมำ นุ โข อาวุโส อพฺรหฺมจริยนฺติ. "สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมงฺโค,[๑] ภทฺทกำ ปฏิภาณำ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา, เอวำ หิ ตฺวำ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'อพฺรหฺมจริยำ อพฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมำ นุ โข อาวุโส อพฺรหฺมจริยนฺติ. "เอวมาวุโสติ. อยเมว โข อาวุโส อฏฺฐงฺคิโก มิจฺฉามคฺโค อพฺรหฺมจริยำ. เสยฺยถีทำ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธีติ. อฏฺฐมำ.

๙. ทุติยกุกกุฏารามสุตฺตำ

[๑๙] ปาฏลิปุตฺตนิทานำ ฯเปฯ "พฺรหฺมจริยำ พฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมำ นุ โข[๒] อาวุโส พฺรหฺมจริยำ, กตมำ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. "สาธุ สาธุ โข อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมงฺโค, ภทฺทกำ ปฏิภาณำ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา, เอวำ หิ ตฺวำ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'พฺรหฺมจริยำ พฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมำ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจริยำ, กตมำ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. 'เอวมาวุโสติ. อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค พฺรหฺมจริยำ. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. โย โข อาวุโส ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย, อิทำ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. นวมำ

---

[๑] อิ. อุมฺมคฺโค, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

๑๐. ตติยกุกฺกุฏารามสุตฺตํ

[๒๐] ปาฏลิปุตฺตนิทานํ. "พฺรหฺมจริยํ พฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจริยํ, กตโม พฺรหฺมจารี กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. "สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมงฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภาณํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา, เอวํ หิ ตฺวํ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'พฺรหฺมจริยํ พฺรหฺมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ, กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจริยํ, กตโม พฺรหฺมจารี, กตมํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. "เอวมาวุโสติ. "อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค พฺรหฺมจริยํ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. โย โข อาวุโส อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สมนฺนาคโต อยํ วุจฺจติ พฺรหฺมจารี. โย โข อาวุโส ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย อิทํ พฺรหฺมจริยปริโยสานนฺติ. สุตฺตตฺตยํ[๑] เอกนิทานํ. ทสมํ.

ทุติโย วิหารวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว วิหารา จ เสโข จ อุปฺปาเท[๒] อปเร ทุเว
ปริสุทฺเธน เทฺว วุตฺตา กุกฺกุฏาราเมน ตโยติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตีณิ สุตฺตนฺตานิ อิ. อิเมสํ ติณฺณํ สุตฺตนฺตานํ เอกนิทานํ
[๒] ฉ.,เท. อุปฺปาท

๓. มิจฺฉตฺตวคฺโค

๑. มิจฺฉตฺตสุตฺตำ

[๒๑] สาวตฺถีนิทานำ. "มิจฺฉตฺตญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ[๑] สมฺมตฺตญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว มิจฺฉตฺตำ. เสยฺยถีทำ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉตฺตำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมฺมตฺตำ. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมตฺตนฺติ. ปฐมำ.

๒. อกุสลธมฺมสุตฺตำ

[๒๒] สาวตฺถีนิทานำ. "อกุสเล จ โว ภิกฺขเว ธมฺเม, เทสิสฺสามิ กุสเล จ ธมฺเม, ตำ สุณาถ.

กตเม จ ภิกฺขเว อกุสลา ธมฺมา. เสยฺยถีทำ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อกุสลา ธมฺมา.

กตเม จ ภิกฺขเว กุสลา ธมฺมา. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว กุสลา ธมฺมาติ. ทุติยำ.

๓. ปฐมปฏิปทาสุตฺตำ

[๒๓] สาวตฺถีนทานำ. "มิจฺฉาปฏิปทญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมฺมาปฏิปทญฺจ, ตำ สุณาถ.

---

[๑] อิ. เทสิสฺสามิ, เอวมุปริปิ.

กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปทา. เสยฺยถีทํ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปทา. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปทาติ. ตติยํ.

๔. ทุติยปฏิปทาสุตฺตํ

[๒๔] สาวตฺถีนิทานํ. “ทิหิโน วาหํ ภิกฺขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจฺฉาปฏิปทำ น วณฺเณมิ. ทิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลำ. กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปทา. เสยฺยถีทำ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปทา. ทิหิโน วาหำ ภิกฺขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจฺฉาปฏิปทำ น วณฺเณมิ. ทิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราธโก โหติ ญายำ ธมฺมำ กุสลำ.

ทิหิโน วาหำ ภิกฺขเว ปพฺพชิตสฺส วา สมฺมาปฏิปทำ วณฺเณมิ. ทิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมา-ปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายำ ธมฺมำ กุสลำ. กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปทา. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปทา. ทิหิโน วาหำ ภิกฺขเว ปพฺพชิตสฺส วา สมฺมาปฏิปทำ วณฺเณมิ. ทิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายำ ธมฺมำ กุสลนฺติ. จตุตฺถำ.

๕. ปฐมอสปฺปุริสสุตฺตำ

[๒๕] สาวตฺถีนิทานำ. "อสปฺปุริสญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สปฺปุริสญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว อสปฺปุริโส. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ มิจฺฉาสงฺกปฺโป มิจฺฉาวาโจ มิจฺฉากมฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ มิจฺฉาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสปฺปุริโส.

กตโม จ ภิกฺขเว สปฺปุริโส. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาโจ สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สปฺปุริโสติ. ปญฺจมำ.

๖. ทุติยอสปฺปุริสสุตฺตำ

[๒๖] สาวตฺถีนิทานำ. "อสปฺปุริสญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตรญฺจ. สปฺปุริสญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สปฺปุริเสน สปฺปุริสตรญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว อสปฺปุริโส. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสปฺปุริโส.

กตโม จ ภิกฺขเว อสปฺปุริเสน อสปฺปุสตโร. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ มิจฺฉาญาณี มิจฺฉาวิมุตฺติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสปฺปุริเสน อสปฺปุริสตโร.

กตโม จ ภิกฺขเว สปฺปุริโส. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สปฺปุริโส.

กตโม จ ภิกฺขเว สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโร. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ สมฺมาญาณี สมฺมาวิมุตฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สปฺปุริเสน สปฺปุริสตโรติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กุมฺภสุตฺตํ

[๒๗] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุมฺโภ อนาธาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธาโร ทุปฺปวตฺติโย โหติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จิตฺตํ อนาธารํ สุปฺปวตฺติยํ โหติ สาธารํ ทุปฺปวตฺติยํ โหติ.

โก จ ภิกฺขเว จิตฺตสฺส อาธาโร. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ อยํ จิตฺตสฺส อาธาโร.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุมฺโภ อนาธาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาธาโร ทุปฺปวตฺติโย โหติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว จิตฺตํ อนาธารํ สุปฺปวตฺติยํ โหติ สาธารํ ทุปฺปวตฺติยํ โหตีติ. สตฺตมํ.

๘. สมาธิสุตฺตํ

[๒๘] สาวตฺถีนิทานํ. "อริยํ โว ภิกฺขเว สมฺมาสมาธึ เทเสสฺสามิ สอุปนิสํ สปริกฺขารํ, ตํ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอุปนิโส สปริกฺขาโร. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ[๑] ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสติ

ยา โข ภิกฺขเว อิเมหิ สตฺตหงฺเคหิ จิตฺตสฺส เอกคฺคตา สปริกฺขตา,[๑] อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริโย สมฺมาสมาธิ 'สอุปนิโส' อิติปิ 'สปริกฺขาโร' อิติปีติ. อฏฺฐมำ.

๙. เวทนาสุตฺตำ

[๒๙] สาวตฺถีนิทานำ. "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา.

อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เวทนานำ ปริญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ[๒] เวทนานำ ปริญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. นวมำ.

๑๐. อุตฺติยสุตฺตำ

[๓๐] สาวตฺถีนิทานำ. อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตำ เอตทโวจ "อิธ มยฺหำ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวำ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ 'ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา ภควตา. กตเม นุ โข ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา'[๓] ภควตาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สปริกฺขารตา อิ. สปริกฺขารา [๒] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"สาธุ สาธุ อุตฺติย ปญฺจ โขเม อุตฺติย กามคุณา วุตฺตา มยา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา.[๑] โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา. อิเม โข อุตฺติย ปญฺจ กามคุณา วุตฺตา มยา.

อิเมสํ โข อุตฺติย ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเมสํ โข อุตฺติย ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ ปหานาย [๒] อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ทสมํ.

ตติโย มิจฺฉตฺตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มิจฺฉตฺตํ อกุสลํ ธมฺมํ[๓] ทุเว ปฏิปทาปิ จ
อสปฺปุริเสน[๔] เทฺว วุตฺตา กุมฺโภ สมาธิ เวทนุตฺติเยนาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. รชนียา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.อิ. อยํ [๓] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. อสปฺปุริเสน เทฺว กุมฺโภ อิ. เทฺว สปฺปุริเสน กุมฺโภ

๔. ปฏิปตฺติวคฺโค

๑. ปฐมปฏิปตฺติสุตฺตำ

[๓๑] สาวตฺถีนิทานำ. "มิจฺฉาปฏิปตฺติญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมฺมาปฏิปตฺติญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺติ. เสยฺยถีทำ. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปตฺติ. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปตฺตีติ. ปฐมำ.

๒. ทุติยปฏิปตฺติสุตฺตำ

[๓๒] สาวตฺถีนิทานำ. "มิจฺฉาปฏิปนฺนญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมฺมาปฏิปนฺนญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตโม จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว[๑] มิจฺฉาปฏิปนฺโน.

กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปนฺโนติ. ทุติยำ

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๓. วิรทฺธสุตฺตํ

[๓๓] สาวตฺถีนิทานํ. "เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค วิรทฺโธ, วิรทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อารทฺโธ, อารทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี.

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. เยสํ เกสญฺจิ [๑] อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค วิรทฺโธ, วิรทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อารทฺโธ, อารทฺโธ เตสํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ. ตติยํ.

๔. ปารงฺคมสุตฺตํ

[๓๔] สาวตฺถีนิทานํ. "อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สංวตฺตนฺติ. กตเม อฏฺฐ. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิเม โข [๒] อฏฺฐ ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สංวตฺตนฺตีติ. อิทมโวจ ภควา อิทं วตฺวาน สุคโต, อถาปรं เอตทโวจ สตฺถา

"อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายं อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยं สุทุตฺตรं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว อยं [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว

กณฺหำ ธมฺมำ วิปฺปหาย สุกฺกำ ภาเวถ ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมำ
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานำ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสำ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตำ สุภาวิตำ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. จตุตฺถำ.

๕. ปฐมสามญฺญสุตฺตำ

[๓๕] สาวตฺถีนิทานำ. "สามญฺญญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สามญฺญผลานิ จ, ตำ สุณาถ.

กตมญฺจ [๑] ภิกฺขเว สามญฺญำ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามญฺญำ.

กตมานิ จ ภิกฺขเว สามญฺญผลานิ. โสตาปตฺติผลำ สกทาคามิผลำ อนาคามิผลำ อรหตฺตผลำ. อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สามญฺญผลานีติ. ปญฺจมำ

๖. ทุติยสามญฺญสุตฺตำ

[๓๖] สาวตฺถีนิทานำ. "สามญฺญญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สามญฺญตฺถญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตมญฺจ [๑] ภิกฺขเว สามญฺญำ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามญฺญำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข

กตโม จ ภิกฺขเว สามญฺญตฺโถ. โย โข ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามญฺญตฺโถติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ

[๓๗] สาวตฺถีนิทานํ. "พฺรหฺมญฺญญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พฺรหฺมญฺญผลานิ จ, ตํ สุณาถ.

กตมญฺจ [๑] ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญํ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญํ.

กตมานิ จ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญผลานิ. โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ อรหตฺตผลํ. อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญผลานีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยพฺรหฺมญฺญสุตฺตํ

[๓๘] สาวตฺถีนิทานํ. "พฺรหฺมญฺญญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ, ตํ สุณาถ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญํ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญํ.

กตโม จ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญตฺโถ. โย จ[๒] ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมญฺญตฺโถติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข [๒] ฉ.,เท.,อิ. โข

๙. ปฐมพฺรหฺมจริยสุตฺตำ

[๓๙] สาวตฺถีนิทานำ. "พฺรหฺมจริยญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พฺรหฺมจริยผลานิ จ, ตำ สุณาถ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยำ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยำ.

กตมานิ จ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยผลานิ. โสตาปตฺติผลำ สกทาคามิผลำ อนาคามิผลำ อรหตฺตผลำ. อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยผลานีติ. นวมำ.

๑๐. ทุติยพฺรหฺมจริยสุตฺตำ

[๔๐] สาวตฺถีนิทานำ. "พฺรหฺมจริยญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พฺรหฺมจริยตฺถญฺจ, ตำ สุณาถ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยำ. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยำ.

กตโม จ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยตฺโถ. โย จ[๑] ภิกฺขเว ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยตฺโถติ. ทสมำ.

จตุตฺโถ ปฏิปตฺติวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข

ตสฺสุทฺทานํ

ปฏิปตฺติ ปฏิปนฺโน จ วิรทฺธญฺจ ปารํ คมา
สามญฺเญน [๑] เทฺว วุตฺตา พฺรหฺมญฺญา อปเร ทุเว
พฺรหฺมจริเยน เทฺว วุตฺตา วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

---

๑ ฉ.,เท. จ

๕. อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลวคฺโค

๑. ราควิราคสุตฺตำ[๑]

[๔๑] สาวตฺถีนิทานำ. "สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวำ ปุจฺเฉยฺยุำ 'กิมตฺถิยำ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยำ วุสฺสตีติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถ 'ราควิราคตฺถำ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยำ วุสฺสตีติ.

สเจ ปน โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวำ ปุจฺเฉยฺยำ 'อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา ราควิราคายาติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถ 'อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา ราควิราคายาติ.

กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา จ ปฏิปทา ราควิราคาย. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ ภิกฺขเว มคฺโค อยำ ปฏิปทา ราควิราคายาติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถาติ. ปฐมำ.

๒ - ๗. สญฺโญชนปฺปหานาทิสุตฺตำ

[๔๒ - ๔๗] สาวตฺถีนิทานำ. "สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวำ ปุจฺเฉยฺยุำ 'กิมตฺถิยำ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยำ วุสฺสตีติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ

---

[๑] อิ. วิราคสุตฺตำ

ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ ‘สญฺโญชนปหานตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

‘อนุสยสมุคฺฆาตนตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

‘อทฺธานปริญฺญตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

‘อาสวานํ ขยตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

‘วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

‘ญาณทสฺสนตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. อนุปาทาปรินิพฺพานสุตฺตํ

[๔๘] สาวตฺถีนิทานํ “สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ ‘กิมตฺถิยํ อาวุโส สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถํ โข อาวุโส ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ.

สเจ ปน โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ ‘อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา อนุปาทา-ปรินิพฺพานายาติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ

ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถ 'อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายาติ.

กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา จ ปฏิปทา อนุปาทา-ปรินิพฺพานาย. อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ ภิกฺขเว มคฺโค อยำ ปฏิปทา อนุปาทา-ปรินิพฺพานายาติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถาติ. อฏฺฐมำ.

ปญฺจโม อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลวคฺโค.[๑]

ตสฺสุทฺทานำ

วิราคสญฺโญชนำ อนุสยำ อทฺธานอาสวา ขยา
วิชฺชาวิมุตฺติ ญาณญฺจ อนุปาทาย อฏฺฐมี.

---

[๑] ฉ.,เท. อญฺญติตฺถิยเปยฺยาลำ อิ. อญฺญติตฺถิยเปยฺยาโล

๖. สุริยเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

[๔๙] สาวตฺถีนิทานํ. "สุริยสฺส[๑] ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณุคฺคมฺ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.[๒]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺค-ปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

[๕๐ - ๕๔] สาวตฺถีนิทานํ. "สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณุคฺคมฺ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ

---

[๑] ฉ. เท. สูริยสฺส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ. เท. อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ สีลสมฺปทา. สีลสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ฯเปฯ

ยทิทํ ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ. ฉฏฺฐํ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

[๕๕] สาวตฺถีนิทานํ. “สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณุคฺคํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ‘อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมํ.

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

[๕๖] สาวตฺถีนิทานํ. "สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณคฺคํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

[๕๗ - ๖๑] สาวตฺถีนิทานํ. "สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิทํ อรุณคฺคํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ สีลสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตำ

[๖๒] สาวตฺถีนิทานำ. “ยทิทำ โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ ‘อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวสฺสติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินย-ปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินย-ปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมำ.

ฉฏฺโฐ สุริยเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

กลฺยาณมิตฺตำ สีลญฺจ ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ โยนิโส ภวติ สตฺตมำ.

๗. เอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

[๖๓] สาวตฺถีนิทานํ. "เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย. กตโม เอกธมฺโม. ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

[๖๔ - ๖๘] สาวตฺถีนิทานํ. "เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย. กตโม เอกธมฺโม.

ยทิทํ สีลสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ

ยทิทํ อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

[๖๙] สาวตฺถีนิทานํ. “ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ‘อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมํ.

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

[๗๐] สาวตฺถีนิทานํ. “เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย. กตโม เอกธมฺโม. ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมห-วินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ

โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

[๗๑ - ๗๕] สาวตฺถีนิทานํ. "เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหูปกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทาย. กตโม เอกธมฺโม.

ยทิทํ สีลสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ
ยทิทํ อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

[๗๖] สาวตฺถีนิทานํ. "ยทิทํ โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมํ.

สตฺตโม เอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

กลฺยาณมิตฺตำ สีลำ จ ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ โยนิโส ภวติ สตฺตมำ.

๘. ทุติยเอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค[๑]

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตำ

[๗๗] สาวตฺถีนิทานำ. "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. ยถยิทำ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวสฺสติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรตีติ. ปฐมำ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกำ

[๗๘ - ๘๒] สาวตฺถีนิทานำ. "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

---

[๑] สฺยา. นาหนฺตเอกธมฺมเปยฺยาโล

ยถยิทำ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทำ ภิกฺขเว ฉนฺทสมฺ ปทา ฯเปฯ
ยถยิทำ ภิกฺขเว อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทำ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทำ ภิกฺขเว อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ ฉฏฺฐำ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตฺ

[๘๓] สาวตฺถีนิทานำ. "ยถยิทำ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวสฺสติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมำ.

๑. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตฺ

[๘๔] สาวตฺถีนิทานำ. "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. ยถยิทำ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตำ ภิกฺขเว

ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. สีลสมฺปทาทิสุตฺตปญฺจกํ

[๘๕ - ๘๙] สาวตฺถินิทานํ. "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

ยถยิทํ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทํ ภิกฺขเว ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทํ ภิกฺขเว อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทํ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ
ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. โยนิโสมนสิการสมฺปทาสุตฺตํ

[๙๐] "ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการสมฺปทา. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. สตฺตมํ.

อฏฺฐโม ทุติยเอกธมฺมเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

กลฺยาณมิตฺตํ สีลญฺจ ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ โยนิโส ภวติ สตฺตมนฺติ.

๕. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค[๑]

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

[๙๑] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมํ.

๒ - ๕. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตจตุกฺกํ

[๙๒ - ๙๕] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

---

[๑] สฺยา. คงฺคาเปยฺยาโลว

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ปญฺจมนฺ.

๖. ฉฏฺฐปาจีนนินฺนสุตฺตนฺ

[๙๖] สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา[๑] มหานทิโย, เสยฺยถีทนฺ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตนฺ วิราคนิสฺสิตนฺ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตนฺ วิราคนิสฺสิตนฺ นิโรธนิสฺสิตนฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวนฺ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐนฺ.

---

[๑] อิ. ยากาจิ, เอวมุปริปิ.

๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

[๙๗] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพาน-โปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมํ.

๒ - ๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

[๙๘ - ๑๐๒] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย. เสยฺยถีทำ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐำ.

คงฺคาเปยฺยาลวารำ สงฺเขเปน ลิขิตำ เปยฺยาเล วิตฺถาเรตพฺพำ.

นวโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา [๑] สมุทฺทโต
เทฺว[๒] ธมฺมา ทสา โหนฺติ วคฺโค[๓] เตน ปวุจฺจตีติ.

คงฺคาเปยฺยาลี ปาจีนนินฺนวาจนมคฺคี, วิเวกนิสฺสิตทฺวาทสกี ปฐมกี.

---

[๑] ฉ. เท. อิ. จ [๒] ฉ. เท. อิ. เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ
[๓] อิ. เปยฺยาลี เตน วุจฺจตีติ.

ทุติยคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตำ

[๑๐๓] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมำ.

๒ - ๖. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตจตุกฺกำ

[๑๐๔ - ๑๐๘] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ ฉฏฺจํ.

๗. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

[๑๐๙] สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ. นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมํ.

๘ - ๑๒. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกำ

[๑๑๐ - ๑๑๔] สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถีทำ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน

โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐํ. ราควินยทฺวาทสกี ทุติยกี สมุทฺทนินฺนนฺติ.

๑๓. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตํ

[๑๑๕] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมํ.

๑๔ - ๑๘. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

[๑๑๖ - ๑๒๐] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย, เสยฺยถีทนฺ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ ฉฏฺฐนฺ.

๑๙. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตนฺ

[๑๒๑] สาวตฺถีนิทานนฺ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธนฺ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธนฺ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ. เอวนฺ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวนฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมนฺ.

๒๐ - ๒๔. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกํ

[๑๒๒ - ๑๒๖] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพาน-โปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐํ. [อมโตคธํ ทฺวาทสกี ตติยกี].

๒๕. ปฐมปาจีนนินฺนสุตฺตำ

[๑๒๗] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมำ.

๒๖ - ๓๐. ทุติยาทิปาจีนนินฺนสุตฺตปญฺจกำ

[๑๒๘ - ๑๓๒] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี สพฺพา ตา ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐํ.

๓๑. ปฐมสมุทฺทนินฺนสุตฺตํ

[๑๓๓] สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ

นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปญฺจมำ.

๓๒ - ๓๖. ทุติยาทิสมุทฺทนินฺนสุตฺตปญฺจกำ

[๑๓๔ - ๑๓๘] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยมุนา นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรภู นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิมา มหานทิโย. เสยฺยถีทำ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี สพฺพา ตา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฉฏฺฐํ.

คงฺคาเปยฺยาลี

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ
นิพฺพานนินฺนํ[๑] ทฺวาทสกี จตุตฺถกี ฉทฺวานวกี.[๑]

---

[๑] อิ. นิพฺพานนินฺโน ฯเปฯ ฉฏฺฐานวกี

๑๐. อปฺปมาทวคฺโค

๑. ตถาคตสุตฺตนฺ

[๑๓๙] สาวตฺถีนิทานนฺ. "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสนฺ อคฺคมกฺขายติ อรหนฺ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสนฺ ธมฺมานนฺ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตนฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขนฺ 'อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวสฺสติ, อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ ภาเวติ อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตนฺ วิราคนิสฺสิตนฺ นิโรธนิสฺสิตนฺ โวสฺสคฺค-ปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตนฺ วิราคนิสฺสิตนฺ นิโรธนิสฺสิตนฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวนฺ[๑] โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยนฺ อฏฺฐงฺคกนฺ มคฺคนฺ ภาเวติ, อริยนฺ อฏฺฐงฺคิกนฺ มคฺคนฺ พหุลีกโรตีติ. (อุปริ ติณฺณนฺ สุตฺตานนฺ วิตฺถาเรตพฺพนฺ).

สาวตฺถีนิทานนฺ. "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสนฺ อคฺคมกฺขายติ อรหนฺ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เอวเมว โข ภิกฺขเว

[๑] อิ. เอวเมว โข

เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ.

สาวตฺถีนิทานํ. "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เอวํ

โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ.

สาวตฺถีนิทานํ. "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒. ปทสุตฺตํ

[๑๔๐] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ มหนฺตตฺเตน. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ.

อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ทุติยํ.

๓ - ๗. กูฏาคิสุตฺตปญฺจกํ

[๑๔๑ - ๑๔๕] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย, สพฺพา ตา กูฏงฺคมา กูฏนินฺนา กูฏสโมสรณา, กูฏํ ตาสํ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ (ยถา เหฏฺฐิมสุตฺตนฺตํ เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ). ตติยํ.

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ มูลคนฺธา, โกฏฺฐานุสาริยํ[๑] เตสํ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ จตุตฺถํ.

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ปญฺจมํ.

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ปุปฺผคนฺธา, วสฺสิกา เตสํ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

---

[๑] เท. กาลานุสาริยํ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ กุฏฺฐราชาโน, สพฺเพ เต รญฺโญ จกฺกวตฺติโน อนุยนฺตา ภวนฺติ, ราชา เตสำ จกฺกวตฺติ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ สตฺตมำ.

๘ - ๑๐. จนฺทิมาทิสุตฺตติกำ

[๑๔๖ - ๑๔๘] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิ ตารกรูปานำ ปภา, สพฺพา ตา จนฺทิมาปภาย กลำ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, จนฺทปฺปภา ตาสำ อคฺคมกฺขายติ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรทสมเย วิทฺเธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิจฺโจ นภำ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพฺพำ อากาสคตำ ตมคตำ อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ตนฺตาวุตานำ วตฺถานำ, วาสิกวตฺถำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสำ ธมฺมานำ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวสฺสติ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ, อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว

ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ทสมํ.

ทสโม อปฺปมาทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทา กูฏฺฌ มูลํ สาเรน[๑] วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสุริยา จ วตฺเถน ทสมํ ปทา.
(ยทปิ ตถาคตํ ตทปิ วิตฺถาเรตพฺพํ).

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สาโร จ

๑๑. พลกรณียวคฺโค

๑. พลสุตฺตํ

[๑๔๙] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ,[๑] สพฺเพ เต ปจฺจึ นิสฺสาย ปจฺจิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อรยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ.

(ปรคงฺคาเปยฺยาลี วณฺณิยโต ปริปุณฺณสุตฺตนฺติ วิตฺถารมคฺคิ).[๒]

สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ สพฺเพ เต ปจฺจึ นิสฺสาย ปจฺจิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กริยนฺติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วิตฺถารมคฺคี

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ, เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ.

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ สพฺเพ เต ปจวึ นิสฺสาย ปจวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ.

สาวตฺถีนิทานํ. “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ, สพฺเพ เต ปจวึ นิสฺสาย ปจวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรตีติ. ปฐมํ.

๒. พีชสุตฺตํ

[๑๔๐] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิเม พีชคามภูตคามา วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ, สพฺเพ เต ปฐวึ นิสฺสาย ปฐวิยํ ปติฏฺฐาย เอวเมเต พีชคามภูตคามา วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ ปาปุณาติ ธมฺเมสูติ. ทุติยํ.

๓. นาคสุตฺตํ

[๑๕๑] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ หิมวนฺตํ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ นิสฺสาย นาคา กายํ วฑฺเฒนฺติ พลํ คาเหนฺติ, เต ตตฺถ กายํ วฑฺเฒตฺวา พลํ คาเหตฺวา กุสุพฺเภ[๑] โอตรนฺติ, กุสุพฺเภ โอตริตฺวา มหาโสพฺเภ โอตรนฺติ, มหาโสพฺเภ โอตริตฺวา กุนฺนทิโย โอตรนฺติ, กุนฺนทิโย โอตริตฺวา มหานทิโย โอตรนฺติ, มหานทิโย โอตริตฺวา มหาสมุทฺทสาครํ[๒] โอตรนฺติ, เต ตตฺถ มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยน; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ[๓] เวปุลฺลตฺตํ[๓] ปาปุณาติ ธมฺเมสุ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสูติ. ตติยं.

---

[๑] ฉ.,เท. กุโสพฺเภ [๒] ฉ.,เท. มหาสมุทฺทํ อิ. มหาสมุทฺทํ สาครํ
[๓] อิ. มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ, เอวมุปริปิ.

๔. รุกฺขสุตฺตํ

[๑๔๒] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รุกฺโข ปาจีนนินฺโน ปาจีนโปโณ ปาจีนปพฺภาโร, โส มูลจฺฉินฺเท[๑] กเต ปปเตยฺย[๑] เยน [๒] นินฺโน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโรติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. จตุตฺถํ.

๕. กุมฺภสุตฺตํ

[๑๔๓] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุมฺโภ นิกฺกุชฺโช วมเตว อุทกํ โน ปจฺจาวมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม โน ปจฺจาวมติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. มูลจฺฉินฺโน กตเมน ปปเตยฺยาติ. อิ. มูเล ฉินฺโน กตเมน ปปาเตน ปปฺเตยฺยาติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภนฺเต

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม โน ปจฺจาวมติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต วมเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม โน ปจฺจาวมตีติ. ปญฺจมํ.

๖. สุกสุตฺตํ

[๑๕๔] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว 'สาลิสุกํ วา ยวสูกํ วา สมฺมาปณิหิตํ หตฺเถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภินฺทิสฺสติ[๑] โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกสฺส. เอวเมว โข ภิกฺขเว 'ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทิสฺสติ วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิยา.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ วิชฺชํ อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉิกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ

---

[๑] อิ. ฉิชฺชติ, เอวมุปริปิ.

โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณิหิตาย มคฺคภาวนาย อวิชฺชํ ภินฺทติ วิชฺชํ อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อากาสสุตฺตํ

[๑๔๔] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อากาเส วิวิธา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมาปิ วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมาปิ วาตา วายนฺติ, อุตฺตราปิ วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณาปิ วาตา วายนฺติ, สรชาปิ วาตา วายนฺติ, อรชาปิ วาตา วายนฺติ, สีตาปิ วาตา วายนฺติ, อุณฺหาปิ วาตา วายนฺติ, ปริตฺตาปิ วาตา วายนฺติ, อธิมตฺตาปิ วาตา วายนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต, จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนา ปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

"กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต, จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. อิธ ภิกฺขเว

ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต, จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ สมฺมปฺปธานา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, จตฺตาโรปิ อิทฺธิปาทา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ปญฺจปิ พลานิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, สตฺตปิ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมเมฆสุตฺตํ

[๑๔๖] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คิมฺหานํ ปจฺฉิเม มาเส อูหตํ รโชชลฺลํ, ตเมนํ มหา อกาลเมโฆ ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ.

กถญฺจ [๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมตีติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] อิ. ปน

๙. ทุติยเมฆสุตฺตำ

[๑๕๗] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปฺปนฺนำ มหาเมฆำ ตเมนำ มหาวาโต อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวนฺโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส[๑] อนฺตราเยว อนฺตรธาเปติ วูปสเมตีติ. นวมำ.

๑๐. นาวาสุตฺตำ

[๑๕๘] สาวตฺถีนิทานำ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สามุทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพนฺธนพนฺธาย ฉ มาสานิ อุทเก ปริยาทาย เหมนฺติเกน ถลำ อุกฺขิตฺตาย วาตาตปปเรตานิ พนฺธนานิ ตานิ ปาวุสฺสเกน เมเฆน อภิปฺปวุฏฺฐานิ อปฺปกสิเรเนว ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ปูติกานิ ภวนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาวยโต อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรโต, อปฺปกสิเรเนว สญฺโญชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ปูติกานิ ภวนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต, อปฺปกสิเรเนว สญฺโญชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ปูติกานิ ภวนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรโต อปฺปกสิเรเนว สญฺโญชนานิ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ ปูติกานิ ภวนฺตีติ. ทสมํ.

๑๑. อาคนฺตุกสุตฺตํ

[๑๔๙] สาวตฺถีนิทานํ. "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อาคนฺตุกาคารํ ตตฺถ ปุรตฺถิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, ปจฺฉิมายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, อุตฺตรายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, ทกฺขิณายปิ ทิสาย อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, ขตฺติยาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, พฺราหฺมณาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, เวสฺสาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ, สุทฺทาปิ อาคนฺตฺวา วาสํ กปฺเปนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต, เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยา, เต ธมฺมา อภิญฺญา ปริชานาติ ฯปฯ[๑] เย ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปชหติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา สจฺฉิกโรติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ภาเวติ.

---

[๑] สฺยา. เปยฺยาโล น ทิสฺสติ.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยา. ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจนียํ. กตเม ปญฺจ. เสยฺยถีทํ. รูปูปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. อิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยา.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา. อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ. อิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา. วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ. อิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา.

กตเม จ ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา. สมโถ จ วิปสฺสนา จ. อิเม ภิกฺขเว ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต, เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปริชานาติ ฯเปฯ เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา เต ธมฺเม อภิญฺญา ภาเวติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต เย ธมฺมา อภิญฺญา ปริญฺเญยฺยา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปริชานาติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ปหาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ปชหติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา สจฺฉิกาตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา สจฺฉิกโรติ, เย ธมฺมา อภิญฺญา ภาเวตพฺพา, เต ธมฺเม อภิญฺญา ภาเวตีติ. เอกาทสมํ.

๑๒. นทีสุตฺตํ

[๑๖๐] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, อถ มหาชนกาโย อาคจฺเฉยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทาย 'มยํ อิมํ คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณึ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ. ตํ กิมฺมญฺญถ ภิกฺขเว, อปิ นุ โส มหาชนกาโย คงฺคํ นทึ ปจฺฉานินฺนํ กเรยฺย ปจฺฉาโปณึ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ. โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ. "คงฺคา ภนฺเต นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, สา น สุกรา ปจฺฉานินฺนํ กาตุํ ปจฺฉาโปณึ ปจฺฉาปพฺภารํ ยาว เทว ปน โส มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสาติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺตํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺตํ ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาติสาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺยุ 'เอหมฺโภ ปุริส, กินฺเต อิเม กาสาวา อนุทหนฺติ, กึ มุณฺโฑ กปาลมนุสฺสิยํ[๑] จรสิ. เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ, ปุญฺญานิ จ กโรหีติ. 'โส วต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยं อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยं อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. 'ยญฺหิ ตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปณึ วิเวกปพฺภารํ, ตํ วต หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กปาลมนุสฺสํ

สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ ภาเวติ อริยำ อฏฺฐงฺคิกำ มคฺคำ พหุลีกโรตีติ. (ยทปิ พลกรณียำ ตทปิ วิตฺถาเรตพฺพำ). ทุวาทสมำ.

เอกาทสโม พลกรณียวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

พลำ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺภเมน สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

๑๒. เอสนาวคฺโค

๑. เอสนาสุตฺตํ

[๑๖๑] สาวตฺถีนิทานํ. "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ.

สาวตฺถีนิทานํ. "ติสฺโส อิมา [๑] ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โข, เอวมุปริปิ.

สาวตฺถีนิทานำ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เอสนานำ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ อมโตคธำ อมตปรายนำ อมตปริโยสานำ. อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เอสนานำ อภิญฺญาย อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ.

สาวตฺถีนิทานำ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เอสนานำ อภิญฺญาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ. อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เอสนานำ อภิญฺญาย อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ.

สาวตฺถีนิทานำ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เอสนานำ ปริญฺญาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ.

สาวตฺถีนิทานํ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา ฯเปฯ (ยทปิ อภิญฺญา, ตทปิ ปริญฺญาย วิตฺถาเรตพฺพํ).

สาวตฺถีนิทานํ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปริกฺขยาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. (ยทปิ อภิญฺญา, ตทปิ ปริญฺญาย วิตฺถาเรตพฺพํ, ปริกฺขยาย วิตฺถาเรตพฺพํ).

สาวตฺถีนิทานํ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ ปหานาย อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. (ยทปิ อภิญฺญาย, ตทปิ ปหานาย วิตฺถาเรตพฺพํ). ปฐมํ.

๒. วิธาสุตฺตํ

[๑๖๒] สาวตฺถีนิทานํ. “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วิธา. กตมา ติสฺโส. ‘เสยฺโยหมสฺมีติ วิธา ‘สทิโสหมสฺมีติ วิธา ‘หีโนหมสฺมีติ วิธา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วิธา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ วิธานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ วิธานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. (ยถา เอสนา เอวํ วิตฺถาเรตพฺพา).[๑] ทุติยํ.

๓. อาสวสุตฺตํ

[๑๖๓] สาวตฺถีนิทานํ. "ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา. กตเม ตโย. กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ อาสวานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ตติยํ.

๔. ภวสุตฺตํ

[๑๖๔] สาวตฺถีนิทานํ. "ตโยเม ภิกฺขเว ภวา. กตเม ตโย. กามภโว รูปภโว อรูปภโว. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ภวา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ ภวานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิตฺถาเรตพฺพํ.

๕. ทุกฺขสุตฺตํ

[๑๖๕] สาวตฺถีนิทานํ. "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ทุกฺขตา. กตมา ติสฺโส. ทุกฺขทุกฺขตา สงฺขารทุกฺขตา วิปริณามทุกฺขตา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ทุกฺขตา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ทุกฺขตานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ปญฺจมํ.

๖. ขีลสุตฺตํ

[๑๖๖] สาวตฺถีนิทานํ. "ตโยเม ภิกฺขเว ขีลา. กตเม ตโย. ราโค ขีโล โทโส ขีโล โมโห ขีโล. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ขีลา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณนฺนํ ขีลานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ฉฏฺฐํ.

๗. มลสุตฺตํ

[๑๖๗] สาวตฺถีนิทานํ. "ตีณีมานิ ภิกฺขเว มลานิ. กตมานิ ตีณิ. ราโค มลํ โทโส มลํ โมโห มลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ มลานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณนฺนํ มลานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. สตฺตมํ.

๘. นีฆสุตฺตำ

[๑๖๘] สาวตฺถีนิทานำ. "ตโยเม ภิกฺขเว นีฆา.[๑] กตเม ตโย. ราโค นีโฆ โทโส นีโฆ โมโห นีโฆ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย นีฆา.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ติณฺณนฺนำ นีฆานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. อฏฺฐมำ.

๙. เวทนาสุตฺตำ

[๑๖๙] สาวตฺถีนิทานำ. "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา.

อิมาสำ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนำ เวทนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. นวมำ.

๑๐. ตณฺหาสุตฺตำ

[๑๗๐] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ตณฺหา. กตมา ติสฺโส. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ตณฺหา.

---

[๑] อิ. นิฆมา

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ทสมํ.

๑๑. ตสินาสุตฺตํ

[๑๗๑] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ตณฺหา[๑] ฯเปฯ อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ, อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานำ[๒] อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. เอกาทสมํ.

ทุวาทสโม เอสนาวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตสินา

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตสินานำ

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว　ทุกฺขตา จ ติสฺโส ขิลา
มลํ นิโฆ จ เวทนา　ทุเวน[๑] ตณฺหาเยน จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. เทฺว ตณฺหา ตสินาย จาติ

๑๓. โอฆวคฺโค

๑. โอฆสุตฺตํ

[๑๗๒] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว โอฆา. กตเม จตฺตาโร. กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺโฐโฆ อวิชฺโชโฆ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร โอฆา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ โอฆานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. (ยถา เอสนา, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ). ปฐมํ.

๒. โยคสุตฺตํ

[๑๗๓] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว โยคา. กตเม จตฺตาโร. กามโยโค ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโค. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร โยคา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ โยคานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ทุติยํ.

๓. อุปาทานสุตฺตํ

[๑๗๔] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อุปาทานานิ. กตมานิ จตฺตาริ. กามูปาทานํ ทิฏฺฐูปาทานํ สีลพฺพตูปาทานํ อตฺตวาทูปาทานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อุปาทานานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ อุปาทานานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ตติยำ.

๔. คนฺถสุตฺตำ

[๑๗๕] สาวตฺถีนิทานำ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว คนฺถา. กตเม จตฺตาโร. อภิชฺฌา กายคนฺโถ พฺยาปาโท กายคนฺโถ สีลพฺพต-ปรามาโส กายคนฺโถ อิทำสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร คนฺถา.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ คนฺถานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. จตุตฺถำ.

๕. อนุสยสุตฺตำ

[๑๗๖] สาวตฺถีนิทานำ. "สตฺติเม ภิกฺขเว อนุสยา. กตเม สตฺต. กามราคานุสโย ปฏิฆานุสโย ทิฏฺฐานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย มานานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต อนุสยา.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว สตฺตนฺนำ อนุสยานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ปญฺจมำ.

๖. กามคุณสุตฺตํ

[๑๗๗] สาวตฺถีนิทานํ. "ปญฺจิเม ภิกฺขเว กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนียา, โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนียา, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ กามคุณา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ฉฏฺฐํ.

๗. นีวรณสุตฺตํ

[๑๗๘] สาวตฺถีนิทานํ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว นีวรณานิ. กตมานิ ปญฺจ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรณานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. สตฺตมํ.

๘. อุปาทานกฺขนฺธสุตฺตำ

[๑๗๙] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปญฺจ. เสยฺยถีทำ. รูปูปาทานกฺขนฺโธ เวทนูปาทานกฺขนฺโธ สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุปาทานกฺขนฺธานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. อฏฺฐมำ.

๙. โอรมฺภาคิยสุตฺตำ

[๑๘๐] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว โอรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉา สีลพฺพต-ปรามาโส กามจฺฉนฺโท พฺยาปาโท. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. นวมำ.

๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตำ

[๑๘๑] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อยํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว[๑] คงฺคา นที ฯเปฯ

สาวตฺถีนิทานํ. “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานายํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพ. กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. อมโตคธํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานายํ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติ. ทสมํ.

เตรสโม โอฆวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถำ อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา[๑] ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติ.

[๒]

มคฺคสัยุตฺตำ สมตฺตำ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิวรณำ
[๒] ฉ.,เท. วคฺคุทฺทานำ
อวิชฺชาวคฺโค ปฐโม ทุติยำ วิหารำ วุจฺจติ
มิจฺฉตฺตำ ตติโย วคฺโค จตุตฺถำ ปฏิปนฺเนเนว
ติตฺถิยำ ปญฺจโม วคฺโค จตสฺโส สูริเยน จ
พหุเยเต สตฺตโม วคฺโค อุปฺปาโท อฏฺฐเมน จ
ทิวสวคฺโค นวโม ทสโม อปฺปมาเทน จ
เอกาทส พลวคฺโค ทฺวาทส เอสนา ปาลิยำ.
โอฆวคฺโค ภวติ เตรสาติ.
[๓] มหา.,อิ. ปฐมำ

๒. โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ

๑. ปพฺพตวคฺโค

๑. หิมวนฺตสุตฺตํ

[๑๘๒] [๑] "หิมวนฺตํ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ นิสฺสาย นาคา กายํ วฑฺเฒนฺติ พลํ คาเหนฺติ, เต ตตฺถ กายํ วฑฺเฒตฺวา พลํ คาเหตฺวา กุสุพฺเภ[๒] โอตรนฺติ, กุสุพฺเภ โอตริตฺวา มหาโสพฺเภ โอตรนฺติ, มหาโสพฺเภ โอตริตฺวา กุนฺนทิโย โอตรนฺติ, กุนฺนทิโย โอตริตฺวา มหานทิโย โอตรนฺติ, มหานทิโย โอตริตฺวา มหาสมุทฺทสาครํ โอตรนฺติ, เต ตตฺถ มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยน. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสุ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ ธมฺเมสูติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ

---

[๑] ฉ.,เท. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ [๒] ฉ.,เท. กุโสพฺเภ, เอวมุปริปิ.

ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต มหนฺตำ เวปุลฺลำ ปาปุณาติ ธมฺเมสูติ. ปฐมำ.

๒. กายสุตฺตำ

[๑๘๓] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อยำ กาโย อาหารฏฺฐิติโก อาหารำ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรณา อาหารฏฺฐิติกา อาหารำ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติ.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว สุภนิมิตฺตำ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว ปฏิฆนิมิตฺตำ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว อรติ ตนฺทิ วิชมฺภิตา ภตฺตสมฺมโท เจตโส จ

ลีนตฺตํ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส อวูปสโม, ตตฺถ อโยนิโส-มนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว วิจิกิจฺฉาฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ อโยนิโส-มนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเม ปญฺจ นีวรณา อาหารฏฺฐิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา อาหารฏฺฐิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติ.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจย-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อารพฺภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว ปีติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา

ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธินิมิตฺตํ[๑] อพฺยคฺคนิมิตฺตํ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อยํ กาโย อาหารฏฺฐิติโก อาหารํ

---

[๑] อิ. สมถนิมิตฺตํ

ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, อนาหาโร โน ติฏฺฐติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา อาหารฏฺฐิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ, อนาหารา โน ติฏฺฐนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. สีลสุตฺตํ

[๑๘๔] "เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู สีลสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนา, ทสฺสนมฺปหํ[๑] ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ[๒] วทามิ, สวนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ วทามิ, อุปสงฺกมนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ วทามิ, ปยิรุปาสนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ วทามิ, อนุสฺสติมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ วทามิ, อนุปพฺพชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหูปการำ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถารูปานํ ภิกฺขเว ภิกฺขูนํ ธมฺมํ สุตฺวา ทฺวเยน [๓] วูปกฏฺโฐ วิหรติ กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน, จ, โส ตถา วูปกฏฺโฐ วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ อนุสฺสรติ อนุวิตกฺเกติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถา วูปกฏฺโฐ วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ อนุสฺสรติ อนุวิตกฺเกติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, โส ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทสฺสนมฺปาหำ
[๒] ฉ.,เท. พหูการำ อิ. พหุการำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วูปกาเสน

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ. วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, วิริย-สมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา. ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ปสฺสทฺธกายสฺส [๑] สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน

---

๑ อิ. สุขํ โหติ

จิตฺตำ สมาธิยติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคำ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, โส ตถา สมาหิตำ จิตฺตำ สาธุกำ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถา สมาหิตำ จิตฺตำ สาธุกำ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

เอวำ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว สตฺตสุ โพชฺฌงฺเคสุ เอวำ พหุลีกเตสุ สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา ปาฏิกงฺขา. กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา.

ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ. โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ, อถ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ. โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ. โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ โน เจ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อนฺตรา-ปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนำ โอรมมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ

ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ. โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขาร-ปรินิพฺพายี โหติ. โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, โน เจ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี. เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว สตฺตสุ โพชฺฌงฺเคสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาติ. ตติยํ.

๔. วตฺถสุตฺตํ

[๑๘๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต

ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อาวุโส ภิกฺขเวติ. “อาวุโสติ [๑] เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุำ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ สตฺติเม อาวุโส โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข อาวุโส สตฺต โพชฺฌงฺคา.

อิเมสำ ขฺวาหำ อาวุโส สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมยำ วิหริตุำ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน ปุพฺพณฺหสมยำ วิหรามิ, เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺติกสมยำ วิหริตุำ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน มชฺฌนฺติกสมยำ วิหรามิ, เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ สายณฺหสมยำ วิหริตุำ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน สายณฺหสมยำ วิหรามิ.

สติสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม อาวุโส โหติ, “อปฺปมาโณติ เม โหติ “สุสมารทฺโธติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตำ [๒] “ติฏฺฐตีติ ปชานามิ, สเจปิ เม จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ ฯเปฯ

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม อาวุโส โหติ, “อปฺปมาโณติ เม โหติ “สุสมารทฺโธติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตำ ติฏฺฐตีติ ปชานามิ, สเจปิ เม จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ.

เสยฺยถาปิ อาวุโส รญฺโญ วา ราชมหามตฺตสฺส วา นานารตฺตานำ ทุสฺสานำ ทุสฺสกรณฺฑโก ปูโร อสฺส, โส ยำ ยเทว[๓]

---

[๑] ฉ.,เท. โข
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ นำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ. ยญฺญเทว

ทุสฺสยุคํ อากงฺเขยฺย ปุพฺพณฺหสมยํ ปารุปิตุ, ตนฺตเทว ทุสฺสยุคํ ปุพฺพณฺหสมยํ ปารุเปยฺย; ยํ ยเทว ทุสฺสยุคํ อากงฺเขยฺย มชฺฌนฺติกสมยํ ปารุปิตุ, ตนฺตเทว ทุสฺสยุคํ มชฺฌนฺติกสมยํ ปารุเปยฺย ยํ ยเทว ทุสฺสยุคํ อากงฺเขยฺย สายณฺหสมยํ ปารุปิตุ, ตนฺตเทว ทุสฺสยุคํ สายณฺหสมยํ ปารุเปยฺย, เอวเมว โข อหํ อาวุโส อิเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมยํ วิหริตุ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน ปุพฺพณฺหสมยํ วิหรามิ, เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺติกสมยํ วิหริตุ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน มชฺฌนฺติกสมยํ วิหรามิ, เยน เยน โพชฺฌงฺเคน อากงฺขามิ สายณฺหสมยํ วิหริตุ, เตน เตน โพชฺฌงฺเคน สายณฺหสมยํ วิหรามิ.

สติสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม อาวุโส โหติ, 'อปฺปมาโณติ เม โหติ, 'สุสมารทฺโธติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตํ 'ติฏฺฐตีติ ปชานามิ, สเจปิ เม จวติ, 'อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ ฯเปฯ

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม อาวุโส โหติ, 'อปฺปมาโณติ เม โหติ, 'สุสมารทฺโธติ เม โหติ, ติฏฺฐนฺตํ ติฏฺฐตีติ ปชานามิ, สเจปิ เม จวติ, 'อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามีติ. จตุตฺถํ.

๕. ภิกฺขุสุตฺตํ

[๑๘๖] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โพชฺฌงฺคา โพชฺฌงฺคาติ ภนฺเต วุจฺจนฺติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺตีติ. 'โพธาย สํวตฺตนฺตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺตีติ.

อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ.

ตสฺสิเม สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาวยโต กามาสวาปิ จิตฺตำ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตำ วิมุจฺจติ อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตำ วิมุจฺจติ. 'วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ[๑] ญาณำ โหติ. 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ. 'โพธาย สำวตฺตนฺตีติ ภิกฺขุ ตสฺมา 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺตีติ. ปญฺจมำ.

๖. กุณฺฑลิยสุตฺตำ

[๑๘๗] เอกำ สมยำ ภควา สาเกเต วิหรติ อญฺชนวเน มิคทาเย. อถ โข กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตำ เอตทโวจ "อหมสฺมิ โภ โคตม อารามนิยาทิปริสาวจโร,[๒] ตสฺส มยฺหำ โภ โคตม ปจฺฉาภตฺตำ ภุตฺตปาตราสสฺส อยมาหาโร[๓] โหติ, อาราเมน อารามำ อุยฺยาเนน อุยฺยานำ อนุจงฺกมามิ อนุวิจรามิ, โส ตตฺถ ปสฺสามิ เอเก สมณพฺราหฺมเณ อิติ วาทปฺปโมกฺขานิสำสำ เจว กถำ กเถนฺเต อุปารมฺภานิสำสำ จ ภวมฺปน โคตโม กิมานิสำโส วิหรตีติ.

---

[๒] ก.,อิ. วิมุตฺตมฺหีติ [๒] ฉ.,เท. อารามนิสฺสยี ปริสาวจโร อิ. อารามนิสาทิปริสาวจโร
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยมาจาโร

"วิชฺชาวิมุตฺติผลานิสํโส โข กุณฺฑลิย ตถาคโต วิหรตีติ.

"กตเม ปน โภ โคตม ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ. "สตฺต โข กุณฺฑลิย โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ. "กตเม ปน โภ โคตม ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺตีติ. "จตฺตาโร โข กุณฺฑลิย สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺตีติ. "กตเม ปน โภ โคตม ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺตีติ. "ตีณิ โข กุณฺฑลิย สุจริตานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺตีติ. "กตเม ปน โภ โคตม ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรนฺตีติ.

อินฺทฺริยสํวโร โข กุณฺฑลิย ภาวิโต พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ.[๑] กถํ ภาวิโต [๒] กุณฺฑลิย อินฺทฺริยสํวโร กถํ พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ.[๓] อิธ กุณฺฑลิย ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา มนาปึ นาภิชฺฌายติ[๔] นาวิหึสติ[๔] น ราคํ ชเนติ, ตสฺส จิโต จ[๕] กาโย โหติ, จิตฺตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. จกฺขุนา โข ปเนว รูปึ ทิสฺวา อมนาปึ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโส, ตสฺส จิโต จ กาโย โหติ, จิตฺตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. ปุน จปรํ กุณฺฑลิย ภิกฺขุ โสเตน สทฺทึ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพึ

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปริปูเรนฺตีติ [๔] ฉ.,เท.,อิ. นาภิชฺฌติ นาวิหึสติ, เอวมุปริปิ.
[๕] อิ. ว, เอวมุปริปิ.

ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปํ นาภิชฺฌายติ นาวิหึสติ น ราคํ ชเนติ ตสฺส จิโต จ กาโย โหติ, จิตฺตं จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. มนสา โข ปเนว ธมฺมํ วิญฺญาย อมนาปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโส, ตสฺส จ กาโย โหติ, จิตฺตं จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. ยโต โข กุณฺฑลิย ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสุ รูเปสุ จิโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโส, ตสฺส จิโต จ กาโย โหติ, จิตฺตं จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพं ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปามนาเปสุ ธมฺเมสุ จิโต จ กาโย โหติ, จิตฺตं จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. เอวมฺภาวิโต โข กุณฺฑลิย อินฺทฺริยสंวโร เอวं พหุลีกโต ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ.

กถं ภาวิตานิ ตานิ จ กุณฺฑลิย ตีณิ สุจริตานิ กถं พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ. อิธ กุณฺฑลิย ภิกฺขุ กายทุจฺจริตं ปหานาย[๑] กายสุจริตं ภาเวติ, วจีทุจฺจริตं ปหานาย วจีสุจริตं ภาเวติ, มโนทุจฺจริตं ปหานาย มโนสุจริตं ภาเวติ. เอวं ภาวิตานิ โข กุณฺฑลิย ตีณิ สุจริตานิ เอวं พหุลีกตานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ.

กถं ภาวิตา จ กุณฺฑลิย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา กถं พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ. อิธ กุณฺฑลิย ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปหาย, เอวมุปริปิ.

อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ ภาวิตา โข กุณฺฑลิย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ.

กถํ ภาวิตา จ กุณฺฑลิย สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ. อิธ กุณฺฑลิย ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข กุณฺฑลิย สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ.

เอวํ วุตฺเต, กุณฺฑลิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, เสยฺยถาปิ โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมว โข โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต; เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กูฏาคารสุตฺตํ

[๑๘๘] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย, สพฺพา ตา กูฏนินฺนา กูฏโปณา กูฏปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต

โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. สตฺตมำ.

๘. อุปวาณสุตฺตำ

[๑๘๙] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อุปวาโณ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต โกสมฺพิยำ วิหรนฺติ โฆสิตาราเม. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลาณา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อุปวาโณ; เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุปวาเณน สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ อุปวาณำ เอตทโวจ “ชาเนยฺย นุ โข อาวุโส อุปวาณ ภิกฺขุ ปจฺจตฺตำ โยนิโสมนสิการา เอวำ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สำวตฺตนฺตีติ. “ชาเนยฺย โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุ ปจฺจตฺตำ โยนิโสมนสิการา เอวำ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สำวตฺตนฺตีติ.

สติสมฺโพชฺฌงฺคํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อารพฺภมาโน ปชานาติ "จิตฺตญฺจ เม สุวิมุตฺตํ, ถีนมิทฺธญฺจ เม สุสมูหตํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจญฺจ เม สุปฺปฏิวินีตํ, อารทฺธญฺจ เม วิริยํ อฏฺฐิกตฺวา มนสิกโรมิ โน จ ลีนนฺติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ อาวุโส ภิกฺขุ อารพฺภมาโน ปชานาติ "จิตฺตญฺจ เม สุวิมุตฺตํ, ถีนมิทฺธญฺจ เม สุสมูหตํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจญฺจ เม สุปฺปฏิวินีตํ, อารทฺธญฺจ เม วิริยํ, อฏฺฐิกตฺวา มนสิกโรมิ โน จ ลีนนฺติ.

เอวํ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุ ชาเนยฺย "ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนสิการา เอวํ สุสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌงฺคา ผาสุวิหาราย สํวตฺตนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมอุปฺปนฺนสุตฺตํ

[๑๙๐] "สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยอุปฺปนฺนสุตฺตํ

[๑๙๑] "สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว

สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ทสมำ.

ปฐโม ปพฺพตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

หิมวนฺตำ กายสีลำ จ วตฺตำ ภิกฺขุ จ กุณฺฑลิ
กูฏำ จ อุปวาณญฺจ อุปฺปาเท[๑] อปเร ทุเวติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุปฺปนฺนา

๒. คิลานวคฺโค

๑. ปาณสุตฺตํ

[๑๙๒] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เยเกจิ ปาณา จตุตฺตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติ กาเลน คมนํ กาเลน ฐานํ กาเลน นิสชฺชํ กาเลน เสยฺยํ, สพฺเพ เต ปจวึ นิสฺสาย, ปจวิยํ ปติฏฺฐาย, เอวเมว เต[๑] จตุตฺตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ปจมํ.

๒. ปจมสุริยูปมสุตฺตํ

[๑๙๓] “สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณุคฺคํ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ‘สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอวเมเต

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ทุติยำ.

๓. ทุติยสุริยูปมสุตฺตำ

[๑๙๔] "สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตำ ปุพฺพงฺคมำ เอตำ ปุพฺพนิมิตฺตำ, ยทิทำ อรุณุคฺคำ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ อุปฺปาทาย เอตำ ปุพฺพงฺคมำ เอตำ ปุพฺพนิมิตฺตำ, ยทิทำ โยนิโสมนสิกาโร. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสตีติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ตติยำ.

๔. ปฐมคิลานสุตฺตำ

[๑๙๕] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป

ปิปฺผลิคุหายํ วิหรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา มหากสฺสโป; เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ เอตทโวจ "กจฺจิ เต กสฺสป ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติ. ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน อภิกฺกโมติ. "น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน ปฏิกฺกโมติ.

"สตฺติเม กสฺสป โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต.

สติสมฺโพชฺฌงฺโค โข กสฺสป มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค โข กสฺสป มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. อิเม โข กสฺสป สตฺต โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตีติ.

"ตคฺฆ ภควา โพชฺฌงฺคา ตคฺฆ สุคต โพชฺฌงฺคาติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน อายสฺมา มหากสฺสโป ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิ. วุฏฺฐาหิ[๑] จายสฺมา มหากสฺสโป ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีโน จายสฺมโต มหากสฺสปสฺส โส อาพาโธ อโหสีติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วุฏฺฐหิ, เอวมุปริปิ.

๕. ทุติยคิลานสุตฺตํ

[๑๙๖] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต วิหรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ “กจฺจิ เต โมคฺคลฺลาน ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติ. ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน อภิกฺกโมติ. “น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน ปฏิกฺกมนฺติ. อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน ปฏิกฺกโมติ.

“สตฺติเม โมคฺคลฺลาน โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต.

“สติสมฺโพชฺฌงฺโค โข โมคฺคลฺลาน มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค โข โมคฺคลฺลาน มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ. อิเม โข โมคฺคลฺลาน สตฺต โพชฺฌงฺคา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺตีติ.

“ตคฺฆ ภควา โพชฺฌงฺคา, ตคฺฆ สุคต โพชฺฌงฺคาติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต

ภาสิตํ อภินนฺทิ. วุฏฺฐาหิ จายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตมฺหา อาพาธา, ตถา ปหีโน จายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส โส อาพาโธ อโหสีติ. ปญฺจมํ.

๖. ตติยคิลานสุตฺตํ

[๑๙๗] "เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ภควา อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน.

อถ โข อายสฺมา มหาจุนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีท; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ มหาจุนฺทํ ภควา เอตทโวจ "ปฏิภนฺตุ ตํ จุนฺท โพชฺฌงฺคาติ. "สตฺติเม ภนฺเต โพชฺฌงฺคา ภควตา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต.

สติสมฺโพชฺฌงฺโค โข ภนฺเต ภควตา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค โข ภนฺเต ภควตา สมฺมทกฺขาโต ภาวิโต พหุลีกโต อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ. อิเม โข ภนฺเต สตฺต โพชฺฌงฺคา ภควตา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลีกตา อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺตีติ.

ตคฺฆ จุนฺท โพชฺฌงฺคา, ตคฺฆ จุนฺท โพชฺฌงฺคาติ. อิทมโวจายสฺมา มหาจุนฺโท, สมนุญฺโญ สตฺถา อโหสิ. วุฏฺฐาหิ จ ภควา ตมฺหา อาพาธา, ตถา ปหีโน จ ภควโต โส อาพาโธ อโหสีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปารงฺคมสุตฺตำ

[๑๙๘] "สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารงฺคมนาย สำวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารงฺคมนาย สำวตฺตนฺตีติ

"อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายำ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยำ สุทุตฺตรำ.
กณฺหำ ธมฺมำ วิปฺปหาย สุกฺกำ ภาเวถ ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมำ.
ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานำ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.
เยสำ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตำ สุภาวิตำ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตาติ. สตฺตมำ.

๘. วิรทฺธสุตฺตำ

[๑๙๙] "เยสำ เกสญฺจิ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสำ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสำ เกสญฺจิ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสำ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค.

เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. อริยสุตฺตํ

[๒๐๐] “สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยาย. กตเม สตฺต สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยายาติ. นวมํ.

๑๐. นิพฺพิทาสุตฺตํ

[๒๐๑] “สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺตีติ. ทสมํ.

ทุติโย คิลานวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

"ปาณาสุริยุปมา[๑] เทฺว　　คิลาเน[๒] อปเร ตโย
ปารคามี วิรทฺโธ จ　　อริยา[๓] นิพฺพานาย จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปาณสูริยูปมา อิ. ปาณสุริยูปมา　[๒] ฉ.,เท.,อิ. คิลานา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อริโย

๓. อุทายิวคฺโค

๑. โพธายสุตฺตํ

[๒๐๒] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โพชฺฌงฺคา โพชฺฌงฺคาติ ภนฺเต วุจฺจนฺติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺตีติ. "สมฺโพธาย[๑] สංวตฺตนฺตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺติ.

"อิธ ภิกฺขเว[๒] ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคं ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตं วิราคนิสฺสิตं นิโรธนิสฺสิตं โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคं ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตं วิราคนิสฺสิตं นิโรธนิสฺสิตं โวสฺสคฺคปริณามึ. 'สมฺโพธาย สංวตฺตนฺตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา 'โพชฺฌงฺคาติ วุจฺจนฺตีติ. ปฐมं.

๒. โพชฺฌงฺคเทสนาสุตฺตํ

[๒๐๓] "สตฺต โว ภิกฺขเว โพชฺฌงฺเค เทสิสฺสามิ, ตं สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคาติ. ทุติยं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โพธาย, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๓. ฐานิยสุตฺตํ

[๒๐๔] "กามราคฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตติ.

พฺยาปาทฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตติ.

ถีนมิทฺธฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธำ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธำ ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตติ.

อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจำ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจำ ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตติ.

วิจิกิจฺฉาฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตติ.

สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยานำ ภิกฺขเว ธมฺมานำ มนสิการพหุลีการา อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตีติ. ตติยำ.

๔. อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ

[๒๐๕] “อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธं อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธं ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ.

อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌงฺโค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌงฺโค นิรุชฺฌติ ฯเปฯ อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺโค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค นิรุชฺฌติ.

โยนิโส จ โข ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ปหียติ. อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ปหียติ. อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธं นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนं จ ถีนมิทฺธं ปหียติ. อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนं จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं ปหียติ. อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ปหียติ.

อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ ฯเปฯ อนุปฺปนฺโน เจว

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตีติ. จตุตฺถํ.

๕. อปริหานิยสุตฺตํ

[๒๐๖] "สตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธมฺเม เทสิสฺสามิ,[๑] ตํ สุณาถ. กตเม จ ภิกฺขเว สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา. ยทิทํ สตฺต โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต อปริหานิยา ธมฺมาติ. ปญฺจมํ.

๖. ตณฺหกฺขยสุตฺตํ

[๒๐๗] "โย ภิกฺขเว มคฺโค, ยา ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติ, ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ ภาเวถ. กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค. กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติ. ยทิทํ สตฺต โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโคติ.

เอวํ วุตฺเต; อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กถํ ภาวิตา นุ โข ภนฺเต สตฺต โพชฺฌงฺคา, กถํ พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตนฺตีติ. "อิธ อุทายิ ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ, ตสฺส สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ [๒] วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ ตณฺหา ปหียติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ

---

[๑] ฉ.,เท. เทเสสฺสามิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โวสฺสคฺคปริณามึ, เอวมุปริปิ.

วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ วิปุลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ, ตณฺหา ปหียติ, ตณฺหาย ปหานา กมฺมํ ปหียติ, กมฺมสฺส ปหานา ทุกฺขํ ปหียติ. อิติ โข อุทายิ ตณฺหกฺขยา กมฺมกฺขโย, กมฺมกฺขยา ทุกฺขกฺขโยติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ตณฺหานิโรธสุตฺตํ

[๒๐๘] “โย ภิกฺขเว มคฺโค, ยา ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ, ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทำ ภาเวถ. กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค, กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ. ยทิทำ สตฺต โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค.

กถำ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา, กถำ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย สำวตฺตนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ ภาวิตา โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวำ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย สำวตฺตนฺตีติ. สตฺตมำ.

๘. นิพฺเพธภาคิยสุตฺตำ

[๒๐๙] “นิพฺเพธภาคิยำ โว ภิกฺขเว มคฺคำ เทสิสฺสามิ, ตำ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว นิพฺเพธภาคิโย มคฺโค. ยทิทำ สตฺต สมฺโพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโคติ.

เอวกฺ วุตฺเต, อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตกฺ เอตทโวจ "กถกฺ ภาวิตา นุ โข ภนฺเต สตฺต โพชฺฌงฺคา กถกฺ พหุลีกตา นิพฺเพธาย สกฺวตฺตนฺตีติ. "อิธ อุทายิ ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคกฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ วิราคนิสฺสิตกฺ นิโรธนิสฺสิตกฺ วิปฺปกฺ มหคฺคตกฺ อปฺปมาณกฺ อพฺยาปชฺฌกฺ, โส สติสมฺโพชฺฌงฺคภาวิเตน จิตฺเตน อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โลภกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ, อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โทสกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ, อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โมหกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคกฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตกฺ วิราคนิสฺสิตกฺ นิโรธนิสฺสิตกฺ วิปฺปกฺ มหคฺคตกฺ อปฺปมาณกฺ อพฺยาปชฺฌกฺ โส อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคภาวิเตน จิตฺเตน อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โลภกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ, อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โทสกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ, อนิพฺพิทฺธปุพฺพกฺ อปฺปทาลิตปุพฺพกฺ โมหกฺขนฺธกฺ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ. เอวกฺ ภาวิตา โข อุทายิ สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวกฺ พหุลีกตา นิพฺเพธาย สกฺวตฺตนฺตีติ. อฏฺฐมกฺ.

๙. เอกธมฺมสุตฺตกฺ

[๒๑๐] "นาหกฺ ภิกฺขเว อญฺญกฺ เอกธมฺมกฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวกฺ ภาวิโต พหุลีกโต สญฺโญชนิยานกฺ ธมฺมานกฺ ปหานาย สกฺวตฺตติ, ยถยิทกฺ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค.

กถกฺ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา กถกฺ พหุลีกตา สญฺโญชนิยานกฺ ธมฺมานกฺ ปหานาย สกฺวตฺตนฺติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา สญฺโญชนิยานํ ธมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺติ.

กตเม จ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมา. จกฺขุ ภิกฺขเว สญฺโญชนิโย ธมฺโม, เอตฺเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สญฺโญชนวินิพนฺธา อชฺโฌสานา, โสตํ ฯเปฯ ฆานํ ฯเปฯ ชิวฺหา สญฺโญชนิโย ธมฺโม, เอตฺเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สญฺโญชนวินิพนฺธา อชฺโฌสานา ฯเปฯ มโน สญฺโญชนิโย ธมฺโม, เอตฺเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สญฺโญชนวินิพนฺธา อชฺโฌสานา. อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สญฺโญชนิยา ธมฺมาติ. นวมํ.

๑๐. อุทายิสุตฺตํ

[๒๑๑] เอกํ สมยํ ภควา สุมฺเภสุ วิหรติ เสตกนฺนาม สุมฺภานํ นิคโม. อถ โข อายสฺมา อุทายิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทโวจ.

"อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ[๑] ภนฺเต, ยาว พหุการาปิ[๒] เม ภนฺเต ภควติ เปมญฺจ คารโว จ หิริ จ โอตฺตปฺปญฺจ, อหญฺหิ ภนฺเต ปุพฺเพ อาคาริกภูโต สมาโน อพหุกโต อโหสึ ธมฺเมน, อพหุกโต สงฺเฆน โส ขฺวาหํ [๓] ภควติ เปมญฺจ คารวํ จ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อพฺภูตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พหุกตญฺจ
[๓] อิ. ภนฺเต

หิรึ จ โอตฺตปฺปำ จ สมฺปสฺสมาโน อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชึ,[๑] ตสฺส เม ภควา ธมฺมำ เทเสสิ 'อิติ รูปำ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม. อิติ เวทนา ฯเปฯ อิติ สญฺญา ฯเปฯ อิติ สงฺขารา ฯเปฯ อิติ วิญฺญาณำ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโมติ.

โส ขฺวาหำ ภนฺเต สุญฺญาคารคโต อิเมสำ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธานำ อุกฺกุชฺชาวกุชฺชำ สมฺปริวตฺตนฺโต[๒] 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ อพฺภญฺญาสึ 'อยำ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตำ อพฺภญฺญาสึ, 'อยำ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตำ อพฺภญฺญาสึ, 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ อพฺภญฺญาสึ.

ธมฺโม จ เม ภนฺเต อภิสเมโต,[๓] มคฺโค จ เม ปฏิลทฺโธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต, ตถา ตถา วิหรนฺตำ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ, ยถาหำ 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานิสฺสามิ. สติสมฺโพชฺฌงฺโค เม ภนฺเต ปฏิลทฺโธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต, ตถา ตถา วิหรนฺตำ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ, ยถาหำ 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานิสฺสามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค เม ภนฺเต ปฏิลทฺโธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตำ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ, ยถาหำ 'ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ ปชานิสฺสามิ. อยำ โข เม ภนฺเต มคฺโค ปฏิลทฺโธ, โย เม ภาวิโต พหุลีกโต,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปพฺพชิโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปริวตฺเตนฺโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อภิสมิโต

ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ, ยถาหํ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานิสฺสามีติ.

"สาธุ สาธุ อุทายิ, เอโส หิ เต อุทายิ มคฺโค ปฏิลทฺโธ. โย เต ภาวิโต พหุลีกโต, ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตาย อุปเนสฺสติ, ยถา ตฺวํ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานิสฺสสีติ. ทสมํ.

ตติโย อุทายิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

"โพธนา[๑] เทสนาฏฺจานา อโยนิโส จาปริหานิ[๒]
ขโย นิโรโธ นิพฺเพโธ เอกธมฺโม อุทายินาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โพธาย [๒] ฉ.,เท. จาปริหานี

๔. นีวรณวคฺโค

๑. ปฐมกุสลสุตฺตำ

[๒๑๒] "เยเกจิ ภิกฺขเว ธมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปกฺขิกา, สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา, อปฺปมาโท เตสำ ธมฺมานำ อคฺคมกฺขายติ. อปฺปมตฺตสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสตีติ.

"กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ปฐมำ.

๒. ทุติยกุสลสุตฺตำ

[๒๑๓] "เย เกจิ ภิกฺขเว ธมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปกฺขิกา, สพฺเพ เต โยนิโสมนสิการมูลกา โยนิโสมนสิการ-สโมสรณา, โยนิโสมนสิกาโร เตสำ ธมฺมานำ อคฺคมกฺขายติ. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขำ 'สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติ.

"กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ทุติยํ.

๓. อุปกฺกิเลสสุตฺตํ

[๒๑๔] "ปญฺจิเม ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมาย. กตเม ปญฺจ.

อโย ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยํ น จ ปภสฺสรํ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมาย.

โลหํ ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐํ ชาตรูปํ ฯเปฯ

ติปุ ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส ฯเปฯ

สีสํ ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส ฯเปฯ

สชฺฌุ[๑] ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐำ ชาตรูปำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคำ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมาย.

อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐำ ชาตรูปำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมาย.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ปญฺจิเม จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐำ จิตฺตำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานำ ขยาย. กตเม ปญฺจ.

กามจฺฉนฺโท ภิกฺขเว จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐำ จิตฺตำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานำ ขยาย.

พฺยาปาโท ภิกฺขเว จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลโส, เยน อุปกฺกิเลเสน อุปกฺกิลิฏฺฐำ จิตฺตำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานำ ขยาย ฯเปฯ

อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เยหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐำ จิตฺตำ น เจว มุทุ โหติ น จ กมฺมนิยำ น จ ปภสฺสรำ ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา สมาธิยติ อาสวานำ ขยายาติ. ตติยำ.

---

[๑] อิ. สชฺฌุำ

๔. อนุปกฺกิเลสสุตฺตํ

[๒๑๕] “สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต.

สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ ฯเปฯ

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ.

อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺตีติ. จตุตฺถं.

๕. อโยนิโสมนสิการสุตฺตํ

[๒๑๖] “อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ.

อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ.

อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธं อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธं ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ.

อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ.

อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สํวตฺตติ. ปญฺจมํ.

๖. โยนิโสมนสิการสุตฺตํ

[๒๑๗] "โยนิโส จ โข ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ ฯเปฯ

อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. วุฑฺฒิสุตฺตํ

[๒๑๘] "สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. อาวรณนีวรณสุตฺตํ

[๒๑๙] "ปญฺจิเม ภิกฺขเว อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณา. กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺโท ภิกฺขเว อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิเลโส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณ. พฺยาปาโท ภิกฺขเว อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิเลโส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณ. ถีนมิทฺธํ ภิกฺขเว อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิเลสํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํ. อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ

ภิกฺขเว อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิเลสํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํ. วิจิกิจฺฉา ภิกฺขเว อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณา. อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ อาวรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิเลสา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณาติ.[๑]

"สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติ-ผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺตีติ.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก อฏฺฐิกตฺวา[๒] มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส[๓] สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ ปญฺจสฺส[๔] นีวรณา ตสฺมึ สมเย น โหนฺติ สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

กตมสฺส[๕] ปญฺจ นีวรณา ตสฺมึ สมเย น โหนฺติ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ ตสฺมึ สมเย น โหติ, พฺยาปาทนีวรณํ ตสฺมึ สมเย น โหติ, ถีนมิทฺธนีวรณํ ตสฺมึ สมเย น โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ ตสฺมึ สมเย น โหติ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ ตสฺมึ สมเย น โหติ. ปญฺจสฺส นีวรณา ตสฺมึ สมเย น โหนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อฏฺฐึกตฺวา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สพฺพํเจตโส, เอวมุปริปิ. [๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิมสฺส ปญฺจ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กตเม

กตเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ, ปญฺจสฺส นีวรณา ตสฺมึ สมเย น โหนฺติ. อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ตสฺมึ สมเย ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. รุกฺขสุตฺตํ

[๒๒๐] "สนฺติ ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุปีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา,[๑] เยหิ รุกฺขา อชฺฌารุพฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปฺปติฏา เสนฺติ.

กตเม จ เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุปีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา, เยหิ รุกฺขา อชฺฌารุพฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปฺปติฏา เสนฺติ. เสยฺยถีทํ. อสฺสตฺโถ นิโคฺรโธ มิลกฺขุ[๒] อุทุมฺพโร กจฺฉโก กปิตฺถโน.[๓] อิเม โข เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุปีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา, เยหิ รุกฺขา อชฺฌารุพฺหา โอภคฺควิภคฺคา วิปฺปติฏา เสนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ กุลปุตฺโต ยาทิสเก กาเม โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, โส ตาทิสเกหิ กาเมหิ ตโต วา ปาปิฏฺฐตเรหิ โอภคฺควิภคฺโค วิปฺปติโต เสติ.

---

[๑] อิ. อชฺฌารูหา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปิลกฺโข
[๓] อิ. กปิตฺถโก

ปญฺจิเม ภิกฺขเว อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณา. กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺโท ภิกฺขเว อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณ. พฺยาปาโท ภิกฺขเว อาวรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปญฺญาย ทุพฺพลีกรโณ. ถีนมิทฺธํ ภิกฺขเว อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํ. อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิกฺขเว อาวรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณํ. วิจิกิจฺฉา ภิกฺขเว อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณา. อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ อาวรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปญฺญาย ทุพฺพลีกรณา.

สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตติ, อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺตีติ. นวมं

๑๐. นีวรณสุตฺตं

[๒๒๑] "ปญฺจิเม ภิกฺขเว นีวรณา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิยา[๑] วิฆาตปกฺขิยา อนิพฺพานสංวตฺตนิกา.

---

[๑] อิ. ปญฺญานิโรธิกา

กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ ภิกฺขเว อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิยํ[๓] วิฆาตปกฺขิยํ อนิพฺพานสංวตฺตนิกํ. พฺยาปาทนีวรณํ ภิกฺขเว อนฺธกรณํ ฯเปฯ ถีนมิทฺธนีวรณํ ภิกฺขเว อนฺธกรณํ ฯเปฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ ภิกฺขเว อนฺธกรณํ ฯเปฯ วิจิกิจฺฉานีวรณํ ภิกฺขเว อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิยํ วิฆาตปกฺขิยํ อนิพฺพานสංวตฺตนิกํ. อิเม [๒] ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรณา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิยา วิฆาตปกฺขิยา อนิพฺพานสංวตฺตนิกา.

สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌงฺคา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุฑฺฒิยา อวิฆาตปกฺขิยา นิพฺพานสංวตฺตนิกา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุฑฺฒิโย อวิฆาตปกฺขิโย นิพฺพานสංวตฺตนิโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ภิกฺขเว จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุฑฺฒิโย อวิฆาตปกฺขิโย นิพฺพานสංวตฺตนิโก. อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุฑฺฒิยา อวิฆาตปกฺขิยา นิพฺพานสංวตฺตนิกาติ. ทสมं.

จตุตฺโถ นีวรณวคฺโค.

---

[๒] อิ. ปญฺญานิโรธิกำ [๓] ฉ.,เท.,อิ. โข

ตสฺสุทฺทานํ

"เทฺว กุสลา กิเลโส[๑] จ เทฺว โยนิโส จ วุฑฺฒิ จ
อนาวรณา[๒] อปริหานิ นีวรณาวรณา รุกฺขํ
นีวรเณน จ เต ทสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กิเลสา

[๒] ฉ.,เท. อาวรณา นีวรณา รุกฺขํ อิ. อาวรโณ อปริหานิ นีวรณญฺจ เต ทสาติ นีวรณวรณรุกฺขํ.

๕. จกฺกวตฺติวคฺโค

๑. วิธาสุตฺตำ

[๒๒๒] สาวตฺถีนิทานำ. "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติสฺโส วิธา ปชหึสุ, สพฺเพ เต สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติสฺโส วิธา ปชหิสฺสนฺติ, สพฺเพ เต สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติสฺโส วิธา ปชหนฺติ, สพฺเพ เต สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสำ สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ. สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ติสฺโส วิธา ปชหึสุ ฯเปฯ ปชหิสฺสนฺติ ฯเปฯ ปชหนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสำเยว สตฺตนฺนำ โพชฺฌงฺคานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. ปฐมำ.

๒. จกฺกวตฺติสุตฺตำ

[๒๒๓] "รญฺโญ ภิกฺขเว จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา สตฺตนฺนำ รตนานำ ปาตุภาโว โหติ. กตเมสำ สตฺตนฺนำ. จกฺกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, หตฺถิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อสฺสรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, มณิรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, อิตฺถีรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, คหปติรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ, ปริณายกรตนสฺส ปาตุภาโว โหติ. รญฺโญ ภิกฺขเว จกฺกวตฺติสฺส ปาตุภาวา อิเมสำ สตฺตนฺนำ รตนานำ ปาตุภาโว โหติ.

ตถาคตสฺส ภิกฺขเว ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหติ. กตเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ.[๑] สติสมฺโพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺครตนสฺส ปาตุภาโว โหติ. ตถาคตสฺส ภิกฺขเว ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อิเมสํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺครตนานํ ปาตุภาโว โหตีติ. ทุติยํ.

๓. มารสุตฺตํ

[๒๒๔] "มารเสนปฺปมทฺทนํ โว ภิกฺขเว มคฺคํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว มารเสนปฺปมทฺทโน มคฺโค. ยทิทํ สตฺต โพชฺฌงฺคา. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค. อยํ ภิกฺขเว มารเสนปฺปมทฺทโน มคฺโคติ. ตติยํ.

๔. ทุปฺปญฺญสุตฺตํ

[๒๒๕] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "ทุปฺปญฺโญ เอฬมูโค, ทุปฺปญฺโญ เอฬมูโคติ. ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'ทุปฺปญฺโญ เอฬมูโคติ วุจฺจตีติ.

"สตฺตนฺนํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา 'ทุปฺปญฺโญ เอฬมูโคติ วุจฺจติ. กตเมสํ สตฺตนฺนํ. สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส. อิเมสํ โข ภิกฺขุ สตฺตนฺนํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา 'ทุปฺปญฺโญ เอพมฺโคติ วุจฺจตีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปญฺญวนฺตสุตฺตํ

[๒๒๖] สาวตฺถีนิทานํ. "ปญฺญวา อเนพมฺโค, ปญฺญวา อเนพมฺโคติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'ปญฺญวา อเนพมฺโคติ วุจฺจตีติ.

"สตฺตนฺนํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา 'ปญฺญวา อเนพมฺโคติ วุจฺจติ. กตเมสํ สตฺตนฺนํ. สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส. อิเมสํ โข ภิกฺขุ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา 'ปญฺญวา อเนพมฺโคติ วุจฺจตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทลิทฺทสุตฺตํ

[๒๒๗] "สาวตฺถีนิทานํ. 'ทลิทฺโท ทลิทฺโทติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'ทลิทฺโทติ วุจฺจตีติ.

"สตฺตนฺนํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา 'ทลิทฺโทติ วุจฺจติ. กตเมสํ สตฺตนฺนํ. สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส. อิเมสํ โข ภิกฺขุ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา 'ทลิทฺโทติ วุจฺจตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อทลิทฺทสุตฺตํ

[๒๒๘] สาวตฺถีนิทานํ. "อทลิทฺโท อทลิทฺโทติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต 'อทลิทฺโทติ วุจฺจตีติ.

"สตฺตนฺนํ โข ภิกฺขุ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา 'อทลิทฺโทติ วุจฺจติ. กตเมสํ สตฺตนฺนํ. สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส. อิเมสํ โข ภิกฺขุ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา 'อทลิทฺโทติ วุจฺจตีติ. สตฺตมํ.

๘. อาทิจฺจสุตฺตํ

[๒๒๙] สาวตฺถีนิทานํ. "อาทิจฺจสฺส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณุคฺคํ, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. อฏฺฐมํ

๙. อชฺฌตฺติกงฺคสุตฺตํ

[๒๓๐] "อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว 'องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิกาโร. โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว

ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ‘สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. นวมํ.

๑๐. พาหิรงฺคสุตฺตํ

[๒๓๑] “พาหิรํ ภิกฺขเว ‘องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อุปฺปาทาย, ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขं ‘สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวสฺสติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกริสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวติ, สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรตีติ. ทสมํ.

ปญฺจโม จกฺกวตฺติวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

วิธา จกฺกวตฺติ มาโร จ ทุปฺปญฺโญ ปญฺญเวน จ
ทลิทฺโท อทลิทฺโท จ อาทิจฺโจ องฺเคน เต ทสาติ.

๖. โพชฺฌงฺคฉฏฺฐกำ[๑]

๑. อาหารสุตฺตำ

[๒๓๒] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจนฺนญฺจ โว[๒] ภิกฺขเว นีวรณานำ สตฺตนฺนญฺจ โพชฺฌงฺคานำ อาหารญฺจ อนาหารญฺจ เทเสสฺสามิ, ตำ สุณาถ.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว สุภนิมิตฺตำ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว ปฏิฆนิมิตฺตำ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว อรติ ตนฺทิ วิชมฺภิกา[๓] ภตฺตสมฺมโท เจตโส จ ลีนตฺตำ, ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

---

[๑] ฉ. สากจฺฉวคฺค [๒] ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิชมฺภิตา

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส อวูปสโม, ตตฺถ อโยนิโส-มนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว วิจิกิจฺฉฏฺฐานิยา[๑] ธมฺมา, ตตฺถ อโยนิโส-มนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจย-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา

---

[๑] ฉ.,เท. วิจิกิจฺฉาฏฺฐานิยา

ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส วิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อารภธาตุ[๑] นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว ปีติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อารมฺภธาตุ, เอวมุปริปิ.

ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธินิมิตฺตํ อพฺยคฺคนิมิตฺตํ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว อสุภนิมิตฺตํ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา กามจฺฉนฺทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว เจโตวิมุตฺติ, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว อารภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุ, ตตฺถ

โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺธสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว เจตโส วูปสโม, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย. อตฺถิ ภิกฺขเว กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา, ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนาย วา วิจิกิจฺฉาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กุสลากุสลา ธมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ธมฺมา หีนปฺปณีตา ธมฺมา กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา ธมฺมา, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อารพภาตุ[๑] นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุ, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว ปีติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อารมฺภาตุ

ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว สมาธินิมิตฺตำ อพฺยคฺคนิมิตฺตำ, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา.

โก จ ภิกฺขเว อนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยา. อตฺถิ ภิกฺขเว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา ธมฺมา, ตตฺถ อมนสิการพหุลีกาโร, อยมนาหาโร อนุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส อุปฺปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย ปาริปูริยาติ. ปฐมำ.

๒. ปริยายสุตฺตำ

[๒๓๓] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ. อถ โข เตสำ ภิกฺขูนำ เอตทโหสิ “อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยำ ปิณฺฑาย จริตุำ, ยนฺนูน มยำ, เยน อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ. อถ โข เต ภิกฺขู, เยน อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ อาราโม, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ

อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู เต[๑] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ๋ "สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวถาติ. มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม 'เอถ ตุมฺเห อาวุโส ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวถาติ. อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส, กินฺนานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา ยทิทํ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติ.[๒]

อถ โข เต ภิกฺขู เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิกฺโกสึสุ, อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ "ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อิธ มยํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสิมฺห. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ 'อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ, ยนฺนูน มยํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ. อถ โข มยำ ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ อาราโม, เตนุปสงฺกมิมฺห; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทิมฺห. สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิมฺห. เอกมนฺตำ นิสินฺเน โข อมฺเห ภนฺเต เต[๑] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุำ 'สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานำ เอวำ ธมฺมำ เทเสติ 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตำ ภาเวถาติ. มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานำ เอวำ ธมฺมำ เทเสม 'เอถ ตุมฺเห อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตำ ภาเวถาติ. อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส, กินฺนานากรณำ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากำ วา ยทิทำ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนำ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติ.

อถ โข มยำ ภนฺเต เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ ภาสิตำ เนว อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิกฺโกสิมฺห, อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห 'ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถำ อาชานิสฺสามาติ.

"เอวำวาทิโน ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา 'อตฺถิ ปนาวุโส ปริยาโย, ยำ ปริยายำ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทสาติ. เอวำ ปุฏฺฐา ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริญฺจ วิฆาตำ อาปชฺชิสฺสนฺติ. ตำ กิสฺส เหตุ. ยถา ตำ ภิกฺขเว

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อวิสยสฺมึ. นาหนฺตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺโท, ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา กามจฺฉนฺโท, ตทปิ นีวรณํ, 'กามจฺฉนฺทนีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ.[๑] ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโท, ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา พฺยาปาโท, ตทปิ นีวรณํ 'พฺยาปาทนีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว ถีนํ, ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ มิทฺธํ, ตทปิ นีวรณํ, 'ถีนมิทฺธนีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อุทฺธจฺจํ, ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ กุกฺกุจฺจํ, ตทปิ นีวรณํ, 'อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ วิจิกิจฺฉา, ตทปิ นีวรณํ, ยทปิ พหิทฺธา ธมฺเมสุ วิจิกิจฺฉา, ตทปิ นีวรณํ, 'วิจิกิจฺฉานีวรณนฺติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

---

[๑] ฉ. คจฺฉติ, เอวมุปริปิ.

อยำ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยำ ปริยายำ อาคมฺม ปญฺจ นีวรณา ทส โหนฺติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยำ ปริยายำ อาคมฺม สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทส โหนฺติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตำ ธมฺเมสุ สติ, ตทปิ สติ-สมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ พหิทฺธา ธมฺเมสุ สติ, ตทปิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค, 'สติสมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทำ อุทฺเทสำ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตำ ปริยาเยน ทฺวยำ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตำ ธมฺเมสุ ปญฺญาย ปวิจินติ ปริจรติ ปริวีมำสมาปชฺชติ, ตทปิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ พหิทฺธา ธมฺเมสุ ปญฺญาย ปวิจินติ ปริจรติ ปริวีมำสมาปชฺชติ, ตทปิ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค 'ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทำ อุทฺเทสำ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตำ ปริยาเยน ทฺวยำ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว กายิกำ วิริยำ, ตทปิ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ เจตสิกำ วิริยำ, ตทปิ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค, 'วิริยสมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทำ อุทฺเทสำ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตำ ปริยาเยน ทฺวยำ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว สวิตกฺกสวิจารา ปีติ, ตทปิ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ อวิตกฺกาวิจารา ปีติ, ตทปิ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค, ปีติ-สมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทำ อุทฺเทสำ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตำ ปริยาเยน ทฺวยำ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว กายปฺปสฺสทฺธิ, ตทปิ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ, ตทปิ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค, 'ปสฺสทฺธิ-

สมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว สวิตกฺโก สวิจาโร สมาธิ, ตทปิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ อวิตกฺโก อวิจาโร สมาธิ, ตทปิ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค, 'สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ อุเปกฺขา, ตทปิ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค, ยทปิ พหิทฺธา ธมฺเมสุ อุเปกฺขา, ตทปิ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค, 'อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโคติ อิติ หิทํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ. ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติ.

อยํ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม สตฺต โพชฺฌงฺคา จตุทฺทสาติ. ทุติยं.

๓. อคฺคิสุตฺตํ

[๒๓๔] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ.[๑] (ปริยายสุตฺตสทิสํ). "เอวํวาทิโน ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา 'ยสฺมึ อาวุโส สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, กตเมสํ ตสฺมึ สมเย โพชฺฌงฺคานํ อกาโล ภาวนาย, กตเมสํ ตสฺมึ สมเย โพชฺฌงฺคานํ กาโล ภาวนาย. ยสฺมึ ปนาวุโส สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, กตเมสํ ตสฺมึ สมเย โพชฺฌงฺคานํ อกาโล ภาวนาย. กตเมสํ ตสฺมึ สมเย โพชฺฌงฺคานํ กาโล ภาวนายาติ. "เอวํ ปุฏฺฐา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปวิสึสุ, เอวมุปริปิ.

ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ, อุตฺตริญฺจ วิฆาตำ อาปชฺชิสฺสนฺติ. ตำ กิสฺส เหตุ. ยถา ตำ ภิกฺขเว อวิสยสฺมึ. นาหนฺตำ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิเมสำ ปญฺหานำ เวยฺยากรเณน จิตฺตำ อาราเธยฺย อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา.

ยสฺมึ ปน[๑] ภิกฺขเว สมเย ลีนำ จิตฺตำ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล สมาธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตำ กิสฺส เหตุ. ลีนำ ภิกฺขเว จิตฺตำ, ตำ เอเตหิ ธมฺเมหิ ทุสฺสมุฏฺฐาปยำ โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปริตฺตำ อคฺคึ อุชฺชาเลตุกาโม อสฺส, โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ [๒] โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, อุทกวาตญฺจ ทเทยฺย, ปสุกาน[๓] จ โอกิเรยฺย, ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส ปริตฺตำ อคฺคึ อุชฺชาเลตุนฺติ. “โน เหตำ ภนฺเต. “เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย ลีนำ จิตฺตำ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตำ กิสฺส เหตุ. ลีนำ ภิกฺขเว จิตฺตำ, ตำ เอเตหิ ธมฺเมหิ ทุสฺสมุฏฺฐาปยำ โหติ.

ยสฺมิญฺจ โข ภิกฺขเว สมเย ลีนำ จิตฺตำ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตำ กิสฺส เหตุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ปสุเกน, เอวมุปริปิ.

ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตํ เอเตหิ ธมฺเมหิ สุสมุฏฺฐาปยํ โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาเลตุกาโม อสฺส, โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, มุขวาตญฺจ ทเทยฺย, น จ ปัสุเกน โอกิเรยฺย, ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส ปริตฺตํ อคฺคึ อุชฺชาเลตุนฺติ.[๑] เอวํ ภนฺเต. "เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล วิริยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตํ กิสฺส เหตุ. ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตํ เอเตหิ ธมฺเมหิ สุสมุฏฺฐาปยํ โหติ.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล วิริย-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตํ กิสฺส เหตุ. อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตํ เอเตหิ ธมฺเมหิ ทุวูปสมยํ โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุกาโม อสฺส, โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ กฏฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย, มุขวาตญฺจ ทเทยฺย, น จ ปัสุเกน โอกิเรยฺย, ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตุนฺติ. โน เหตํ ภนฺเต. "เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ, อกาโล ตสฺมึ สมเย ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล วิริย-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, อกาโล ปีติสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย.

---

[๑] ฉ.,เท. อุชฺชาลิตุนฺติ.

ตำ กิสฺส เหตุ. อุทฺธตำ ภิกฺขเว จิตฺตำ, ตำ เอเตหิ ธมฺเมหิ ทุวูปสมยำ โหติ.

ยสฺมิญฺจ โข ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตำ จิตฺตำ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล สมาธิ-สมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตำ กิสฺส เหตุ. อุทฺธตำ ภิกฺขเว จิตฺตำ, ตำ เอเตหิ ธมฺเมหิ สุวูปสมยำ โหติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตำ อคฺคิกฺขนฺธำ นิพฺพาเปตุกาโม อสฺส, โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณานิ ปกฺขิเปยฺย อลฺลานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย, อลฺลานิ กฏฺฐานิ ปกฺขิปยฺย, อุทกวาตญฺจ ทเทยฺย, ปสุกานิ จ โอกิเรยฺย, ภพฺโพ นุ โข โส ปุริโส มหนฺตำ อคฺคิกฺขนฺธำ นิพฺพาเปตุนฺติ. เอวำ ภนฺเต. “เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อุทฺธตำ จิตฺตำ โหติ, กาโล ตสฺมึ สมเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย, กาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคสฺส ภาวนาย. ตำ กิสฺส เหตุ. อุทฺธตำ ภิกฺขเว จิตฺตำ, ตำ เอเตหิ ธมฺเมหิ สุวูปสมยำ โหติ. สติญฺจ ขฺวาหำ ภิกฺขเว สพฺพตฺถิกำ วทามีติ. ตติยำ.

๔. เมตฺตาสหคตสุตฺตำ

[๒๓๔] เอกำ สมยำ ภควา โกลิเยสุ วิหรติ หลิทฺทวสนนฺนาม โกลิยานำ นิคโม. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย หลิทฺทวสนำ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ. อถ โข เตสำ ภิกฺขูนำ เอตทโหสิ “อติปฺปโค โข ตาว หลิทฺทวสนำ ปิณฺฑาย จริตุำ, ยนฺนูน มยำ, เยน อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ

อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต[๑] ภิกฺขู เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ.

"สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ. ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถ.

กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ. ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถ.

มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ. ตถา ทุติยํ, ตถา, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรถ. ตถา ทุติยำ, ตถา ตติยำ, ตถา จตุตฺถำ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถาติ.

“มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานำ เอวำ ธมฺมำ เทเสม ‘เอถ ตุมฺเห อาวุโส ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรถ ฯเปฯ

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรถ. ตถา ทุติยำ, ตถา ตติยำ, ตถา จตุตฺถำ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถาติ.

“อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส, กินฺนานากรณำ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากำ วา ยทิทำ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนำ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติ.

อถ โข เต ภิกฺขู เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ ภาสิตำ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิกฺโกสึสุ; อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ, “ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถำ อาชานิสฺสามาติ.

อถ โข เต ภิกฺขู หลิทฺทวสเน ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตำ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ; เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตำ เอตทโวจุำ.

"อิธ มยํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย หลิทฺทวสนํ[๑] ปิณฺฑาย ปวิสิมฺห. เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ 'อติปฺปโค โข ตาว หลิทฺทวสนํ ปิณฺฑาย จริตุ, ยนฺนูน มยํ, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกเมยฺยามาติ.

อถ โข มยํ ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม, เตนุปสงฺกมิมฺห; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สมฺโมทิมฺห; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิมฺห; เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข อมฺเห ภนฺเต เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุ.

'สมโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ 'เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเสเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ ฯเปฯ

กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ

มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรถ ตถา ทุติยํ, ตถา ตติยํ, ตถา จตุตฺถํ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถาติ.

มยมฺปิ โข อาวุโส สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม 'เอถ ตุมฺเห อาวุโส, ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเสเส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หลิทฺทวสเน, เอวมุปริปิ.

ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรถ ฯเปฯ

กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ

มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกำ ทิสำ ผริตฺวา วิหรถ ตถา ทุติยำ, ตถา ตติยำ, ตถา จตุตฺถำ; อิติ อุทฺธมโธ ติริยำ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตำ โลกำ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรถาติ.

อิธ โน อาวุโส โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส, กินฺนานากรณำ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากำ วา ยทิทำ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนำ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติ.

อถ โข มยำ ภนฺเต เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ ภาสิตำ เนว อภินนฺทิมฺห นปฺปฏิกฺโกสิมฺห; อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห ‘ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถำ อาชานิสฺสามาติ.

“เอวำวาทิโน ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา ‘กถำ ภาวิตา ปนาวุโส เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. กถำ ภาวิตา ปนาวุโส กรุณา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. กถำ ภาวิตา ปนาวุโส มุทิตา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. กถำ ภาวิตา ปนาวุโส อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานาติ. เอวำ ปุฏฺฐา ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ,

อุตฺตริญฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมึ. นาหนฺตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวา.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ เมตฺตาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี [๑] ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน. สุภํ วา โข ปน วิโมกฺขํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สุภปรมาหํ ภิกฺขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ. อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโต.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว กรุณา เจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กรุณาสหคตํ

---

[๑] ฉ.,เท. จ

สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ กรุณาสหคตำ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ ฯเปฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยำ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยำ สโต สมฺปชาโนติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน. สพฺพโส วา ปน รูปสญฺญานำ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานำ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานำ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโสติ, อากาสานญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อากาสานญฺจายตนปรมาหำ ภิกฺขเว กรุณา-เจโตวิมุตฺตึ วทามิ. อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโต.

กถำ ภาวิตา จ ภิกฺขเว มุทิตาเจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุทิตาสหคตำ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ มุทิตาสหคตำ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ ฯเปฯ สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยำ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยำ สโต สมฺปชาโนติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน. สพฺพโส วา ปน อากาสานญฺจายตนำ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตำ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. วิญฺญาณญฺจายตนปรมาหำ ภิกฺขเว มุทิตาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ. อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโต.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ กึคติกา โหติ กิมฺปรมา กิมฺผลา กิมฺปริโยสานา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุเปกฺขาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ, อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน. สพฺพโส วา ปน วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อากิญฺจญฺญายตนปรมาหํ ภิกฺขเว อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺตึ วทามิ. อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตติ. จตุตฺถํ.

๕. สคารวสุตฺตํ

[๒๓๖] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข สคารโว[๑] พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺคารโว, เอวมุปริปิ.

"โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา. โก ปน โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตาติ.

"ยสฺมึ โข พฺราหฺมณ สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น[๑] ปสฺสติ,[๑] อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต สํสฏฺโฐ ลาขาย วา หลิทฺทิยา วา นีลิยา วา มญฺชิฏฺฐาย วา, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ นปฺปชาเนยฺย น ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน, เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

ปุน จปรํ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.

นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต อคฺคินา สนฺตตฺโต อุกฺกุฏฺฐิโต[๑] อุสฺมาทกชาโต,[๒] ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ นปฺปชาเนยฺย[๓] น ปสฺเสยฺย. เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

ปุน จปรํ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน, เจตสา วิหรติ ถีนมิทฺธปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต เสวาลปณกปริโยนทฺโธ, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ

---

[๑] ฉ.,เท. ปกฺกุถิโต อิ. อุกฺกฏฺฐิโต [๒] ฉ.,เท.,อิ. อุสฺมุทกชาโต
[๓] เท. น ชาเนยฺย, เอวมุปริปิ.

นปฺปชาเนยฺย น ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ ถีนมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตำ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

ปุน จปรำ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน, เจตสา วิหรติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตำ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต วาเตริโต จลิโต ภงฺโค[๑] อูมิชาโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกำ มุขนิมิตฺตำ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตำ นปฺปชาเนยฺย น ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตำ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภนฺโต

ปุน จปรํ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต อาวิโล ลุฬิโต กลลีภูโต อนฺธกาเร นิกฺขิตฺโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ นปฺปชาเนยฺย น ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน, เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

อยํ โข พฺราหฺมณ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยเนกทา ทีฆรตฺตํ สชฺฌายกตาปิ มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ, ปเคว อสชฺฌายกตา.

ยสฺมิญฺจ โข พฺราหฺมณ สมเย น กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต อสฺสฏฺโจ ลาขาย วา หลิทฺทิยา วา นีลิยา วา มญฺชิฏฺจาย วา, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกำ มุขนิมิตฺตำ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตำ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น กามราคปริยุฏฺจิเตน เจตสา วิหรติ น กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ ฯเปฯ

ปุน จปรำ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น พฺยาปาทปริยุฏฺจิเตน เจตสา วิหรติ น พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตำ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต น อคฺคินา สนฺตตฺโต น อุกฺกุฏฺจิโต น อุสฺมาทกชาโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกำ มุขนิมิตฺตำ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตำ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น พฺยาปาทปริยุฏฺจิเตน เจตสา วิหรติ น พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตำ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

ปุน จปรำ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น ถีนมิทฺธปริยุฏฺจิเตน เจตสา วิหรติ น ถีนมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตำ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต น เสวาลปณกปริโยนทฺโธ, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น ถีนมิทฺธปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺธสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

ปุน จปรํ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจ-ปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ. อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต น วาเตริโต น จลิโต น ภงฺโค น อูมิชาโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตฺถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตํ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

ปุน จปรำ พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ ฯเปฯ

เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณ อุทปตฺโต อจฺโฉ วิปฺปสนฺโน อนาวิโล อาโลเก นิกฺขิตฺโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกำ มุขนิมิตฺตำ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตำ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย. เอวเมว โข พฺราหฺมณ ยสฺมึ สมเย น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณำ ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ปรตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมึ สมเย ยถาภูตำ ปชานาติ ปสฺสติ, ทีฆรตฺตำ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

อยำ โข พฺราหฺมณ เหตุ, อยำ ปจฺจโย, เยเนกทา ทีฆรตฺตำ อสชฺฌายกตาปิ มนฺตา ปฏิภนฺติ, ปเคว สชฺฌายกตา.

สตฺติเมปิ พฺราหฺมณ โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตนฺติ. กตเม สตฺต. สติสมฺโพชฺฌงฺโค โข พฺราหฺมณ อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต วิชฺชาวิมุตฺติ-ผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค โข พฺราหฺมณ อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิเลโส ภาวิโต พหุลีกโต

วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. อิเม โข พฺราหฺมณ สตฺต โพชฺฌงฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิเลสา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตีติ.

เอวํ วุตฺเต. สคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. อภยสุตฺตํ

[๒๓๗] เอวมฺเม สุตํ. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. อถ โข อภโย ราชกุมาโร, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อภโย ราชกุมาโร ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ปูรโณ ภนฺเต กสฺสโป เอวมาห 'นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย, อเหตุ อปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติ, นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย, อเหตุ อปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติ, อิธ ภควา กิมาหาติ.

"อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย, สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติ, อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย สเหตุ สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติ.

กตโม [๑] ภนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย. กถํ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหตีติ.

---

๑ ฉ.,เท.,อิ. ปน

“ยสฺมึ โข ราชกุมาร สมเย กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อยำ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย. เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณำ อทสฺสนำ โหติ.

ปุน จปรำ ราชกุมาร ยสฺมึ สมเย พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ พฺยาปาทปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อยำ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย. เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณำ อทสฺสนำ โหติ.

ปุน จปรำ ราชกุมาร ยสฺมึ สมเย ถีนมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา ฯเปฯ

อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา ฯเปฯ

วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณำ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ น ปสฺสติ. อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อยำ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย. เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณำ อทสฺสนำ โหตีติ.

“โก นามายำ ภนฺเต ธมฺมปริยาโยติ. “นีวรณา นาเมเต ราชกุมาราติ. “ตคฺฆ ภควา นีวรณา, ตคฺฆ สุคต นีวรณา, เอกเมเกนปิ โข ภนฺเต นีวรเณน อภิภูโต ยถาภูตำ นปฺปชาเนยฺย น ปสฺเสยฺย, โก ปน วาโท ปญฺจหิ นีวรเณหิ.

กตโม ปน ภนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย, กถํ สเหตุ สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติ.

"อิธ ราชกุมาร ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ[๑] เตน จิตฺเตน[๑] ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ. อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อยํ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย. เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหติ.

ปุน จปรํ ราชกุมาร ภิกฺขุ ฯเปฯ อุเปกฺขาโสมฺพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. โส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ เตน จิตฺเตน ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสติ. อยํปิ โข ราชกุมาร เหตุ อยํ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย. เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติ.

"โก นามายํ ภนฺเต ธมฺมปริยาโยติ. "โพชฺฌงฺคา นาเมเต ราชกุมาราติ. "ตคฺฆ ภควา โพชฺฌงฺคา, ตคฺฆ สุคต โพชฺฌงฺคา, เอกเมเกนปิ โข ภนฺเต โพชฺฌงฺเคน สมนฺนาคโต ยถาภูตํ ปชาเนยฺย ปสฺเสยฺย, โก ปน วาโท สตฺตหิ โพชฺฌงฺเคหิ. โยปิ เม ภนฺเต คิชฺฌกูฏํ ปพฺพตํ อาโรหนฺตสฺส กายกิลมโถ จิตฺตกิลมโถ, โสปิ เม ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, ธมฺโม จ เม อภิสเมโตติ. ฉฏฺฐํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ภาวิเตน จิตฺเตน

ตสฺสุทฺทานกฺ[๑]

อาหาราปริยายคฺคิ[๒]　　มิตฺตกฺ[๓] สคารเวน　จ
อภโย　ปุจฺฉิโต　ปญฺหกฺ　　คิชฺฌกูฏมฺหิ　ปพฺพเตติ.

โพชฺฌงฺคสัยุตฺตสฺส　ฉฏฺฐกฺ　โพชฺฌงฺคฉฏฺฐกณ.

---

[๑] สฺยา.　อุทฺทานกฺ　ภวติ　　[๒] ฉ.,อิ.　อาหาราปริยายมคฺคิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ.　มิตฺตกฺ　สงฺคารเวน

๗. อานาปานวคฺโค

๑. อฏฺฐิกมหปฺผลสุตฺตำ

[๒๓๘] สาวตฺถีนิทานำ. "อฏฺฐิกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสำสา. กถำ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา กถำ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสำสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตำ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตำ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา เอวำ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสำสาติ.

อญฺญตรผลสุตฺตำ

สาวตฺถีนิทานำ. "อฏฺฐิกสญฺญาย ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลีกตาย ทวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา. กถำ ภาวิตาย จ โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญาย กถำ พหุลีกตาย ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตำ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญาย เอวำ พหุลีกตาย ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ.

มหตฺถสุตฺตฺ

สาวตฺถีนิทานฺ. “อฏฺฐิกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สฺวตฺตติ. กถฺ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา กถฺ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สฺวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตฺ สติสมฺโพชฺฌงฺคฺ ภาเวติ ฯเปฯ อฏฺฐิกสญฺญา-สหคตฺ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตฺ วิราคนิสฺสิตฺ นิโรธนิสฺสิตฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวฺ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา เอวฺ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สฺวตฺตตีติ.

โยคกฺเขมสุตฺตฺ

สาวตฺถีนิทานฺ. “อฏฺฐิกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต โยคกฺเขมาย สฺวตฺตติ. กถฺ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา กถฺ พหุลีกตา มหโต โยคกฺเขมาย สฺวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตฺ สติสมฺโพชฺฌงฺคฺ ภาเวติ ฯเปฯ อฏฺฐิก-สญฺญาสหคตฺ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฺ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตฺ วิราคนิสฺสิตฺ นิโรธนิสฺสิตฺ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวฺ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา เอวฺ พหุลีกตา มหโต โยคกฺเขมาย สฺวตฺตตีติ.

สำเวคสุตฺตฺ

สาวตฺถีนิทานฺ. อฏฺฐิกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต สำเวคาย สฺวตฺตติ. กถฺ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา กถฺ พหุลีกตา มหโต สำเวคาย สฺวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตฺ สติสมฺโพชฺฌงฺคฺ ภาเวติ ฯเปฯ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตฺ

อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต สํเวคาย สํวตฺตตีติ.

ผาสุวิหารสุตฺตํ

สาวตฺถีนิทานํ. "อฏฺฐิกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติ. กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐิกสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐิกสญฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อฏฺฐิก-สญฺญาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐิก-สญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหโต ผาสุวิหาราย สํวตฺตตีติ. ปญฺจมํ.

๒. ปุพฺพกสุตฺตํ

[๒๓๙] ปุพฺพกสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ ทุติยํ.

๓. วินีลกสุตฺตํ

[๒๔๐] วินีลกสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ ตติยํ.

๔. วิจฺฉิทฺทกสุตฺตํ

[๒๔๑] วิจฺฉิทฺทกสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ จตุตฺถํ.

๕. อุทฺธุมาตกสุตฺตำ

[๒๔๒] อุทฺธุมาตสญฺญา[๑] ภิกฺขเว ฯเปฯ ปญฺจมำ.

๖. เมตฺตาสุตฺตำ

[๒๔๓] เมตฺตา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ. ฉฏฺฐำ.

๗. กรุณาสุตฺตำ

[๒๔๔] กรุณา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ สตฺตมำ.

๘. มุทิตาสุตฺตำ

[๒๔๕] มุทิตา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ อฏฺฐมำ.

๙. อุเปกฺขาสุตฺตำ

[๒๔๖] อุเปกฺขา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ นวมำ.

๑๐. อานาปานสุตฺตำ

๒๔๗] อานาปานสฺสติ ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ ทสมำ.

สุตฺตนฺตปิฏเก สัยุตฺตนิกายสฺส มหาวารวคฺคสัยุตฺตปาลิ.

สตฺตโม อานาปานวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุทฺธุมาตกสญฺญา

ตสฺสุทฺทานํ

อฏฺงิกปุพฺพกํ วินีลกํ วิจฺฉิทฺทกํ อุทฺธุมาเตน ปญฺจมํ
เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา อานาปาเนน เตน ทสาติ.

๘. นิโรธวคฺโค

๑. อสุภสุตฺตำ

[๒๔๘] อสุภสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ ปฐมำ.

๒. มรณสุตฺตำ

[๒๔๙] มรณาสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา ฯเปฯ ทุติยำ.

๓. อาหาเรปฏิกูลสุตฺตำ

[๒๕๐] อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ ตติยำ.

๔. อนภิรติสุตฺตำ

[๒๕๑] สพฺพโลเก อนภิรติสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ จตุตฺถำ.

๕. อนิจฺจสุตฺตำ

[๒๕๒] อนิจฺจสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ ปญฺจมำ.

๖. ทุกฺขสุตฺตำ

[๒๕๓] อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ ฉฏฺฐำ.

๗. อนตฺตสุตฺตํ

[๒๕๔] ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. ปหานสุตฺตํ

[๒๕๕] ปหานสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ อฏฺฐมํ.

๙. วิราคสุตฺตํ

[๒๕๖] วิราคสญฺญา ภิกฺขเว ฯเปฯ นวมํ.

๑๐. นิโรธสุตฺตํ

[๒๕๗] "นิโรธสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว นิโรธสญฺญา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ นิโรธสญฺญา-สหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว นิโรธสญฺญา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติ.

นิโรธสญฺญาย ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา. กถํ ภาวิตาย ภิกฺขเว นิโรธสญฺญาย กถํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ นิโรธ-

สญฺญาสหคตำ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว นิโรธสญฺญาย เอวำ พหุลีกตาย ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ.

นิโรธสญฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, มหโต โยคกฺเขมาย สำวตฺตติ, มหโต สำเวคาย สำวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สำวตฺตติ. กถำ ภาวิตา จ ภิกฺขเว นิโรธสญฺญา กถำ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, มหโต โยคกฺเขมาย สำวตฺตติ, มหโต สำเวคาย สำวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สำวตฺตติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิโรธสญฺญาสหคตำ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ นิโรธสญฺญาสหคตำ อุเปกฺขา สมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวำ ภาวิตา โข ภิกฺขเว นิโรธสญฺญา เอวำ พหุลีกตา มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, มหโต โยคกฺเขมาย สำวตฺตติ, มหโต สำเวคาย สำวตฺตติ, มหโต ผาสุวิหาราย สำวตฺตตีติ. ทสมำ.

อฏฺฐโม นิโรธวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

อสุภา[๑] มรณา อาหาเร ปฏิกูเลน จ สพฺพโลเก
อนิจฺจทุกฺขอนตฺตปหานำ วิราคำ นิโรเธน เต ทสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ.

อสุภมรณอาหาเร ปฏิกูลอนภิรเตน
อนิจฺจทุกฺขอนตฺตปหานำ วิราคนิโรเธน เต ทสาติ.

๕. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตํ

[๒๕๘ - ๒๖๙] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพาน-ปพฺภาโรติ.

(ยาว เอสนา ปาลิ วิตฺถาเรตพฺพา)

"ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพา. กตเม สตฺต. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ

สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพาติ. ปฐมำ - ทฺวาทสมำ.

นวโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺว เต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

๑๐. อปฺปมาทวคฺโค

๑ - ๑๐. ตถาคตาทิสุตฺตำ

[๒๗๐ - ๒๗๙] "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปาทา[๑] วา ทฺวิปาทา วา จตุปฺปาทา วา พหุปฺปาทา วาติ วิตฺถาเรตพฺพำ. ปฐมำ - ทสมำ.

ทสโม อปฺปมาทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ตถาคตำ ปทำ กูฏำ มูลำ สาเรน[๒] วสฺสิกำ
ราชา จนฺทิม สุริยา จ[๓] วตฺเถน ทสมำ ปทำ.

(อปฺปมาทวคฺโค[๔] โพชฺฌงฺคสัยุตฺตสฺส โพชฺฌงฺควเสน วิตฺถาเรตพฺโพ)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อปทา วา ฯเปฯ พหุปฺปทา [๒] อิ. สาโร จ
[๓] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ. [๔] อิ. (อปฺปมาทวคฺเค ฯเปฯ วิตฺถาเรตพฺพำ)

๑๑. พลกรณียวคฺโค

๑ - ๑๒. พลาทิสุตฺตํ

[๒๘๐ - ๒๙๑] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เยเกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺตีติ วิตฺถาเรตพฺพํ. ปฐมํ - ทฺวาทสมํ.

เอกาทสโม พลกรณียวคฺโค

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺขกุมฺเภน[๑] สุกิยา[๒]
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นที.[๓]
(พลกรณียวคฺโค โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส โพชฺฌงฺควเสน วิตฺถาเรตพฺโพ).

๑๒. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตํ

[๒๙๒ - ๓๐๑] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนาติ วิตฺถาเรตพฺพํ.

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลํ จ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหาเยน[๔] จาติ
(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส เอสนาเปยฺยาลํ วิเวกนิสฺสิตโต วิทูหิ วิตฺถาเรตพฺพํ).

---

[๑] ฉ.,เท. รุกฺโข
[๒] อิ. สุกิริยา
[๓] อิ. นทีติ
[๔] ฉ.,เท. ตสิณาย อิ. ตณฺหาตเสน เอวมุปริปิ.

๑๓. โอฆวคฺโค

๑ - ๙. โอฆาทิสุตฺตำ

[๓๐๒ - ๓๑๐] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว โอฆา. กตเม จตฺตาโร. กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺโฐโฆ อวิชฺโชโฆติ วิตฺถาเรตพฺพำ.

๑๐. อุทฺธมฺภาคิยสุตฺตำ

[๓๑๑] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพา. กตเม สตฺต. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ[๑] โทสวินย-ปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ อมโตคธำ อมตปรายนำ อมตปริโยสานำ นิพฺพานนินฺนำ นิพฺพานโปณำ นิพฺพานปพฺภารำ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว[๒] ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพาติ. ทสมำ.

เตรสโม โอฆวคฺโค.

---

[๑] อิ. วิเวก- วิราค- นิโรธนิสฺสิตำ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

ตสฺสุทฺทานํ

โอโฆ โยโค อุปาทานํ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา อุทฺธมฺภาคิยานีติ.

๑๔. ปุนคงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปุนคงฺคานทีอาทิสุตฺตํ

[๓๑๒ - ๓๒๓] "เสยฺยถาปิ คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺต โพชฺฌงฺเค ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพาน-ปพฺภาโรติ. (เอวํ ราควินยปริโยสานํ ยาว เอสนา ปาลิ วิตฺถาเรตพฺพา) "ปญฺจิมานิ[๑] ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภานิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพา. กตเม สตฺต. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ

---

[๑] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขาย ปหานาย อิเม สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพาติ.[๑] (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ ตถา โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ.)

จุทฺทสโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺว เต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจติ.

(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลํ ราควเสน วิตฺถาเรตพฺพํ).

๑๕. ปุนอปฺปมาทวคฺโค

[๓๒๔ - ๓๓๓] **ตถาคตาทิสุตฺตํ**

ปณฺณรสโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทุมํ กูฏํ มูลํ สาเรน วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสุริยา จ วตฺเถน ทสมํ ปทุมํ.

(อปฺปมาทวคฺโค ราควเสน วิตฺถาเรตพฺโพ).

---

[๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ

๑๖. ปุนพลกรณียวคฺโค

[๓๓๔ - ๓๔๕] ปุนพลาทิสุตฺตํ

"ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปโรโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพา. กตเม สตฺต. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขาย ปหานาย สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาเวตพฺพาติ.

โสพฬสโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺขกุมฺเภน สุกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นที.[๑]

(โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส พลกรณียวคฺโค ราควเสน วิตฺถาเรตพฺโพ).

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

๑๗. ปุนเอสนาวคฺโค

[๓๔๖ - ๓๕๖] ปุนเอสนาทิสุตฺตํ

สตฺตรสโม ปุนเอสนาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลํ จ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหาเยน จ.

๑๘. ปุนโอฆวคฺโค

[๓๕๗ - ๓๖๖] ปุนโอฆาทิสุตฺตํ

โพชฺฌงฺคสํยุตฺตสฺส อฏฺฐารสโม เอสนาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

โอโฆ โยโค อุปาทานํ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา อุทฺธมฺภาคิยานีติ.

(ราควินยปริโยสานโทสวินยปริโยสานโมหวินยปริโยสานวเสน โอฆวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ).

(ยทปิ มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาริตํ[๑] ตทปิ โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ).

โพชฺฌงฺคสํยุตฺตํ สมตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตฺถาเรตพฺพํ

๓. สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ

๑. อมฺพปาลิวคฺโค

๑. อมฺพปาลิสุตฺตํ

[๓๖๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ อมฺพปาลิวเน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ.

"เอกายนฺวายํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

เอกายนฺวายํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ. ปฐมํ.

๒. สติสุตฺตํ

[๓๖๘] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ อมฺพปาลิวเน. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ.[๑]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมฺมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน[๒] โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. สมฺปชานการี

๓. ภิกฺขุสุตฺตำ

[๓๖๙] เอกำ สมยำ ภควา สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ.

"สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมำ เทเสตุ, ยมหำ ภควโต ธมฺมำ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ. 'เอวเมว ปนิเธกจฺเจ โมฆปุริสา มญฺเญว[๑] อชฺเฌสนฺติ ธมฺเม จ ภาสิเต มเมว อนุพนฺธิตพฺพำ มญฺญนฺตีติ. 'เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมำ, เทเสตุ สุคโต สงฺขิตฺเตน ธมฺมำ, อปฺเปว นามาหำ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถำ อาชาเนยฺยำ[๒] อปฺเปว นามาหำ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท อสฺสนฺติ.

"ตสฺมาติห ตฺวำ ภิกฺขุ อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โก จาทิ กุสลานำ ธมฺมานำ. สีลำ จ สุวิสุทฺธำ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกา. ยโต โข เต ภิกฺขุ สีลำ จ สุวิสุทฺธำ ภวิสฺสติ, ทิฏฺฐิ จ อุชุกา. ตโต ตฺวำ ภิกฺขุ สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ติวิเธน ภาเวยฺยาสิ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ตฺวำ ภิกฺขุ อชฺฌตฺตำ วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ, พหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มญฺเจว [๒] ฉ.,เท.,อิ. ชาเนยฺยำ

อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ วา เวทนาสุ ฯเปฯ พหิทฺธา วา เวทนาสุ ฯเปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต. พหิทฺธา วา จิตฺเต. อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ, อชฺฌตฺตํ วา ธมฺเมสุ. พหิทฺธา วา ธมฺเมสุ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

ยโต โข ตฺวํ ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ติวิเธน ภาเวสฺสสิ. ตโต ตุยฺหํ ภิกฺขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานีติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว, ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ “ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติ. ตติยं.

๔. สาลสุตฺตำ

[๓๗๐] เอกำ สมยำ ภควา โกสเลสุ วิหรติ โกสลายำ[๑] พฺราหฺมณคามำ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทโวจ

"เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู นวา อจิรปพฺพชิตา อธุนาคตา อิมำ ธมฺมวินยำ, เต โว[๒] ภิกฺขเว ภิกฺขู จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา. กตเมสำ จตุนฺนำ.

เอถ ตุมฺเห อาวุโส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา กายสฺส ยถาภูตำ ญาณาย. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา เวทนานำ ยถาภูตำ ญาณาย. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ยถาภูตำ ญาณาย. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรถ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา ธมฺมานำ ยถาภูตำ ญาณาย.

เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรำ โยคกฺเขมำ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เตปิ กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา กายสฺส ปริญฺญาย. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา

---

[๑] ฉ.,เท. สาลาย อิ. สาลายำ [๒] อิ.,เว, เอวมุปริปิ.

เอกคฺคจิตฺตา เวทนานํ ปริญฺญาย. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ปริญฺญาย. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา ธมฺมานํ ปริญฺญาย.

เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญาวิมุตฺตา เตปิ กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา กาเยน วิสํยุตฺตา. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา เวทนาหิ วิสํยุตฺตา. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา จิตฺเตน วิสํยุตฺตา. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรนฺติ อาตาปิโน สมฺปชานา เอโกทิภูตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา ธมฺเมหิ วิสํยุตฺตา.

เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู นวา อจิรปพฺพชิตา อธุนาคตา อิมํ ธมฺมวินยํ, เต โว ภิกฺขเว ภิกฺขู อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ. จตุตฺถํ.

๕. อกุสลราสิสุตฺตํ

[๓๗๑] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ "อกุสลราสีติ "ภิกฺขเว วทมาโน ปญฺจ นีวรเณ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ ภิกฺขเว อกุสลราสิ ยทิทํ ปญฺจ นีวรณา. กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ. 'อกุสลราสีติ ภิกฺขเว วทมาโน อิเม ปญฺจ นีวรเณ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ ภิกฺขเว อกุสลราสิ ยทิทํ ปญฺจ นีวรณา.

'กุสลราสีติ ภิกฺขเว วทมาโน จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ ภิกฺขเว กุสลราสิ ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. 'กุสลราสีติ ภิกฺขเว วทมาโน อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ ภิกฺขเว กุสลราสิ ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. ปญฺจมํ.

๖. สกุณคฺฆิสุตฺตํ

[๓๗๒] "ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว สกุณคฺฆี[๑] ลาปึ สกุณึ สหสา อชฺฌปฺปตฺตา อคฺคเหสิ. อถ โข ภิกฺขเว ลาโป สกุณา สกุณคฺฆิยา หริยมาโน เอวํ ปริเทเวสิ[๒] 'มยเมวมฺห อลกฺขิกา, มยํ อปฺปปุญฺญา,

---

[๑] ฉ.,อิ.,อิ. สกุณคฺฆิ [๒] ฉ.,อิ. ปริเทวสิ

เย มยํ อโคจเร จริมฺห ปรวิสเย. สจชฺช[๑] มยํ โคจเร จเรยฺยาม สเก เปตฺติเก วิสเย, น มฺยายํ สกุณคฺฆี อลํ อภวิสฺส ยทิทํ ยุทฺธายาติ, 'โก ปน เต ลาป โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยติ. 'ยทิทํ นงฺคลกฏฺฐกรณํ เลฑฺฑุฏฺฐานนฺติ. อถ โข ภิกฺขเว สกุณคฺฆี สเก พเล อปตฺถทฺธา สเก พเล อวาทมานา[๒] ลาปึ สกุณํ ปมุญฺจิ คจฺฉ โข ตฺวํ ลาป, ตตฺรปิ เม คนฺตฺวา น โมกฺขสีติ.

อถ โข ภิกฺขเว ลาโป สกุโณ นงฺคลกฏฺฐกรณํ เลฑฺฑุฏฺฐานํ คนฺตฺวา มหนฺตํ เลฑฺฑุ อภิรูหิตฺวา สกุณคฺฆึ วทมาโน อฏฺฐาสิ 'เอหิ โขทานิ เม สกุณคฺฆิ, เอหิ โขทานิ เม สกุณคฺฆีติ. อถ โข สา ภิกฺขเว สกุณคฺฆี สเก พเล อปตฺถทฺธา สเก พเล อวาทมานา อุโภ ปกฺเข สนฺธาย[๓] ลาปึ สกุณํ สหสา อชฺฌปฺปตฺตา. ยทา โข ภิกฺขเว อญฺญาสิ ลาโป สกุโณ 'พหุ อาคตา[๔] โข มฺยายํ สกุณคฺฆีติ อถสฺเสว[๕] เลฑฺฑุสฺส อนฺตรํ ปจฺจุปาทิ. อถ โข ภิกฺขเว สกุณคฺฆี ตตฺเถว อุรํ ปจฺจตาเพสิ. เอวญฺเหตํ[๖] ภิกฺขเว โหติ โย อโคจเร จรติ ปรวิสเย.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเย, อโคจเร ภิกฺขเว จรตํ ปรวิสเย ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย. ยทิทํ ปญฺจ กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สเจชฺช
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อสฺวทมานา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สนฺนยฺห
[๔] ฉ.,เท. อาคโต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อถ ตสฺเสว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เอวํ หิ ตํ.

ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนียา. อยำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย.

โคจเร ภิกฺขเว จรถ สเก เปตฺติเก วิสเย, โคจเร ภิกฺขเว จรตำ สเก เปตฺติเก วิสเย, น ลจฺฉติ มาโร โอตารำ น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณำ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย. ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อยำ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. มกฺกฏสุตฺตำ

[๓๗๓] "อตฺถิ ภิกฺขเว 'หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ทุคฺคา วิสมา เทสา, ยตฺถ เนว มกฺกฏานำ จาริ น มนุสฺสานำ. อตฺถิ ภิกฺขเว หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ทุคฺคา วิสมา เทสา, ยตฺถ มกฺกฏานญฺหิ โข จาริ น มนุสฺสานำ. อตฺถิ ภิกฺขเว หิมวโต ปพฺพตราชสฺส สมา ภูมิภาคา รมณียา, ยตฺถ มกฺกฏานญฺเจว จาริ มนุสฺสานำ จ. ตตฺร โข ภิกฺขเว ลุทฺธา มกฺกฏวีถีสุ เลปำ โอฑฺเฑนฺติ มกฺกฏานำ พาธนาย.

ตตฺร ภิกฺขเว เย เต มกฺกฏา อพาลชาติกา อโลลชาติกา, เต ตำ เลปำ ทิสฺวา อารกา ปริวชฺเชนฺติ. โย ปน โส โหติ มกฺกโฏ พาลชาติโก โลลชาติโก, โส ตำ เลปำ อุปสงฺกมิตฺวา

หตฺเถน คณฺหาติ, โส ตตฺถ พชฺฌติ. ‘หตฺถํ โมเจสฺสามีติ ทุติเยน หตฺเถน คณฺหาติ, โส ตตฺถ พชฺฌติ. ‘อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามิ ปาเทน คณฺหาติ, โส ตตฺถ พชฺฌติ. ‘อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามิ ปาทำ จาติ ทุติเยน ปาเทน คณฺหาติ, โส ตตฺถ พชฺฌติ. ‘อุโภ หตฺเถ โมเจสฺสามิ ปาเท จาติ ตุณฺเฑน คณฺหาติ, โส ตตฺถ พชฺฌติ. เอวํ หิ โส ภิกฺขเว มกฺกโฏ ปญฺโจฑฺฑิโต ถุนํ เสติ อนยํ อาปนฺโน, พฺยสนํ อาปนฺโน, ยถา กามกรณีโย ลุทฺทสฺส. ตเมนํ ภิกฺขเว ลุทฺโท วิชฺฌิตฺวา ตสฺมึเยว มกฺกฏึ อุทฺธริตฺวา อวิสฺสชฺเชตฺวา เยน กามํ ปกฺกมติ. เอวํ เหตํ ภิกฺขเว โหติ โย อโคจเร จรติ ปรวิสเย.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว มา อโคจเร จริตฺถ ปรวิสเย. อโคจเร ภิกฺขเว จรตํ ปรวิสเย, ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย. ยทิทํ ปญฺจ กามคุณา. กตเม ปญฺจ. จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนิยา โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสญฺหิตา รชนียา. อยํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย.

โคจเร ภิกฺขเว จรถ สเก เปตฺติเก วิสเย. โคจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก เปตฺติเก วิสเย, น ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโย. ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อยํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยติ.

๘. สูทสุตฺตฺ

[๓๗๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล สูโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตฺ[๑] วา นานจฺจเยหิ[๒] สูเปหิ ปจฺจุปฏฺฐิโต อสฺส อมฺพิลคฺเคหิปิ ติตฺตกคฺเคหิปิ กฏุกคฺเคหิปิ มธุรคฺเคหิปิ ขาริเกหิปิ อขาริเกหิปิ โลณิเกหิปิ อโลณิเกหิปิ.

สโข โส ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตฺ[๓] น อุคฺคณฺหาติ 'อิทํ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยํ รุจฺจติ, อิมสฺส วา อภิหรติ, อิมสฺส วา พหุ คณฺหาติ, อิมสฺส วา วณฺณํ ภาสติ, อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยํ รุจฺจติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหรติ. อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุ คณฺหาติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสติ. ติตฺตกคฺคํ วา เม อชฺช ฯเปฯ กฏุกคฺคํ วา เม อชฺช ฯเปฯ มธุรคฺคํ วา เม อชฺช ฯเปฯ ขาริกํ วา เม อชฺช ฯเปฯ อขาริกํ วา เม อชฺช ฯเปฯ โลณิกํ วา เม อชฺช. อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยํ รุจฺจติ, อโลณิกสฺส วา อภิหรติ, อโลณิกสฺส วา พหุ คณฺหาติ, อโลณิกสฺส วา วณฺณํ ภาสตีติ.

สโข โส ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล สูโท น เจว ลาภี โหติ อจฺฉาทนสฺส, น ลาภี เวตฺตนสฺส, น ลาภี

---

[๑] สี. ราชมหามตฺตานํ, เอวมุปริปิ. [๒] "นานาวิเชหีติปิ ปาโฐ. อิ. นานาจฺจเยหิ, เอวมุปริปิ. [๓] ฉ.,อิ. ภตฺตสฺส นิมิตฺตฺ, เอวมุปริปิ. ท. ภตฺตุนิมิตฺตฺ

อภิหารานํ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถา หิ โส ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ น สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา น ปหียนฺติ, โส ตํ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ น สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา น ปหียนฺติ, โส ตํ นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติ.

สโข โส ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล ภิกฺขุ น เจว ลาภี โหติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สุขวิหารานํ, น ลาภี สติสมฺปชญฺญสฺส. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถา หิ โส ภิกฺขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสโล ภิกฺขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิมิตฺตํ น อุคฺคณฺหาติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตํ[๑] วา นานจฺจเยหิ สูเปหิ ปจฺจุปฏฺฐิโต อสฺส อมฺพิลคฺเคหิปิ ติตฺตกคฺเคหิปิ กฏุกคฺเคหิปิ มธุรคฺเคหิปิ ขาริเกหิปิ อขาริเกหิปิ โลณิเกหิปิ อโลณิเกหิปิ.

สโข โส ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติ "อิทำ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยำ รุจฺจติ, อิมสฺส วา อภิหรติ, อิมสฺส วา พหุ คณฺหาติ, อิมสฺส วา วณฺณำ ภาสติ, อมฺพิลคฺคำ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยำ รุจฺจติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา

---

[๑] สี. ราชมหามตฺตานำ

อภิหรติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุ๋ คณฺหาติ, อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณ๋ ภาสติ. ติตฺตกคฺคํ วา เม อชฺช. กฏุกคฺคํ วา เม อชฺช. มธุรคฺคํ วา เม อชฺช. ขาริกํ วา เม อชฺช. อขาริกํ วา เม อชฺช. โลณิกํ วา เม อชฺช. อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตสูเปยฺยํ รุจฺจติ. อโลณิกสฺส วา อภิหรติ, อโลณิกสฺส วา พหุ๋ คณฺหาติ. อโลณิกสฺส วา วณฺณ๋ ภาสตีติ.

สโข โส ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท ลาภี เจว โหติ อจฺฉาทนสฺส, ลาภี เวตฺตนสฺส, ลาภี อภิหาราน๋. ตํ กิสฺส เหตุ, ตถา หิ โส ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล สูโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส๋, ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา ปหียนฺติ โส ตํ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส๋. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ สมาธิยติ, อุปกฺกิเลสา ปหียนฺติ, โส ตํ นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาติ.

สโข โส ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ ลาภี เจว โหติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สุขวิหาราน๋, ลาภี [๑] สติสมฺปชญฺญสฺส. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถา หิ โส ภิกฺขเว ปณฺฑิโต พฺยตฺโต กุสโล ภิกฺขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิมิตฺตํ อุคฺคณฺหาตีติ. อฏฺฐม๋.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

๕. คิลานสุตฺตํ

[๓๗๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ เวลุวคามเก[๑] ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เอถ ตุมฺเห ภิกฺขเว สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐํ ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุเปถ, อิเธวาหํ เวลุวคามเก วสฺสํ อุปคจฺฉามีติ. "เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา สมนฺตา เวสาลิยา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐํ ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุปคจฺฉุ.

ภควา ปน ตตฺเถว เวลุวคามเก วสฺสํ อุปคจฺฉิ.

อถ โข ภควโต วสฺสูปคตสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชติ,[๒] พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มรณนฺติกา. ตตฺร สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ[๓] อวิหญฺญมาโน. อถ โข ภควโต เอตทโหสิ "น โข ปน[๔] เมตมฺปฏิรูปํ, โยหมนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ ปรินิพฺพาเยยฺยํ, ยนฺนูนาหํ อิมं อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณาเมตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺยนฺติ. อถ โข ภควา ตं อาพาธं วิริเยน ปฏิปฺปณาเมตฺวา ชีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหาสิ. [๕]

อถ โข ภควา คิลานา วุฏฺฐิโต อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญา [๖] วิหารปจฺฉายายํ ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. เวพฺวคามเก อิ. เพลุวคามเก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปฺปชฺชิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อธิวาสิ
[๔] ฉ.,เท. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. อถ โข ภควโต โส อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วิหารา นิกฺขมิตฺวา วิหารปจฺฉายายํ

นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ [๑] ทิฏฺโ ภนฺเต ภควโต ขมนีโย, ทิฏฺโ ภนฺเต ภควโต ยาปนีโย, อปิ เม ภนฺเต มธุรกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ, ธมฺมาปิ มํ นปฺปฏิภนฺติ ภควโต เคลญฺเญน, อปิจ เม ภนฺเต อโหสิ กาจิเทว อสฺสาสมตฺตา, น ตาว ภควา ปริพฺพายิสฺสติ, น ตาว[๒] ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหรตีติ.

"กึ ปนทานิ อานนฺท ภิกฺขุสงฺโฆ มยิ ปจฺจาสีสติ,[๓] เทสิโต อานนฺท มยา ธมฺโม อนนฺตรํ อพาหิรํ กริตฺวา. นตฺถานนฺท ตถาคตสฺส ธมฺเมสุ อาจริยมุฏฺจิ. ยนฺนูนานนฺท เอวมสฺส 'อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามีติ วา 'มมุทฺเทสิโก ภิกฺขุสงฺโฆติ วา. โส นูนานนฺท ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหเรยฺย. ตถาคตสฺส โข อานนฺท น เอวํ โหติ 'อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามีติ วา 'มมุทฺเทสิโก ภิกฺขุสงฺโฆติ วา. ส กึ อานนฺท ตถาคโต ภิกฺขุสงฺฆํ อารพฺภ กิญฺจิเทว อุทาหริสฺสติ. เอตรหิ โข ปนาหํ อานนฺท ชิณฺโณ วุฑฺโฒ มหลฺลโก อทฺธคโต วโย อนุปฺปตฺโต อสีติโก เม วโย วตฺตติ. เสยฺยถาปิ อานนฺท ชรสกฏํ[๔] เวฬุมิสฺสเกน[๕] ยาเปติ, เอวเมว โข อานนฺท เวฬุมิสฺสโก[๕] มญฺเญ ตถาคตสฺส กาโย ยาเปติ.

ยสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคโต สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา เอกจฺจานํ เวทนานํ นิโรธา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ผาสุตรา[๖] อานนฺท ตสฺมึ สมเย ตถาคตสฺส [๗] โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทิฏโจ เม ภนฺเต ภควโต ผาสุ อิ. ทิฏฺจา ภนฺเต
[๒] ฉ.,เท. ยาว
[๓] ฉ.,เท. ปจฺจาสีสติ
[๔] ฉ.,เท. ชชฺชรสกฏึ
[๕] ฉ.,เท. เวฆมิสฺสเกน อิ. เวธมิสฺสเกน
[๖] ฉ.,เท. ผาสุตโร
[๗] ฉ.,เท.,อิ. กาโย

ตสฺมาติหานนฺท อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา.

กถญฺจ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ. อิธานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ.

เย หิ เกจิ อานนฺท เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา. ตมตคฺเคเม[๑] เต อานนฺท ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิกฺขากามาติ. นวมํ.

๑๐. ภิกฺขุนูปสฺสยสุตฺตํ

[๓๗๖] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุนูปสฺสโย, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ตา ภิกฺขุนิโย อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุ

---

[๑] ฉ.,เท. ตมตคฺเค เมเต อิ. ตมคตฺเค เม เต

"อิธ ภนฺเต อานนฺท สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรนฺติโย อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานนฺตีติ. "เอวเมตํ ภคินิโย, เอวเมตํ ภคินิโย, โย หิ โกจิ ภคินิโย ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺโต วิหรติ, ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ 'อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสตีติ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ตา ภิกฺขุนิโย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน อญฺญตโร ภิกฺขุนูปสฺสโย, เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึ, อถ โข ภนฺเต สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย เยนาหํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ภนฺเต ตา ภิกฺขุนิโย มํ เอตทโวจุ 'อิธ ภนฺเต อานนฺท สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรนฺติโย อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานนฺตีติ. เอวํ วุตฺตาหํ ภนฺเต ตา ภิกฺขุนิโย เอตทโวจํ 'เอวเมตํ ภคินิโย, เอวเมตํ ภคินิโย โย หิ โกจิ ภคินิโย ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺโต วิหรติ, ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ 'อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสตีติ.

“เอวเมตํ อานนฺท, เอวเมตํ อานนฺท, โย หิ โกจิ อานนฺท ภิกฺขุ วา ภิกฺขุนี วา จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺโต วิหรติ, ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ ‘อุฬารํ ปุพฺเพนาปรํ วิเสสํ สญฺชานิสฺสตีติ.

กตเมสุ จตูสุ.

อิธานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต กายารมฺมโณ วา อุปฺปชฺชติ กายสฺมึ ปริฬาโห, เจตโส วา ลีนตฺตํ, พหิทฺธา วา จิตฺตํ วิกฺขิปติ. เตน อานนฺท ภิกฺขุนา กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตฺตํ ปณิทหิตพฺพํ. ตสฺส กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตฺตํ ปณิทหโต ปามุชฺชं[๑] ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘ยสฺส ขฺวาหं อตฺถาย จิตฺตํ ปณิทหึ, โส เม อตฺโถ อภินิปฺผนฺโน, หนฺททานิ ปฏิสंหรามีติ. โส ปฏิสंหรติ เจว น จ วิตกฺเกติ น จ วิจาเรติ, ‘อวิตกฺโกมฺหิ อวิจาโร อชฺฌตฺตं สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ.

ปุน จปรं อานนฺท ภิกฺขุ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสं. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต ธมฺมารมฺมโณ วา อุปฺปชฺชติ กายสฺมึ ปริฬาโห, เจตโส วา ลีนตฺตं, พหิทฺธา วา จิตฺตं วิกฺขิปติ. เตน อานนฺท ภิกฺขุนา กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตฺตं ปณิทหิตพฺพं. ตสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. ปาโมชฺชं

กิสฺมิญฺจิเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตฺตำ ปณิทหโต ปามุชฺชำ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ, ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขำ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตำ สมาธิยติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ยสฺส ขฺวาหำ อตฺถาย จิตฺตำ ปณิทหึ, โส เม อตฺโถ อภินิปฺผนฺโน, หนฺททานิ ปฏิสำหรามีติ. โส ปฏิสำหรติ เจว น จ วิตกฺเกติ น จ วิจาเรติ 'อวิตกฺโกมฺหิ อวิจาโร อชฺฌตฺตำ สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ. เอวำ โข อานนฺท ปณิธาย ภาวนา โหติ.

กถญฺจ อานนฺท อปฺปณิธาย ภาวนา โหติ. พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตำ อปฺปณิธาย 'อปฺปณิหิตำ เม พหิทฺธา จิตฺตนฺติ ปชานาติ. อถ 'ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตำ วิมุตฺตำ อปฺปณิหิตนฺติ ปชานาติ. อถ จ ปน 'กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ.

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตำ อปฺปณิธาย "อปฺปณิหิตำ เม พหิทฺธา จิตฺตนฺติ ปชานาติ. อถ 'ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตำ วิมุตฺตำ อปฺปณิหิตนฺติ ปชานาติ. อถ จ ปน เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ.

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตำ อปฺปณิธาย 'อปฺปณิหิตำ เม พหิทฺธา จิตฺตนฺติ ปชานาติ. อถ 'ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตำ วิมุตฺตำ อปฺปณิหิตนฺติ ปชานาติ. อถ จ ปน 'จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ.

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตำ อปฺปณิธาย 'อปฺปณิหิตำ เม พหิทฺธา จิตฺตนฺติ ปชานาติ. อถ 'ปจฺฉา ปุเร อสงฺขิตฺตำ วิมุตฺตำ อปฺปณิหิตนฺติ ปชานาติ. อถ จ ปน 'ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติ.

เอวํ โข อานนฺท อปฺปณิธาย ภาวนา โหติ.

อิติ โข อานนฺท เทสิตา มยา ปณิธาย ภาวนา, เทสิตา มยา อปฺปณิธาย ภาวนา. ยํ อานนฺท สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ อานนฺท รุกฺขมูลานิ, เอตานิ สุญฺญาคารานิ. ฌายถานนฺท มา ปมาทตฺถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมโน อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทีติ. ทสมํ.

ปฐโม อมฺพปาลิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อมฺพปาลิสโต ภิกฺขุ สาลกุสลราสิ จ
สกุณคฺฆี มกฺกโฏ สูโท คิลาโน ภิกฺขุนี[๑] วาสโกติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขุนูปสฺสโยติ

๒. นาลนฺทวคฺโค

๑. มหาปุริสสุตฺตํ

[๓๗๗] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "มหาปุริโส มหาปุริโสติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต มหาปุริโส โหตีติ. "วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขฺวาหํ สารีปุตฺต มหาปุริโสติ วทามิ, อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน 'มหาปุริโสติ วทามิ.

กถญฺจ สารีปุตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติ. อิธ สารีปุตฺต ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิ. เอวํ โข สารีปุตฺต วิมุตฺตจิตฺโต โหติ. วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขฺวาหํ สารีปุตฺต 'มหาปุริโสติ วทามิ, อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน 'มหาปุริโสติ วทามีติ. ปฐมํ.

๒. นาลนฺทสุตฺตํ

[๓๗๘] เอกํ สมยํ ภควา นาลนฺทายํ[๑] วิหรติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต เยน ภควา,

[๑] สฺยา. นาฬนฺทายํ

เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอวํ ปสนฺนาหํ[๑] ภนฺเต ภควติ 'น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทํ สมฺโพธิยนฺติ. "อุฬารา โข ตฺยายํ สารีปุตฺต อาสภิวาจา ภาสิตา, เอกํโส คหิโต, สีหนาโท นทิโต 'เอวํ ปสนฺนาหํ ภนฺเต ภควติ 'น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทํ สมฺโพธิยนฺติ.

"กินฺนุ เต สารีปุตฺต เย เต อเหสุ์ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา เอวํสีลา เต ภควนฺโต อเหสุ์ อิติ วา, เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต อเหสุ์ อิติ วา, เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต อเหสุ์ อิติ วา, เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต อเหสุ์ อิติ วา, เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อเหสุ์ อิติ วาติ. โน เหตํ ภนฺเต.

"กึ ปน เต สารีปุตฺต เย เต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา 'เอวํสีลา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา, เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา, เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา, เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วาติ. โน เหตํ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท. ปสนฺโน อหํ อิ. ปสนฺโนหํ, เอวมุปริปิ.

"กึ ปน ตฺยาหำ สารีปุตฺต เอตรหิ อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต 'เอวำสีโล ภควา อิติ วา, เอวำธมฺโม ภควา อิติ วา, เอวำปญฺโญ ภควา อิติ วา, เอวำวิหารี ภควา อิติ วา, เอวำวิมุตฺโต ภควา อิติ วาติ. โน เหตำ ภนฺเต.

"เอตฺถ จ เต สารีปุตฺต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยายญาณำ[๑] นตฺถิ. อถ กิญฺจรหิ ตฺยาหำ สารีปุตฺต อุพฺพารา อาสภิวาจา ภาสิตา, เอกำโส คหิโต, สีหนาโท นทิโต 'เอวำ ปสนฺนาหำ ภนฺเต ภควติ 'น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา ภควตา ภิยฺโยภิญฺญตโร, ยทิทำ สมฺโพธิยนฺติ.

"น โข เม ตำ[๒] ภนฺเต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺเนสุ อรหนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยายญาณำ อตฺถิ, อปิ จ ธมฺมนฺวโย วิทิโต.

เสยฺยถาปิ ภนฺเต รญฺโญ ปจฺจนฺติมำ นครำ ทฬฺหุทฺธารำ[๓] ทฬฺหปาการโตรณำ เอกทฺวารำ, ตตฺรสฺส โทวาริโก ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี อญฺญาตานำ นิวาเรตา ญาตานำ ปเวเสตา. โส ตสฺส นครสฺส สมนฺตา อนุปริยายปถำ อนุกฺกมมาโน น ปสฺเสยฺย ปาการสนฺธึ วา ปาการวิวรำ วา อนฺตมโส วิฬารนิสฺสกฺกนมตฺตำปิ.[๔] ตสฺส เอวมสฺส "เย โข เกจิ โอฬาริกา ปาณา อิมำ นครำ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา, สพฺเพ เต อิมินาว ทฺวาเรน ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วาติ; เอวเมว โข เม ภนฺเต ธมฺมนฺวโย

---

[๑] ฉ.,เท. เจโตปริยญฺญาณำ [๒] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] สี. ทฬฺหุทฺทารำ ฉ.,เท.,อิ. ทฬฺหุทฺธาปิ
[๔] สี.,ฉ.,เท. วิฬารนิกฺกมนมตฺตมฺปิ อิ. พิฬารนิสฺสตฺกนมตฺตำปิ.

วิทิโต, เยปิ เต ภนฺเต อเหสุ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌึสุ. เยปิ เต ภนฺเต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, สพฺเพ เต ภควนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ. ภควาปิ ภนฺเต เอตรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺโต สตฺต โพชฺฌงฺเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ.

“สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, ตสฺมาติห ตฺวํ สารีปุตฺต อิมํ ธมฺมปริยายํ อภิกฺขณํ ภาเสยฺยาสิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, เยสมฺปิ หิ สารีปุตฺต โมฆปุริสานํ ภวิสฺสติ ตถาคเต กงฺขา วา วิมติ วา, เตสมฺปิมํ ธมฺมปริยายํ สุตฺวา, ยา ตถาคเต กงฺขา วา วิมติ วา, สา ปหียิสฺสตีติ. ทุติยं.

๓. จุนฺทสุตฺตํ

[๓๗๙] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเธสุ วิหรติ นาฬกคามเก อาพาธิโก ทุกฺขิโต

พาพฺหคิลาโน. จุนฺโท [๑] สมณุทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต เตเนว อาพาเธน ปรินิพฺพายิ.

อถ โข จุนฺโท สมณุทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สาวตฺถีเชตวนำ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข จุนฺโท สมณุทฺเทโส อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ “อายสฺมา ภนฺเต สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโต, อิทมสฺส ปตฺตจีวรนฺติ. “อตฺถิ โข อิทำ อาวุโส จุนฺท กถาปาภตำ ภควนฺตำ ทสฺสนาย, อายามาวุโส จุนฺท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสฺสามาติ. “เอวำ ภนฺเตติ โข จุนฺโท สมณุทฺเทโส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสิ.

อถ โข อายสฺมา จ อานนฺโท จุนฺโท จ สมณุทฺเทโส, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตำ เอตทโวจ “อยำ ภนฺเต จุนฺโท สมณุทฺเทโส เอวมาห ‘อายสฺมา ภนฺเต สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโต, อิทมสฺส ปตฺตจีวรนฺติ. อปิ จ เม ภนฺเต มธุรกชาโต วิย กาโย, ทิสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ, ธมฺมาปิ มำ นปฺปฏิภนฺติ อายสฺมา สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโตติ สุตฺวา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ

"กึ นุ โข [๑] อานนฺท สารีปุตฺโต สีลกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, สมาธิกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, ปญฺญากฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, วิมุตฺติกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต, วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโตติ. "น [๒] โข เม [๓] ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต สีลกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต ฯเปฯ วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต. อปิ จ เม ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต โอวาทโก อโหสิ [๔] วิญฺญาปโก สนฺทสฺสโก สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก, อกิลาสุ ธมฺมเทสนาย, อนุคฺคาหโก สพฺรหฺมจารีนํ, ตํ มยํ อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ธมฺโมชํ ธมฺมโภคํ ธมฺมานุคฺคหํ อนุสฺสรามาติ.

"นนุ ตํ อานนฺท มยา ปฏิกจฺเจว อกฺขาตํ 'สพฺเพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อญฺญถาภาโว, ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา. ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

เสยฺยถาปิ อานนฺท มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต โย มหนฺตตโร ขนฺโธ โส ปลุชฺเชยฺย; เอวเมว โข อานนฺท มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโต, ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา. ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตสฺมาติห อานนฺท อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] อิ. ตํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โอติณฺโณ

กถญฺจานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ. อิธานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ.

เย หิ เกจิ อานนฺท เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา, ตมตคฺเคเมเต[๑] อานนฺท ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ, เย เกจิ สิกฺขากามาติ. ตติยํ.

๔. อุกฺกเจลสุตฺตํ

[๓๘๐] เอกํ สมยํ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ อุกฺกเจลายํ คงฺคาย นทิยา ตีเร มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อจิรปรินิพฺพุเตสุ สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ. เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขุ-สงฺฆปริวุโต อชฺโฌกาเส นิสินฺโน โหติ.

อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อปิ โข[๒] มยายํ ภิกฺขเว ปริสา สุญฺญา วิย ขายติ อปรินิพฺพุเตสุ[๓] สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ. อสุญฺญา[๔] เม สา[๕] ภิกฺขเว ทิสา โหติ อนเปกฺขา ตสฺสํ ทิสายํ โหติ, ยสฺสํ ทิสายํ สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา วิหรนฺติ.

---

[๑] อิ. ตมตคฺเคเปเต, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปรินิพฺพุเตสุ
[๔] อิ. สุญฺญา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

เยปิ เต ภิกฺขเว อเหสุ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตปรมํเยว สาวกยุคํ อโหสิ, เสยฺยถาปิ มยฺหํ สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา. เยปิ เต ภิกฺขเว ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตปรมํเยว สาวกยุคํ ภวิสฺสติ, เสยฺยถาปิ มยฺหํ สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา.

อจฺฉริยํ ภิกฺขเว สาวกานํ, อพฺภุตํ ภิกฺขเว สาวกานํ, สตฺถุ จ นาม สาสนกรา ภวิสฺสนฺติ โอวาทปฏิกรา จ, จตุนฺนญฺจ ปริสานํ ปิยา ภวิสฺสนฺติ มนาปา ครุภาวนียา จ. อจฺฉริยํ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส, อพฺภุตํ ภิกฺขเว ตถาคตสฺส, เอวรูเปปิ นาม สาวกานํ ยุเค ปรินิพฺพุเต, นตฺถิ ตถาคตสฺส โสโก วา ปริเทโว วา, ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภา. ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต เย มหนฺตตรา ขนฺธา, เต ปลุชฺเชยฺยุ; เอวเมว โข ภิกฺขเว มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปรินิพฺพุตา, ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภา. ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ, ‘ตํ วต มา ปลุชฺชีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหรติ อตฺตสรโณ อนญฺญสรโณ ธมฺมทีโป ธมฺมสรโณ อนญฺญสรโณ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหริสฺสนฺติ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา. ตมตคฺเคเมเต ภิกฺขเว ภิกฺขู ภวิสฺสนฺติ, เย เกจิ สิกฺขากามาติ. จตุตฺถํ

๕. พาหิยสุตฺตํ

[๓๘๑] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา พาหิโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พาหิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ. "ตสฺมาติห ตฺวํ พาหิย อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ. สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อุชุกา.

ยโต [๑] โข เต พาหิย สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฏฺฐิ จ อุชุกา ตโต ตฺวํ พาหิย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ตฺวํ พาหิย กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ

เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ยโต โข ตฺวํ พาหิย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ พาหิย ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ, วุฑฺฒิ เยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานีติ.

อถ โข อายสฺมา พาหิโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา พาหิโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว, ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา พาหิโย อรหตํ อโหสีติ. ปญฺจมํ.

๖. อุตฺติยสุตฺตํ

[๓๘๒] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ. “ตสฺมาติห ตฺวํ อุตฺติย อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ. สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อุชุกา.

ยโต [๑] โข เต อุตฺติย สีลญฺจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฏฺฐิ จ อุชุกา ตโต ตฺวํ อุตฺติย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ตฺวํ อุตฺติย กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ยโต โข ตฺวํ อุตฺติย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวยฺยาสิ,[๒] ตโต ตฺวํ อุตฺติย คมิสฺสสิ มจฺจุเธยฺยสฺส ปารนฺติ.

อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว, ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริย-ปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อุตฺติโย อรหตํ อโหสีติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ [๒] ฉ. ภาเวสฺสสิ

๗. อริยสุตฺตํ

[๓๘๓] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยาย. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมา-ทุกฺขกฺขยายาติ. สตฺตมํ.

๘. พฺรหฺมสุตฺตํ

[๓๘๔] เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.

กตเม จตฺตาโร. กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ วา ภิกฺขุ ฯเปฯ จิตฺเต วา ภิกฺขุ ฯเปฯ ธมฺเมสุ วา ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา

โสกปริเทวานำ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ.

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตำ วา พาหำ ปสาเรยฺย, ปสาริตำ วา พาหำ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว โข พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิ. อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกำสมุตฺตราสงฺคำ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตำ เอตทโวจ

"เอวเมตำ ภควา, เอวเมตำ สุคต, เอกายนฺวายำ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานำ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานำ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.

กตเม จตฺตาโร. กาเย วา ภนฺเต ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ วา ภนฺเต ภิกฺขุ ฯเปฯ จิตฺเต วา ภนฺเต ภิกฺขุ ฯเปฯ ธมฺเมสุ วา ภนฺเต ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เอกายนฺวายำ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานำ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานำ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ.

อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทำ วตฺวา พฺรหฺมา[๑] สหมฺปติ[๑] อถาปรำ เอตทโวจ

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

"เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคน ตรึสุ[๑] ปุพฺเพ ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆนฺติ.
อฏฺฐมํ.

๙. เสทกสุตฺตํ

[๓๘๕] เอกํ สมยํ ภควา สุมฺเภสุ วิหรติ เสทกํ[๒] นาม สุมฺภานํ นิคโม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว จณฺฑาลวํสิโก จณฺฑาลวํสํ อุสฺสาเปตฺวา เมฑกถาลิกํ อนฺเตวาสึ อามนฺเตสิ 'เอหิ ตฺวํ สมฺม เมฑกถาลิเก, จณฺฑาลวํสํ อภิรูหิตฺวา มม อุปริกฺขนฺเธ ติฏฺฐาหีติ. "เอวํ อาจริยาติ โข ภิกฺขเว เมฑกถาลิกา อนฺตวาสี จณฺฑาลวํสิกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา จณฺฑาลวํสํ อภิรูหิตฺวา อาจริยสฺส อุปริกฺขนฺเธ อฏฺฐาสิ. อถ โข ภิกฺขเว จณฺฑาลวํสิโก เมฑกถาลิกํ อนฺเตวาสึ เอตทโวจ 'ตฺวํ สมฺม เมฑกถาลิเก มมํ รกฺข, อหํ ตํ รกฺขิสฺสามิ, เอวํ มยํ อญฺญมญฺญคุตฺตา อญฺญมญฺญรกฺขิตา สิปฺปานิ เจว ทสฺสิสฺสาม, ลาภญฺจ, ลจฺฉาม โสตฺถินา จ จณฺฑาลวํสา โอโรหิสฺสามาติ.

เอวํ วุตฺเต, ภิกฺขเว เมฑกถาลิกา อนฺเตวาสี จณฺฑาลวํสิกํ เอตทโวจ 'น โข ปเนตํ อาจริย เอวํ ภวิสฺสติ, ตฺวํ อาจริย อตฺตานํ รกฺข, อหํ อตฺตานํ รกฺขิสฺสามิ, เอวํ มยํ อตฺตคุตฺตา อตฺตรกฺขิตา สิปฺปานิ เจว ทสฺสิสฺสาม, ลาภญฺจ ลจฺฉาม, โสตฺถินา จ จณฺฑาลวํสา โอโรหิสฺสามาติ.

'โส ตตฺถ ฌายติ ภควา อโวจ, ยถา เมฑกถาลิกา อนฺเตวาสี อาจริยํ อโวจ. 'อตฺตานํ ภิกฺขเว รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานํ

---

[๑] อิ. อตรึสุ [๒] "เมฑกนฺติปิ ปาโฐ.

เสวิตพฺพำ 'ปรำ รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานำ เสวิตพฺพำ. อตฺตานำ ภิกฺขเว รกฺขนฺโต ปรำ รกฺขติ, ปรำ รกฺขนฺโต อตฺตานำ รกฺขติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อตฺตานำ รกฺขนฺโต ปรำ รกฺขติ. อาเสวนาย ภาวนาย พหุลีกมฺเมน. เอวำ โข ภิกฺขเว อตฺตานำ รกฺขนฺโต ปรำ รกฺขติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปรำ รกฺขนฺโต อตฺตานำ รกฺขติ. ขนฺติยา อวิหึสาย เมตฺตจิตฺตตาย อนุทยตาย. เอวำ โข ภิกฺขเว ปรำ รกฺขนฺโต อตฺตานำ รกฺขติ.

'อตฺตานำ ภิกฺขเว รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานำ เสวิตพฺพำ 'ปรำ รกฺขิสฺสามีติ สติปฏฺฐานำ เสวิตพฺพำ. อตฺตานำ ภิกฺขเว รกฺขนฺโต ปรำ รกฺขติ, ปรำ รกฺขนฺโต อตฺตานำ รกฺขตีติ.

๑๐. ชนปทกลฺยาณีสุตฺตำ

[๓๘๖] เอวมฺเม สุตำ:- เอกำ สมยำ ภควา สุมฺเภสุ วิหรติ เสทกนฺนาม สุมฺภานำ นิคโม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุำ. ภควา เอตทโวจ

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว 'ชนปทกลฺยาณี ชนปทกลฺยาณีติ โข ภิกฺขเว มหาชนกาโย สนฺนิปเตยฺย. สา โข ปน[๑] ชนปทกลฺยาณี ปรมปาสาวินี นจฺเจ, ปรมปาสาวินี คีเต. 'ชนปทกลฺยาณี นจฺจติ คายตีติ โข ภิกฺขเว ภิยฺโยโส มตฺตาย มหาชนกาโย สนฺนิปเตยฺย. อถ ปุริโส อาคจฺเฉยฺย ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกูโล

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปนสฺส

ตเมนํ เอวํ วเทยฺย ‘อยนฺเต อมฺโภ ปุริส สมติตฺติโก เตลปตฺโต อนฺตเรน จ มหาสมชฺชํ อนฺตเรน จ ชนปทกลฺยาณิยา ปริหริตพฺโพ, ปุริโส จ เตน อุกฺขิตฺตาสิโก ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิสฺสติ ‘ยตฺเถว นํ โถกํปิ ฉฑฺเฑสฺสสิ,[๑] ตตฺเถว เต สิโร ปาติสฺสตีติ. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, อปิ นุ โส ปุริโส อมุํ เตลปตฺตํ อมนสิกริตฺวา พหิทฺธา ปมาทํ อาหเรยฺยาติ. โน เหตํ ภนฺเต.

“อุปมา โข มยายํ ภิกฺขเว กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนาย, อยเมเวตฺถ[๒] อตฺโถ. ‘สมติตฺติโก เตลปตฺโตติ โข ภิกฺขเว กายคตาย เอตํ สติยา อธิวจนํ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ‘กายคตา สติ [๓] ภาวิตา ภวิสฺสติ พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาติ. เอวญฺหิ โว[๔] ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ทสมํ.

ทุติโย นาลนฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มหาปุริโส นาฬนฺทา จุนฺโท เจลญฺจ พาหิโย
อุตฺติโย อริโย พฺรหฺมา ทฺวเยน[๕] เสทเกน จาติ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ฉฑฺเฑสฺสติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. -เจเวตฺถ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โน
[๔] ฉ.,เท. โข
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. เสทกํ ชนปเทน จาติ

๓. สีลฏฺฐิติวคฺโค

๑. สีลสุตฺตำ

[๓๘๗] เอวมฺเม สุตำ:- เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ ภทฺโท ปาฏลิปุตฺเต วิหรติ กุกฺกุฏาราเม. อถ โข อายสฺมา ภทฺโท สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ

"ยานีมานิ อาวุโส อานนฺท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ กิมตฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติ.

"สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมคฺโค, ภทฺทกำ ปฏิภาณำ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวำ หิ ตฺวำ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'ยานีมานิ อาวุโส อานนฺท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ กิมตฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติ. "เอวมาวุโสติ.

"ยานีมานิ อาวุโส ภทฺท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ ยาวเทว จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตา.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี

สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ยานีมานิ อาวุโส ภทฺท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา, อิมานิ กุสลานิ สีลานิ ยาวเทว อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตาติ. ปฐมํ.

๒. จิรฏฺฐิติสุตฺตํ

[๓๘๘] ตเยว นิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ

"โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, โก ปนาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตีติ.

"สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมคฺโค, ภทฺทกํ ปฏิภาณํ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวญฺหิ ตฺวํ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, โก ปนาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตีติ. "เอวมาวุโสติ.

"จตุนฺนํ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, จตุนฺนํ จ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเมสำ โข อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ. อิเมสำ จ โข อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตีติ. ทุติยำ.

๓. ปริหานสุตฺตำ

[๓๘๙] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อานนฺโท อายสฺมา จ ภทฺโท ปาฏลิปุตฺเต วิหรนฺติ กุกฺกุฏาราเม. อถ โข อายสฺมา ภทฺโท สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิำ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภทฺโท อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ

"โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สทฺธมฺมปริหานำ โหติ, โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สทฺธมฺมอปริหานำ โหตีติ.

"สาธุ สาธุ อาวุโส ภทฺท, ภทฺทโก โข เต อาวุโส ภทฺท อุมฺมคฺโค, ภทฺทกำ ปฏิภาณำ, กลฺยาณี ปริปุจฺฉา. เอวญฺหิ ตฺวำ อาวุโส ภทฺท ปุจฺฉสิ 'โก นุ โข อาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สทฺธมฺมปริหานำ โหติ, โก ปนาวุโส อานนฺท เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน สทฺธมฺมอปริหานำ โหตีติ. "เอวมาวุโสติ.

"จตุนฺนํ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมปริหานํ โหติ. จตุนฺนํ จ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหานํ โหติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ โข อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมปริหานํ โหติ, อิเมสํ จ โข อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สทฺธมฺมอปริหานํ โหตีติ. ตติยํ.

๔. สุทฺธสุตฺตํ

[๓๙๐] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. จตุตฺถํ.

๕. อญฺญตรพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๓๙๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ,

สมฺโมทนียนฺ กถนฺ สาราณียนฺ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ, เอกมนฺตนฺ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตนฺ เอตทโวจ

“โก นุ โข โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, โก ปน โภ โคตม เหตุ, โก ปจฺจโย, เยน ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตีติ.

“จตุนฺนนฺ โข พฺราหฺมณ สติปฏฺฐานานนฺ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, จตุนฺนนฺ จ โข พฺราหฺมณ สติปฏฺฐานานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหติ.

กตเมสนฺ จตุนฺนนฺ. อิธ พฺราหฺมณ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสนฺ. อิเมสนฺ โข พฺราหฺมณ จตุนฺนนฺ สติปฏฺฐานานนฺ อภาวิตตฺตา อพหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรฏฺฐิติโก โหติ, อิเมสนฺ จ โข พฺราหฺมณ จตุนฺนนฺ สติปฏฺฐานานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหตีติ.

เอวนฺ วุตฺเต, โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตนฺ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตนฺ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตนฺ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกนฺ มนฺ ภวนฺ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตนฺ สรณงฺคตนฺติ. ปญฺจมนฺ.

๖. ปเทสสุตฺตํ

[๓๙๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ สาเกเต วิหรนฺติ กณฺฏกีวเน. อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตา, เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ

"เสกฺโข เสกฺโขติ[๑] อาวุโส อนุรุทฺธ วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส เสกฺโข โหตีติ. "จตุนฺนํ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสกฺโข โหติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ โข อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสกฺโข โหตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สมตฺตสุตฺตํ

[๓๙๓] ตเยว นิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ

---

[๑] "เสโข เสโขติปิ ปาโฐ.

"อเสกฺโข อเสกฺโขติ อาวุโส อนุรุทฺธ วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส อเสกฺโข โหตีติ. "จตุนฺนำ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานำ สมตฺตำ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหติ.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเมสำ โข อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ สมตฺตำ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหตีติ. สตฺตมำ

๘. โลกสุตฺตำ

[๓๙๔] ตำเยว นิทานำ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ อนุรุทฺธำ เอตทโวจ

"กตเมสำ อายสฺมา[๑] อนุรุทฺโธ[๑] ธมฺมานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตำ ปตฺโตติ. "จตุนฺนำ อาวุโส สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตำ ปตฺโต.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธาหำ อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเมสำ ขฺวาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตำ ปตฺโต, อิเมสำ จ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สหสฺสำ โลกำ อภิชานามีติ. อฏฺฐมำ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อาวุโส อนุรุทฺธ อิ. อายสฺมา อนุรุทฺธ

๕. สิริวฑฺฒสุตฺตํ

[๓๙๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน สิริวฑฺโฒ คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข สิริวฑฺโฒ คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกม;[๑] อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺท 'สิริวฑฺโฒ ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตีติ, เอวญฺจ วเทหิ 'สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท, เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข โส ปุริโส สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "สิริวฑฺโฒ ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ 'สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท, เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ[๒] นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สิริวฑฺฒสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข อายสฺมา อานนฺโท สิริวฑฺฒํ คหปตึ เอตทโวจ

---

[๑] เท. เตนุปสงฺกมิ

[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"กจฺจิ เต คหปติ ขมนียำ, กจฺจิ ยาปนียำ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานำ ปญฺญายติ โน อภิกฺกโมติ. "น เม ภนฺเต ขมนียำ, น ยาปนียำ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ อภิกฺกโมสานำ ปญฺญายติ โน ปฏิกฺกโมติ.

"ตสฺมาติห เต คหปติ เอวำ สิกฺขิตพฺพำ "กาเย กายานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-โทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-โทมนสฺสนฺติ. เอวญฺหิ เต คหปติ สิกฺขิตพฺพนฺติ.

"เยเม ภนฺเต ภควตา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เทสิตา, สำวิชฺชนฺติ เต ธมฺมา มยิ, อหำ จ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ. อหญฺหิ ภนฺเต กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

ยานิ จิมานิ ภนฺเต ภควตา ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ เทสิตานิ, นาหำ ภนฺเต ยงฺกิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนำ สมนุปสฺสามีติ. "ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธำ เต คหปติ, อนาคามิผลนฺตยา คหปติ พฺยากตนฺติ. นวมำ.

๑๐. มานทินฺนสุตฺตํ

[๓๙๖] ตตฺเรว นิทานํ. เตน โข ปน สมเยน มานทินฺโน คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข มานทินฺโน คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส ฯเปฯ น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน อภิกฺกโมติ.

“เอวรูปาย จาหํ ภนฺเต ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ สมาโน กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

ยานิ จิมานิ ภนฺเต ภควตา ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ เทสิตานิ, นาหํ ภนฺเต ยงฺกิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสามีติ. “ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธนฺเต คหปติ, อนาคามิผลํ ตยา คหปติ พฺยากตนฺติ. ทสมํ.

ตติโย สีลฏฺฐิติวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

“สีลํ จิติ ปริหานํ สุทฺธกํ พฺราหฺมเณน จ
ปเทสํ สมตฺตํ โลโก จ สิริวฑฺโฒ มานทินฺเนน เต ทสาติ.

๔. อนนุสฺสุตวคฺโค

๑. อนนุสฺสุตสุตฺตำ

[๓๙๗] สาวตฺถีนิทานำ. “อยำ กาเย กายานุปสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘สา โข ปนายำ กาเย กายานุปสฺสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ‘ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

‘อยำ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘สา โข ปนายำ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ “ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

‘อยำ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘สา โข ปนายำ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ‘ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ, ญาณำ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อยํ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๋ อุทปาทิ, ญาณ๋ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'สา โข ปนายํ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนา ภาเวตพฺพาติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ "ภาวิตาติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๋ อุทปาทิ, ญาณ๋ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทีติ. ปจมํ.

๒. วิราคสุตฺตํ

[๓๙๘] สาวตฺถีนิทาน๋. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฐานา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส๋. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส๋. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฐานา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตีติ. ทุติยं.

๓. วิรทฺธสุตฺตํ

[๓๙๙] เยสํ เกสญฺจิ ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฐานา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสํ อริโย อฏฐงฺคิโก[๑] มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

เยสำ เกสญฺจิ ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เยสำ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสำ เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสำ อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ. ตติยำ.

๔. ภาวิตสุตฺตำ

[๔๐๐] สาวตฺถีนิทานำ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารำ คมนาย สำวตฺตนฺติ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารำ คมนาย สำวตฺตนฺตีติ. จตุตฺถำ.

๕. สติสุตฺตำ

[๔๐๑] สาวตฺถีนิทานำ. “สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน, อยำ โว อมฺหากำ อนุสาสนี.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ. วิทิตา วิตกฺกา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ. วิทิตา ปญฺญา[๑] อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน, อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติ. ปญฺจมํ.

๖. อญฺญาสุตฺตํ

[๔๐๒] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สญฺญา

๗. ฉนฺทสุตฺตำ

[๔๐๓] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต โย กายสฺมึ ฉนฺโท, โส ปหิยฺยติ, ฉนฺทสฺส ปหานาย[๑] อมตำ สจฺฉิกตำ โหติ.

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรโต โย เวทนาสุ ฉนฺโท, โส ปหิยฺยติ ฉนฺทสฺส ปหานาย อมตำ สจฺฉิกตำ โหติ.

จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรโต โย จิตฺตสฺมึ ฉนฺโท, โส ปหิยฺยติ, ฉนฺทสฺส ปหานาย อมตำ สจฺฉิกตำ โหติ.

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต โย ธมฺเมสุ ฉนฺโท, โส ปหิยฺยติ, ฉนฺทสฺส ปหานาย อมตำ สจฺฉิกตำ โหตีติ. สตฺตมำ.

๘. ปริญฺญาตสุตฺตำ

[๔๐๔] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน

---

[๑] ฉ.,เท. ปหานา, เอวมุปริปิ.

สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส กาเย กายานุปสฺสิโน วิหรโต กาโย ปริญฺญาโต โหติ, กายสฺส ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติ.

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปสฺสิโน วิหรโต เวทนา ปริญฺญาตา โหติ, เวทนานํ ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติ.

จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสิโน วิหรโต จิตฺตํ ปริญฺญาตํ โหติ, จิตฺตสฺส ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหติ.

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตสฺส ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสิโน วิหรโต ธมฺมา ปริญฺญาตา โหนฺติ, ธมฺมานํ ปริญฺญาตตฺตา อมตํ สจฺฉิกตํ โหตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ภาวนาสุตฺตํ

[๔๐๕] “จตุนฺนํ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานานํ ภาวนํ เทสิสฺสามิ, ตํ สุณาถ. กตมา ภิกฺขเว จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อยํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาติ. นวมํ.

๑๐. วิภงฺคสุตฺตำ

[๔๐๖] "สติปฏฺฐานญฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ, สติปฏฺฐาน-ภาวนญฺจ สติปฏฺฐานภาวนาคามินิญฺจ ปฏิปทำ, ตำ สุณาถ. กตมญฺจ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานำ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานำ.

กตมา จ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานภาวนา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี กายสฺมึ วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. สมุทยธมฺมานุปสฺสี เวทนาสุ วิหรติ, วยธมฺมานุปสฺสี เวทนาสุ วิหรติ, สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี เวทนาสุ วิหรติ. ตถา จิตฺเต. ธมฺเมสุ วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานภาวนา.

กตมา จ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. ทสมำ.

จตุตฺโถ อนนุสฺสุตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อนนุสฺสุตํ[๑] วิราโค จ วิรทฺโธ ภาวนา สโต
อญฺญํ ฉนฺทํ ปริญฺญาย ภาวนา วิภงฺเคน เต ทสาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. อนนุสฺสุตํ วิราโค วิรทฺโธ ภาวนา สโต
อญฺญํ ฉนฺทํ ปริญฺญาย ภาวนา วิภงฺเคน เต ทสาติ.

๕. อมตวคฺโค

๑. อมตสุตฺตฺ

[๔๐๗] สาวตฺถีนิทานฺ. "จตูสุ ภิกฺขเว สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรถ, มา โว อมตฺ ปนสฺส. กตเมสุ จตูสุ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสฺ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสฺ. อิเมสุ ภิกฺขเว จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปติฏฺฐิตจิตฺตา วิหรถ, มา โว อมตฺ ปนสฺสาติ. ปฐมฺ.

๒. สมุทยสุตฺตฺ

[๔๐๘] สาวตฺถีนิทานฺ. "จตุนฺนฺ ภิกฺขเว สติปฏฺฐานานฺ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ เทสสฺสามิ, ตฺ สุณาถ. โก จ ภิกฺขเว กายสฺส สมุทโย. อาหารสมุทยา กายสฺส สมุทโย, อาหารนิโรธา กายสฺส อตฺถงฺคโม, ผสฺสสมุทยา เวทนานฺ สมุทโย, ผสฺสนิโรธา เวทนานฺ อตฺถงฺคโม, นามรูปสมุทยา จิตฺตสฺส สมุทโย, นามรูปนิโรธา จิตฺตสฺส อตฺถงฺคโม, มนสิการสมุทยา ธมฺมานฺ สมุทโย, มนสิการนิโรธา ธมฺมานฺ อตฺถงฺคโมติ. ทุติยฺ.

๓. มคฺคสุตฺตฺ

[๔๐๙] สาวตฺถีนิทานฺ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เอกมิทาหฺ ภิกฺขเว สมยฺ อุรุเวลายฺ วิหรามิ นชฺชา เนรญฺชราย

ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ.

'เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.

กตเม จตฺตาโร. กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย, เวทนาสุ วา ภิกฺขุ เวทนานุปสฺสี วิหเรยฺย, จิตฺเต วา ภิกฺขุ จิตฺตานุปสฺสี วิหเรยฺย, ธมฺเมสุ วา ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.[๑]

อถ โข ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต มม ปุรโต ปาตุรโหสิ. อถ โข ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยนาหํ, เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา มํ เอตทโวจ

'เอวเมตํ ภควา, เอวเมตํ สุคต, เอกายนฺวายํ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

กตเม จตฺตาโร. กาเย วา ภนฺเต ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย, เวทนาสุ วา ฯเปฯ จิตฺเต วา ฯเปฯ ธมฺเมสุ วา ภนฺเต ภิกฺขุ ธมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เอกายนฺวายำ ภนฺเต มคฺโค สตฺตานำ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานำ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, ยทิทำ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ.

อิทมโวจ ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทำ วตฺวา อถาปรำ เอตทโวจ

'เอกายนำ ชาติขยนฺตทสฺสี มคฺคำ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคน อตรึสุ[๑] ปุพฺเพ ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอฆนฺติ. ตติยำ.

๔. สติสุตฺตำ

[๔๑๐] สาวตฺถีนิทานำ. "สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย, อยำ โว อมฺหากำ อนุสาสนี. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติ. สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย, อยำ โว อมฺหากำ อนุสาสนีติ. จตุตฺถำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตรึสุ อิ. อตำสุ

๕. กุสลราสิสุตฺตํ

[๔๑๑] "กุสลราสีติ ภิกฺขเว วทมาโน จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ[๑] ภิกฺขเว กุสลราสิ, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. 'กุสลราสีติ ภิกฺขเว วทมาโน อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย. เกวโล หายํ ภิกฺขเว กุสลราสิ, ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. ปญฺจมํ.

๖. ปาฏิโมกฺขสํวรสุตฺตํ

[๔๑๒] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"ตสฺมาติห ตฺวํ ภิกฺขุ อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ. อิธ ตฺวํ ภิกฺขุ ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุโต วิหราหิ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขสฺสุ สิกฺขาปเทสุ.

---

[๑] สี. จายํ

ยโต โข ตฺวำ ภิกฺขุ ปาฏิโมกฺขสำวรสำวุโต วิหริสฺสสิ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขสฺสุ[๑] สิกฺขาปเทสุ, ตโต ตฺวำ ภิกฺขเว สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ตฺวำ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ ฯเปฯ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ยโต โข ตฺวำ ภิกฺขุ สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวำ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหำ ภิกฺขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานีติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตำ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรำ พฺรหฺมจริยปริโยสานำ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ “ขีณา ชาติ, วุสิตำ พฺรหฺมจริยำ, กตำ กรณียำ, นาปรำ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตำ อโหสีติ. ฉฏฺฐำ.

---

[๑] เท,.อิ. สิกฺขิสฺสสิ

๗. ทุจฺจริตสุตฺตํ

[๔๑๓] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน, ภควา ฯเปฯ "สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ.

"ตสฺมาติห ตฺวํ ภิกฺขุ อาทิเมว วิโสเธหิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โก จาทิ กุสลานํ ธมฺมานํ. อิธ ตฺวํ ภิกฺขุ กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวสฺสสิ.

ยโต โข ตฺวํ ภิกฺขุ กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวสฺสสิ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวสฺสสิ ตโต ตฺวํ ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิ.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ตฺวํ ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ ฯเปฯ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหราหิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ยโต โข ตฺวํ ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ, ตโต ตุยฺหํ ภิกฺขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคมิสฺสติ, วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานีติ ฯเปฯ อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตฺตํ อโหสีติ. สตฺตมํ.

๘. มิตฺตสุตฺตํ

[๔๑๔] “เย ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว ภิกฺขเว จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เย ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว ภิกฺขเว อิเมสํ จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ. อฏฺฐมํ.

๙. เวทนาสุตฺตํ

[๔๑๕] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี

สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺญาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาติ. นวมํ.

๑๐. อาสวสุตฺตํ

[๔๑๖] "ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา. กตเม ตโย. กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาติ. ทสมํ.

ปญฺจโม อมตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อมตํ สมุทโย มคฺโค สโต[๑] กุสลราสิ จ
ปาฏิโมกฺขํ ทุจฺจริตํ มิตฺตา[๒] เวทนา อาสเวน จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สติ
[๒] ฉ.,เท. มิตฺตเวทนา

๖. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตทฺวาทสกํ

[๔๑๗ - ๔๒๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ วิตฺถาเรตพฺพํ.

ฉฏฺโฐ คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา　　ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส　　วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

๗. อปฺปมาทวคฺโค

๑ - ๑๐. ตถาคตาทิสุตฺตํ

[๔๒๙ - ๔๓๘] "ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วาติ. วิตฺถาเรตพฺพํ.

สตฺตโม อปฺปมาทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทํ กูฏฺ มูลํ สาโร จ วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสุริยา วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติ.

๘. พลกรณียวคฺโค

๑. - ๑๒. พลาทิสุตฺตํ

[๔๓๙ - ๔๕๐] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กริยนฺตีติ. วิตฺถาเรตพฺพํ.

อฏฺฐโม พลกรณียวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺภเก สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

๙. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตำ

[๔๕๑ - ๔๖๐] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนาติ. วิตฺถาเรตพฺพำ.

นวโม เอสนาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลำ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสินาย จาติ.

๑๐. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. อุทฺธมฺภาคิยาทิสุตฺตํ

[๔๖๑ - ๔๗๐] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพา.

กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาเวตพฺพาติ. ทสมํ (ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาริตํ เอวํ สติปฏฺฐานสํยุตฺตํ วิตฺถาเรตพฺพํ.)

ทสโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ฉ[๑] ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เอเต เทฺว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจติ.

สติปฏฺฐานสัยุตฺตำ นิฏฺฐิตำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา อุทฺธมฺภาคิยาติ

๔. อินฺทฺริยสํยุตฺตํ

๑. สุทฺธิกวคฺโค

๑. สุทฺธิกสุตฺตํ

[๔๗๑] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. ปฐมํ.

๒. ปฐมโสตาปนฺนสุตฺตํ

[๔๗๒] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ[๑] อตฺถงฺคมญฺจ[๑] อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทุติยํ.

๓. ทุติยโสตาปนฺนสุตฺตํ

[๔๗๓] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ตติยं.

๔. ปฐมอรหนฺตสุตฺตํ

[๔๗๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยं วิริยินฺทฺริยं สตินฺทฺริยं สมาธินฺทฺริยं ปญฺญินฺทฺริยं. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ[๑] อิเมสं ปญฺจนฺนं อินฺทฺริยานं สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ[๒] อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตं วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหं ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโตติ. ปญฺจมं.

๕. ทุติยอรหนฺตสุตฺตํ

[๔๗๕] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยं วิริยินฺทฺริยं สตินฺทฺริยं สมาธินฺทฺริยं ปญฺญินฺทฺริยं. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิเมสं ปญฺจนฺนं อินฺทฺริยานं สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตं วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหं ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโตติ. จตุตฺถं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อริยสาวโก [๒] อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๔๗๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ[๑] วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย จ โข เต[๒] ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ. เต โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๔๗๗] เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สทฺธินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ

---

[๑] ฉ.,อิ. พฺรหฺมญฺญตฺถํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. เกจิ

นปฺปชานนฺติ, วิริยินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ สตินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ. สมาธินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ. ปญฺญินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ, น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย หิ[๑] เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สทฺธินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, สทฺธินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ, วิริยินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, วิริยินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, วีริยินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, วิริยินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ, สตินฺทฺริยํ ปชานนฺติ. สมาธินฺทฺริยํ ปชานนฺติ. ปญฺญินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยนิโรธ-คามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ, เต โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ จ พฺราหฺมญฺญตฺถํ จ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. สตฺตมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ โข

๘. ทฬฺหพฺพสุตฺตำ

[๔๗๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ.

กตฺถ จ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ, เอตฺถ สทฺธินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ.

กตฺถ จ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. จตูสุ สมฺมปฺปธาเนสุ, เอตฺถ วิริยินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ.

กตฺถ จ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ, เอตฺถ สตินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ.

กตฺถ จ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. จตูสุ ฌาเนสุ, เอตฺถ สมาธินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ.

กตฺถ จ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. จตูสุ อริยสจฺเจสุ, เอตฺถ ปญฺญินฺทฺริยำ ทฬฺหพฺพำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. อฏฺฐมำ.

๙. ปฐมวิภงฺคสุตฺตำ

[๔๗๙] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ 'อิติปิ โส ภควา อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานำ ธมฺมานำ ปหานาย กุสลานำ ธมฺมานำ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตำปิ จิรภาสิตำปิ สริตา อนุสฺสริตา. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณำ กริตฺวา ลภติ สมาธิำ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. นวมำ.

๑๐. ทุติยวิภงฺคสุตฺตำ

[๔๘๐] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิำ 'อิติปิ โส ภควา อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา. โส กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา โทมนสฺสํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ. โส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ

สมาธิชำ ปีติสุขำ ทุติยำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสำเวเทติ, ยนฺตำ อริยา อาจิกฺขนฺติ “อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขำ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยำ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. โส ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ, ‘อยำ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตำ ปชานาติ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตำ ปชานาติ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานาติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. ทสมำ.

ปญฺโม สุทฺธิกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สุทฺธิกญฺเจว เทฺว โสตา อรหนฺตา อปเร เทฺว
สมณพฺราหฺมณา ทฏฺฐพฺพำ วิภงฺเค อปเร ทุเวติ.

๒. มุทุตรวคฺโค

๑. ปฏิลาภสุตฺตํ

[๔๘๑] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส ‘โพธิ์ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน อารพฺภ วิริยํ ปฏิลภติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน อารพฺภ สตึ ปฏิลภติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมาธิ์, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมาธินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยํ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. ปฐมํ.

๒. ปฐมสงฺขิตฺตสุตฺตำ

[๔๘๒] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหำ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตีติ. ทุติยำ.

๓. ทุติยสงฺขิตฺตสุตฺตำ

[๔๘๓] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหำ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติ. อิติ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ, ผลเวมตฺตตา ปุคฺคลเวมตฺตตาติ. ตติยำ.

๔. ตติยสงฺขิตฺตสุตฺตำ

[๔๘๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติ. อิติ โข ภิกฺขเว ปริปูรํ ปริปูรการี อาราเธติ, ปเทสํ ปเทสการี อาราเธติ. 'อวณฺณานิเตฺววาหํ ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ[๑] วทามีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมวิตฺถารสุตฺตํ

[๔๘๕] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยวิตฺถารสุตฺตํ

[๔๘๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปญฺจินฺทฺริยานีติ, เอวมุปริปิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหำ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขาร-ปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธำโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติ. อิติ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ ผลเวมตฺตตา ปุคฺคลเวมตฺตตาติ.[๑] ฉฏฺฐำ.

๗. ตติยวิตฺถารสุตฺตำ

[๔๘๗] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหำ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธำโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหติ. อิติ โข ภิกฺขเว ปริปูรำ ปริปูรการี อาราเธติ, ปเทสำ ปเทสการี อาราเธติ. 'อวญฺญานิเตฺววาหำ ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ วทามีติ. สตฺตมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุคฺคลเวมตฺตตา โหตีติ อิ. โหติ

๘. ปฏิปนฺนสุตฺตํ

[๔๘๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหํ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โสตาปตฺติผล-สจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน โหติ. ยสฺส โข ภิกฺขเว อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ นตฺถิ, ตมหํ 'พาหิโร ปุถุชฺชนปกฺเขฏฺจิโตติ วทามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. สมฺปนฺนสุตฺตํ

[๔๘๙] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อินฺทฺริยสมฺปนฺโน อินฺทฺริยสมฺปนฺโนติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ.

'อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ, วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ, สตินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ, สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ, ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ. เอตฺตาวตา โข ภิกฺขุ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ. นวมํ.

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๔๙๐] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ทสมं

ทุติโย มุทฺตรวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปฏิลาโภ จ[๑] ตโย สงฺขิตฺตา วิตฺถารา อปเร ตโย
ปฏิปนฺโน[๒] จุปสโม อาสวานํ ขโย จิเมติ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒-๒] ฉ.,เท. ปฏิปนฺโน จ สมฺปนฺโน ทสมํ อาสวกฺขยนฺติ

๓. ฉพินฺทฺริยวคฺโค

๑. ปุนพฺภวสุตฺตํ

[๔๙๑] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ น อพฺภญฺญาสึ. เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ[๑] ปจฺจญฺญาสึ.

ยโต จ ขฺวาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ[๒] อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ปญฺจมํ.

๒. ชีวิตินฺทฺริยสุตฺตํ

[๔๙๒] "ตีณีมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ตีณิ. อิตฺถินฺทฺริยํ ปุริสินฺทฺริยํ ชีวิตินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานีติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภิสมฺพุทฺโธติ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. เจโตวิมุตฺติ, เอวมุปริปิ.

๓. อญฺญินฺทฺริยสุตฺตำ

[๔๙๓] "ตีณีมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ตีณิ. อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยำ อญฺญินฺทฺริยำ อญฺญาตาวินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานีติ. ตติยำ.

๔. เอกพีชิสุตฺตำ

[๔๙๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ สมตฺตา ปริปูรตฺตา อรหำ โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อสงฺขาร-ปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ อุทฺธำโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี, ตโต มุทุตเรหิ สกทาคามี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ เอกพีชี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ โกลงฺโกโล โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สตฺตกฺขตฺตุปรโม โหติ, ตโต มุทุตเรหิ ธมฺมานุสารี โหติ, ตโต มุทุตเรหิ สทฺธานุสารี โหตีติ. จตุตฺถำ.

๕. สุทฺธกสุตฺตำ

[๔๙๕] "ฉยิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ฉ. จกฺขุนฺทฺริยำ โสตินฺทฺริยำ ฆานินฺทฺริยำ ชิวหินฺทฺริยำ กายินฺทฺริยำ มนินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ฉ อินฺทฺริยานีติ. ปญฺจมำ.

๖. โสตาปนฺนสุตฺตํ

[๔๙๖] “ฉยิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ฉ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อรหนฺตสุตฺตํ

[๔๙๗] “ฉยิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ฉ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ.

ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปฺปาทา วิมุตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโตติ. สตฺตมํ.

๘. สมฺพุทฺธสุตฺตํ[๑]

[๔๙๘] “ฉยิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ฉ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ.

ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ น

---

[๑] ฉ.,เท. สมฺพุทฺธสุตฺต

อพฺภญฺญาสึ. เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ.

ยโต จ ขฺวาหํ ภิกฺขเว อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ. อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๔๙๙] "ฉยิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ฉ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ. น[๑] เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. น เม เต

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ. เต โข เม[๑] ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเเว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๕๐๐] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา จกฺขุนฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ, โสตินฺทฺริยํ ฯเปฯ ฆานินฺทฺริยํ ฯเปฯ ชิวฺหินฺทฺริยํ ฯเปฯ กายินฺทฺริยํ ฯเปฯ มนินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, มนินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธ-คามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ. น เม[๒] เต ภิกฺขเว ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา จกฺขุนฺทฺริยํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, จกฺขุนฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ, โสตินฺทฺริยํ ฯเปฯ ฆานินฺทฺริยํ ฯเปฯ ชิวฺหินฺทฺริยํ ฯเปฯ กายินฺทฺริยํ ฯเปฯ มนินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธํ

---

[๑] สฺยา. โขเม, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. น เม เต

ปชานนฺติ, มนินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ. เต โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. ทสมำ.

ตติโย ฉพินฺทฺริยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

นพฺภโว ชีวิตญฺญาย เอกาภิญฺญญฺจ สุทฺธกำ
โสโต เทฺว อรหา เทฺว สมณพฺราหฺมเณน จาติ.

๔. สุขินฺทฺริยวคฺโค

๑. สุทฺธิกสุตฺตํ

[๕๐๑] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. ปฐมํ.

๒. โสตาปนฺนสุตฺตํ

[๕๐๒] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทุติยํ.

๓. อรหนฺตสุตฺตํ

[๕๐๓] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโตติ ตติยํ.

๔. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๕๐๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ. น เม[๑] เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย[๒] หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ. เต โขเม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๕๐๕] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. น เม เต, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. เย จ โย

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สุขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ, ทุกฺขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ โสมนสฺสินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ นปฺปชานนฺติ. น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺราหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สุขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, สุขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ, ทุกฺขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ ฯเปฯ โสมนสฺสินฺทฺริยํ ปชานนฺติ ฯเปฯ โทมนสฺสินฺทฺริยํ ปชานนฺติ ฯเปฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฏิปทำ ปชานนฺติ. เต จ โขเม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. ปญฺจมं.

๖. ปฐมวิภงฺคสุตฺตํ

[๕๐๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สุขํ กายิกํ สาตํ กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทุกฺขํ กายิกํ อสาตํ กายสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สุขํ เจตสิกํ สาตํ มโนสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ อสาตํ มโนสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนวสาตนาสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยวิภงฺคสุตฺตํ

[๕๐๗] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สุขํ กายิกํ สาตํ กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทุกฺขํ กายิกํ อสาตํ กายสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สุขํ เจตสิกํ สาตํ มโนสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ อสาตํ มโนสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนวสาตนาสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

ตตฺร ภิกฺขเว ยญฺจ สุขินฺทฺริยํ ยญฺจ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, สุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา.

ตตฺร ภิกฺขเว ยญฺจ ทุกฺขินฺทฺริยํ ยญฺจ โทมนสฺสินฺทฺริยํ ทุกฺขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา.

ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อทุกฺขมสุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานีติ. สตฺตมํ.

๘. ตติยวิภงฺคสุตฺตฺ

[๕๐๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สุขํ กายิกํ สาตํ กายสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทุกฺขํ กายิกํ อสาตํ กายสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สุขํ เจตสิกํ สาตํ มโนสมฺผสฺสชํ สุขํ สาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทุกฺขํ เจตสิกํ อสาตํ มโนสมฺผสฺสชํ ทุกฺขํ อสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺทฺริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ. ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา เนวสาตนาสาตํ เวทยิตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

ตตฺร ภิกฺขเว ยญฺจ สุขินฺทฺริยํ ยญฺจ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, สุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา.

ตตฺร ภิกฺขเว ยญฺจ ทุกฺขินฺทฺริยํ ยญฺจ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ทุกฺขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา.

ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, อทุกฺขมสุขา สา เวทนา ทฏฺฐพฺพา. อิติ โข ภิกฺขเว อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ หุตฺวา ตีณิ โหนฺติ, ตีณิ หุตฺวา ปญฺจ โหนฺติ ปริยาเยนาติ. อฏฺฐมํ.

๙. กฏฺโฐปมสุตฺตํ[๑]

[๕๐๙] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สุขินฺทฺริยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

สุขเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํ. โส สุขิโตว สมาโน 'สุขิโตสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว สุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ[๒] ปชานาติ.

ทุกฺขเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขินฺทฺริยํ. โส ทุกฺขิโตว สมาโน 'ทุกฺขิโตสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว ทุกฺขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ [๓] ทุกฺขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ.

โสมนสฺสเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสินฺทฺริยํ. โส สุมโนว สมาโน 'สุมโนสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว โสมนสฺสเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ โสมนสฺสเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ.

---

[๑] อิ. อรณิสุตฺตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วูปสมฺมตีติ
[๓] อิ. ตํ

โทมนสฺสเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ โทมนสฺสินฺทฺริยํ. โส ทุมฺมโนว สมาโน 'ทุมฺมโนสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว โทมนสฺสเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ โทมนสฺสเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ.

อุเปกฺขาเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํ. โส อุเปกฺขโกว สมาโน 'อุเปกฺขโกสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว อุเปกฺขาเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ อุเปกฺขาเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ กฏฺฐานํ สงฺฆฏฺฏนสโมธานา[๑] อุสฺมา ชายติ, เตโช อภินิพฺพตฺตติ, เตสํเยว กฏฺฐานํ นานาภาวนิกฺเขปา[๒] ยา ตชฺชา อุสฺมา, สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยํ, โส สุขิโตว สมาโน สุขิโตสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว สุขเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ สุขินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ. ทุกฺขเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ ฯเปฯ โสมนสฺสเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ ฯเปฯ โทมนสฺสเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ ฯเปฯ อุเปกฺขาเวทนิยํ ภิกฺขเว ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, โส อุเปกฺขโกว สมาโน 'อุเปกฺขโกสฺมีติ ปชานาติ, 'ตสฺเสว อุเปกฺขาเวทนิยสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตํ

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺฆฏฺฏนสโมธานา อิ. สงฺฆฏฺฏนาสโมธนา
[๒] ฉ.,เท. นานาภาวาวินิกฺเขปา อิ. นานาภาวานิกฺเขปา

อุเปกฺขาเวทนิยํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ[๑] อุเปกฺขินฺทฺริยํ, ตํ นิรุชฺฌติ, ตํ วูปสมตีติ ปชานาตีติ. นวมํ.

๑๐. อุปฺปฏิกสุตฺตํ

[๔๑๐] ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. ทุกฺขินฺทฺริยํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ สุขินฺทฺริยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ ทุกฺขินฺทฺริยํ. โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทุกฺขินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํ, ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ.[๒] โส ทุกฺขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, ทุกฺขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, ทุกฺขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ, ตญฺจ ปชานาติ. กตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, เอตฺถ จุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ ทุกฺขินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตถตฺตาย[๓] จิตฺตํ อุปสํหรติ.[๔]

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ โทมนสฺสินฺทฺริยํ. โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โทมนสฺสินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. อุปฺปชฺชติ
[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ตถตฺถาย
[๔] สี.,อิ. อุปสํหาสิ

สนิทานำ สสงฺขารำ สปฺปจฺจยำ, ตญฺจ[๑] อนิมิตฺตำ อนิทานำ อสงฺขารำ อปฺปจฺจยำ โทมนสฺสินฺทฺริยำ อุปฺปชฺชตีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชตีติ.[๒] โส โทมนสฺสินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, โทมนสฺสินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, โทมนสฺสินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนำ โทมนสฺสินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ, ตญฺจ ปชานาติ. กตฺถ จุปฺปนฺนำ โทมนสฺสินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา อชฺฌตฺตำ สมฺปสาทนำ เจตโส เอโกทิภาวำ อวิตกฺกำ อวิจารำ สมาธิชำ ปีติสุขำ ทุติยชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอตฺถ จุปฺปนฺนำ โทมนสฺสินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ โทมนสฺสินฺทฺริยสฺส นิโรธำ, ตถตฺตาย จิตฺตำ อุปสำหรติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ สุขินฺทฺริยำ. โส เอวำ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนำ โข เม อิทำ สุขินฺทฺริยำ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตำ สนิทานำ สสงฺขารำ สปฺปจฺจยำ, ตญฺจ อนิมิตฺตำ อนิทานำ อสงฺขารำ อปฺปจฺจยำ สุขินฺทฺริยำ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชตีติ. โส สุขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, สุขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, สุขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนำ สุขินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ, ตญฺจ ปชานาติ. กตฺถ จุปฺปนฺนำ สุขินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสำเวเทติ, ยนฺตำ อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอตฺถ จุปฺปนฺนำ สุขินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ สุขินฺทฺริยสฺส นิโรธำ ตถตฺตาย จิตฺตำ อุปสำหรติ.

---

[๑] อิ. ตำ วต

[๒] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ โสมนสฺสินฺทฺริยํ. โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํ, ตญฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ. โส โสมนสฺสินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, โสมนสฺสินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, โสมนสฺสินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ, ตญฺจ ปชานาติ. กตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถชฺฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอตฺถ จุปฺปนฺนํ โสมนสฺสินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ โสมนสฺสินฺทฺริยสฺส นิโรธํ, ตถตฺตาย จิตฺตํ อุปสํหรติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปชฺชติ อุเปกฺขินฺทฺริยํ. โส เอวํ ปชานาติ 'อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ, ตญฺจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปฺปจฺจยํ, ตญฺจ โข[๑] อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปฺปจฺจยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ. โส อุเปกฺขินฺทฺริยญฺจ ปชานาติ, อุเปกฺขินฺทฺริยสมุทยญฺจ ปชานาติ, อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธญฺจ ปชานาติ, ยตฺถ จุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตญฺจ ปชานาติ. กตฺถ จุปฺปนฺนํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานา-สญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

เอตฺถ จุปฺปนฺนำ อุเปกฺขินฺทฺริยำ อปริเสสำ นิรุชฺฌติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาสิ อุเปกฺขินฺทฺริยสฺส นิโรธำ, ตถตฺตาย จิตฺตำ อุปสำหรตีติ. ทสมำ.

จตุตฺโถ สุขินฺทฺริยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สุทฺธกญฺจ[๑] โสโต อรหา เทฺว สมณพฺราหฺมเณน จ
วิภงฺเคน ตโย วุตฺตา อรหโต[๒] อุปฺปฏิเกน จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ. สุทฺธิกญฺจ โสโต อรหา ทฺเว สมณพฺราหฺมณา ฯเปฯ กฏฺโฐ อุปฺปฏิกาติกนฺติ
[๒] อิ. อรณิ

๕. ชราวคฺโค

๑. ชราธมฺมสุตฺตํ

[๕๑๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ปจฺฉาตปเก[๑] นิสินฺโน โหติ ปิฏฺฐึ โอตาปยมาโน.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควโต คตฺตานิ ปาณินา อโนมชฺชนฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภูตํ ภนฺเต, น เจวทานิ[๒] ภนฺเต ภควโต ตาว ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต, สิถิลานิ จ คตฺตานิ สนฺถานิ[๓] วลิชาตานิ,[๓] ปุรโต ปพฺภาโร จ กาโย, ทิสฺสติ จ อินฺทฺริยานํ อญฺญถตฺตํ จกฺขุนฺทฺริยสฺส โสตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส ชิวฺหินฺทฺริยสฺส กายินฺทฺริยสฺสาติ.

"เอวญฺเหตํ อานนฺท โหติ ชราธมฺโม โยพฺพญฺเญ, พฺยาธิธมฺโม อาโรคฺเย, มรณธมฺโม ชีวิเต. น เจว ตาว ปริสุทฺโธ โหติ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต, สิถิลานิ จ โหนฺติ คตฺตานิ สนฺถานิ วลิชาตานิ, ปุรโต ปพฺภาโร จ โหติ กาโย, ทิสฺสติ จ อินฺทฺริยานํ อญฺญถตฺตํ จกฺขุนฺทฺริยสฺส โสตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส ชิวฺหินฺทฺริยสฺส กายินฺทฺริยสฺสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺฉาตเป [๒] ฉ.,เท. เจวํ ทานิ
[๓-๓] ฉ.,เท. สพฺพานิ วลิยชาตานิ อิ. สพฺพานิ พลิยชาตานิ

อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวา [๑] สุคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ธิ ตฺ ชมฺมีชเร อตฺถุ ทุพฺพณฺณกรณีชเร
ตาว มโนรมํ พิมฺพํ ชราย อภิมทฺทิตํ.
โยปิ วสฺสสตํ ชีเว สพฺเพ มจฺจุปรายนา[๒]
น กิญฺจิ ปริวชฺเชติ สพฺพเมวาภิมทฺทตีติ. ปฐมํ.

๒. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๕๑๒] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ปญฺจิมานิ โภ โคตม อินฺทฺริยานิ นานาวิสยานิ นานาโคจรานิ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ. อิเมสํ นุ โข โภ โคตม ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสยานํ นานาโคจรานํ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺตานํ กึ ปฏิสรณํ โก จ เนสํ โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภตีติ.

"ปญฺจิมานิ พฺราหฺมณ อินฺทฺริยานิ นานาวิสยานิ นานาโคจรานิ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ. อิเมสํ โข พฺราหฺมณ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสยานํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ [๒] สี. โสปิ มจฺจุปรายโน

นานาโคจรานํ น อญฺญมญฺญสฺส โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภนฺตานํ มโน ปฏิสรณํ, มโน จ เนสํ โคจรวิสยํ ปจฺจนุโภตีติ.

"มนสฺส ปน โภ โคตม กึ ปฏิสรณนฺติ. "มนสฺส โข พฺราหฺมณ สติ ปฏิสรณนฺติ.

"สติยา ปน โภ โคตม กึ ปฏิสรณนฺติ. "สติยา ปน โข พฺราหฺมณ วิมุตฺติ ปฏิสรณนฺติ.

"วิมุตฺติยา ปน โภ โคตม กึ ปฏิสรณนฺติ. "วิมุตฺติยา โข พฺราหฺมณ นิพฺพานํ ปฏิสรณนฺติ. "นิพฺพานสฺส ปน โภ โคตม กึ ปฏิสรณนฺติ. "อจฺจสรา พฺราหฺมณ ปญฺหํ, นาสกฺขิ ปญฺหสฺส ปริยนฺตํ คเหตุํ. นิพฺพาโนคธา หิ พฺราหฺมณ พฺรหฺมจริยา วุสฺสติ นิพฺพานปรายนา นิพฺพานปริโยสานนฺติ.

อถ โข อุณฺณาภา พฺราหฺมโณ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต อุณฺณาเภ พฺราหฺมเณ ภิกฺขู อามนฺเตสิ.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กูฏาคารํ[๑] วา กูฏาคารสาลา วา[๑] อุตฺตราย[๒] วา ปาจีนาย[๓] วา วาตปานา สุริเย อุคฺคจฺฉนฺเต วาตปาเนน รสฺมิโย ปวิสิตฺวา กาย ปติฏฺฐิตาติ. "ปจฺฉิมายํ ภนฺเต ภิตฺติยนฺติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อุณฺณาภสฺส พฺราหฺมณสฺส ตถาคเต สทฺธา นิวิฏฺฐา มูลชาตา ปติฏฺฐิตา, ทฬฺหา อสํหาริยา

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. กูฏาคาเร วา กูฏาคารสาลายํ วา [๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปาจีนวาตปานา

สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมึ. อิมมฺหิ เจ ภิกฺขเว สมเย อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ กาลํ กเรยฺย, นตฺถิ ตํ[๑] สญฺโญชนํ, เยน สญฺโญชเนน สญฺญุตฺโต อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ ปุน อิมํ โลกํ อาคจฺเฉยฺยาติ. ทุติยํ.

๓. สาเกตสุตฺตํ

[๕๑๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาเกเต วิหรติ อญฺชนวเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อตฺถิ นุ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ, ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ, ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺตีติ.

"ภควํมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควนฺเนตฺติกา ภควปฺปฏิสรณา, สาธุ วต ภนฺเต, ภควนฺตเมว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ ฯเปฯ

"อตฺถิ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ, ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ, ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ยานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ, ตานิ ปญฺจ พลานิ โหนฺติ, ยานิ ปญฺจ พลานิ, ตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ โหนฺติ.

ยํ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํ, ตํ สทฺธาพลํ, ยํ สทฺธาพลํ, ตํ สทฺธินฺทฺริยํ, ยํ วิริยินฺทฺริยํ, ตํ วิริยพลํ, ยํ วิริยพลํ, ตํ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

วิริยินฺทฺริยํ ยํ สตินฺทฺริยํ ตํ สิตพลํ, ยํ สติพลํ, ตํ สตินฺทฺริยํ, ยํ สมาธินฺทฺริยํ, ตํ สมาธิพลํ, ยํ สมาธิพลํ, ตํ สมาธินฺทฺริยํ, ยํ ปญฺญินฺทฺริยํ, ตํ ปญฺญาพลํ, ยํ ปญฺญาพลํ, ตํ ปญฺญินฺทฺริยํ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, ตสฺสา มชฺเฌ ทีโป. อตฺถิ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา 'เอโก โสโตเตฺวว สงฺขฺ[๑] คจฺฉติ. อตฺถิ ปน ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา เทฺว โสตานิเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา 'เอโก โสโตเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. ยญฺจ ภิกฺขเว ตสฺส ทีปสฺส ปุรตฺถิมนฺเต[๒] อุทกํ, ยญฺจ ปจฺฉิมนฺเต อุทกํ. อยํ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา 'เอโก โสโตเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา 'เทฺว โสตานิเตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ. ยญฺจ ภิกฺขเว ตสฺส ทีปสฺส อุตฺตรนฺเต อุทกํ, ยญฺจ ทกฺขิณนฺเต อุทกํ. อยํ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม ตสฺสา นทิยา 'เทฺว โสตานิเตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ สทฺธินฺทฺริยํ, ตํ สทฺธาพลํ, ยํ สทฺธาพลํ, ตํ สทฺธินฺทฺริยํ, ยํ วิริยินฺทฺริยํ, ตํ วิริยพลํ, ยํ วิริยพลํ, ตํ วิริยินฺทฺริยํ, ยํ สตินฺทฺริยํ, ตํ สติพลํ, ยํ สติพลํ, ตํ สตินฺทฺริยํ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺขยํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ. ปุริมนฺเต เท. อุตฺตรนฺเต

ยนฺ สมาธินฺทฺริยนฺ, ตนฺ สมาธิพลนฺ, ยนฺ สมาธิพลนฺ, ตนฺ สมาธินฺทฺริยนฺ, ยนฺ ปญฺญินฺทฺริยนฺ, ตนฺ ปญฺญาพลนฺ, ยนฺ ปญฺญาพลนฺ, ตนฺ ปญฺญินฺทฺริยนฺ.

ปญฺจนฺนนฺ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานนฺ ขยา อนาสวญฺเจโตวิมุตฺตินฺ ปญฺญาวิมุตฺตินฺ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยนฺ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ตติยนฺ.

๔. ปุพฺพโกฏฺฐกสุตฺตนฺ

[๕๑๔] เอวมฺเม สุตนฺ:- เอกนฺ สมยนฺ ภควา สาวตฺถิยนฺ วิหรติ ปุพฺพโกฏฺฐเก. ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตนฺ สารีปุตฺตนฺ อามนฺเตสิ

"สทฺทหสิ ตฺวนฺ สารีปุตฺต 'สทฺธินฺทฺริยนฺ ภาวิตนฺ พหุลีกตนฺ อมโตคธนฺ โหติ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยนฺ ภาวิตนฺ พหุลีกตนฺ อมโตคธนฺ โหติ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺติ.

"น ขฺวาหนฺ ภนฺเต เอตฺถ ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ 'สทฺธินฺทฺริยนฺ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยนฺ ภาวิตนฺ พหุลีกตนฺ อมโตคธนฺ โหติ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ. เยสญฺหิ[๑] ตนฺ ภนฺเต อญฺญาตนฺ [๒] อทิฏฺนฺ อวิทิตนฺ อสจฺฉิกตนฺ อปสฺสิตนฺ[๓] ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสนฺ สทฺธาย คจฺเฉยฺยุนฺ 'สทฺธินฺทฺริยนฺ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยนฺ ภาวิตนฺ พหุลีกตนฺ อมโตคธนฺ โหติ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ. เยสญฺจ โข เอตนฺ ภนฺเต ญาตนฺ ทิฏฺนฺ วิทิตนฺ สจฺฉิกตนฺ ปสฺสิตนฺ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺฉา 'สทฺธินฺทฺริยนฺ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยนฺ ภาวิตนฺ พหุลีกตนฺ อมโตคธนฺ โหติ อมตปรายนนฺ อมตปริโยสานนฺ. มยฺหญฺจ

---

[๑] ฉ.,เท. เยสนฺ เหตนฺ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อสฺส
[๓] อิ. อผุสฺสิตนฺ ฉ.,เท. อผสฺสิตนฺ, เอวมุปริปิ.

โข เอตํ ภนฺเต ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ปสฺสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขฺวาหํ[๑] ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺโฉ 'สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, เยสญฺหิ ตํ สารีปุตฺต อญฺญาตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อปสฺสิตํ ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺเฉยฺยุ, สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เยสญฺจ โข เอตํ สารีปุตฺต ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ปสฺสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺฉา, สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมปุพฺพารามสุตฺตํ

[๕๑๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "กตีนํ นุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ภควฺมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"เอกสฺส โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ,

---

[๑] อิ. นิกฺกงฺขาหํ

กตฺ กรณียฺ, นาปรฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. กตมสฺส เอกสฺส. ปญฺญินฺทฺริยสฺส.[๑]

ปญฺญวโต ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ตทนฺวยา สทฺธา สณฺฐาติ, ตทนฺวยฺ วิริยฺ สณฺฐาติ, ตทนฺวยา สติ สณฺฐาติ, ตทนฺวโย สมาธิ สณฺฐาติ.

อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกสฺส อินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญฺ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตฺ พฺรหฺมจริยฺ, กตฺ กรณียฺ, นาปรฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ปญฺจมฺ.

๖. ทุติยปุพฺพารามสุตฺตฺ

[๕๑๖] ตฺเยว นิทานฺ. "กตีนฺ นุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญฺ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตฺ พฺรหฺมจริยฺ, กตฺ กรณียฺ, นาปรฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ภควฺมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"ทฺวินฺนฺ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญฺ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตฺ พฺรหฺมจริยฺ, กตฺ กรณียฺ, นาปรฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

กตเมสฺ ทฺวินฺนฺ. อริยาย จ ปญฺญาย อริยาย จ วิมุตฺติยา. ยา หิสฺส ภิกฺขเว อริยา ปญฺญา, ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยฺ. ยา หิสฺส ภิกฺขเว อริยา วิมุตฺติ, ตทสฺส สมาธินฺทฺริยฺ.

อิเมสฺ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนฺ อินฺทฺริยานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญฺ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตฺ พฺรหฺมจริยฺ, กตฺ กรณียฺ, นาปรฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ฉฏฺฐฺ.

---

[๑] อิ. อินฺทฺริยสฺส

๗. ตติยปุพฺพารามสุตฺตํ

[๕๑๗] ตเยว นิทานนฺ. "กตีนนุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ภควนฺมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

จตุนฺนนฺ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

กตเมสนฺ จตุนฺนนฺ. วิริยินฺทฺริยสฺส สตินฺทฺริยสฺส สมาธินฺทฺริยสฺส ปญฺญินฺทฺริยสฺส.

อิเมสนฺ โข ภิกฺขเว จตุนฺนนฺ อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. สตฺตมนฺ.

๘. จตุตฺถปุพฺพารามสุตฺตนฺ

[๕๑๘] ตเยว นิทานนฺ. "กตีนนุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. ภควนฺมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"ปญฺจนฺนนฺ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานนฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตนฺ พฺรหฺมจริยนฺ, กตนฺ กรณียนฺ, นาปรนฺ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

กตเมสํ ปญฺจนฺนํ. สทฺธินฺทฺริยสฺส วิริยินฺทฺริยสฺส สตินฺทฺริยสฺส สมาธินฺทฺริยสฺส ปญฺญินฺทฺริยสฺส.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ขีณาสโว ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปิณฺโฑลภารทฺวาชสุตฺตํ

[๕๑๙] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา โหติ 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"อายสฺมตา ภนฺเต ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

"กึ นุ โข ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาเนน อายสฺมตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน อญฺญา พฺยากตา 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

ติณฺณํ โข [๑] ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

กตเมสํ ติณฺณํ. สตินฺทฺริยสฺส สมาธินฺทฺริยสฺส ปญฺญินฺทฺริยสฺส.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ.

อิมานิ จ ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานิ กิมนฺตานิ. ขยนฺตานิ. กิสฺส ขยนฺตานิ. ชาติชรามรณสฺส. 'ชาติชรามรณกฺขยนฺติ โข ภิกฺขเว สมฺปสฺสมาเนน ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน ภิกฺขุนา อญฺญา พฺยากตา 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามีติ. นวมํ.

๑๐. อาปณสุตฺตํ

[๕๒๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา องฺเคสุ วิหรติ อาปณนฺนาม องฺคานํ นิคโม. ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ "โย โส สารีปุตฺต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน, น[๒] โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิจฺเฉยฺย วาติ.

"โย โส ภนฺเต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน, น โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปน [๒] อิ. อปินุ โส

วา วิจิกิจฺเฉยฺย วา. สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส เอตำ ปาฏิกงฺขำ 'ยำ อารทฺธวิริโย วิหริสฺสติ อกุสลานำ ธมฺมานำ ปหานาย กุสลานำ ธมฺมานำ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ.

ยญฺหิสฺส ภนฺเต วิริยำ ตทสฺส วิริยินฺทฺริยำ.

สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส เอตำ ปาฏิกงฺขำ 'ยำ สติมา ภวิสฺสติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา.

ยา หิสฺส ภนฺเต สติ, ตทสฺส สตินฺทฺริยำ.

สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน เอตำ ปาฏิกงฺขำ 'ยำ โวสฺสคฺคารมฺมณำ กริตฺวา ลภิสฺสติ สมาธึ, ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตำ.

โย หิสฺส ภนฺเต สมาธิ, ตทสฺส สมาธินฺทฺริยำ.

สทฺธสฺส หิ ภนฺเต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตสฺส[๑] เอตำ ปาฏิกงฺขำ 'ยำ เอวำ ปชานิสฺสติ 'อนมตคฺโค โข สำสาโร, ปุพฺพา โกฏิ นปฺปญฺญายติ อวิชฺชานีวรณานำ สตฺตานำ ตณฺหาสญฺโญชนานำ สนฺธาวตำ สำสรตำ, อวิชฺชาย เตฺวว ตโมกายสฺส อเสสวิราคนิโรโธ สนฺตเมตำ ปทำ, ปณีตเมตำ ปทำ, ยทิทำ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย[๒] วิราโค นิโรโธ นิพฺพานำ.

ยา หิสฺส ภนฺเต ปญฺญา, ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยำ.

ส โข[๓] โส ภนฺเต อริยสาวโก เอวำ ปทหิตฺวา ปทหิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมาหิตจิตฺตสฺส, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. ตณฺหากฺขโย

[๓] ฉ.,เท.,อิ. สทฺโธ, เอวมุปริปิ.

เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทหิตฺวา สมาทหิตฺวา เอวํ ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ ‘อิเม โข เต ธมฺมา, เย เม ปุพฺเพ สุตาว[๑] อเหสุ, เตนาหํ เอตรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรามิ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ[๒] ปสฺสามีติ.

“ยา หิสฺส ภนฺเต สทฺธา, ตทสฺส สทฺธินฺทฺริยนฺติ.

“สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, โย โส สารีปุตฺต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน, น โส ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกิจฺเฉยฺย วา.

สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ‘ยํ อารทฺธวิริโย วิหริสฺสติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ.

ยํ หิสฺส สารีปุตฺต วิริยํ ตทสฺส วิริยินฺทฺริยํ.

สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ ‘ยํ สติมา ภวิสฺสติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา.

ยา หิสฺส สารีปุตฺต สติ, ตทสฺส สตินฺทฺริยํ.

สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน เอตํ ปาฏิกงฺขํ ‘ยํ โวสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ สมาธึ, ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ.

โย หิสฺส สารีปุตฺต สมาธิ, ตทสฺส สมาธินฺทฺริยํ.

---

[๑] ฉ.,อิ. สุตวา, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท. ปฏิวิชฺฌ

สทฺธสฺส หิ สารีปุตฺต อริยสาวกสฺส อารทฺธวิริยสฺส อุปฏฺฐิตสฺสติโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตสฺส เอตํ ปาฏิกงฺขํ 'ยํ เอวํ ปชานิสฺสติ อนมตคฺโค โข สํสาโร, ปุพฺพา โกฏิ นปฺปญฺญายติ อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ สนฺธาวตํ สํสรตํ, อวิชฺชาย เตฺวว ตโมกายสฺส อเสสวิราคนิโรโธ สนฺตเมตं ปทํ, ปณีตเมตं ปทํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ.

ยา หิสฺส สารีปุตฺต ปญฺญา, ตทสฺส ปญฺญินฺทฺริยํ.

ส โข โส สารีปุตฺต อริยสาวโก เอวํ ปทหิตฺวา ปทหิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทหิตฺวา สมาทหิตฺวา เอวํ ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทหติ 'อิเม โข เต ธมฺมา, เย เม ปุพฺเพ สุตาว อเหสุ, เตนาหํ เอตรหิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรามิ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสามีติ.

ยา หิสฺส สารีปุตฺต สทฺธา ตทสฺส สทฺธินฺทฺริยนฺติ. ทสมํ.

ปญฺจโม ชราวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ชรา อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ　　สาเกโต ปุพฺพโกฏฺฐโก
ปุพฺพาราเม จ จตฺตาริ　　ปิณฺโฑโล สทฺเธน[๑] เต ทสาติ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. อาปเณน จาติ.

๖. สูกรขาตวคฺโค

๑. สาลสุตฺตํ

[๕๒๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ โกสลายํ[๑] พฺราหฺมณคาเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ติรจฺฉานคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ ถาเมน ชเวน สูริเยน;[๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยํ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สංวตฺตติ. วิริยินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สංวตฺตติ. สตินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สංวตฺตติ. สมาธินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สංวตฺตติ. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สංวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ติรจฺฉานคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ ถาเมน ชเวน สูริเยน; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธายาติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สาลาย อิ. สาลายํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. สูเรน, เอวมุปริปิ.

๒. มลฺลกสุตฺตฺ

[๕๒๒] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกำ สมยำ ภควา มลฺลเกสุ[๑] วิหรติ อุรุเวลกปฺปำ นาม มลฺลกานำ[๒] นิคโม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยญาณำ น อุปฺปนฺนำ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ สณฺจิติ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ อวฏฺจิติ โหติ, ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยญาณำ อุปฺปนฺนำ โหติ, อถ จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ สณฺจิติ โหติ, อถ จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ อวฏฺจิติ โหติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยาวกีวญฺจ กูฏาคารสฺส กูฏำ น อุสฺสิตำ โหติ, เนว ตาว โคปานสีนำ สณฺจิติ โหติ, เนว ตาว โคปานสีนำ อวฏฺจิติ โหติ, ยโต จ โข ภิกฺขเว กูฏาคารสฺส กูฏำ อุสฺสิตำ โหติ, อถ โข[๓] โคปานสีนำ สณฺจิติ โหติ, อถ โข โคปานสีนำ อวฏฺจิติ โหติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยาวกีวญฺจ อริยสาวกสฺส อริยญาณำ น อุปฺปนฺนำ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ สณฺจิติ โหติ, เนว ตาว จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ อวฏฺจิติ โหติ, ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยญาณำ อุปฺปนฺนำ โหติ, อถ จตุนฺนำ อินฺทฺริยานำ ฯเปฯ อวฏฺจิติ โหติ.

กตเมสำ จตุนฺนำ. สทฺธินฺทฺริยสฺส วิริยินฺทฺริยสฺส สตินฺทฺริยสฺส สมาธินฺทฺริยสฺส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มลฺลิเกสุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มลฺลิกานำ
[๓] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ปญฺญวโต ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ตทนฺวยา สทฺธา สณฺฐาติ, ตทนฺวยํ วิริยํ สณฺฐาติ, ตทนฺวยา สติ สณฺฐาติ, ตทนฺวโย สมาธิ สณฺฐาตีติ. ทุติยํ.

๓. เสกฺขสุตฺตํ

[๕๒๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อตฺถิ นุ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต[๑] 'เสกฺโขสฺมีติ ปชาเนยฺย, อเสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'อเสกฺโขสฺมีติ ปชาเนยฺยาติ.

ภควมฺมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"อตฺถิ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'เสกฺโขสฺมีติ ปชาเนยฺย, อเสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'อเสกฺโขสฺมีติ ปชาเนยฺย.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'เสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ. อิธ ภิกฺขเว เสกฺโข ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยมฺปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'เสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ฐิโต, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว เสกฺโข ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ ‘อตฺถิ นุ โข อิโต พหิทฺธา อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา, โย เอวํ ภูตํ ตจฺฉํ ตถํ ธมฺมํ เทเสติ, ยถา ภควาติ. โส เอวํ ปชานาติ ‘นตฺถิ นุ โข อิโต พหิทฺธา อญฺโญ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา, โย เอวํ ภูตํ ตจฺฉํ ตถํ ธมฺมํ เทเสติ, ยถา ภควาติ. อยัปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺิโต ‘เสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว เสกฺโข ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปชานาติ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. ยัคติกานิ ยัปรมานิ ยัผลานิ ยัปริโยสานานิ น เหว โข กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติ. อยัปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม เสกฺโข ภิกฺขุ เสกฺขภูมิยํ สณฺิโต ‘เสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺขภูมิยํ สณฺิโต ‘อเสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ. อิธ ภิกฺขเว อเสกฺโข ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ปชานาติ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. ยัคติกานิ ยัปรมานิ ยัผลานิ ยัปริโยสานานิ กาเยน จ ผุสิตฺวา วิหรติ, ปญฺญาย จ อติวิชฺฌ ปสฺสติ. อยัปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺขภูมิยํ สณฺิโต ‘อเสกฺโขสฺมีติ ปชานาติ.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว อเสกฺโข ภิกฺขุ ฉ อินฺทฺริยานิ ปชานาติ จกฺขุนฺทฺริยํ โสตินฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ

มนินฺทฺริยํ. "อิมานิ โข ฉ อินฺทฺริยานิ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อปริเสสา[๑] นิรุชฺฌิสฺสนฺติ, อญฺญานิ จ ฉ อินฺทฺริยานิ น กุหิญฺจิ กิสฺมิญฺจิ อุปฺปชฺชิสฺสนฺตีติ ปชานาติ. อยัปิ โข ภิกฺขเว ปริยาโย, ยํ ปริยายํ อาคมฺม อเสกฺโข ภิกฺขุ อเสกฺขภูมิยํ สณฺฐิโต 'อเสกฺโขสฺมีติ ปชานาตีติ. ตติยัง.

๔. ปทสุตฺตัง

[๕๒๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานัง ปาณานัง ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานัง คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทัง เตสัง อคฺคมกฺขายติ, ยทิทัง มหนฺตตฺเตน; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สังวตฺตนฺติ, ปญฺญินฺทฺริยัง ปทัง เตสัง อคฺคมกฺขายติ, ยทิทัง โพธาย.

กตมานิ จ ภิกฺขเว ปทานิ โพธาย สังวตฺตนฺติ. สทฺธินฺทฺริยัง ภิกฺขเว ปทัง, ตัง โพธาย สังวตฺตติ. วิริยินฺทฺริยัง ปทัง, ตัง โพธาย สังวตฺตติ. สตินฺทฺริยัง ปทัง, ตัง โพธาย สังวตฺตติ. สมาธินฺทฺริยัง ปทัง, ตัง โพธาย สังวตฺตติ. ปญฺญินฺทฺริยัง ปทัง, ตัง โพธาย สังวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานัง ปาณานัง ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานัง คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทัง เตสัง อคฺคมกฺขายติ, ยทิทัง มหนฺตตฺเตน; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โพธาย สังวตฺตนฺติ ปญฺญินฺทฺริยัง ปทัง เตสัง อคฺคมกฺขายติ, ยทิทัง โพธายาติ. จตุตฺถัง.

---

[๑] ฉ.,เท. อปริเสสัง

๕. สารสุตฺตำ

[๕๒๕] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยำ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ. วิริยินฺทฺริยำ สตินฺทฺริยำ สมาธินฺทฺริยำ ปญฺญินฺทฺริยำ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธายาติ. ปญฺจมำ.

๖. ปติฏฺฐิตสุตฺตำ

[๕๒๖] "เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. อปฺปมาเท.

กตโม จ ภิกฺขเว อปฺปมาโท. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺตำ รกฺขติ อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ธมฺเมสุ. ตสฺส จิตฺตำ รกฺขโต อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ธมฺเมสุ สทฺธินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, วิริยินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, สตินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, สมาธินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, ปญฺญินฺทฺริยมฺปิ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

เอวัมปิ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ปติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขุโน ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานีติ. ฉฏฺฐัง.

๗. สหมฺปติพฺรหฺมสุตฺตัง

[๔๒๗] เอวมฺเม สุตัง:- "เอกัง สมยัง ภควา อุรุเวลายัง วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธสฺส ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวัง เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ 'ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายนานิ อมตปริโยสานานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยัง ภาวิตัง พหุลีกตัง อมโตคธัง โหติ อมตปรายนัง อมตปริโยสานัง. วิริยินฺทฺริยัง สตินฺทฺริยัง สมาธินฺทฺริยัง ปญฺญินฺทฺริยัง ภาวิตัง พหุลีกตัง อมโตคธัง โหติ อมตปรายนัง อมตปริโยสานัง. อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายนานิ อมตปริโยสานานีติ.

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต เจตสา เจโต-ปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตัง วา พาหัง ปสาเรยฺย ปสาริตัง วา พาหัง สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิ.

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกังสัง อุตฺตราสงฺคัง กริตฺวา เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตัง เอตทโวจ "เอวเมตัง ภควา, เอวเมตัง สุคต, ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายนานิ อมตปริโยสานานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยัง ภาวิตัง พหุลีกตัง อมโตคธัง โหติ อมตปรายนัง

อมตปริโยสานำ ฯเปฯ ปญฺจินฺทฺริยำ ภาวิตำ พหุลีกตำ อมโตคธำ โหติ อมตปรายนำ อมตปริโยสานำ. อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายนานิ อมตปริโยสานานิ.

ภูตปุพฺพาหำ ภนฺเต กสฺสเป สมฺมาสมฺพุทฺเธ พฺรหฺมจริยำ อจรึ, ตตฺรปิ มำ เอวำ ชานนฺติ 'สหโก ภิกฺขุ, สหโก ภิกฺขูติ. 'โส ขฺวาหำ ภนฺเต อิเมสำเยว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา กาเมสุ กามจฺฉนฺทำ วิราเชตฺวา กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ พฺรหฺมโลกำ อุปปนฺโน, ตตฺรปิ มำ เอวำ ชานนฺติ 'พฺรหฺมา สหมฺปติ, พฺรหฺมา สหมฺปตีติ.

เอวเมตำ ภควา, เอวเมตำ สุคต, อหเมตำ ชานามิ, อหเมตำ ปสฺสามิ, ยถา อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อมโตคธานิ โหนฺติ อมตปรายนานิ อมตปริโยสานานีติ. สตฺตมำ.

๘. สูกรขาตสุตฺตำ

[๕๒๘] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต สูกรขาตายำ. ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตำ สารีปุตฺตำ อามนฺเตสิ "กึ นุ โข สารีปุตฺต อตฺถวสำ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการำ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.[๑]

"อนุตฺตรำ หิ ภนฺเต โยคกฺเขมำ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการำ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.

---

[๑] อิ. ปวตฺเตติ

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, อนุตฺตรญฺหิ สารีปุตฺต โยคกฺเขมํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตติ.

กตโม จ สารีปุตฺต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.

"อิธ ภนฺเต ขีณาสโว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ, วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ. สตินฺทฺริยํ ภาเวติ. สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปสมคามึ สมฺโพธคามึ. อยํ โข ภนฺเต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม, ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, เอโส หิ สารีปุตฺต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม, ยํ สมฺปสฺสมาโน ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตติ.[๑]

กตโม จ สารีปุตฺต ปรมนิปจฺจกาโร ยํ ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.

"อิธ ภนฺเต ขีณาสโว ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว วิหรติ สปฺปฏิสฺโส, ธมฺเม สคารโว วิหรติ สปฺปฏิสฺโส, สงฺเฆ สคารโว วิหรติ สปฺปฏิสฺโส, สิกฺขาย สคารโว วิหรติ สปฺปฏิสฺโส, สมาธิสฺมึ สคารโว วิหรติ สปฺปฏิสฺโส. อยํ โข ภนฺเต ปรมนิปจฺจกาโร, ยํ

---

[๑] ฉ.,เท. ปวตฺตตีติ

ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, เอโส หิ สารีปุตฺต ปรมนิปจฺจกาโรยํ ขีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสาสเน วา ปรมนิปจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมอุปฺปาทสุตฺตํ

[๕๒๙] สาวตฺถีนิทานํ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยอุปฺปาทสุตฺตํ

[๕๓๐] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยา. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ นาญฺญตฺร สุคตวินยาติ. ทสมํ.

ฉฏฺโฐ สูกรขาตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สาลํ มลฺลกํ[๑] เสกฺโข จ ปเท สาเร ปติฏฺฐิโต
พฺรหฺมสูกรขาตาโย อุปฺปาเท อปเร ทุเวติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มลฺลิกํ

๗. โพธิปกฺขิยวคฺโค

๑. สญฺโญชนสุตฺตำ

[๕๓๑] สาวตฺถีนิทานำ. "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สญฺโญชนานำ ปหานาย[๑] สำวตฺตนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สญฺโญชนานำ ปหานาย สำวตฺตนฺตีติ. ปฐมำ.

๒. อนุสยสุตฺตำ

[๕๓๒] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสยสมุคฺฆาตาย สำวตฺตนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อนุสยสมุคฺฆาตาย สำวตฺตนฺตีติ. ทุติยำ.

๓. ปริญฺญาสุตฺตำ

[๕๓๓] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริญฺญาย สำวตฺตนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อทฺธานปริญฺญาย สำวตฺตนฺตีติ. ตติยำ.

---

[๑] ฉ.,เท. สโญชนปฺปหานาย, เอวมุปริปิ.

๔. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๕๓๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตีติ.

"ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สญฺโญชนานํ ปหานาย สํวตฺตนฺติ, อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺติ, อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺติ, อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺติ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลีกตานิ สญฺโญชนานํ ปหานาย สํวตฺตนฺติ, อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตนฺติ, อทฺธานปริญฺญาย สํวตฺตนฺติ, อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมผลสุตฺตํ

[๕๓๕] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยผลสุตฺตํ

[๕๓๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา ปาฏิกงฺขา. กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา. ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ. อถ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยายฺ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธำโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อินฺทฺริยานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา ปาฏิกงฺขาติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ปฐมรุกฺขสุตฺตำ

[๕๓๗] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ชมฺพุทีปกา รุกฺขา, ชมฺพู เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยำ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ. วิริยินฺทฺริยำ สตินฺทฺริยำ สมาธินฺทฺริยำ ปญฺญินฺทฺริยำ. โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ.

ฺ ฉ.,เท.,อิ. ปริกฺขาย

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ ชมฺพุทีปกา รุกฺขา, ชมฺพู เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธายาติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยรุกฺขสุตฺตํ

[๕๓๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตึสานํ รุกฺขา, ปาริจฺฉตฺตโก เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยํ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ. วิริยินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ. สตินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม. สมาธินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม. ปญฺญินฺทฺริยํ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตํ โพธาย สํวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตึสานํ รุกฺขา, ปาริจฺฉตฺตโก เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธายาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ตติยรุกฺขสุตฺตํ

[๕๓๙] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรานํ รุกฺขา, จิตฺตปาฏลี เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยำ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรานำ รุกฺขา, จิตฺตปาฏลี เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธายาติ. นวมำ.

๑๐. จตุตฺถรุกฺขสุตฺตำ

[๕๔๐] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สุปณฺณานำ รุกฺขา, โกฏสิมฺพลี[๑] เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธาย.

กตเม จ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิยา ธมฺมา. สทฺธินฺทฺริยำ ภิกฺขเว โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ โพธิปกฺขิโย ธมฺโม, ตำ โพธาย สำวตฺตติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ สุปณฺณานำ รุกฺขา, โกฏสิมฺพลี เตสำ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพธิปกฺขิยา ธมฺมา, ปญฺญินฺทฺริยำ เตสำ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทำ โพธายาติ. ทสมำ.

สตฺตโม โพธิปกฺขิยวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กูฏสิมฺพลี, เอวมุปริปิ.

ตสฺสุทฺทานํ

สญฺโญชนา อนุสยา ปริญฺญา อาสวกฺขยา
เทฺว ผลา จตฺโร รุกฺขา วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

๘. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ

[๕๔๑ - ๕๕๒] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. วิริยินฺทฺริยํ ฯเปฯ สตินฺทฺริยํ ฯเปฯ สมาธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ทฺวาทสมํ.

อฏฺฐโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺว เต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

อปฺปมาทวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ มูลํ สาเรน วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสูริยา วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติ.

พลกรณียวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺภเก สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

เอสนาวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสิณา จาติ.

๑๒. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๕๕๓ - ๕๙๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปาโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานิ. กตมานิ ปญฺจ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานีติ. (ยถา มคฺคสัยุตฺตำ, ตถา วิตฺถาเรตพฺพำ.)

ทฺวาทสโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติ.

๑๓. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ

[๕๙๗ - ๖๔๐] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ; ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ; พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ทฺวาทสมํ.

เตรสโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

(อปฺปมาทวคฺคพลกรณียวคฺคเอสนาวคฺคา วิตฺถาเรตพฺพา.)

๑๗. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๖๔๑ - ๖๕๐] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานิ. กตมานิ ปญฺจ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธินฺทฺริยำ ภาเวติ ราควินยปริโยสาน โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ วิริยินฺทฺริยำ ฯเปฯ สตินฺทฺริยำ ฯเปฯ สมาธินฺทฺริยำ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยำ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานีติ. (ยถา มคฺคสัยุตฺเต เอวำ ภวติ อินฺทฺริยสัยุตฺตำ).

สตฺตรสโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สญฺโญชนา อนุสยา อทฺธานำ อาสวกฺขยา
เทฺว ผลา สตฺตานิสำสา จตุรุกฺขา วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

อินฺทฺริยสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

๕. สมฺมปฺปธานสํยุตฺตํ

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ

[๖๕๑ - ๖๗๒] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว สมฺมปฺปธานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ

นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานำ ปาปกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อนุปฺปาทาย ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อุปฺปนฺนานำ ปาปกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ ปหานาย ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อนุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปฺปาทาย ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ทุวาทสมำ.

ปฐโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺวเต[๑] ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

(สมฺมปฺปธานสัยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลี สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺพา.)

---

[๑] อิ. เอเต เทฺว

๒. อปฺปมาทวคฺโค

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทำ กูฏี มูลำ สาเรน วสฺสิกำ
ราชา จนฺทิมสูริยา วตฺเถน ทสมำ ปทำ.

(อปฺปมาทวคฺโค สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺโพ).

๓. พลกรณียวคฺโค

๑ - ๑๒. พลกรณียาทิสุตฺตำ

[๖๗๓ - ๖๘๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ, สพฺเพ เต ปจวึ นิสฺสาย ปจวิยำ ปติฏฺฐาย, เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลำ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานำ ปาปกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อนุปฺปาทาย ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. เอวำ

โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน ภาเวติ, จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน พหุลีกโรตีติ. ทุวาทสมํ.

(เอวํ พลกรณียวคฺโค สมฺมปฺปธานวเสน วิตฺถาเรตพฺโพ).

ตติโย พลกรณียวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺภเก สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

๔. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๐. เอสนาทิสุตฺตทสกํ

[๖๘๕ - ๖๙๔] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนา.

อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิมาสํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพาติ. ทสมํ.

จตฺตฺโถ เอสนาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสิณา จาติ.

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๖๙๕ - ๗๐๔] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานำ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาเวตพฺพาติ. (เอวำ เอสนา ปาลิ วิตฺถาเรตพฺพา.) ทสมำ.

ปญฺจโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติ

สมฺมปฺปธานสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

๖. พลสัยุตฺตัง

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. พลาทิสุตฺตัง

[๗๐๕ - ๗๔๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว พลานิ. กตมานิ ปญฺจ. สทฺธาพลํ วิริยพลํ สติพลํ สมาธิพลํ ปญฺญาพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจ พลานีติ.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. วิริยพลํ ฯเปฯ สติพลํ ฯเปฯ สมาธิพลํ ฯเปฯ ปญฺญาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ฯเปฯ

คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค ปฐโม.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

อปฺปมาทวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ มูลํ สาเรน วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสูริยา วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติ.

พลกรณียวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺเภน สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

เอสนาวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสิณา จาติ.

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตํ

[๗๔๙ - ๗๕๘] “ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจํ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานิ. กตมานิ ปญฺจ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. วิริยพลํ ฯเปฯ สติพลํ ฯเปฯ สมาธิพลํ ฯเปฯ ปญฺญาพลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺธมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานีติ. (เอวํ วิตฺถาเรตฺพา.)

๖. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ปาจีนาทิสุตฺตํ

[๗๕๙ - ๗๙๑] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจ พลานิ ภาเวนฺโต ปญฺจ พลานิ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. (เอวํ เอสนา ปาลิ วิตฺถาเรตพฺพา ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ.) ทฺวาทสมํ.

ฉฏฺโฐ คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺวเต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

(อปฺปมาทพลกรณีวคฺคา วิตฺถาเรตพฺพา.)

๙. เอสนาวคฺโค

๑ - ๑๒. เอสนาทิสุตฺตํ

[๗๙๒ - ๘๐๒] เอวํ เอสนาปาลิ วิตฺถาเตพฺพา ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ.

นวโม เอสนาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขีลํ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสิณา จาติ.

๑๐. โอฆวคฺโค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๘๐๓ - ๘๑๒] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานิ. กตมานิ ปญฺจ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพลำ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ ฯเปฯ ปญฺญาพลำ ภาเวติ ราควินยปริโยสานำ โทสวินยปริโยสานำ โมหวินยปริโยสานำ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปญฺจ พลานิ ภาเวตพฺพานีติ. ทสมำ.

ทสโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติ.

พลสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

๗. อิทฺธิปาทสํยุตฺตํ

๑. ปาวาลวคฺโค*

๑. อปารสุตฺตํ

[๘๑๓] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สංวตฺตนฺติ. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิริย-สมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมංสาสมาธิปธานสงฺขาร-สมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารํ คมนาย สංวตฺตนฺตีติ. ปฐมං.

๒. วิรทฺธสุตฺตํ

[๘๑๔] "เยสං เกสญฺจิ ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสං อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. เยสං เกสญฺจิ ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสං อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมංสาสมาธิปธานสงฺขาร-สมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. เยสං เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสං อริโย มคฺโค สมฺมา-ทุกฺขกฺขยคามี. เยสං เกสญฺจิ ภิกฺขเว อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา

---

* ฉ. จาปาลวคฺค

อารทฺธา, อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ. ทุติยํ.

๓. อริยสุตฺตํ

[๘๑๕] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยาย. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยายาติ. ตติยํ.

๔. นิพฺพิทาสุตฺตํ

[๘๑๖] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺตีติ. จตุตฺถํ.

๕. อิทฺธิปฺปเทสสุตฺตํ

[๘๑๗] “เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทสุ สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทสุ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทฺธิปฺปเทสํ อภินิปฺผาเทนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. ปญฺจมํ.

๖. สมตฺตสุตฺตฺ

[๘๑๘] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานฺ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสุ, สพฺเพ เต จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานฺ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสฺ จตุนฺนฺ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทฺ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมฺสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตฺ อิทฺธิปาทฺ ภาเวติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานฺ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสุ, สพฺเพ เต อิเมสฺเยว จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานฺ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสฺสนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสฺเยว จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมตฺตฺ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสฺเยว จตุนฺนฺ อิทฺธิปาทานฺ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. ฉฏฺฐฺ.

๗. ภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๑๙] “เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรึสุ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรึสุ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ ภิกฺขู อาสวานํ ขยา

อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. สตฺตมํ.

๘. พุทฺธสุตฺตํ

[๘๒๐] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต 'อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจตีติ. อฏฺฐมं.

๙. ญาณสุตฺตํ

[๘๒๑] "อยं ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุं อุทปาทิ, ญาณं อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'โส โข ปนายं ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตพฺโพติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิโตติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุं อุทปาทิ, ญาณं อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อยं วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุं อุทปาทิ, ญาณं อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ,

'โส โข ปนายํ วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตพฺโพติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิโตติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อยํ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'โส โข ปนายํ จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตพฺโพติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ 'ภาวิโตติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อยํ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'โส โข ปนายํ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท ภาเวตพฺโพติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ 'ภาวิโตติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทีติ. นวมํ.

๑๐. เจติยสุตฺตํ

[๘๒๒] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, เวสาลิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ

อามนฺเตสิ "คณฺหาหิ อานนฺท นิสีทนำ, เยน ปาวาลเจติยำ,[๑] เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายาติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนำ อาทาย ภควนฺตำ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ.

อถ โข ภควา, เยน ปาวาลเจติยำ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; อายสฺมาปิ โข อานนฺโท ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ ภควา เอตทโวจ

"รมณียา อานนฺท เวสาลี, รมณียำ อุเทนเจติยำ, รมณียำ โคตมกเจติยำ, รมณียำ สตฺตมฺพเจติยำ, รมณียำ พหุปุตฺตกเจติยำ,[๒] รมณียำ สารนฺททเจติยำ, รมณียำ ปาวาลเจติยำ. ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปำ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสำ วา. ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา. อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปำ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสำ วาติ.

เอวำปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุำ, น ภควนฺตำ ยาจิ "ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปำ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปำ[๓] พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ ยถา ตำ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. จาปาลำ เจติยำ อิ. จาปาลเจติยำ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท. พหุปุตฺตำ
[๓] กปฺปาวเสสำ, เอวมุปริปิ.

ทุติยมฺปิ โข ภควา ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "รมณียา อานนฺท เวสาลี, รมณียํ อุเทนเจติยํ, รมณียํ โคตมกเจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพเจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตกเจติยํ, รมณียํ สารนฺททเจติยํ, รมณียํ ปาวาลเจติยํ. ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา. โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา. ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา. อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ.

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอภาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอภาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ, น ภควนฺตํ ยาจิ "ติฏฺฐตุ ภนฺเต[๑] ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ, ยถา ตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "คจฺฉ โข ตฺวํ อานนฺท, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญสีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข[๒] อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา อวิทูเร อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ.

อถ โข มาโร ปาปิมา, [๓] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ[๔] อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตํ ฐิโต โข มาโร ปาปิมา[๔]

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท [๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

ภควนฺตำ[๑] เอตทโวจ "ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ[๒] สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต. ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา 'น ตาวาหำ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม ภิกฺขู น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา [๓] พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกำ อาจริยกำ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนำ ปรปฺปวาทำ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตำ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยำ ธมฺมำ เทเสสฺสนฺตีติ.

"สนฺติ โข ปน ภนฺเต เอตรหิ ภิกฺขู ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกำ อาจริยกำ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ[๔] วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนำ ปรปฺปวาทำ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตำ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยำ ธมฺมำ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น 'ตาวาหำ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม ภิกฺขุนิโย น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกำ อาจริยกำ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปรินิพฺพาตุทานิ, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. ปตฺตโยคกฺเขมา, เอวมุปริปิ. [๔] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ.

สนฺติ โข ปน ภนฺเต เอตรหิ ภิกฺขุนิโย ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อุปาสกา ฯเปฯ ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ.

สนฺติ โข ปน ภนฺเต เอตรหิ อุปาสิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ

นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยกฺ ธมฺมกฺ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา 'น ตาวาหกฺ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อิทกฺ พฺรหฺมจริยกฺ น อิทฺธญฺเจว ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตฺถาริตกฺ พาหุชญฺญกฺ ปุถุภูตกฺ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ. ตยิทกฺ ภนฺเต ภควโต พฺรหฺมจริยกฺ อิทฺธญฺเจว ผีตญฺจ วิตฺถาริตกฺ พาหุชญฺญกฺ ปุถุภูตกฺ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตกฺ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโตติ.

เอวกฺ วุตฺเต, ภควา มารกฺ ปาปิมนฺตกฺ เอตทโวจ "อปฺโปสฺสุกฺโก ตฺวกฺ ปาปิม โหหิ, น จิรกฺ ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานกฺ ภวิสฺสติ อิโต ติณฺณกฺ มาสานกฺ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตีติ.

อถ โข ภควา ปาวาเล เจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารกฺ โอสฺสชฺชิ. โอสฺสฏฺเฐ จ[๑] ภควตา อายุสงฺขาเร มหาภูมิจาโล อโหสิ ภีสนโก โลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย จ ผลึสุ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถกฺ วิทิตฺวา ตายกฺ เวลายกฺ อิมกฺ อุทานกฺ อุทาเนสิ

"ตุลมตุลญฺจ สมฺภวกฺ ภวสงฺขารมวสฺสชฺชิ มุนิ
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภวนฺติ. ทสมกฺ.

ปฐโม ปาวาลวคฺโค.

---

[๑] อิ. ปน

ตสฺสุทฺทานํ

อปาราปิ วิรทฺโธ จ อริยา นิพฺพุเต[๑] ยถา
ปเทสํ สมฺมตฺตา[๒] ภิกฺขุ พุทฺธญาเณน เจติยาติ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. นิพฺพิทาปิ อิ. นิพฺพิทา
[๒-๒] ฉ.,เท. สมตฺตํ พุทฺธํ ญาณญฺจ เจติยนฺติ

๒. ปาสาทกมฺปนวคฺโค

๑. ปุพฺพสุตฺตำ

[๘๒๓] สาวตฺถีนิทานำ. ปุพฺเพ[๑] เม ภิกฺขเว สมฺโพธาย[๒] อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ "โก นุ โข เหตุ, โก ปจฺจโย อิทฺธิปาทภาวนายาติ.

ตสฺส มยฺหำ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'อิธ ภิกฺขุ[๓] ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ, 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธำ, ยถา อุทฺธำ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน [๔] สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ.

วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, อิติ เม วิริยำ น จ อติลีนำ ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตำ ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺตำ ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตำ ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธำ, ยถา อุทฺธำ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุพฺเพว
[๒] ฉ.,เท. สมฺโพธา
[๓] อิ. ภิกฺขเว
[๔] อิ. เจตสา

จิตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, อิติ เม จิตฺตํ น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตํ ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ, เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ, อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉติ เสยฺยถาปิ อากาเส. ปจวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรติ เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน[๑] คจฺฉติ เสยฺยถาปิ ปจวิยํ. อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมติ[๒] เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวมหิทฺธิเก เอวํ มหานุภาเว ปาณินา ปรามสติ[๓] ปริมชฺชติ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ.[๔]

---

[๑] อิ. อุทเก อภิชฺชมาโน
[๒] อิ. จงฺกมติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปริมสติ
[๔] อิ. ปวตฺเตติ

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณาติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย[๑] ทูเร สนฺติเก วาติ.[๒]

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาติ,[๓] สราคํ วา จิตฺตํ 'สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, วีตราคํ วา จิตฺตํ 'วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สโทสํ วา จิตฺตํ 'สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ 'วีตโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สโมหํ วา จิตฺตํ 'สโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ 'วีตโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ 'สงฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ 'วิกฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ 'มหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ 'อมหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ 'สอุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ 'อนุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, สมาหิตํ[๔] วา จิตฺตํ 'สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, อสมาหิตํ[๕] วา จิตฺตํ 'อสมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, วิมุตฺตํ[๖] วา จิตฺตํ 'วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ, อวิมุตฺตํ[๗] วา จิตฺตํ 'อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. จาติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปชานาติ [๔] อิ. อสมาหิตํ
[๕] อิ. สมาหิตํ [๖] อิ. อวิมุตฺตํ [๗] อิ. วิมุตฺตํ

ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป “อมุตฺราสึ เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ,[๑] ตตฺรปาสึ[๒] เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิตฺถูปปนฺโนติ. อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ “อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา. อิเม วา[๓] ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา, วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา, มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ.

---

[๑] อิ. อุปฺปาทึ [๒] ฉ.,เท. ตตฺราปาสึ อิ. ตตฺรวาสึ
[๓] อิ. โข

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ปจมํ.

๒. มหปฺผลสุตฺตํ

[๘๒๔] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสสา. กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ [๑] เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ 'อิติ [๑] เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา

---

[๑] อิ. โข

อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ. เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ทุติยํ.

๓. ฉนฺทสมาธิสุตฺตํ

[๘๒๕] ฉนฺทํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ. อยํ วุจฺจติ ฉนฺทสมาธิ. โส อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อิเม วุจฺจนฺติ 'ปธานสงฺขาราติ. อิติ อยํ จ ฉนฺโท อยํ จ ฉนฺทสมาธิ อิเม จ ปธานสงฺขารา, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท.

วิริยํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํ. อยํ วุจฺจติ วิริยสมาธิ. โส อนุปฺปนฺนานํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ, วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิเม วุจฺจนฺติ 'ปธานสงฺขาราติ. อิติ อิทำ จ วิริยำ อยำ จ วิริยสมาธิ อิเม จ ปธานสงฺขารา, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท.

จิตฺตำ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตำ, อยำ วุจฺจติ จิตฺตสมาธิ. โส อนุปฺปนฺนานำ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทำ ชเนติ วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิเม วุจฺจนฺติ 'ปธานสงฺขาราติ. อิติ อิทญจ จิตฺตำ อยำ จ จิตฺตสมาธิ อิเม จ ปธานสงฺขารา, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตสมาธิปธานสงฺขาร-สมนฺนาคโต อิทฺธิปาโท.

วีมำสำ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภติ สมาธึ, ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตำ, อยำ วุจฺจติ วีมำสาสมาธิ. โส อนุปฺปนฺนานำ ปาปกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อนุปฺปาทาย ฉนฺทำ ชเนติ, วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ ฯเปฯ อุปฺปนฺนานำ กุสลานำ ธมฺมานำ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทำ ชเนติ วายมติ, วิริยำ อารภติ, จิตฺตำ ปคฺคณฺหาติ, ปทหติ. อิเม วุจฺจนฺติ 'ปธานสงฺขาราติ. อิติ อยำ จ วีมำสา อยญจ วีมำสาสมาธิ อิเม จ ปธานสงฺขารา, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติ. ตติยำ.

๔. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ

[๘๒๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู เหฏฺฐา มิคารมาตุปาสาเท วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา[๑] ปากตินฺทฺริยา.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อามนฺเตสิ "เอเต โข โมคฺคลฺลาน สพฺรหฺมจาริโน[๒] เหฏฺฐา มิคารมาตุปาสาเท วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยา, คจฺฉ โมคฺคลฺลาน, เต ภิกฺขู สํเวเชหีติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ตถารูปึ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาเรสิ.[๓] ยถา ปาทงฺคุฏฺฐเกน มิคารมาตุปาสาทํ สงฺกมฺเปสิ สมฺปกมฺเปสิ สมฺปจาเลสิ.

อถ โข เต ภิกฺขู สํวิคฺคา โลมหฏฺฐชาตา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, นิวาตญฺจ วต, อยญฺจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม[๔] สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปิ, อถ จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติ.

อถ โข ภควา, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู [๕] เอตทโวจ "กินฺนุ ตุมฺเห ภิกฺขเว สํวิคฺคา

---

[๑] ฉ. ภนฺตจิตฺตา, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. สพฺรหฺมจริยา
[๓] ฉ. อภิสงฺขาสิ
[๔] อิ. คมฺภีรนโม
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภควา

โลมหฏฺฐชาตา เอกมนฺตํ จิตาติ. "อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, นิวาตญฺจ วต, อยญฺจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปี, อถ จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติ.

"ตุมฺเห จ[๑] โข ภิกฺขเว สัเวเชตุกาเมน โมคฺคลฺลาเนน ภิกฺขุนา ปาทงฺคุฏฺฐเกน มิคารมาตุปาสาโท สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโต. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว กตเมสํ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวัมหิทฺธิโก เอวัมหานุภาโวติ. "ภควัมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควัเนตฺติกา ภควัปฏิสรณา, สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตัเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.

"เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ. จตุนฺนัง โข ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานัง ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวัมหิทฺธิโก เอวัมหานุภาโว. กตเมสัง จตุนฺนัง. อิธ ภิกฺขเว โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตัง อิทฺธิปาทัง ภาเวติ, อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ ฯเปฯ วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมังสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตัง อิทฺธิปาทัง ภาเวติ "อิติ เม วีมังสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตัง สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธัง, ยถา อุทฺธัง ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน

---

[๑] อิ. ว

เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวมหิทฺธิโก เอวมหานุภาโว.

อิเมสํ จ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุภวติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ.

อิเมสํ จ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. จตุตฺถํ. (เอวํ จ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา).

๕. อุณฺณาภพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๘๒๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. อถ โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโภ พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ

"กิมตฺถิยํ นุ โข โภ อานนฺท สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ. "ฉนฺทปฺปหานตฺถํ โข พฺราหฺมณ ภควติ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสตีติ.

"อตฺถิ ปน โภ อานนฺท มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายาติ. "อตฺถิ โข พฺราหฺมณ มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายาติ.

"กตโม ปน โภ อานนฺท มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายาติ. "อิธ พฺราหฺมณ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อยํ โข พฺราหฺมณ มคฺโค, อยํ ปฏิปทา เอตสฺส ฉนฺทสฺส ปหานายาติ.

"เอวํ สนฺเต, โภ[๑] อานนฺท สนฺตกํ โหติ โน อสนฺตกํ 'ฉนฺเทเนว[๒] ฉนฺทํ ปชหิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ.[๓] "เตนหิ พฺราหฺมณ ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา ตํ พฺยากเรยฺยาสิ.

ตํ กึ มญฺญสิ พฺราหฺมณ อโหสิ เต ปุพฺเพ ฉนฺโท 'อารามํ คมิสฺสามีติ. ตสฺส เต อารามํ คตสฺส 'โย ตชฺโช ฉนฺโท, โส ปฏิปฺปสฺสทฺโธติ. เอวํ โภ. อโหสิ เต ปุพฺเพ วิริยํ 'อารามํ คมิสฺสามีติ. ตสฺส เต อารามํ คตสฺส 'ยํ ตชฺชํ วิริยํ, ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธนฺติ. เอวํ โภ. "อโหสิ เต ปุพฺเพ จิตฺตํ 'อารามํ คมิสฺสามีติ. ตสฺส เต อารามํ คตสฺส ยํ ตชฺชํ จิตฺตํ, ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธนฺติ. เอวํ โภ. "อโหสิ เต ปุพฺเพ วีมํสา, 'อารามํ คมิสฺสามีติ. ตสฺส เต อารามํ คตสฺส ยา ตชฺชา วีมํสา, สา ปฏิปฺปสฺสทฺธาติ. เอวํ โภ.

"เอวเมว โข พฺราหฺมณ โย โส ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณ-ภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต, ตสฺส โย ปุพฺเพ ฉนฺโท

---

[๑] อิ. โข [๒] อิ. ฉนฺเทน จ
[๓] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺเต[๑] ปตฺเต, โย ตชฺโช ฉนฺโท, โส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ. ยํ ปุพฺเพ วิริยํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺเต ปตฺเต, ยํ ตชฺชํ วิริยํ, ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ. ยํ ปุพฺเพ จิตฺตํ อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺเต ปตฺเต, ยํ ตชฺชํ จิตฺตํ, ตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ. ยา ปุพฺเพ วีมํสา อโหสิ อรหตฺตปฺปตฺติยา, อรหตฺเต ปตฺเต, ยา ตชฺชา วีมํสา, สา ปฏิปฺปสฺสทฺธา.

ตํ กึ มญฺญสิ พฺราหฺมณ อิติ เอวํ สนฺเต, สนฺตกํ วา โหติ โน[๒] อสนฺตกํ วาติ.

"อทฺธา โภ อานนฺท เอวํ สนฺเต, สนฺตกํ โหติ โน อสนฺตกํ อภิกฺกนฺตํ โภ อานนฺท อภิกฺกนฺตํ โภ อานนฺท, เสยฺยถาปิ โภ อานนฺท นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย, 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมว[๓] ตยา โภ อานนฺท[๓] อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ โภ อานนฺท ตํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ มं ภวํ อานนฺโท ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๘๒๘] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา อเหสุ มหานุภาวา, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท. อรหตฺตปปตฺเต, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. โนสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓-๓] ฉ.,เท. เอวเมวํ โภตา อานนฺเทน

อนาคตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ มหานุภาวา, สพฺเพ เต จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา มหานุภาวา, สพฺเพ เต จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา อเหสุำ มหานุภาวา, สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ มหานุภาวา, สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา มหิทฺธิกา มหานุภาวา, สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตำ

[๘๒๙] เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุภึสุ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อเหสุ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก อเหสุ อาวิภาวำ ติโรภาวำ ติโรกุฑฺฑำ ติโรปาการำ ติโรปพฺพตำ อสชฺชมานา อคมำสุ, เสยฺยถาปิ อากาเส, ปถวิยำปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชำ อกำสุ เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน, อคมำสุ เสยฺยถาปิ ปถวิยำ, อากาเสปิ

ปลฺลงฺเกน กมึสุ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปรามสึสุ[๑] ปริมชฺชึสุ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตสุ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภสนฺติ,[๒] เอโกปิ หุตฺวา พหุธา ภวิสฺสนฺติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก ภวิสฺสนฺติ, อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คมิสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ อากาเส, ปจวิยมฺปิ[๓] อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กริสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน, คมิสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ ปจวิยํ, อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน คมิสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปรามสิสฺสนฺติ[๔] ปริมชฺชิสฺสนฺติ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหนฺติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหนฺติ, อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คจฺฉนฺติ, เสยฺยถาปิ อากาเส. ปจวิยมฺปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรนฺติ, เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน, คจฺฉนฺติ เสยฺยถาปิ ปจวิยํ. อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมนฺติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวํมหิทฺธิเก

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริมสึสุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺจนุโภสฺสนฺติ
[๓] เท. ปจวิยาปิ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริมสิสฺสนฺติ

เอวมหานุภาเว ปาณินา ปรามสนฺติ[๑] ปริมชฺชนฺติ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตนฺติ. สพฺเพ เต จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปฺปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภสุำ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อเหสุำ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตสุำ, สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภสฺสนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา ภวิสฺสนฺติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตสฺสนฺติ,[๒] สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภนฺติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหนฺติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสำเยว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติ. สตฺตมำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริมสนฺติ [๒] ฉ.,เท. วตฺติสฺสนฺติ

๘. ภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๓๐] "จตุนฺนํ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. อฏฺฐมं.

๙. อิทฺธาทิเทสนาสุตฺตํ

[๘๓๑] "อิทฺธิญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ อิทฺธิปาทญฺจ อิทฺธิปาทภาวนญฺจ อิทฺธิปาทภาวนาคามินิญฺจ ปฏิปทำ, ตำ สุณาถ.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิ.

กตโม จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท. โย [๑] ภิกฺขเว มคฺโค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สำวตฺตติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ

---

[๑] ฉ.,เท. โส

ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนา.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. นวมำ.

๑๐. วิภงฺคสุตฺตำ

[๘๓๒] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสำสา.

กถำ ภาวิตา จ ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา กถำ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสำสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ 'อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธำ, ยถา อุทฺธำ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, 'อิติ เม วีมำสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา,

ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

กตโม จ ภิกฺขเว อติลีโน ฉนฺโท. โย ภิกฺขเว ฉนฺโท โกสชฺชสหคโต โกสชฺชสมฺปยุตฺโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีโน ฉนฺโท.

กตโม จ ภิกฺขเว อติปคฺคหิโต ฉนฺโท. โย ภิกฺขเว ฉนฺโท อุทฺธจฺจสหคโต อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิโต ฉนฺโท.

กตโม จ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ฉนฺโท. โย ภิกฺขเว ฉนฺโท ถีนมิทฺธสหคโต ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ฉนฺโท.

กตโม จ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ฉนฺโท. โย ภิกฺขเว ฉนฺโท พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺโต อนุวิสโฏ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ฉนฺโท.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺฉาปุเร สญฺญา สุคฺคหิตา โหติ สุมนสิกตา สูปธาริตา สุปฺปฏิวิทฺธา ปญฺญาย. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ วิหรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมเมว กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ, 'อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา

ทนฺตา ตโจ, มำสำ นหารู อฏฺฐี อฏฺฐิมิญฺชำ วกฺกำ, หทยำ ยกนำ กิโลมกำ ปิหกำ ปปฺผาสำ, อนฺตำ อนฺตคุณำ อุทริยำ กรีสำ, ปิตฺตำ เสมฺหำ ปุพฺโพ โลหิตำ เสโท เมโท, อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธำ, ยถา อุทฺธำ ตถา อโธ วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา วิหรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเคหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ ทิวา ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเคหิ เตหิ นิมิตฺเตหิ รตฺตึ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, เยหิ วา ปน อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเคหิ เยหิ นิมิตฺเตหิ รตฺตึ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ, โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเคหิ เตหิ นิมิตฺเตหิ ทิวา ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาโลกสญฺญา สุคฺคหิตา โหติ, ทิวาสญฺญา สุวาธิฏฺฐิตา. เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อติลีนำ วิริยำ. ยำ ภิกฺขเว วิริยำ โกสชฺชสหคตำ โกสชฺชสมฺปยุตฺตำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนำ วิริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตำ วิริยำ. ยำ ภิกฺขเว วิริยำ อุทฺธจฺจสหคตำ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตำ วิริยำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ. ยํ ภิกฺขเว วิริยํ ถีนมิทฺธสหคตํ ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยํ. ยํ ภิกฺขเว วิริยํ พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฏฺ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยं ฯเปฯ

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาโลกสญฺญา สุคฺคหิตา โหติ, ทิวาสญฺญา สฺวาธิฏฺจิตา. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ. ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ โกสชฺชสหคตํ โกสชฺชสมฺปยุตฺตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ. ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ อุทฺธจฺจสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ. ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ถีนมิทฺธสหคตํ ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺตํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ. ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฏฺ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ ฯเปฯ

เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

กตมา จ ภิกฺขเว อติลีนา วีมำสา. ยา ภิกฺขเว วีมำสา โกสชฺชสหคตา โกสชฺชสมฺปยุตฺตา. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนา วีมำสา.

กตมา จ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตา วีมำสา. ยา ภิกฺขเว วีมำสา อุทฺธจฺจสหคตา อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตา. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตา วีมำสา.

กตมา จ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺตา วีมำสา. ยา ภิกฺขเว วีมำสา ถีนมิทฺธสหคตา ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺตา. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺตา วีมำสา.

กตมา จ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา วีมำสา. ยา ภิกฺขเว วีมำสา พหิทฺธา ปญฺจ กามคุเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตา อนุวิสฏฺา. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา วีมำสา ฯเปฯ

เอวำ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ. เอวำ ภาวิตา โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา เอวำ พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสำสา.

เอวำ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวำ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ.

เอวำ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวำ พหุลีกเตสุ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฺว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ทสมำ. (ฉปิ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา).

ทุติโย ปาสาทกมฺปนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปุพฺเพ[๑] มหปฺผลา ฉนฺโท โมคฺคลฺลาโน จ พฺราหฺมโณ
เทฺว สมณพฺราหฺมณาภิ เทสนา วิภงฺเคน จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. ปุพฺพํ มหปฺผลํ ฉนฺทํ โมคฺคลฺลานญฺจ อุณฺณาภิ
เทฺว สมณพฺราหฺมณา ภิกฺขู เทสนา วิภงฺเคน จาติ

๓. อโยคุพวคฺโค

๑. มคฺคสุตฺตํ

[๘๓๓] สาวตฺถีนิทานํ. "ปุพฺเพ เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ "โก นุ โข มคฺโค กา ปฏิปทา อิทฺธิปาทภาวนายาติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ โส[๑] ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ 'อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ 'อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ, ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิธ

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ.

เอวํ ภาวิเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตูสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ปฐมํ. (ฉปิ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา).

๒. อโยคุฬสุตฺตํ

[๘๓๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิชานาติ นุ โข ภนฺเต ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติ. "อภิชานามิ ขฺวาหํ อานนฺท 'อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติ. "อภิชานาติ [๑] ปน ภนฺเต ภควา 'อิมินา จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติ. "อภิชานามิ ขฺวาหํ อานนฺท 'อิมินา จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติ.

"ยํ จ โข โอมาติ[๒] ภนฺเต ภควา อิทฺธิยา มโนมเยน กาเยน พฺรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา, 'ยํ จ โข อภิชานาติ ภนฺเต ภควา อิมินา จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน อิทฺธิยา พฺรหฺมโลกํ

---

[๑] อิ. โข

[๒] สี. โอปฺปาติ อิ. โอปฺปาติห

อุปสงฺกมิตา, ตยิทำ ภนฺเต ภควโต อจฺฉริยญฺเจว อพฺภุตญฺจาติ. อจฺฉริยา เจว อานนฺท ตถาคตา อจฺฉริยธมฺมสมนฺนาคตา จ อพฺภุตา เจว อานนฺท ตถาคตา อพฺภุตธมฺมสมนฺนาคตา จ.

ยสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ,[๑] จิตฺตมฺปิ กาเย สมาทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ, ตสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จ.

เสยฺยถาปิ อานนฺท อโยคุโฬ ทิวสำ สนฺตตฺโต ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จ; เอวเมว โข อานนฺท ยสฺมึ สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ, จิตฺตมฺปิ กาเย สมาทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ, ตสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหุตโร เจว โหติ มุทุตโร จ กมฺมนิยตโร จ ปภสฺสรตโร จ.

ยสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ, จิตฺตมฺปิ กาเย สมาทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ, ตสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปฐวิยา เวหาสำ อพฺภุคฺคจฺฉติ. โส อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ.

เสยฺยถาปิ อานนฺท ตูลปิจุ วา กปฺปาสปิจุ วา ลหุโก ธาตุปาทาโน[๒] อปฺปกสิเรเนว ปจวิยา เวหาสำ อพฺภุคฺคจฺฉติ; เอวเมว โข อานนฺท ยสฺมึ สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ,[๓]

---

[๑] สี. เอวำ ฉ.,เท. สโมทหติ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วาตูปทาโน
[๓] เท. สโมทหติ

จิตฺตมฺปิ กาเย สมาทหติ, สุขสญฺญญฺจ ลหุสญฺญญฺจ กาเย โอกฺกมิตฺวา วิหรติ.

ตสฺมึ อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กาโย อปฺปกสิเรเนว ปจฺวิยา เวหาสํ อพฺภุคฺคจฺฉติ. โส อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตตีติ. ทุติยํ.

๓. ภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๓๕] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา.

อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ตติยํ.

๔. สุทฺธิกสุตฺตํ

[๘๓๖] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมผลสุตฺตำ

[๘๓๗] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา. อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุนา ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. ปญฺจมำ.

๖. ทุติยผลสุตฺตำ

[๘๓๘] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาทา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา. อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา ปาฏิกงฺขา.

กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสำสา. ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ. โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญำ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญำ อาราเธติ. อถ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ,

สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

[๘๓๙] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"กตมา นุ โข ภนฺเต อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ.

"อิธานนฺท ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิ.

กตโม จานนฺท อิทฺธิปาโท. โย อานนฺท มคฺโค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาโท.

กตมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา. อิธานนฺท ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา.

กตมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. สตฺตมำ.

๘. ทุติยอานนฺทสุตฺตำ

[๘๔๐] เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ ภควา เอตทโวจ "กตมา นุ โข อานนฺท อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. "ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา, ภควำเนตฺติกา ฯเปฯ

"อิธานนฺท ภิกฺขุ อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุภวติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ. อยำ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิ.

กตโม จานนฺท อิทฺธิปาโท. โย อานนฺท มคฺโค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สำวตฺตติ. อยำ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาโท.

กตมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา. อิธานนฺท ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อยำ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา.

กตมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. อฏฺฐมำ.

๙. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๔๑] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "กตมา นุ โข ภนฺเต อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ.

"อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิ.

กตโม จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท. โย ภิกฺขเว มคฺโค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท.

กตมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา. อิธานนฺท ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. อยํ วุจฺจตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนา.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยภิกฺขุสุตฺตํ

[๘๔๒] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ "กตมา นุ โข

ภิกฺขเว อิทฺธิ, กตโม อิทฺธิปาโท, กตมา อิทฺธิปาทภาวนา, กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. “ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควำเนตฺติกา ฯเปฯ

“กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิ.

กตโม จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท. โย ภิกฺขเว มคฺโค, ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย อิทฺธิปฏิลาภาย สำวตฺตติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาโท.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนา.

กตมา จ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ. ทสมำ.

๑๑. โมคฺคลฺลานสุตฺตำ

[๘๔๓] ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตเมสำ ธมฺมานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโวติ. “ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา, ภควำเนตฺติกา ฯเปฯ

"จตุนฺนํ โข ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวมหิทฺธิโก เอวมหานุภาโว.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธ ภิกฺขเว โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ 'อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธ, ยถา อุทฺธ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ 'อิติ เม วีมํสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ, ฯเปฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวมหิทฺธิโก เอวมหานุภาโว.

อิเมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ.

อิเมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา โมคฺคลฺลาโน ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. เอกาทสมํ.

๑๒. ตถาคตสุตฺตำ

[๘๔๔] ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตเมสำ ธมฺมานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโวติ. "ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

"จตุนฺนำ โข ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโว.

กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธ ภิกฺขเว ตถาคโต ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ 'อิติ เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิโต ภวิสฺสติ, น จ อชฺฌตฺตำ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ, ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหรติ 'ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา, ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร, ยถา อโธ ตถา อุทฺธำ, ยถา อุทฺธำ ตถา อโธ, ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ, ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา, อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ 'อิติ เม วีมำสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ, น จ อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ, ฯเปฯ อิติ วิวเฏน เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสำ จิตฺตำ ภาเวติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโว.

อิเมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนำ อิทฺธิปาทานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภติ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตติ.

อิเมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ทุวาทสมํ. (ฉปิ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา).

ตติโย อโยคุฬวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มคฺโค อโยคุโฬ ภิกฺขุ สุทฺธกญฺจ[๑] เทฺว ผลา อานนฺทา
เทฺว วุตฺตา ภิกฺขูหิ อปเร เทฺว โมคฺคลฺลาโน ตถาคโตติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุทฺธิกญฺจาปิ เทฺว ผลา เทฺว จานนฺทา ทุเว ภิกฺขู

๔. คงฺคาทิเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. คงฺคานทีอาทิสุตฺตํ

[๘๔๕ - ๘๕๖] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวนฺโต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวนฺโต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺท-สมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมํสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ภาเวนฺโต จตฺตาโร อิทฺธิปาเท พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ทฺวาทสมํ. (ยถา เอสนา ปาลิ อิทฺธิปาเทสุ วิตฺถาเรตพฺพา).

จตุตฺโถ คงฺคาทิเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺว เต ฉ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

อปฺปมาทวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทุ กูฏญ์ มูลญ์ สาโร จ วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสูริยา วตฺเถน ทสมุ ปทนฺติ.

พลกรณียวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

พลญ์ พีชญฺจ มาโค จ รุกฺโข กุมเภน สูติยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา อาคนฺตุกา นทีติ.

เอสนาวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิชา อาสโว ขิลญ์ มจญฺจ นีโม จ
ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติ

๘. โอฆวคฺโค

๑-๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๘๕๗ - ๘๙๘] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. วิริยสมาธิ ฯเปฯ จิตฺตสมาธิ ฯเปฯ วีมำสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตำ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาเวตพฺพาติ. (ยถา มคฺคสัยุตฺตำ วิตฺถาริตำ, เอวำ คงฺคาเปยฺยาโล ยาว เอสนา ปาลิ อิทฺธิปาเทสุ วิตฺถาเรตพฺพา).

อฏฺฐโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา โอรุทฺธมฺภาคิยาติ.

อิทฺธิปาทสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

๘. อนุรุทฺธสํยุตฺตํ

๑. รโหคตวคฺโค

๑. ปฐมรโหคตสุตฺตํ

[๘๙๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี, เยสํ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ.

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย, เอวเมว อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิ. อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส อนุรุทฺธ ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตีติ.

"อิธาวุโส ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ อชฺฌตฺตํ กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตํ กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. พหิทฺธา กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ

ฯเปฯ พหิทฺธา กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺต-พหิทฺธา กาเย สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

โส สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน.

อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมุทยวย-ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. พหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, พหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมุทย-ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

โส สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ, สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ. สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน.

อชฺฌตฺตํ จิตฺเต ฯเปฯ พหิทฺธา จิตฺเต ฯเปฯ อชฺฌตฺต-พหิทฺธา จิตฺเต สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิตฺเต วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา จิตฺเต สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี ฯเปฯ อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

โส สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ ฯเปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน.

อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ฯเปฯ พหิทฺธา ธมฺเมสุ ฯเปฯ อชฺฌตฺต-พหิทฺธา ธมฺเมสุ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺเมสุ วยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา ธมฺเมสุ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

โส สเจ อากงฺขติ ‘อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสญฺญี ตตฺถ วิหรติ ฯเปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหรติ สโต สมฺปชาโน. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตีติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยรโหคตสุตฺตำ

[๙๐๐] สาวตฺถีนิทานำ. อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวำ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "เยสำ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา วิรทฺธา, วิรทฺโธ เตสำ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามี, เยสำ เกสญฺจิ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา, อารทฺโธ เตสำ อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามีติ.

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตำ วา พาหำ ปสาเรยฺย ปสาริตำ วา พาหำ สมฺมิญฺเชยฺย, เอวเมว อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิ.

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมนฺตำ อนุรุทฺธำ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข อาวุโส อนุรุทฺธ ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตีติ.

"อิธาวุโส ภิกฺขุ อชฺฌตฺตำ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. พหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อาตาปี ฯเปฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

อชฺฌตฺตำ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. พหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

อชฺฌตฺตํ จิตฺเต ฯเปฯ. พหิทฺธา จิตฺเต ฯเปฯ. อชฺฌตฺต-พหิทฺธา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

อชฺฌตฺตํ ธมฺเมสุ ฯเปฯ พหิทฺธา ธมฺเมสุ ฯเปฯ. อชฺฌตฺต-พหิทฺธา ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอตฺตาวตา โข อาวุโส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อารทฺธา โหนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. สุตนุสุตฺตํ

[๙๐๑] เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหรติ สุตนุตีเร. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุ๋ "กตเมสํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตํ[๑] ปตฺโตติ.

"จตุนฺนํ ขฺวาหํ อาวุโส สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโต. กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ ขฺวาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ

---

[๑] ฉ.,เท. มหาภิญฺญตํ อิ. มหาภิญฺญาตํ, เอวมุปริปิ.

ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตำ ปตฺโต. อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา หีนำ ธมฺมำ หีนโต อพฺภญฺญาสึ, มชฺฌิมำ ธมฺมำ มชฺฌิมโต อพฺภญฺญาสึ ปณีตำ ธมฺมำ ปณีตโต อพฺภญฺญาสินฺติ. ตติยำ.

๔. ปฐมกณฺฏกีสุตฺตำ

[๙๐๒] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สาเกเต วิหรนฺติ กณฺฏกีวเน. อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตา, เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน สทฺธึ สมฺโมทึสุ; สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ อนุรุทฺธำ เอตทโวจ "เสกฺเขนาวุโส[๑] อนุรุทฺธ ภิกฺขุนา กตเม ธมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติ.

"เสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุนา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุนา อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติ. จตุตฺถำ.

---

[๑] "เสเขนาวุโสติปิ ปาโฐ.

๕. ทุติยกณฺฏกีสุตฺตํ

[๙๐๓] สาเกตนิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ "อเสกฺเขนาวุโส[๑] อนุรุทฺธ ภิกฺขุนา กตเม ธมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติ.

"อเสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุนา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อเสกฺเขนาวุโส สารีปุตฺต ภิกฺขุนา อิเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา อุปสมฺปชฺช วิหาตพฺพาติ. ปญฺจมํ.

๖. ตติยกณฺฏกีสุตฺตํ

[๙๐๔] สาเกตนิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจ "กตเมสํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ ธมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโตติ.

"จตุนฺนํ ขฺวาหํ อาวุโส สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตํ ปตฺโต. กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาหํ อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสํ ขฺวาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. "อเสเขนาวุโสติปิ ปาโฐ.

ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตำ ปตฺโต. อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สหสฺสโลกำ อภิชานามีติ. ฉฏฺฐำ

๗. ตณฺหกฺขยสุตฺตำ

[๙๐๕] สาวตฺถีนิทานำ. ตตฺร โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทโวจ "จตฺตาโรเม อาวุโส สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สำวตฺตนฺติ.

กตเม จตฺตาโร. อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเม โข อาวุโส จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สำวตฺตนฺตีติ. สตฺตมำ

๘. สลฬาคารสุตฺตำ

[๙๐๖] เอกำ สมยำ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยำ วิหรติ สลฬาคาเร. ตตฺร โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภิกฺขู อามนฺเตสิ ฯเปฯ เอตทโวจ "เสยฺยถาปิ อาวุโส คงฺคานที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, อถ มหาชนกาโย อาคจฺเฉยฺย กุทฺทาลปิฏกำ[๑] อาทาย 'มยำ อิมำ คงฺคานทึ ปจฺฉานินฺนำ กริสฺสาม ปจฺฉาโปณำ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ, ตำ กึ มญฺญถ อาวุโส อปิ นุ โส มหาชนกาโย คงฺคานทึ ปจฺฉานินฺนำ กเรยฺย ปจฺฉาโปณำ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ. โน เหตำ อาวุโส. ตำ กิสฺส เหตุ. "คงฺคา อาวุโส นที ปาจีนนินฺนา

[๑] ฉ.,เท. กุทาลปิฏกำ

ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, สา น สุกรา ปจฺฉานินฺนํ กาตุ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํ, ยาวเทว จ ปน มหาชนกาโย กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสาติ.

"เอวเมว โข อาวุโส ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺตํ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺตํ ราชา[๑] วา ราชมหามตฺตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฏฺฐุ ปวาเรยฺยุ 'เอหมฺโภ ปุริส, กินฺเต อิเม กาสาวา อนุฑฺฒหนฺติ, กึ มุณฺโฑ กปาลมนุสฺสรสิ. เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺชสฺสุ ปุญฺญานิ จ กโรหีติ.

'โส วต อาวุโส ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรนฺโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ยํ หิ [๒] อาวุโส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตถา[๓] หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

กถญฺจาวุโส ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวติ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรติ. [๔] อิธาวุโส ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เอวํ โข อาวุโส ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ภาเวติ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน พหุลีกโรตีติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ราชาโน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตํ วต
[๔] ฉ.,เท. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

๙. อมฺพปาลิวนสุตฺตำ

[๙๐๗] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต เวสาลิยำ วิหรนฺติ อมฺพปาลิวเน. อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยำ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตำ อนุรุทฺธำ เอตทโวจ

"วิปฺปสนฺนานิ โข เต อาวุโส อนุรุทฺธ อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต, กตเมนายสฺมา อนุรุทฺโธ วิหาเรน เอตรหิ พหุลำ วิหรตีติ.

จตูสุ ขฺวาหำ อาวุโส สติปฏฺฐาเนสุ สูปฏฺฐิตจิตฺโต[๑] เอตรหิ พหุลำ วิหรามิ. กตเมสุ จตูสุ. อิธาหำ อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเมสุ ขฺวาหำ อาวุโส จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สูปฏฺฐิตจิตฺโต เอตรหิ พหุลำ วิหรามิ. โย โส อาวุโส ภิกฺขุ อรหำ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, โส อิเมสุ จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สูปฏฺฐิตจิตฺโต พหุลำ วิหรตีติ.

"ลาภา [๒] โน อาวุโส สุลทฺธำ [๒] โน อาวุโส, เย มยำ อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุขาว อสฺสุมฺห อาสภิวาจำ ภาสมานสฺสาติ. นวมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต

[๒] ฉ.,เท.,อิ. วต

๑๐. พาฬฺหคิลานสุตฺตํ

[๙๐๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหรติ อนฺธวนสฺมึ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุํ

"กตเมนายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส วิหาเรน วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตีติ.

"จตูสุ โข เม อาวุโส สติปฏฺฐาเนสุ สูปฏฺฐิตจิตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ. กตเมสุ จตูสุ. อิธาหํ อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อิเมสุ โข เม อาวุโส จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สูปฏฺฐิตจิตฺตสฺส วิหรโต อุปฺปนฺนา สารีริกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตีติ. ทสมํ.

ปฐโม รโหคตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

รโหคเตน เทฺว วุตฺตา สุตนุกณฺฏกี ตโย
ตณฺหกฺขยสลฬาคารํ อมฺพปาลิคิลายนนฺติ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. อมฺพปาลิ จ คิลานนฺติ. อิ. สพฺพํ พาฬฺหคิลายนนฺติ

๒. ทุติยวคฺโค

๑. กปฺปสหสฺสสุตฺตำ

[๙๐๙] เอกำ สมยำ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนุรุทฺเธน ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตำ อนุรุทฺธำ เอตทโวจุำ

"กตเมสำ อายสฺมา อนุรุทฺโธ ธมฺมานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตำ ปตฺโตติ.

"จตุนฺนำ ขฺวาหำ อาวุโส สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตำ ปตฺโต. กตเมสำ จตุนฺนำ. อิธาหำ อาวุโส กาเย กายานุปสฺสี วิหรามิ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. อิเมสำ ขฺวาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา มหาภิญฺญตฺตำ ปตฺโต. อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา กปฺปสหสฺสำ อนุสฺสรามีติ. ปฐมำ.

๒. อิทฺธิวิธสุตฺตำ

[๙๑๐] "อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกวิหิตำ อิทฺธิวิธำ ปจฺจนุโภมิ, เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหมิ ฯเปฯ ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสำ วตฺเตมีติ. ทุติยำ.

๓. ทิพฺพโสตสุตฺตํ

[๙๑๑] "อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณามิ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จาติ. ตติยं.

๔. เจโตปริยสุตฺตํ

[๙๑๒] "อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานามิ, สราคํ วา จิตฺตํ 'สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานามิ ฯเปฯ 'วิมุตฺตํ[๑] จิตฺตนฺติ ปชานามีติ. จตุตฺถं.

๕. ฌานสุตฺตํ

[๙๑๓] "อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ฌานญฺจ ฌานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานามีติ. ปญฺจมं.

๖. กมฺมสมาทานสุตฺตํ

[๙๑๔] "อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานามีติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อวิมุตฺตํ

๗. สพฺพตฺถคามินีสุตฺตํ

[๙๑๕] "อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สพฺพตฺถคามินีปฏิปทำ ยถาภูตำ ปชานามีติ. สตฺตมำ.

๘. นานาธาตุสุตฺตำ

[๙๑๖] "อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกธาตุนานาธาตุโลกำ ยถาภูตำ ปชานามีติ. อฏฺฐมำ.

๙. นานาธิมุตฺติสุตฺตำ

[๙๑๗] "อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา สตฺตานำ นานาธิมุตฺติกตำ ยถาภูตำ ปชานามีติ. นวมำ.

๑๐. อินฺทฺริยปโรปริยตฺตสุตฺตำ

[๙๑๘] "อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปรสตฺตานำ ปรปุคฺคลานำ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตำ ยถาภูตำ ปชานามีติ. ทสมำ.

๑๑. ฌานาทิสุตฺตำ

[๙๑๙] "อิเมสญฺจ ปนาหำ อาวุโส จตุนฺนำ สติปฏฺฐานานำ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนำ สงฺกิเลสำ โวทานำ วุฏฺฐานำ ยถาภูตำ ปชานามีติ. เอกาทสมำ.

๑๒. ปุพฺเพนิวาสสุตฺตํ

[๙๒๐] “อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามีติ. ทุวาทสมํ.

๑๓. ทิพฺพจกฺขุสุตฺตํ

[๙๒๑] “อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺต-มานุสเกน สตฺเต ปสฺสามิ จวมาเน อุปปชฺชมาเน ฯเปฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานามีติ. เตรสมํ.

๑๔. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๙๒๒] “อิเมสญฺจ ปนาหํ อาวุโส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามีติ. จุทฺทสมํ.

ทุติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

สหสฺสำ[๑] อิทฺธิ อถ ปน เจโตปริจฺจฏฺฐานเมตีณิ
ปฏิโทลิโก นานาธิมุตฺติ อินฺทฺริยำ ชานนฺติ ติสฺโส วิชฺชาติ.[๑]

อนุรุทฺธสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

[๑-๑] ฉ.,เท. มหาภิญฺญำ อิทฺธิ ทิพฺพำ เจโต ปริยำ ฐานำ กมฺมำ
สพฺพตฺถ ธาตุธิมุตฺติ ฌานำ ติสฺโส วิชฺชาติ

๕. ฌานสัยุตฺตัง

๑. คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค

๑ - ๑๒. ฌานาทิสุตฺตาทิ

[๙๒๓ - ๙๓๔] สาวตฺถีนิทานัง. ตตฺร โข ฯเปฯ "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌานา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกัง สวิจารัง วิเวกชัง ปีติสุขัง ปฐมัง ฌานัง อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานัง วูปสมา อชฺฌตฺตัง สมฺปสาทนัง เจตโส เอโกทิภาวัง อวิตกฺกัง อวิจารัง สมาธิชัง ปีติสุขัง ทุติยัง ฌานัง อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสัเวเทติ, ยนฺตัง อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยัง ฌานัง อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานัง อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขัง อุเปกฺขา-สติปาริสุทฺธิง จตุตฺถัง ฌานัง อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ฌานาติ.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภารา, เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ

นิพฺพานปพฺภาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา ฯเปฯ ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตาโร ฌาเน ภาเวนฺโต จตฺตาโร ฌาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ปฐมํ. ทุวาทสมํ.

ปฐโม คงฺคาเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ฉ ปาจีนโต นินฺนา ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทฺวเต ฉ ทุวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

อปฺปมาทวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตถาคตํ ปทํ กูฏํ มูลํ สาโร จ วสฺสิกา
ราชา จนฺทิมสูริยา วตฺเถน ทสมํ ปทนฺติ.

พลกรณียวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

พลํ พีชญฺจ นาโค จ รุกฺโข กุมฺเภน สูกิยา
อากาเสน จ เทฺว เมฆา นาวา อาคนฺตุกา นทีติ.

เอสนาวคฺโค วิตฺถาเรตพฺโพ.

ตสฺสุทฺทานํ

เอสนา วิธา อาสโว ภโว จ ทุกฺขตา ติสฺโส
ขิลํ มลญฺจ นีโฆ จ เวทนา ตณฺหา ตสินา จาติ.

๕. โอฆวคฺโค

๑ - ๑๐. โอฆาทิสุตฺตำ

[๙๓๕ - ๙๗๖] "ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ. กตมานิ ปญฺจ. รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺธจฺจำ อวิชฺชา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ.

อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตาโร ฌานา ภาเวตพฺพา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกำ สวิจารำ วิเวกชำ ปีติสุขำ ปฐมำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา อชฺฌตฺตำ สมฺปสาทนำ เจตโส เอโกทิภาวำ อวิตกฺกำ อวิจารำ สมาธิชำ ปีติสุขำ ทุติยำ ฌานำ ฯเปฯ ตติยำ ฌานำ ฯเปฯ จตุตฺถำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนำ อุทฺธมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ อภิญฺญาย ปริญฺญาย ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตฺตาโร ฌานา ภาเวตพฺพาติ. (คงฺคาเปยฺยาโล. ยถา มคฺคสัยุตฺตำ วิตฺถาริตำ, เอวำ ฌานสัยุตฺตำ วิตฺถาเรตพฺพำ ยาว เอสนา ปาลิ)

ปญฺจโม โอฆวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

โอโฆ โยโค อุปาทานำ คนฺถา อนุสเยน จ
กามคุณา นีวรณา ขนฺธา อุทฺธมฺภาคิยาติ.

ฌานสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

๑๐. อานาปานสัยุตตัง

๑. เอกธัมมวคโค

๑. เอกธัมมสุตตัง

[๙๗๗] สาวัตถีนิทานัง. ตัตร โข ฯเปฯ เอตทโวจ "เอกธัมโม ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต มหัปผโล โหติ มหานิสังโส. กตโม เอกธัมโม. อานาปานสติ.

กถัง ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสติ[๑] กถัง พหุลีกตา มหัปผลา โหติ มหานิสังสา. อิธ ภิกขเว ภิกขุ อรัญญคโต วา รุกขมูลคโต วา สุญญาคารคโต วา นิสีทติ ปัลลังกัง อาภุชิตวา อุชุง กายัง ปณิธาย ปริมุขัง สตึ อุปัฏฐเปตวา. โส สโตว อัสสสติ, สโต[๒] ปัสสสติ. ทีฆัง วา อัสสสันโต 'ทีฆัง อัสสสามีติ ปชานาติ, ทีฆัง วา ปัสสสันโต 'ทีฆัง ปัสสสามีติ ปชานาติ. รัสสัง วา อัสสสันโต 'รัสสัง อัสสสามีติ ปชานาติ, รัสสัง วา ปัสสสันโต 'รัสสัง ปัสสสามีติ ปชานาติ. 'สัพพกายปฏิสังเวที อัสสสิสสามีติ สิกขติ, 'สัพพกายปฏิสังเวที ปัสสสิสสามีติ สิกขติ. 'ปัสสัมภยัง กายสังขารัง อัสสสิสสามีติ สิกขติ, 'ปัสสัมภยัง กายสังขารัง ปัสสสิสสามีติ สิกขติ. 'ปีติปฏิสังเวที อัสสสิสสามีติ สิกขติ, 'ปีติปฏิสังเวที ปัสสสิสสามีติ สิกขติ. 'สุขปฏิสังเวที อัสสสิสสามีติ สิกขติ, 'สุขปฏิสังเวที ปัสสสิสสามีติ สิกขติ. 'จิตตสังขารปฏิสังเวที อัสสสิสสามีติ สิกขติ, 'จิตตสังขารปฏิสังเวที ปัสสสิสสามีติ สิกขติ.

---

[๑] สี.,อิ. อานาปานสติ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สโตว, เอวมุปริปิ.

'ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'จิตฺตปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'จิตฺตปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'สมาทหํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'สมาทหํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'อนิจฺจานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'วิราคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'วิราคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'นิโรธานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'นิโรธานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติ. ปฐมํ.

๒. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

[๙๗๘] "อานาปานสฺสติ ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อานาปานสฺสติสหคตํ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อานาปานสฺสติสหคตํ ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ฯเปฯ วิริยํ ฯเปฯ ปีติ ฯเปฯ ปสฺสทฺธิ ฯเปฯ สมาธิ ฯเปฯ อานาปานสฺสติสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ

วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติ. ทุติยํ.

๓. สุทฺธิกสุตฺตํ

[๙๗๙] "อานาปานสฺสติ ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ. (วิตฺถาเรตพฺพา ยาว 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ.) เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติ. ตติยํ.

๔. ปฐมผลสุตฺตํ

[๙๘๐] "อานาปานสฺสติ ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ,

สโต ปสฺสสติ. (วิตฺถาโร ยาว 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ.) เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา.

เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเจว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยผลสุตฺตํ

[๙๘๑] "อานาปานสฺสติ ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ. (วิตฺถาโร ยาว 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ). เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา.

เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย สตฺต ผลา สตฺตานิสฺสา ปาฏิกงฺขา. กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสฺสา. ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, อถ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ ทิฏฺเจว ธมฺเม ปฏิกจฺจ อญฺญํ อาราเธติ, โน เจ มรณกาเล อญฺญํ อาราเธติ. อถ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ

สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺจคามี. เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติยา เอวํ พหุลีกตาย อิเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฏิกงฺขาติ. ปญฺจมํ.

๖. อริฏฺฐสุตฺตํ

[๙๘๒] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ ภาเวถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อานาปานสฺสตินฺติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อริฏฺโฐ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อหํ โข ภนฺเต ภาเวมิ อานาปานสฺสตินฺติ. "ยถากถํ ปน ตฺวํ อริฏฺฐ ภาเวสิ อานาปานสฺสตินฺติ.

"อตีเตสุ เม ภนฺเต กาเมสุ กามจฺฉนฺโท ปหีโน, อนาคเตสุ เม กาเมสุ กามจฺฉนฺโท วิคโต, อชฺฌตฺตํ[๑] พหิทฺธา จ เม ธมฺเมสุ ปฏิฆสญฺญา สุปฺปฏิวินีตา, โส สโตว อสฺสสิสฺสามิ, สโต ปสฺสสิสฺสามิ. เอวํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภาเวมิ อานาปานสฺสตินฺติ.

"อตฺเถสา อริฏฺฐ อานาปานสฺสติ 'เนสา นตฺถีติ วทามิ. อปิจ อริฏฺฐ ยถา อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหติ, ตํ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อริฏฺโฐ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"กถญฺจ อริฏฺฐ อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหติ. อิธ อริฏฺฐ ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา

---

[๑] ฉ.,เท. อชฺฌตฺตพหิทฺธา

สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา อุชุำ กายำ ปณิธาย ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ, ทีฆำ วา อสฺสสนฺโต 'ทีฆำ อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเปฯ 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวำ โข อริฏฺฐ อานาปานสฺสติ วิตฺถาเรน ปริปุณฺณา โหตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. มหากปฺปินสุตฺตำ

[๙๘๓] สาวตฺถีนิทานำ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากปฺปิโน ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา อุชุำ กายำ ปณิธาย ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตำ มหากปฺปินำ อวิทูเร นิสินฺนำ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา อุชุำ กายำ ปณิธาย ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"ปสฺสถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตสฺส ภิกฺขุโน กายสฺส อิญฺชิตตฺตำ วา ผนฺทิตตฺตำ วาติ.

"ยทาปิ มยำ ภนฺเต ตำ อายสฺมนฺตำ ปสฺสาม สงฺฆมชฺเฌ วา นิสินฺนำ เอกำ วา รโห นิสินฺนำ, ตทาปิ มยำ ตสฺส อายสฺมโต น ปสฺสาม กายสฺส อิญฺชิตตฺตำ วา ผนฺทิตตฺตำ วาติ.

"ยสฺส ภิกฺขเว สมาธิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตำ วา โหติ ผนฺทิตตฺตำ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตำ วา โหติ ผนฺทิตตฺตำ วา, ตสฺส โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมาธิสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี.

กตมสฺส จ ภิกฺขเว สมาธิสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา.

อานาปานสฺสติสมาธิสฺส ภิกฺขเว ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา.

กถํ ภาวิเต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ กถํ พหุลีกเต เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา, น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ (วิตฺถาเรตพฺพา ยาว 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ.) เอวํ ภาวิเต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ เอวํ พหุลีกเต เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาติ. สตฺตมํ.

๘. ปทีโปปมสุตฺตํ

[๙๘๔] "อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสโส.

กถํ ภาวิโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสโส.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย ปริมุขๆ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ. ทีฆๆ วา อสฺสสนฺโต 'ทีฆๆ อสฺสสามีติ ปชานาติ (วิตฺถาเรตพฺพา ยาว 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ.) เอวๆ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวๆ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสโส.

"อหมฺปิ สุทๆ ภิกฺขเว ปุพฺเพว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺโธ โพธิสตฺโตว สมาโน อิมินา วิหาเรน พหุลๆ วิหรามิ. ตสฺส มยฺหๆ ภิกฺขเว อิมินา วิหาเรน พหุลๆ วิหรโต เนว กาโย กิลมติ[๑] น จกฺขูนิ อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตๆ วิมุจฺจติ.[๒]

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'เนว เม กาโยปิ กิลเมยฺย น จกฺขูนิ, อนุปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตๆ วิมุจฺเจยฺยาติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกๆ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'เย เม เคหสิตา สรสงฺกปฺปา, เต ปหีเยยฺยุนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกๆ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกๆ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกๆ มนสิกาตพฺโพ.

---

[๑] สี. กิลมิ [๒] สี.,ฉ.,เท. วิมุจฺจิ

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสญฺญี วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติ-สมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'อปฺปฏิกูลญฺจ ปฏิกูลญฺจ ตทุภยํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหเรยฺยํ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทยฺยํ, ยนฺตं อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สุขสฺส จ

ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานำ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขำ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิำ จตุตฺถำ ฌานำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สพฺพโส รูปสญฺญานำ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานำ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานำ อมนสิการา 'อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สพฺพโส อากาสานญฺจายตนำ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตำ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนำ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนำ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย 'สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนำ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธำ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ, อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกำ มนสิกาตพฺโพ.

เอวํ ภาวิเต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิมฺหิ เอวํ พหุลีกเต สุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ,[๑] ‘สา อนิจฺจาติ ปชานาติ ‘อนชฺโฌสิตาติ ปชานาติ, ‘อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ. ทุกฺขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, ‘สา อนิจฺจาติ ปชานาติ, ‘อนชฺโฌสิตาติ ปชานาติ ‘อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ. อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ, ‘สา อนิจฺจาติ ปชานาติ, ‘อนชฺโฌสิตาติ ปชานาติ, ‘อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ.

โส[๒] สุขํ เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุตฺโต นํ เวทยติ. ทุกฺขํ เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุตฺโต นํ เวทยติ. อทุกฺขมสุขํ เจ เวทนํ เวทยติ, วิสํยุตฺโต นํ เวทยติ. โส กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ[๓] ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ, กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา ‘อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว เตลญฺจ ปฏิจฺจ วฏฺฏิญฺจ ปฏิจฺจ เตลปฺปทีโป ฌาเยยฺย ตสฺเสว เตลสฺส จ วฏฺฏิยา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ‘กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน กายปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ, ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยมาโน ‘ชีวิตปริยนฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ, กายสฺส เภทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา ‘อิเธว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺตีติ ปชานาตีติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] อิ. เวทิยติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. เวทิยามีติ, เอวมุปริปิ.

๙. เวสาลีสุตฺตํ

[๙๘๔] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ อสุภาย วณฺณํ ภาสติ, อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสติ.

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว อฑฺฒมาสํ ปฏิสลฺลียิตุ, นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน.

อถ โข เต ภิกฺขู "ภควา อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ,[๑] อสุภาย วณฺณํ ภาสติ, อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อเนกาการโวการํ อสุภภาวนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เต อิมินา กาเยน อฏฺฏิยมานา[๒] หรายมานา ชิคุจฺฉมานา สตฺถหารกํ ปริเยสนฺติ, ทสปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ, วีสติปิ[๓] ฯเปฯ ตึสติปิ[๔] ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ.

อถ โข ภควา ตสฺส อฑฺฒมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "กินฺนุ โข อานนฺท ตนฺภูโต วิย ภิกฺขุสงฺโฆติ. "ตถา หิ ปน ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ, อสุภาย วณฺณํ ภาสติ อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสติ. เต [๕] ภนฺเต ภิกฺขู "ภควา โข อเนกปริยาเยน อสุภกถํ กเถติ อสุภาย วณฺณํ ภาสติ

---

[๑] อิ. กเถสิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อฏฺฏียมานา [๓] ฉ.,เท.,อิ. วีสมฺปิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตึสมฺปิ [๕] อิ. จ

อสุภภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อเนกาการโวการํ อสุภภาวนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เต อิมินา กาเยน อฏฺฏิยมานา หรายมานา ชิคุจฺฉมานา สตฺถหารกํ ปริเยสนฺติ, ทสปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ, วีสติปิ ฯเปฯ ตึสติปิ ภิกฺขู เอกาเหน สตฺถํ อาหรนฺติ. สาธุ ภนฺเต ภควา ปริยายํ[๑] อาจิกฺขตุ, ยถายํ ภิกฺขุสงฺโฆ อญฺญาย สณฺฐเหยฺยาติ.

"เตนหานนฺท ยาวติกา ภิกฺขู เวสาลึ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิปาเตหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยาวติกา ภิกฺขู เวสาลึ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ, เต สพฺเพ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิปาเตตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺนิปติโต ภนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ, ยสฺสทานิ ภควา กาลํ มญฺญตีติ.

"อถ โข ภควา เยน อุปฏฺฐานสาลา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อยมฺปิ โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต สนฺโต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร, อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คิมฺหานํ ปจฺฉิเม มาเส อูหตํ รโชชลฺลํ, ตเมนํ มหา อกาลเมโฆ ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต สนฺโต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร, อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ.

---

[๑] สี. เอวํ ฉ.,เท.,อิ. อญฺญํ ปริยายํ

กถำ ภาวิโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถำ พหุลีกโต สนฺโต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร, อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมติ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา อุชุำ กายำ ปณิธาย ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ. ฯเปฯ 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวำ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวำ พหุลีกโต สนฺโต เจว ปณีโต จ อเสจนโก จ สุโข จ วิหาโร, อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน จ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ฐานโส อนฺตรธาเปติ วูปสเมตีติ. นวมำ.

๑๐. กิมิลสุตฺตำ

[๙๘๖] เอวมฺเม สุตำ:- เอกำ สมยำ ภควา กิมิลายำ วิหรติ เวฬุวเน. ตตฺร โข ภควา อายสฺมนฺตำ กิมิลำ อามนฺเตสิ "กถำ ภาวิโต นุ โข กิมิล อานาปานสฺสติสมาธิ, กถำ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสำโสติ.

เอวำ วุตฺเต, อายสฺมา กิมิโล ตุณฺหี อโหสิ.

ทุติยมฺปิ โข ภควา. ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตำ กิมิลำ อามนฺเตสิ "กถำ ภาวิโต นุ โข กิมิล อานาปานสฺสติสมาธิ, กถำ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสำโสติ. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา กิมิโล ตุณฺหี อโหสิ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอตสฺส ภควา กาโล, เอตสฺส สุคต กาโล ยํ ภควา อานาปาน-สฺสติสมาธึ ภาเสยฺย, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ. "เตนหานนฺท สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"กถํ ภาวิโต จ อานนฺท อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส สโตว อสฺสสติ ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวํ ภาวิโต โข อานนฺท อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต 'ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต 'ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ. รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต 'รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต, 'รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ. 'สพฺพกายปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'สพฺพกายปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. กาเย กายานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ. กายญฺญตราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ, ยทิทํ อสฺสาสปฺปสฺสาสํ. ตสฺมาติหานนฺท กาเย กายานุปสฺสี

ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ 'ปีติปฏิสำเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปีติปฏิสำเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'สุขปฏิสำเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'สุขปฏิสำเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'จิตฺตสงฺขารปฏิสำเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'จิตฺตสงฺขารปฏิสำเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'ปสฺสมฺภยำ จิตฺตสงฺขารำ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ 'ปสฺสมฺภยำ จิตฺตสงฺขารำ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตำ กิสฺส เหตุ. เวทนาญฺญตราหำ อานนฺท เอตำ วทามิ, ยทิทำ อสฺสาสปฺปสฺสาสานำ[๑] สาธุกำ มนสิการำ. ตสฺมาติหานนฺท เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ 'จิตฺตปฏิสำเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'จิตฺตปฏิสำเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. 'อภิปฺปโมทยำ จิตฺตำ ฯเปฯ สมาทหำ จิตฺตำ. 'วิโมจยำ จิตฺตำ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'วิโมจยำ จิตฺตำ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตำ กิสฺส เหตุ. นาหำ อานนฺท มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสติสมาธิภาวนำ วทามิ. ตสฺมาติหานนฺท จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ.

---

[๑] อิ. อสฺสาสปสฺสาสำ

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ‘อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสี ฯเปฯ ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. โส ยนฺตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ, ตมฺปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ. ตสฺมาติหานนฺท ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

เสยฺยถาปิ อานนฺท จาตุมฺมหาปเถ[๑] มหา ปฺสุปุญฺโช ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สกฏฺ วา รโถ วา อุปหนเตว ตํ ปฺสุปุญฺชํ. ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย. อุตฺตราย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สกฏฺ วา รโถ วา อุปหนเตว ตํ ปฺสุปุญฺชํ; เอวเมว โข อานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรนฺโตปิ อุปหนเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเม. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรนฺโตปิ อุปหนเตว ปาปเก อกุสเล ธมฺเมติ. ทสมํ.

ปฐโม เอกธมฺมวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เอกธมฺโม จ โพชฺฌงฺโค สุทฺธิกํ[๒] จ เทฺว ผลา
อริฏฺโฐ กปฺปิโน ทีโป เวสาลี กิมิเลน จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จตุมฺมหาปเถ [๒] อิ. สุทฺธิกญฺจ

๒. ทุติยวคฺโค

๑. อิจฺฉานงฺคลสุตฺตํ

[๙๘๗] เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคล-วนสณฺเฑ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตุ๋,[๑] นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมติ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน.

อถ โข ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "สเจ โว[๒] ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุ๋ 'กตเมนาวุโส วิหาเรน สมโณ โคตโม วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ 'อานาปานสฺสติ-สมาธินา โข อาวุโส ภควา วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติ.

อิธาหํ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ, สโต ปสฺสสามิ, ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต 'ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานามิ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต 'ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ. รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต 'รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานามิ, รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต 'รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ. 'สพฺพกายปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ. [วิตฺถาโร]. 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ.

---

[๑] ก. ปฏิสลฺลิตุ๋ [๒] ฉ.,เท., โข

ยญฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อริยวิหาโร อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร อิติปิ, อานาปานสฺสติ-สมาธิ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อริยวิหาโร อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร อิติปิ. เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตติ.

เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ สติสมฺปชญฺญาย จ.

ยญฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อริยวิหาโร อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร อิติปิ. อานาปานสฺสติ-สมาธิ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อริยวิหาโร อิติปิ, ‘พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, ‘ตถาคตวิหาโร อิติปีติ. ปฐมํ.

๒. กงฺเขยฺยสุตฺตํ

[๙๘๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา โลมสกํภิโย[๑] สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยนายสฺมา โลมสกํภิโย, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ โลมสกํภิยํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก อายสฺมนฺตํ โลมสกํภิยํ เอตทโวจ “เสฺวว[๒] นุ โข ภนฺเต

---

[๑] สี.,อิ. โลมสวงฺคีโส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.อิ. โส

เสกฺโข วิหาโร, โส ตถาคตวิหาโร. อุทาหุ อญฺโญ[๑] เสกฺโข วิหาโร, อญฺโญ ตถาคตวิหาโรติ.

"น โข อาวุโส มหานาม เสฺวว เสกฺโข วิหาโร, โส ตถาคตวิหาโร. อญฺโญ โข อาวุโส มหานาม เสกฺโข วิหาโร, อญฺโญ ตถาคตวิหาโร.

เย เต อาวุโส มหานาม ภิกฺขู เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย วิหรนฺติ. กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ ปหาย วิหรนฺติ, พฺยาปาทนีวรณํ ฯเปฯ ถีนมิทฺธนีวรณํ ฯเปฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ ฯเปฯ วิจิกิจฺฉานีวรณํ ปหาย วิหรนฺติ.

เย[๒] เต อาวุโส มหานาม ภิกฺขู เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ เต อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย วิหรนฺติ.

เย จ โข เต อาวุโส มหานาม ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ ปญฺจ นีวรณา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. กตเม ปญฺจ. กามจฺฉนฺทนีวรณํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ พฺยาปาทนีวรณํ ปหีนํ ฯเปฯ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ ปหีนํ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวงฺกตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อญฺโญว [๒] เท. เยปิ

เย เต อาวุโส มหานาม ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณ-ภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสํ อิเม ปญฺจ นีวรณา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา.

ตทมินาเปตํ อาวุโส มหานาม ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อญฺโญ จ เสกฺโข วิหาโร, อญฺโญ ตถาคตวิหาโร.

เอกมิทำ อาวุโส มหานาม สมยำ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ. ตตฺร โข อาวุโส [๑] ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิจฺฉามหำ ภิกฺขเว เตมาสำ ปฏิสลฺลียิตุ, นมฺหิ เกนจิ อุปสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกนาติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข อาวุโส [๑] เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตำ อุปสงฺกมติ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนีหารเกน.

อถ โข อาวุโส ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวำ ปุจฺเฉยฺยุ 'กตเมนาวุโส วิหาเรน สมโณ โคตโม วสฺสาวาสำ พหุลำ วิหาสีติ. เอวำ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสำ อญฺญติตฺถิยานำ ปริพฺพาชกานำ เอวำ พฺยากเรยฺยาถ 'อานาปานสฺสติสมาธินา โข อาวุโส ภควา วสฺสาวาสำ พหุลำ วิหาสีติ.

อิธาหำ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ, สโต ปสฺสสามิ, ทีฆำ วา อสฺสสนฺโต 'ทีฆำ อสฺสสามีติ ปชานามิ, ทีฆำ วา ปสฺสสนฺโต 'ทีฆำ ปสฺสสามีติ ปชานามิ, (วิตฺถาเรตพฺพำ). 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มหานาม

อสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ ปชานามิ.

ยญฺหิ ตำ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อริยวิหาโร อิติปิ, 'พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, 'ตถาคตวิหาโร อิติปิ. อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อริยวิหาโร อิติปิ, 'พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, 'ตถาคตวิหาโร อิติปิ.

เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรำ โยคกฺเขมำ ปตฺถยมานา วิหรนฺติ, เตสำ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานำ ขยาย สำวตฺตติ.

เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสญฺโญชนา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตา, เตสำ อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลีกโต ทิฏฺเจว ธมฺเม สุขวิหาราย เจว สำวตฺตติ สติสมฺปชญฺญาย จ.

ยญฺหิ ตำ ภิกฺขเว สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อริยวิหาโร อิติปิ, 'พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, 'ตถาคตวิหาโร อิติปิ. อานาปานสฺสติสมาธึ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อริยวิหาโร อิติปิ, 'พฺรหฺมวิหาโร อิติปิ, 'ตถาคตวิหาโร อิติปีติ.

อิมินา โข เอตำ อาวุโส มหานาม ปริยาเยน เวทิตพฺพำ ยถา อญฺโญ จ[๑] เสกฺโข วิหาโร, อญฺโญ ตถาคตวิหาโรติ. ทุติยำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ว

๓. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

[๙๘๙] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอกธมฺโม[๑] ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ.

"อตฺถิ โข อานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ.

"กตโม ปน ภนฺเต เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. "อานาปานสฺสติสมาธิ โข อานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ.

กถํ ภาวิโต จ[๒] อานนฺท อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

---

[๑] สี.,อิ. เอโก ธมฺโม

[๒] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

โส สโตว อสฺสสติ, สโต ปสฺสสติ, ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ (วิตฺถาเรตพฺพํ). ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต ‘ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ. รสฺสํ วา ฯเปฯ ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. กาเย กายานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ. กายญฺญตราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ, ยทิทํ อสฺสาสปฺปสฺสาสํ. ตสฺมาติหานนฺท กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ‘ปีติปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. สุขปฏิสํเวที. จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที. ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ. เวทนาญฺญตราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ, ยทิทํ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ สาธุกํ มนสิการํ. ตสฺมาติหานนฺท เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ‘จิตฺตปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ‘จิตฺตปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ‘อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ

อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ‘สมาทหํ จิตฺตํ. ‘วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. ตํ กิสฺส เหตุ. นาหํ อานนฺท มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส อานาปานสฺสติสมาธิภาวนํ วทามิ. ตสฺมาติหานนฺท จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ‘อนิจฺจานุปสฺสี ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี. นิโรธานุปสฺสี. ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. โส ยนฺตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ, ตํ ปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ. ตสฺมาติหานนฺท ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ.

เอวํ ภาวิโต โข อานนฺท อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ.

กถํ ภาวิตา จานนฺท จตฺตาโร สติปฏฺฐานา กถํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ. ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อุปฏฺฐิตสฺส[๑] ตสฺมึ สมเย [๒] สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา. ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา สติ โหติ

---

[๑] ฉ.,เท. อุปฏฺฐิตาสฺส, เอวมุปริปิ. อิ. อุปฏฺฐิตสติ

[๒] ฉ.,เท. ภิกฺขุโน อิ. อานนฺท ภิกฺขุโน

อสมฺมุฏฺฐา, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย [๑] ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

โส ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปริวีมํสมาปชฺชติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปริวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

---

[๑] อิ. อานนฺท

ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สมาธิ-สมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

โส ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อุปฏฺฐิตสฺส ตสฺมึ สมเย สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา, สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (ยถา ปญฺจมํ สติปฏฺฐานํ, เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ).

โส ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ.

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ.

เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ.

กถํ ภาวิตา จานนฺท[๑] สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ. อิธานนฺท ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. ธมฺมวิจย ฯเปฯ วีริย ฯเปฯ ปีติ ฯเปฯ ปสฺสทฺธิ ฯเปฯ สมาธิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ. ตติยํ.

๔. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

[๙๙๐] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ. นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ “อตฺถิ นุ โข อานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. “ภควํมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ อตฺถานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ.

กตโม จานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ. อานาปานสฺสติสมาธิ อานนฺท เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ.

กถํ ภาวิโต จานนฺท อานาปานสฺสติสมาธิ กถํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ. อิธานนฺท ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา ฯเปฯ เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมภิกฺขุสุตฺตํ

[๙๙๑] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา

ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. “อตฺถิ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ.

“กตโม ปน ภนฺเต เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. “อานาปานสฺสติสมาธิ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ. ปญฺจมำ.

๖. ทุติยภิกฺขุสุตฺตำ

[๙๙๒] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ; เอกมนฺตำ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ “อตฺถิ นุ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺตีติ. “ภควำมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ. “อตฺถิ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ.

กตโม จ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร ธมฺเม ปริปูเรติ, จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติ, สตฺต ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เทฺว ธมฺเม ปริปูเรนฺติ. อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺตีติ กถं[๑] ภาวิโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถं พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกं อาภุชิตฺวา อุชุं กายं ปณิธาย ปริมุขं สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา, โส สโตว อสฺสสติ, สโต ว ปสฺสสติ ฯเปฯ ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสมีติ สิกฺขติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทีฆं วา อสฺสสนฺโต ‘ทีฆं อสฺสสามีติ ปชานาติ ทีฆं วา ปสฺสสนฺโต ‘ทีฆं ปสฺสสามีติ ปชานาติ รสฺสं วา อสฺสสนฺโต ‘รสฺสं อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเปฯ สพฺพกายปฏิสํเวที ฯเปฯ ‘ปสฺสมฺภยं กายสงฺขารं อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปสฺสมฺภยं กายสงฺขารं ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหารติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสं. ตं กิสฺส เหตุ. กายญฺญตราหं ภิกฺขเว เอตं วทามิ ยทิทं อสฺสาสปสฺสาสं. ตสฺมาติห ภิกฺขเว กาเย กายานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมหสฺสं. (๑)

[๑-๑] สฺยา. “กถं ภาวิโต จ ฯเปฯ ปริปูเรนฺติ. ฉฏฺฐนฺติ อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปีติปฺปฏิสำเวที ฯเปฯ สุขปฺปฏิสำเวที. จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสำเวที. 'ปสฺสมฺภยำ จิตฺตสงฺขารำ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปสฺสมฺภยำ จิตฺตสงฺขารำ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตำ กิสฺส เหตุ เวทนาญฺญตราหำ ภิกฺขเว เอตำ วทามิ ยทิทำ อสฺสาสปสฺสาสานำ สาธุกำ มนสิการำ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. (๒)

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺตปฺปฏิสำเวที ฯเปฯ อภิปฺปโมทยำ จิตฺตำ ฯเปฯ 'สมาทหำ จิตฺตำ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ 'สมาทหำ จิตฺตำ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'วิโมจยำ จิตฺตำ อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'วิโจยำ จิตฺตำ ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. ตำ กิสฺส เหตุ. นาหำ ภิกฺขเว มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺสำ อานาปานสฺสติสมาธิภาวนำ วทามิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสำ. (๓)

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนิจฺจานุปสฺสี ฯเปฯ วิราคานุปสฺสี ฯเปฯ นิโรธานุปสฺสี ฯเปฯ 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสิสฺสามีติ สิกฺขติ, 'ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย วิหรติ อาตาปี

สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. โส ยํ ตํ โหติ อภิชฺฌาโทมนสฺสานํ ปหานํ, ตํ ปญฺญาย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมึ สมเย สมเย วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ (๔)

เอวํ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรติ.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺปจานา กถํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ, อุปฏฺจิตาสฺส ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน สติ โหติ อสมฺมุฏฺจา. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฏฺจิตา สติ อสมฺมุฏฺจา, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปริปูรึ คจฺฉติ. (๑)

โส ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปหาย ปวิจินติ ปริจรติ ปรีวีมํสมาปชฺชติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาสโต วิหรนฺโต ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินติ ปวิจรติ ปรีวีมํสมาปชฺชติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ. ธมฺมวิจย-สมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๒)

ตสฺส ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปรีวีมํสมาปชฺชโต อารทฺธํ วิริยํ อสลฺลีนํ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตํ ธมฺมํ ปญฺญาย ปวิจินโต ปวิจรโต ปรีวีมํสมาปชฺชโต

อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๓)

อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิสา, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๔)

ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กายโยปิ ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิ-สมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๕)

ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๖)

โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขา-

สมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. (๗)

ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ, อุปฏฺฐิตาสฺส ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฏฺฐิตา สติ โหติ อสมฺมุฏฺฐา, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ. สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปริปูรึ คจฺฉติ ฯเปฯ

โส ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ. ยสฺมึ สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถาสมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌุเปกฺขิตา โหติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ, อุเปกฺขา-สมฺโพชฺฌงฺโค ตสฺมึ สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว จตฺตาโร สติปฏฺฐานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌงฺคา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ. ฉฏฺฐํ.๑

๗. สญฺโญชนปฺปหานสุตฺตำ

[๙๙๓] “อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต สญฺโญชนานำ ปหานาย สำวตฺตติ.

กถำ ภาวิโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถำ พหุลีกโต สญฺโญชนานำ ปหานาย สำวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา ฯเปฯ ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวำ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวำ พหุลีกโต สญฺโญชนานำ ปหานาย สำวตฺตตีติ. สตฺตมำ.

๘. อนุสยสมุคฺฆาตสุตฺตำ

[๙๙๔] “อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต อนุสยสมุคฺฆาตาย สำวตฺตติ. เอวำ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวำ พหุลีกโต อนุสยสมุคฺฆาตาย สำวตฺตตีติ. อฏฺฐมำ.

๙. อทฺธานปริญฺญาสุตฺตำ

[๙๙๕] “อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต อทฺธานปริญฺญาย สำวตฺตตีติ ฯเปฯ เอวำ ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวำ พหุลีกโต อทฺธานปริญฺญาย สำวตฺตตีติ. นวมำ.

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตं[๑]

[๙๙๖] "อานาปานสฺสติสมาธิ ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานं ขยาย สंวตฺตตีติ ฯเปฯ เอวं ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวं พหุลีกโต อาสวานं ขยาย สंวตฺตตีติ. ทสมं.[๑]

ทุติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานं

อิจฺฉานงฺคลं สกंภิยं[๒] อานนฺเท[๒] อปเร ทุเว
ภิกฺขู[๓] หิ เทฺว วุตฺตา สญฺโญชนं อนุสยं
อทฺธานं อาสวกฺขยาติ.[๓]

อานาปานสंยุตฺตं สมตฺตं.

[๑-๑] ฉ.,เท. อาสวานं ขยาย สंวตฺตติ. กถं ภาวิโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ กถं พหุลีกโต สंโยชนปฺปหานาย สंวตฺตติ. อนุสยสมุคฺฆาตาย สंวตฺตติ. อทฺธานปริญฺญาย สंวตฺตติ. อาสวานं ขยาย สंวตฺตติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา ฯเปฯ "ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ, ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสสิสฺสามีติ สิกฺขติ. เอวं ภาวิโต โข ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสมาธิ เอวं พหุลีกโต สंโยชนปฺปหานาย สंวตฺตติ ฯเปฯ อนุสยสมุคฺฆาตาย สंวตฺตติ ฯเปฯ อทฺธานปริญฺญาย สंวตฺตติ ฯเปฯ อาสวานं ขยาย สंวตฺตตีติ. ทสมं.

[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. กงฺเขยฺยं อานนฺทา

[๓-๓] ฉ.,เท. ภิกฺขู สंโยชนานุสยา อทฺธานं อาสวกฺขยนฺติ อิ. ภิกฺขเว ภิกฺขุ เทฺว วุตฺตา.

๑๑. โสตาปตฺติสํยุตฺตํ

๑. เวฬุทฺวารวคฺโค

๑. จกฺกวตฺติราชสุตฺตํ

[๙๙๗] สาวตฺถีนิทานํ. ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ "กิญฺจาปิ ภิกฺขเว ราชา จกฺกวตฺติ[๑] จตุนฺนํ ทีปานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํ. โส ตตฺถ นนฺทนวเน อจฺฉราสงฺฆปริวุโต ทิพฺเพหิ [๒] ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคิภูโต ปริจาเรติ. โส จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต.[๓] อถ โข โส อปริมุตฺโต จ[๔] นิรยา อปริมุตฺโต จ[๔] ติรจฺฉานโยนิยา อปริมุตฺโต จ[๔] ปิตฺติวิสยา[๖] อปริมุตฺโต จ[๔] อปายทุคฺคติวินิปาตา.

กิญฺจาปิ ภิกฺขเว อริยสาวโก ปิณฺฑิยาโลเปน ยาเปติ นนฺตกานิปิ[๗] ธาเรติ. โส จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต. อถ โข โส ปริมุตฺโต จ นิรยา ปริมุตฺโต จ[๔] ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต จ[๔] ปิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต จ[๔] อปายทุคฺคติวินิปาตา.

กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร

---

[๑] ฉ.,เท. จกฺกวตฺตี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อสมนฺนาคโต
[๔] ฉ.,เท. ว
[๕] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เปตฺติวิสยา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. นนฺตกานิ จ

ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญูปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ.

โย จ ภิกฺขเว จตุนฺนํ ทีปานํ ปฏิลาโภ, โย จ[๑] จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปฏิลาโภ, จตุนฺนํ ทีปานํ ปฏิลาโภ จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปฏิลาภสฺส กลํ นาคฺฆติ โสพสินฺติ. ปฐมํ.

๒. พฺรหฺมจริโยคธสุตฺตํ

[๙๙๘] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. 'ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.

อิทมโวจ ภควา, อิทำ วตฺวาน สุคโต อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

"เยสำ สทฺธา จ สีลญฺจ ปสาโท ธมฺมทสฺสนำ
เต เว กาเลน ปจฺเจนฺติ พฺรหฺมจริโยคธำ สุขนฺติ. ทุติยำ.

๓. ทีฆาวุอุปาสกสุตฺตำ

[๙๙๙] เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ทีฆาวุ อุปาสโก อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข ทีฆาวุ อุปาสโก ปิตรำ โชติยำ[๑] คหปตึ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวำ คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺท 'ทีฆาวุ ภนฺเต อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตีติ. เอวญฺจ วเทหิ 'สาธุ กิร ภนฺเต ภควา, เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปำ อุปาทายาติ. "เอวำ ตาตาติ โข โชติโย คหปติ ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. โชติกำ

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โชติโย คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทีฆาวุ ภนฺเต อุปาสโก อาพาธิโก [๑] ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ. เอวญฺจ วเทติ ‘สาธุ กิร ภนฺเต ภควา, เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ทีฆาวุสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. นิสชฺช โข ภควา ทีฆาวุํ อุปาสกํ เอตทโวจ “กจฺจิ เต ทีฆาวุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน อภิกฺกโมติ. “น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ โน ปฏิกฺกโมติ.

“ตสฺมาติห เต ทีฆาวุ เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ‘พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต ภวิสฺสามิ, ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต ภวิสฺสามิ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหีติ.[๒] เอวญฺหิ เต ทีฆาวุ สิกฺขิตพฺพนฺติ.

“ยานีมานิ ภนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สวิชฺชนฺเต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ. อหญฺหิ ภนฺเต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหีติ. "ตสฺมาติห ตฺวำ ทีฆาวุ อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ ปติฏฺฐาย ฉ วิชฺชาภาคิเย ธมฺเม อุตฺตริ[๑] ภาเวยฺยาสิ.

'อิธ ตฺวำ ทีฆาวุ สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหราหิ อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญี ทุกฺเข อนตฺตสญฺญี ปหานสญฺญี วิราคสญฺญี นิโรธสญฺญีติ. เอวญฺหิ เต ทีฆาวุ สิกฺขิตพฺพนฺติ.

"เยเม ภนฺเต ภควตา ฉ วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา เทสิตา, สำวิชฺชนฺเต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ. อหญฺหิ ภนฺเต สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรามิ, อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญี ทุกฺเข อนตฺตสญฺญี ปหานสญฺญี วิราคสญฺญี นิโรธสญฺญี. อปิจ เม ภนฺเต เอวำ โหติ 'มา เหวายำ โชติโย คหปติ มมจฺจเยน วิฆาตำ อาปชฺชีติ. "มา ตฺวำ ตาต ทีฆาวุ เอตำ มนสากาสิ อิงฺฆ ตฺวำ ตาต ทีฆาวุ ยเทว เต ภควา อาห, ตเทว สาธุกำ มนสิกโรหีติ.

อถ โข ภควา ทีฆาวุำ อุปาสกำ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถ โข ทีฆาวุ อุปาสโก อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต กาลมกาสิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทึสุ; เอกมนฺตำ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตำ เอตทโวจุำ "โย โส ภนฺเต ทีฆาวุ

---

[๑] ฉ.,เท. อุตฺตริ, เอวมุปริปิ.

นาม อุปาสโก ภควตา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิโต, โส กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ. “ปณฺฑิโต ภิกฺขเว ทีฆาวุ อุปาสโก อโหสิ[๑] สจฺจวาที[๒] ธมฺมสฺสานุธมฺมํ, น จ [๓] ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ.[๔] ทีฆาวุ ภิกฺขเว อุปาสโก ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก [๕] ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาติ. ตติยํ.

๔. ปฐมสารีปุตฺตสุตฺตํ

[๑๐๐๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ อานนฺโท สาวตฺถิยํ วิหรนฺติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “กตีนํ นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา ‘โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ.

“จตุนฺนํ โข อาวุโส ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา.

กตเมสํ จตุนฺนํ. อิธาวุโส อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺจปาที
[๓] ฉ.,เท. มํ [๔] ฉ.,เท. วิเหเจสิ
[๕] อิ. โหติ

สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อิเมสำ โข อาวุโส จตุนฺนำ ธมฺมานำ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยำ ปชา ภควตา พฺยากตา 'โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ. จตุตฺถำ.

๕. ทุติยสารีปุตฺตสุตฺตำ

[๑๐๐๑] อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข อายสฺมนฺตำ สารีปุตฺตำ ภควา เอตทโวจ "โสตาปตฺติยงฺคำ โสตาปตฺติยงฺคนฺติ หิทำ สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมำ นุ โข สารีปุตฺต โสตาปตฺติยงฺคนฺติ.

"สปฺปุริสสำเสโว หิ ภนฺเต โสตาปตฺติยงฺคำ, สทฺธมฺมสฺสวนำ โสตาปตฺติยงฺคำ, โยนิโสมนสิกาโร โสตาปตฺติยงฺคำ, ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ โสตาปตฺติยงฺคนฺติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, สปฺปุริสสำเสโว หิ สารีปุตฺต โสตาปตฺติยงฺคำ, สทฺธมฺมสฺสวนำ โสตาปตฺติยงฺคำ, โยนิโสมนสิกาโร โสตาปตฺติยงฺคำ, ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ โสตาปตฺติยงฺคำ.

'โสโต โสโตติ[๑] หิทำ สารีปุตฺต[๑] วุจฺจติ, กตโม นุ โข สารีปุตฺต โสโตติ. "อยเมว หิ ภนฺเต อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โสโต. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธีติ.

[๑-๑] อิ. โสโตติห สารีปุตฺต

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, อยเมว หิ สารีปุตฺต อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค โสโต. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ.

'โสตาปนฺโน โสตาปนฺโนติ หิทํ สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตโม นุ โข สารีปุตฺต โสตาปนฺโนติ. "โย หิ ภนฺเต อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สมนฺนาคโต, อยํ วุจฺจติ โสตาปนฺโน สฺวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวโคตฺโตติ.

"สาธุ สาธุ สารีปุตฺต, [๑] อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สมนฺนาคโต, อยํ วุจฺจติ โสตาปนฺโน สฺวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวโคตฺโตติ. ปญฺจมํ.

๖. ถปติสุตฺตํ

[๑๐๐๒] สาวตฺถีนิทานํ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ "นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ.

เตน โข ปน สมเยน อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย สาธุเก ปฏิวสนฺติ เกนจิเทว กรณีเยน. อสฺโสสุ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย "สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ 'นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อถ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย มคฺเค ปุริสํ ฐเปสุ "ยทา ตฺวํ อมฺโภ ปุริส ปสฺเสยฺยาสิ ภควนฺตํ อาคจฺฉนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, อถ [๒] อมฺหากํ อาโรเจยฺยาสีติ. ทุวีหํ ตีหํ จิโต โข โส ปุริโส อทฺทส ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน, เยน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โย หิ สารีปุตฺต [๒] อิ. โข

อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อิสิทตฺตปุราเณ ถปตโย เอตทโวจ "อยํ โส ภนฺเต ภควา อาคจฺฉติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญถาติ.

อถ โข อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมีสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปฏฺฐิโต อนุพนฺธีสุ. อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม, เยน อญฺญตรํ รุกฺขมูลํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต อิสิทตฺตปุราณา ถปตโย ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"ยทา มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม 'สาวตฺถิยา โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ, 'ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยं ภนฺเต ภควนฺตं สุณาม 'สาวตฺถิยา โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ, 'ทูเร โน ภควาติ.

"ยทา ปน มยं ภนฺเต ภควนฺตं สุณาม 'โกสเลหิ มลฺลี[๒] จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ 'ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยं ภนฺเต ภควนฺตं สุณาม 'โกสเลหิ มลฺลี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ 'ทูเร โน ภควาติ.

---

[๒] ฉ.,เท. มลฺเลสุ อิ. มลฺเล, เอวมุปริปิ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มลฺเลหิ วชฺชี[๑] จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มลฺเลหิ วชฺชี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ ‘ทูเร โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘วชฺชีหิ กาสี[๒] จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘วชฺชีหิ กาสึ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ ‘ทูเร โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘กาสีหิ มคเธ[๓] จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ โทมนสฺสํ ‘ทูเร โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘กาสีหิ มคเธ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมึ สมเย อนตฺตมนตา, โหติ อนปฺปกํ โทมสฺสํ ‘ทูเร โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มคเธหิ[๔] กาสึ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มคเธหิ กาสึ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วชฺชีสุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. กาสีสุ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มาคเธ, เอวมุปริปิ. [๔] ฉ.,เท.,อิ. มาคเธหิ, เอวมุปริปิ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘กาสีหิ วชฺชี จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘กาสีหิ วชฺชี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘วชฺชีหิ มลฺลึ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘วชฺชีหิ มลฺลึ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มลฺลีหิ โกสเลสุ[๑] จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘มลฺลีหิ โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควาติ.

ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘โกสเลหิ สาวตฺถึ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ, โหติ โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควา ภวิสฺสตีติ. ยทา ปน มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สุณาม ‘สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมติ, โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมึ สมเย อตฺตมนตา, โหติ อนปฺปกํ โสมนสฺสํ ‘อาสนฺเน โน ภควาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โกสเล, เอวมุปริปิ.

ตสฺมาติห ถปตโย สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา, อลํ จ ปน โว ถปตโย อปฺปมาทายาติ.

"อตฺถิ โข โน ภนฺเต เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติ. "กตโม ปน โว ถปตโย เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติ.

"อิธ มยํ ภนฺเต, ยทา ราชา ปเสนทิ โกสโล อุยฺยานภูมึ นิยฺยาตุกาโม โหติ, เย เต รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส นาคา โอปรุยฺหา,[๑] เต กปฺเปตฺวา, ยา ตา รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปชาปติโย ปิยา มนาปา, ตา เอกํ ปุรโต เอกํ ปจฺฉโต นิสีทาเปม. ตาสํ โข ปน ภนฺเต ภคินีนํ เอวรูโป คนฺโธ โหติ, เสยฺยถาปิ นาม คนฺธกรณฺฑกสฺส ตาวเทว วิวริยมานสฺส ยถา ตํ ราชกญฺญานํ คนฺเธน วิภูสิตานํ. ตาสํ โข ปน ภนฺเต ภคินีนํ เอวรูโป กายสมฺผสฺโส โหติ, เสยฺยถาปิ นาม ตูลปิจุโน วา กปฺปาสปิจุโน วา ยถา ตํ ราชกญฺญานํ สุเขจิตานํ.[๒] ตสฺมึ โข ปน ภนฺเต สมเย นาโคปิ รกฺขิตพฺโพ โหติ, ตาปิ ภคินิโย รกฺขิตพฺพา โหนฺติ, อตฺตาปิ รกฺขิตพฺโพ โหติ.

น โข ปน มยํ ภนฺเต อภิชานาม ตาสุ ภคินีสุ ปาปกํ จิตฺตํ อุปฺปาเทตา. อยํ โข โน ภนฺเต เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโญ สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติ.

"ตสฺมาติห ถปตโย สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา, อลํ จ ปน โว ถปตโย อปฺปมาทาย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โอปวยฺหา

[๒] "สุเขธิตานนฺติปิ ปาโฐ.

จตูหิ โข ถปตโย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

กตเมหิ จตูหิ. อิธ ถปตโย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณี โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต. อิเมหิ โข ถปตโย จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

ตุมฺเห โข ถปตโย พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ กุเล เทยฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ อปฺปฏิวิภตฺตํ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณธมฺเมหิ. ตํ กึ มญฺญถ ถปตโย. กติ วิย[๑] เต โกสเลสุ มนุสฺสา, เย ตุมฺหากํ สมสมา ยทิทํ ทานทานสํวิภาเคหีติ.[๒] "ลาภา โน ภนฺเต, สุลทฺธํ โน ภนฺเต, เยสํ โน ภควา เอวํ ปชานาตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. เวพฺฬุฑฺวาเรยฺยสุตฺตํ

[๑๐๐๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน เวพฺฬุฑฺวารํ นาม โกสลานํ พฺราหฺมณคามโม, ตทวสริ.

อสฺโสสุํ โข [๓] เวพฺฬุฑฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต โกสเลสุ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กติวิธา [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทานสํวิภาเคติ
[๒] ฉ.,เท,อิ. เต, เอวมุปริปิ.

จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ เวพฺภารํ อนุปฺปตฺโต. ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ,[๑] โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ.

อถ โข เวพฺภารเวยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกจฺเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ภควโต สนฺติเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ตุณฺหีภูตา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต เวพฺภารเวยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"มยํ โภ โคตม เอวํกามา เอวํฉนฺทา เอวํอธิปฺปายา ปุตฺตสมฺพาธา[๒] สยนํ อชฺฌาวเสยฺยาม, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุภเวยฺยาม, มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรยฺยาม, ชาตรูปรชตํ สาทิเยยฺยาม, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺตสมฺพาธสยนํ, เอวมุปริปิ.

อุปปชฺเชยฺยาม, เตสำ โน ภวำ โคตโม อมฺหากำ เอวำกามานำ เอวำฉนฺทานำ เอวำอธิปฺปายานำ ตถา ธมฺมำ เทเสตุ, ยถา มยำ ปุตฺตสมฺพาธา สยนำ อชฺฌาวเสยฺยาม ฯเปฯ สุคตี สคฺคำ โลกำ อุปปชฺเชยฺยามาติ.

"อตฺตูปนายิกำ โว คหปตโย ธมฺมปริยายำ เทเสสฺสามิ, ตำ สุณาถ สาธุกำ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวำ โภติ โข เต เวฬุทฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควโต ปจฺจสฺโสสุำ. ภควา เอตทโวจ

"กตโม จ คหปตโย อตฺตูปนายิโก ธมฺมปริยาโย. อิธ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อหำ โขสฺมิ ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุกฺขปฏิกูโล.[๒] โย โข มำ ชีวิตุกามำ อมริตุกามำ สุขกามำ ทุกฺขปฏิกูลำ ชีวิตา โวโรเปยฺย, น เม ตำ อสฺส ปิยำ มนาปำ, อหญฺเจว โข ปน ปรำ ชีวิตุกามำ อมริตุกามำ สุขกามำ ทุกฺขปฏิกูลำ ชีวิตา โวโรเปยฺยำ, ปรสฺสปิ ตำ อสฺส อปฺปิยำ อมนาปำ. โย โข มฺยายำ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป ปรสฺสเปโส ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป. โย โข มฺยายำ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหำ ปรนฺเตน สญฺโญเชยฺยนฺติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ วณฺณำ ภาสติ. เอวมสฺสายำ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรำ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข เม อทินฺนำ เถยฺยสงฺขาตำ อาทิเยยฺย, น เม ตำ อสฺส ปิยำ มนาปำ. อหญฺเจว โข ปน ปรสฺส อทินฺนำ เถยฺยสงฺขาตำ, อาทิเยยฺยำ

[๒] ฉ.,เท. ทุกฺขปฺปฏิกูโล, เอวมุปริปิ.

ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺสเปโส ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรนฺเตน สญฺโญเชยฺยนฺติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ. เอวมสฺสายํ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรํ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข เม ทาเรสุ จาริตฺตํ อาปชฺเชยฺย, น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ. อหญฺเจว โข ปน ปรสฺส ทาเรสุ จาริตฺตํ อาปชฺเชยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺสเปโส ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรนฺเตน สญฺโญเชยฺยนฺติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ. เอวมสฺสายํ กายสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรํ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข เม มุสาวาเทน อตฺถํ ภญฺเชยฺย, น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ. อหญฺเจว โข ปน ปรสฺส มุสาวาเทน อตฺถํ ภญฺเชยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺสเปโส ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรนฺเตน สญฺโญเชยฺยนฺติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ

มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ. เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรํ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข มํ ปิสุณาย วาจาย มิตฺเตหิ[๑] เภเทยฺย,[๑] น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ. อหญฺเจว โข ปน ปรํ ปิสุณาย วาจาย มิตฺเตหิ เภเทยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปนฺ ฯเปฯ เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรํ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข มํ ผรุสาย วาจาย สมุทาจเรยฺย, น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ. อหญฺเจว โข ปน ปรํ ผรุสาย วาจาย สมุทาจเรยฺยํ, ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ. โย โข มฺยายํ ธมฺโม ฯเปฯ เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

ปุน จปรํ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'โย โข มํ สมฺผปฺปลาปภาเสน สมุทาจเรยฺย, น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ. อหญฺเจว โข ปน ปรํ สมฺผปฺปลาปภาเสน สมุทาจเรยฺยํ ปรสฺสปิ ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, ปรสฺสเปโส ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป. โย โข มฺยายํ ธมฺโม อปฺปิโย อมนาโป, กถาหํ ปรนฺเตน สญฺโญเชยฺยนฺติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ. เอวมสฺสายํ วจีสมาจาโร ติโกฏิปริสุทฺโธ โหติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. มิตฺเต ภินฺเทยฺย, เอวมุปริปิ.

โส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ "อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ, สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิสฺเสหิ วิญฺญูปสตฺเถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ.

ยโต โข คหปตโย อริยสาวโก อิเมหิ สตฺตหิ สทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต โหติ อิเมหิ จตูหิ อากงฺขิเยหิ ฐาเนหิ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย[๑] ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.

เอวํ วุตฺเต เวพฺยากฺวาเรยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ เอเต มยํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต[๒] สรณงฺคเตติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมคิญฺชกาวสถสุตฺตํ

[๑๐๐๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ญาติเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ.

---

[๑] ฉ.,เท. ขีณติรจฺฉานโยนิ, เอวมุปริปิ. อิ. ขีณติรจฺฉานโยนิโก [๒] ฉ.,เท. ปาณุเปตํ

"สาฬฺโห นาม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย. นนฺทา นาม ภนฺเต ภิกฺขุนี กาลกตา, ตสฺสา กา คติ, โก อภิสมฺปราโย. สุทตฺโต นาม ภนฺเต อุปาสโก กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย. สุชาตา นาม ภนฺเต อุปาสิกา กาลกตา, ตสฺสา กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

"สาฬฺโห อานนฺท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ.[๑] นนฺทา อานนฺท ภิกฺขุนี กาลกตา ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายินี อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกา. สุทตฺโต อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ติณฺณำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานำ ตนุตฺตา สกทาคามี สกิเทว อิมำ โลกำ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสติ. สุชาตา อานนฺท อุปาสิกา กาลกตา ติณฺณำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา.

อนจฺฉริยำ โข ปเนตำ อานนฺท, ยำ มนุสฺสภูโต กาลำ กเรยฺย, ตสฺมึ ตสฺมึ เจ มำ กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถำ ปฏิปุจฺฉิสฺสถ. วิเหสาเวสา[๒] อสฺส อานนฺท ตถาคตสฺส. ตสฺมาติหานนฺท ธมฺมาทาสำ นาม ธมฺมปริยายำ เทเสสฺสามิ, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานำ พฺยากเรยฺย 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิหาสิ

[๒] สี. เหสา ฉ.,เท.,อิ. เปสา, เอวมุปริปิ.

กตโม จ โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปาย-ทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

อิธ อานนฺท อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อยํ โข โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย “ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปาย-ทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. อฏฺฐมํ. (ตีณิปิ สุตฺตนฺตานิ เอกนิทานานิ.)

๙. ทุติยคิญฺชกาวสถสุตฺตํ

[๑๐๐๕] เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อโสโก นาม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย. อโสกา นาม ภนฺเต ภิกฺขุนี กาลกตา ฯเปฯ อโสโก นาม ภนฺเต อุปาสโก กาลกโต ฯเปฯ อโสกา นาม ภนฺเต อุปาสิกา กาลกตา, ตสฺสา กา คติ โก อภิสมฺปราโยติ.

“อโสโก อานนฺท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา

อุปสมฺปชฺช วิหรติ.[๑] (ปุริมเวยฺยากรเณน เอกนิทานำ.)

อยำ โข โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานำ พฺยากเรยฺย 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปาย-ทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. นวมำ.

๑๐. ตติยคิญฺชกาวสถสุตฺตำ

[๑๐๐๖] เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตำ เอตทโวจ "กกุโฏ[๒] นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโย. กพิโภ[๓] นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. ทนิกทฺโธ[๔] นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. กฏิสฺสโห นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. ตุฏฺโฐ นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. สนฺตุฏฺโฐ นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. ภทฺโท นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก. สุภทฺโท นาม ภนฺเต ญาติเก อุปาสโก กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

"กกุโฏ อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. กพิโภ อานนฺท ฯเปฯ ทนิกทฺโธ อานนฺท ฯเปฯ กฏิสฺสโห อานนฺท ฯเปฯ ตุฏฺโฐ อานนฺท ฯเปฯ สนฺตุฏฺโฐ อานนฺท ภทฺโท อานนฺท สุภทฺโท อานนฺท อุปาสโก กาลกโต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิหาสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กกฺกโฏ
[๓] อิ. กาพิงฺโค, เอวมุปริปิ.
[๔] สี. นิกฺขา ฉ.,เท.,อิ. นิกโต

ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. (สพฺเพ เอกคติกา กาตพฺพา.)

ปโรปญฺญาส อานนฺท ญาติเก อุปาสกา กาลกตา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกา. สาธิกนวุติ อานนฺท ญาติเก อุปาสกา กาลกตา ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ. ฉาติเรกานิ โข อานนฺท ปญฺจสตานิ ญาติเก อุปาสกา กาลกตา ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา.

อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ อานนฺท, ยํ มนุสฺสภูโต กาลํ กเรยฺย, ตสฺมึ ตสฺมึ เจ มํ กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิสฺสถ. วิเหสาเวสา อานนฺท อสฺส ตถาคตสฺส. ตสฺมา ติหานนฺท ธมฺมาทาสํ นาม ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิ, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย “ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติ-วินิปาโต โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

กตโม จ โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปาย-ทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.

อิธานนฺท อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อยํ โข โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย, เยน สมนฺนาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย "ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทสมํ.

ปฐโม เวฬุทฺวารวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ราชา โอคธทีฆาวุ　　สารีปุตฺตา อปเร ทุเว
ถปตโย เวฬุทฺวาเรยฺยา　　คิญฺชกาวสเถ ตโยติ.

๒. ราชการามวคฺโค

๑. สหสฺสภิกฺขุนีสงฺฆสุตฺตํ

[๑๐๐๗] สาวตฺถิยํ วิหรติ ราชการาเม. อถ โข สหสฺสภิกฺขุนีสงฺโฆ,[๑] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา ภิกฺขุนิโย ภควา เอตทโวจ

"จตูหิ โข ภิกฺขุนิโย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขุนิโย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขุนิโย จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ปฐมํ.

๒. พฺราหฺมณสุตฺตํ

[๑๐๐๘] สาวตฺถีนิทานํ. "พฺราหฺมณา ภิกฺขเว อุทยคามินึ นาม ปฏิปทำ ปญฺญเปนฺติ, เต สาวกำ เอวำ สมาทเปนฺติ 'เอหิ ตฺวำ อมฺโภ ปุริส, กาลสฺเสว อุฏฺฐาย ปาจีนมุโข ยาหิ, โส ตฺวำ มา โสพฺภำ ปริวชฺเชหิ, มา ปปาตำ, มา ขาณุำ, มา กณฺฏกฏฺฐานำ, มา

---

[๑] สี. สหสฺโส ภิกฺขุนิสงฺโฆ

จนฺทนิกำ[๑] มา โอพิคลฺลำ, ยตฺเถว[๒] ปปเตยฺยาสิ, ตตฺเถว มรณำ อาคเมยฺยาสิ. เอวำ ตฺวำ อมฺโภ ปุริส กายสฺส เภทา ปรำ มรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ อุปปชฺชิสฺสสีติ.

ตำ โข ปเนตำ ภิกฺขเว พฺราหฺมณานำ พาลคมนเมตำ[๓] มูพฺหคมนเมตำ, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สำวตฺตติ. อหญฺจ โข ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย อุทยคามินึ ปฏิปทำ ปญฺญเปมิ,[๔] ยา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ.

กตมา จ สา ภิกฺขเว อุทยคามินี ปฏิปทา ยา เอกนฺตนิพฺพิทาย ฯเปฯ นิพฺพานาย สำวตฺตติ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อยำ โข สา ภิกฺขเว อุทยคามินี ปฏิปทา, ยา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตตีติ. ทุติยำ.

๓. อานนฺทตฺเถรสุตฺตำ

[๑๐๐๙] เอกำ สมยำ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ อานนฺโท สาวตฺถิยำ วิหรนฺติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม.

---

[๑] ฉ.,เท. จนฺทนิยำ
[๒] สี. ยานิ วา ฉ.,เท. ยตฺถ
[๓] สี. พาลานำ คมนเมตำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปมิ

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน อายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “กตีนํ นุ โข อาวุโส อานนฺท ธมฺมานํ ปหานา กตีนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา ‘โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ.

“จตุนฺนํ โข อาวุโส ธมฺมานํ ปหานา จตุนฺนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา ‘โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ.

กตเมสํ จตุนฺนํ. ยถารูเปน โข อาวุโส พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส พุทฺเธ อปฺปสาโท น โหติ. ยถารูเปน จ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ.

ยถารูเปน [๑] โข อาวุโส ธมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยं อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส ธมฺเม อปฺปสาโท น โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ.

ยถารูเปน จ โข อาวุโส ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตฺวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ วิญฺญูหีติ.

ยถารูเปน โข อาวุโส สงฺเฆ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส สงฺเฆ อปฺปสาโท น โหติ. ยถารูเปน จ โข อาวุโส สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต สุตฺวา อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ.

ยถารูเปน โข อาวุโส ทุสฺสีลฺเยน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปสฺส ทุสฺสีลฺยํ[๑] น โหติ.[๑] ยถารูเปหิ จ โข อาวุโส อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต [๒] อริยสาวโก กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ, ตถารูปานิสฺส[๓] อริยกนฺตานิ สีลานิ โหนฺติ อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิกานิ.

อิเมสํ โข อาวุโส จตุนฺนํ ธมฺมานํ ปหานา อิเมสํ จตุนฺนํ ธมฺมานํ สมนฺนาคมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พฺยากตา 'โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ. ตติยं.

[๑-๑] อิ. ทุสฺสีเลน โหติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุตฺวา
[๓] ฉ.,เท. ตถารูปานิ

๔. ทุคฺคติภยสุตฺตํ

[๑๐๑๐] “จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติภยํ สมติกฺกนฺโต โหติ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติภยํ สมติกฺกนฺโต โหตีติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุคฺคติวินิปาตภยสุตฺตํ

[๑๐๑๑] “จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติวินิปาตภยํ สมติกฺกนฺโต โหติ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคติวินิปาตภยํ สมติกฺกนฺโต โหตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ปฐมมิตฺตามจฺจสุตฺตํ

[๑๐๑๒] “เย เต ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต ภิกฺขเว จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา

ปติฏฺฐาเปตพฺพา. กตเมสุ จตูสุ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ. อริยกนฺเตสุ สีเลสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา อกฺขณฺเฑสุ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกสุ. เย เต ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยมิตฺตามจฺจสุตฺตํ

[๑๐๑๓] "เย เต ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต ภิกฺขเว จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา. กตเมสุ จตูสุ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ.

สิยา ภิกฺขเว จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ ปจวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา. น เตฺวว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํ. ตตฺรีทํ อญฺญถตฺตํ. 'โส วต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตสุ สีเลสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา อกฺขณฺเฑสุ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกสุ.

สิยา ภิกฺขเว จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ ปจวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา. น เตฺวว อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํ. ตตฺรีทํ อญฺญถตฺตํ. 'โส วต อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

เย เต ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา, วา เต ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ โสตาปตฺติยงฺเคสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมเทวจาริกสุตฺตํ

[๑๐๑๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิ. อถ โข สมฺพหุลา ตาวตึสกายิกา เทวตาโย, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตาโย อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส

เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข อาวุโส ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ สาธุ โข อาวุโส อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ, 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยเทวจาริกสุตฺตํ

[๑๐๑๔] สาวตฺถีนิทานํ. อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิ. อถ โข สมฺพหุลา ตาวตึสกายิกา เทวตาโย. เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมึสุ;

อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ, เอกมนฺตํ จิตา โข ตา เทวตาโย อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ

"สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา. สาธุ โข อาวุโส ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ.

"สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา. สาธุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคฺคลฺลาน เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ. นวมํ.

๑๐. ตติยเทวจาริกสุตฺตํ

[๑๐๑๖] อถ โข ภควา, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย;

เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิ. อถ โข สมฺพหุลา ตาวตึสกายิกา เทวตาโย, เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตาโย ภควา เอตทโวจ

"สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา. สาธุ โข อาวุโส ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ.

"สาธุ โข มาริส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนํ โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา. สาธุ โข มาริส ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคมนเหตุ โข มาริส เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมานิยตา สมฺโพธิปรายนาติ. ทสมํ.

ทุติโย ราชการามวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สหสฺสพฺราหฺมณา อานนฺโท ทุคฺคติ อปเร ทุเว
มิตฺเตนามจฺจา เทฺว วุตฺตา ตโย จ เทวจาริกาติ.

๓. สรกานิวคฺโค

๑. ปฐมมหานามสุตฺตํ

[๑๐๑๗] เอวมฺเม สุตฺตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิทำ ภนฺเต กปิลวตฺถุ อิทฺธญฺเจว ผีตญฺจ พหุชญฺญ อากิณฺณมนุสฺสำ สมฺพาธพฺยูหำ. โส ขฺวาหำ ภนฺเต ภควนฺตำ วา ปยิรุปาสิตฺวา มโนภาวนีเย วา ภิกฺขู สายณฺหสมยำ กปิลวตฺถุ ปวิสนฺโต วิพฺภนฺเตนปิ[๑] หตฺถินา สมาคจฺฉามิ, วิพฺภนฺเตนปิ อสฺเสน สมาคจฺฉามิ, วิพฺภนฺเตนปิ รเถน สมาคจฺฉามิ, วิพฺภนฺเตนปิ สกเฏน สมาคจฺฉามิ, วิพฺภนฺเตนปิ ปุริเสน สมาคจฺฉามิ. ตสฺส มยฺหำ ภนฺเต ตสฺมึ สมเย มุสฺสเตว ภควนฺตำ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ ธมฺมำ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ สงฺฆำ อารพฺภ สติ. ตสฺส มยฺหำ ภนฺเต เอวำ โหติ 'อิมมฺหิ จาหำ สมเย กาลำ กเรยฺยำ, กา มยฺหำ คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

"มา ภายิ มหานาม, มา ภายิ มหานาม, อปาปกนฺเต มรณำ ภวิสฺสติ, อปาปิกา กาลกิริยา. ยสฺส กสฺสจิ มหานาม ทีฆรตฺตำ สทฺธาปริภาวิตำ จิตฺตำ, สีลปริภาวิตำ จิตฺตำ สุตปริภาวิตำ จิตฺตำ, จาคปริภาวิตำ จิตฺตำ, ปญฺญาปริภาวิตำ จิตฺตำ. ตสฺส โย หิ ขฺวายำ กาโย รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว

---

[๑] สี. วิพฺภนฺเตนปิ ฉ.,เท. ภมนฺเตนปิ

โอทนกุมฺมาสูปจโย อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺโม ตํ อิเมว กากา วา ขาทนฺติ, คิชฺฌา วา ขาทนฺติ, กุลลา วา ขาทนฺติ, สุนขา วา ขาทนฺติ, สิคาลา[๑] วา ขาทนฺติ, วิวิธา วา ปาณกชาตา ขาทนฺติ. ยญฺจ ขฺวสฺส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ สีลสุตจาคปญฺญาปริภาวิตํ, ตํ อุทฺธงฺคามิ โหติ วิเสสคามิ.

เสยฺยถาปิ มหานาม ปุริโส สปฺปิกุมฺภํ วา เตลกุมฺภํ วา คมฺภีรํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา[๒] ภินฺเทยฺย, ตตฺร ยา อสฺส สกฺขรา วา กถลา[๓] วา, สา อโธคามี อสฺส. ยญฺจ ขฺวสฺส ตตฺร สปฺปิ วา เตลํ วา, ตํ อุทฺธงฺคามิ อสฺส วิเสสคามิ; เอวเมว โข มหานาม ยสฺส กสฺสจิ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ, สีลสุตจาคปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ. ตสฺส โย หิ ขฺวายํ กาโย รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอทนกุมฺมาสูปจโย อนิจฺจุจฺฉาทนปริมทฺทนเภทนวิทฺธํสนธมฺโม. ตํ อิเมว กากา วา ขาทนฺติ, คิชฺฌา วา ขาทนฺติ, กุลลา วา ขาทนฺติ, สุนขา วา ขาทนฺติ, สิคาลา วา ขาทนฺติ, วิวิธา วา ปาณกชาตา ขาทนฺติ. ยญฺจ ขฺวสฺส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ สีลสุตจาค-ปญฺญาปริภาวิตํ, ตํ อุทฺธงฺคามิ โหติ วิเสสคามิ. ตุยฺหํ โข ปน มหานาม ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ, สีลสุตจาคปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ. มา ภายิ มหานาม, มา ภายิ มหานาม, อปาปกนฺเต มรณํ ภวิสฺสติ, อปาปิกา กาลกิริยาติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สิงฺคาลา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โอคาหิตฺวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กถลา

๒. ทุติยมหานามสุตฺตนฺ

[๑๐๑๘] เอวมฺเม สุตนฺ:- เอกนฺ สมยนฺ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตนฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ, เอกมนฺตนฺ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตนฺ เอตทโวจ "อิทนฺ ภนฺเต กปิลวตฺถุ อิทฺธญฺเจว ผีตญฺจ พหุชญฺญนฺ อากิณฺณมนุสฺสนฺ สมฺพาธวิยูหนฺ.[๑] โส ขฺวาหนฺ ภนฺเต ภควนฺตนฺ วา ปยิรุปาสิตฺวา มโนภาวนีเย วา ภิกฺขู สายณฺหสมยนฺ กปิลวตฺถุนฺ ปวิสนฺโต ภนฺเตนปิ หตฺถินา สมาคจฺฉามิ, ภนฺเตนปิ อสฺเสน สมาคจฺฉามิ, ภนฺเตนปิ รเถน สมาคจฺฉามิ, ภนฺเตนปิ สกเฏน สมาคจฺฉามิ, ภนฺเตนปิ ปุริเสน สมาคจฺฉามิ. ตสฺส มยฺหนฺ ภนฺเต ตสฺมึ สมเย มุสฺสเตว ภควนฺตนฺ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ ธมฺมนฺ อารพฺภ สติ, มุสฺสติ สงฺฆนฺ อารพฺภ สติ. ตสฺส มยฺหนฺ ภนฺเต เอวนฺ โหติ "อิมมฺหิ จาหนฺ สมเย กาลนฺ กเรยฺยนฺ, กา มยฺหนฺ คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

"มา ภายิ มหานาม, มา ภายิ มหานาม อปาปกนฺเต มรณนฺ ภวิสฺสติ, อปาปิกา กาลกิริยา. จตูหิ โข มหานาม ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร. กตเมหิ จตูหิ. อิธ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานนฺ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสวตฺตนิเกหิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมฺมาธมฺยูหนฺ

เสยฺยถาปิ มหานาม รุกฺโข ปาจีนนินฺโน ปาจีนโปโณ ปาจีนปพฺภาโร, โส มูเล[๑] ฉินฺเน กตเมน ปปเตยฺยาติ. "เยน ภนฺเต นินฺโน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโรติ. "เอวเมว โข มหานาม อิเมหิ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติ. ทุติยํ.

๓. โคธสกฺกสุตฺตํ

[๑๐๑๙] กปิลวตฺถุนิทานํ. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน โคธา สกฺโก, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจ

กตีหิ[๒] ตฺวํ โคเธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ. "ตีหิ ขฺวาหํ มหานาม ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. อิเมหิ ขฺวาหํ มหานาม ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ.

ตฺวํ ปน มหานาม กตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ. "จตูหิ ขฺวาหํ [๓] โคเธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ

---

[๑] ฉ.,เท. มูลจฺฉินฺโน [๒] ฉ.,เท.,อิ. กตีหิ, เอวมุปริปิ. [๓] อิ. โภ

อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ โคเธ อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ ขฺวาหํ โคเธ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ.

"อาคเมหิ ตฺวํ มหานาม, อาคเมหิ ตฺวํ มหานาม, ภควา ว เอตํ ชาเนยฺย 'เอเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ วา อสมนฺนาคตํ วาติ. "อายาม โคเธ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรจิสฺสามาติ.

อถ โข มหานาโม จ[๑] สกฺโก, โคธา จ สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อิธาหํ ภนฺเต, เยน โคธา สกฺโก, เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ 'กตีหิ ตฺวํ โคเธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ.

"เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต โคธา สกฺโก มํ เอตทโวจ

"ตีหิ ขฺวาหํ มหานาม ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ. กตเมหิ

---

[๑] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ตีหิ. อิธ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. อิเมหิ ขฺวาหํ มหานาม ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ. ตฺวํ ปน มหานาม กตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานาสิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ.

เอวํ วุตฺตาหํ ภนฺเต โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ 'จตูหิ ขฺวาหํ โคเธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนํ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ โคเธ อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ ขฺวาหํ โคเธ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคลํ อาชานามิ อวินิปาตธมฺมํ นิยตํ สมฺโพธิปรายนนฺติ.

เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต โคธา สกฺโก มํ เอตทโวจ 'อาคเมหิ ตฺวํ มหานาม, อาคเมหิ ตฺวํ มหานาม, ภควาว เอตํ ชาเนยฺย 'เอเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ วา อสมนฺนาคตํ วาติ.

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ธมฺมสมุปฺปาโท[๑] อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา, เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ จ,[๒] เยเนว ภควา, เตเนวาหํ อสฺสํ เอวํ ปสนฺนํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตุ.

---

[๑] ฉ.,เท., ธมฺโม สมุปฺปาโท, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ธมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนีสงฺโฆ จ เยเนว ภควา, เตเนวาหํ อสฺสํ, เอวํ ปสนฺนํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตุ.

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ธมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนีสงฺโฆ [๑] อุปาสกา จ, เยเนว ภควา, เตเนวาหํ อสฺสํ, เอวํ ปสนฺนํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตุ.

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ธมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา, เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนีสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกาโย จ, เยเนว ภควา, เตเนวาหํ อสฺสํ, เอวํ ปสนฺนํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตุ.

อิธ ภนฺเต โกจิเทว ธมฺมสมุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย, เอกโต อสฺส ภควา, เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุนีสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกาโย สเทวโก จ โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี[๒] ปชา สเทวมนุสฺสา เยเนว ภควา, เตเนวาหํ อสฺสํ เอวํ ปสนฺนํ มํ ภนฺเต ภควา ธาเรตูติ.

"เอวํวาที[๓] ตฺวํ โคเธ มหานามํ สกฺกํ กึ วเทสีติ. "เอวํวาทาหํ ภนฺเต มหานามํ สกฺกํ น กิญฺจิ วทามิ อญฺญตฺร กลฺยาณา อญฺญตฺร กุสลาติ. ตติยं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๒] อิ. สสฺสมณพฺราหฺมณปชา
[๓] อิ. เอวํวาที

๔. ปฐมสรกานิสกุกสุตฺตํ

[๑๐๒๐] กปิลวตฺถุนิทานํ. เตน โข ปน สมเยน สรกานิ[๑] สกฺโก กาลกโต โหติ, โส ภควตา พฺยากโต "โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ตตฺร สุทํ สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, เอตฺถทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ. ยตฺร หิ นาม สรกานิ สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. สรกานิ สกฺโก สิกฺขาทุพฺพลฺยมาปาทิ, มชฺชปานํ อาปายีติ.

อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธ ภนฺเต สรกานิ สกฺโก กาลกโต, โส ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ตตฺร สุทํ ภนฺเต สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, เอตฺถทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ. ยตฺร หิ นาม สรกานิ สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. สรกานิ สกฺโก สิกฺขาทุพฺพลฺยมาปาทิ มชฺชปานํ อาปายีติ.

"โย โส มหานาม ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คจฺเฉยฺย. ยญฺหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'ทีฆรตฺตํ อุปาสโก

---

[๑] ฉ.,เท. สรณานิ อิ. สรกานิ

พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโตติ. สรกานี[๑] สกฺกํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'สรกานิ มหานาม สกฺโก ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คจฺเฉยฺย.

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ หาสปฺปโฺโ ชวนปฺปโฺโ วิมุตฺติยา จ สมนฺนาคโต. โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเจว ธมฺเม สยํ อภิฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ หาสปฺปโฺโ ชวนปฺปโฺโ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ปฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม อสฺมา[๒] โลกา. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. สรณานิ อิ. สรกานิ

[๒] สี.,ฉ.,เท. ตสฺมา

น หาสปญฺโญ น ชวนปญฺโญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ น ชวนปญฺโญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ. น ธมฺเม ฯเปฯ น สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. อปิจสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ ปญฺญินฺทฺริยํ. ตถาคตปฺปเวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายทุคฺคติวินิปาตํ.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ. น ธมฺเม ฯเปฯ น สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต.

อปิจสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายทุคฺคติวินิปาตํ.

อิเม เจปิ มหานาม มหาสาลา สุภาสิตํ ทุพฺภาสิตํ อาชาเนยฺยุ, อิเมวาหํ[๑] มหาสาเล พฺยากเรยฺยํ โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ. กิมงฺค[๒] ปน สรกานึ[๓] สกฺกํ สรกานิ มหานาม สกฺโก มรณกาเล สิกฺขํ สมาทิยีติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยสรกานิสกฺกสุตฺตํ

[๑๐๒๑] กปิลวตฺถุนิทานํ. เตน โข ปน สมเยน สรกานิ สกฺโก กาลกโต โหติ. โส ภควตา พฺยากโต "โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ตตฺร สุทํ สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, เอตฺถทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ, ยตฺร หิ นาม สรกานิ สกฺโก กาลกโต ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. สรกานิ สกฺโก สิกฺขาย อปริปูรีการี อโหสีติ.

อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเม จาหํ　　[๒] ฉ.,เท. กิมงฺคํ

[๓] ฉ. สรณานิ, เอวมุปริปิ.

"อิธ ภนฺเต สรกานิ สกฺโก กาลกโต, โส ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ตตฺร สุทํ ภนฺเต สมฺพหุลา สกฺกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ 'อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, เอตฺถทานิ โก น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติ, ยตฺร หิ นาม สรกานิ สกฺโก กาลกโต, โส ภควตา พฺยากโต 'โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. สรกานิ สกฺโก สิกฺขาย อปริปูรีการี อโหสีติ.

"โย โส มหานาม ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คจฺเฉยฺย. ยญฺหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโตติ. สรกานึ สกฺกํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'สรกานิ มหานาม สกฺโก ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, โส กถํ วินิปาตํ คจฺเฉยฺย.

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ หาสปฺปโฺโ, ชวนปฺโฺโ, วิมุตฺติยา จ สมนฺนาคโต. โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ

พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ หาสปญฺโญ, ชวนปญฺโญ น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ, อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ, อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ, อุทฺธโสโต โหติ, อกนิฏฺฐคามี. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ, อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา, ปริมุตฺโต ติรจฺฉานโยนิยา, ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา, ปริมุตฺโต อปายทุคฺคติวินิปาตา.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน. น ธมฺเม ฯเปฯ น สงฺเฆ ฯเปฯ

น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนฺนาคโต. อปิจสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. ตถาคตปฺปเวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายทุคฺคติวินิปาตํ.

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน. น ธมฺเม ฯเปฯ น สงฺเฆ ฯเปฯ น หาสปญฺโญ, น ชวนปญฺโญ, น จ วิมุตฺติยา สมนนฺนาคโต. อปิจสฺส อิเม ธมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ. ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํ. อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล อคนฺตา นิรยํ อคนฺตา ติรจฺฉานโยนึ อคนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคนฺตา อปายทุคฺคติวิปาตํ.

เสยฺยถาปิ มหานาม ทุกฺเขตฺตํ ทุพฺภูมึ อวิหตกฺขาณุกํ พีชานิ จสฺสุ ขณฺฑานิ ปูตีนิ วาตาตปหตานิ อสาราทานิ อสุขสยิตานิ,[๑] เทโว ปน[๒] สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺเฉยฺย. อปิ นุ ตานิ พีชานิ วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยุนฺติ. โน เหตํ ภนฺเต. “เอวเมว โข มหานาม อิธ ธมฺโม ทุรากฺขาโต[๓] โหติ ทุปฺปเวทิโต อนิยฺยานิโก อนุปสมสํวตฺตนิโก อสมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิโต อิทมหํ ทุกฺเขตฺตสฺมึ วทามิ. ตสฺมึ จ ธมฺเม สาวโก วิหรติ ธมฺมานุธมฺม-ปฏิปนฺโน สามีจิปฏิปนฺโน อนุธมฺมจารี, อิทมหํ ทุพฺพีชสฺมึ วทามิ.

เสยฺยถาปิ มหานาม สุกฺเขตฺตํ สุภูมึ สุวิหตกฺขาณุกํ พีชานิ จสฺสุ อกฺขณฺฑานิ อปูตีนิ อวาตาตปหตานิ สาราทานิ

---

[๑] สี. เอวํ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. จ น
[๓] ฉ.,เท. ทุรกฺขาโต อิ. ทุวากฺขาโต

สุขสยิตานิ, เทโว จสฺส[๑] สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺเฉยฺย. อปิ นุ ตานิ พีชานิ วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยุนฺติ. เอวํ ภนฺเต. "เอวเมว โข มหานาม อิธ ธมฺโม สฺวากฺขาโต โหติ สุปฺปเวทิโต นิยฺยานิโก อุปสมสํวตฺตนิโก สมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิโต, อิทมหํ สุกฺเขตฺตสฺมึ วทามิ. ตสฺมึ จ ธมฺเม สาวโก วิหรติ ธมฺมานุธมฺม-ปฏิปนฺโน สามีจิปฏิปนฺโน อนุธมฺมจารี, อิทมหํ สุพีชสฺมึ วทามิ. กิมงฺค[๒] ปน สรกานึ สกฺกํ สรกานิ มหานาม สกฺโก มรณกาเล สิกฺขาย ปริปูรีการี อโหสีติ.

๖. ปฐมอนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ

[๑๐๒๒] สาวตฺถีนิทานํ. เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺท 'อนาถปิณฺฑิโก ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตีติ. เอวญฺจ วเทหิ สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข โส ปุริโส อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ [๒] ฉ.,เท. กิมงฺคํ

อนาถปิณฺฑิโก ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ[๑] 'สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อายสฺมตา อานนฺเทน ปจฺฉาสมเณน, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ "กจฺจิ เต คหปติ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโมติ. "น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติ.

"ยถารูเปน โข คหปติ พุทฺเธน อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต พุทฺเธ อปฺปสาโท นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ตญฺจ ปน เต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. วทติ

[๒] ฉ.,เท. ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺย, เอวมุปริปิ.

ยถารูเปน โข คหปติ ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต ธมฺเม อปฺปสาโท นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตำ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. ตญฺจ ปน เต ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาทำ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุำ.

ยถารูเปน โข คหปติ สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต สงฺเฆ อปฺปสาโท นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาโท 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรำ ปุญฺญกฺเขตฺตำ โลกสฺสาติ. ตญฺจ ปน เต สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาทำ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุำ.

ยถารูเปน โข คหปติ ทุสฺสีลฺเยน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ, ตถารูปนฺเต ทุสฺสีลฺยำ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ อริยกนฺตานิ สีลานิ อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิกานิ. ตานิ จ ปน เต อริยกนฺตานิ สีลานิ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุำ.

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรำ มรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาทิฏฺฐิ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาทิฏฺฐิ. ตญฺจ ปน เต สมฺมาทิฏฺฐึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุำ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาสงฺกปฺเปน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาสงฺกปฺโป นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสงฺกปฺโป. ตญฺจ ปน เต สมฺมาสงฺกปฺปึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาวาจาย สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาวาจา นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวาจา. ตญฺจ ปน เต สมฺมาวาจํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉากมฺมนฺเตน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉากมฺมนฺโต นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมากมฺมนฺโต. ตญฺจ ปน เต สมฺมากมฺมนฺตํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาอาชีเวน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาอาชีโว นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาอาชีโว. ตญฺจ ปน เต สมฺมาอาชีวํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาวายาเมน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาวายาโม นตฺถิ. อตฺถิ

จ โข เต คหปติ สมฺมาวายาโม. ตญฺจ ปน เต สมฺมาวายามํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาสติยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาสติ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสติ. ตญฺจ ปน เต สมฺมาสตึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาสมาธินา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูโป เต มิจฺฉาสมาธิ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสมาธิ. ตญฺจ ปน เต สมฺมาสมาธึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาญาเณน สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปนฺเต มิจฺฉาญาณํ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาญาณํ. ตญฺจ ปน เต สมฺมาญาณํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยุ.

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมนฺนาคโต อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ, ตถารูปา เต มิจฺฉาวิมุตฺติ นตฺถิ. อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวิมุตฺติ. ตญฺจ ปน เต สมฺมาวิมุตฺตึ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยนฺติ.

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ฐานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺภึสุ. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อายสฺมนฺตญฺจ

สารีปุตฺตํ อายสฺมนฺตญฺจ อานนฺทํ สเกเนว ถาลิปากเน ปริวิสิ. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ อายสฺมา สารีปุตฺโต อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

"ยสฺส สทฺธา ตถาคเต อจลา สุปติฏฺฐิตา
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสํสิตํ.
สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ
'อทฬิทฺโทติ ตํ อาหุ อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํ.
ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ
อนุยุญฺเชถ เมธาวี สรํ พุทฺธานํ สาสนนฺติ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ "หนฺท กุโต นุ ตฺวํ อานนฺท อาคจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสาติ. "อายสฺมตา ภนฺเต สารีปุตฺเตน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อิมินา จ อิมินา จ โอวาเทน โอวทิโตติ. "ปณฺฑิโต อานนฺท สารีปุตฺโต, มหาปญฺโญ อานนฺท สารีปุตฺโต, ยตฺร หิ นาม จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ ทสหากาเรหิ วิภชิสฺสตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยอนาถปิณฺฑิกสุตฺตำ

[๑๐๒๓] สาวตฺถีนิทานำ. เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อญฺญตรำ ปุริสำ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวำ อมฺโภ ปุริส, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺท 'อนาถปิณฺฑิโก ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทตีติ. เอวญฺจ วเทหิ 'สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปำ อุปาทายาติ.

"เอวำ ภนฺเตติ โข โส ปุริโส อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ "อนาถปิณฺฑิโก ภนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน, โส อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปาเท สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ 'สาธุ กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปำ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน อนาถปิณฺฑิกสฺส นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข อายสฺมา อานนฺโท อนาถปิณฺฑิกำ คหปตึ เอตทโวจ

"กจฺจิ เต คหปติ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ, โน อภิกฺกมนฺติ, ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน อภิกฺกโมติ. "น เม ภนฺเต ขมนียํ, น ยาปนียํ, พาฬฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ, โน ปฏิกฺกมนฺติ, อภิกฺกโมสานํ ปญฺญายติ, โน ปฏิกฺกโมติ.

"จตูหิ โข คหปติ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส อสฺสุตวโต ปุถุชฺชนสฺส โหติ อุตฺราโส,[๑] โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ คหปติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ. ตญฺจ ปนสฺส พุทฺเธ อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺราโส,[๒] โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ธมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ, ตญฺจ ปนสฺส ธมฺเม อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺราโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน สงฺเฆ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ, ตญฺจ ปนสฺส สงฺเฆ อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺราโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ทุสฺสีลฺเยน สมนฺนาคโต โหติ, ตญฺจ ปนสฺส ทุสฺสีลฺยํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต โหติ อุตฺราโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ. อิเมหิ โข คหปติ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส อสฺสุตวโต ปุถุชฺชนสฺส โหติ อุตฺราโส, โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

---

[๑] "อตฺตาโสติปิ ปาโจ. [๒] สี.,ฉ.,เท. อุตฺตาโส, เอวมุปริปิ.

จตูหิ โข คหปติ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ คหปติ สุตวา อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, ตญฺจ ปนสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ, ตญฺจ ปนสฺส ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, ตญฺจ ปนสฺส สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ.

ปุน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. ตานิ จ ปนสฺส อริยกนฺตานิ สีลานิ อตฺตนิ สมนุปสฺสโต น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยํ. อิเมหิ โข คหปติ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺราโส, น โหติ ฉมฺภิตตฺตํ, น โหติ สมฺปรายิกํ มรณภยนฺติ.

"นาหํ ภนฺเต อานนฺท ภายามิ, ตฺยาหํ ภาสิสฺสามิ, อหญฺหิ ภนฺเต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ. อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต [๑] 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ, ยานิ จิมานิ ภนฺเต ภควตา คิหิสามีจิกานิ สิกฺขาปทานิ เทสิตานิ, นาหํ เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ ขณฺฑึ สมนุปสฺสามีติ. "ลาภา เต คหปติ, สุลทฺธนฺเต คหปติ, โสตาปตฺติผลํ ตยา คหปติ พฺยากตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ

[๑๐๒๔] สาวตฺถีนิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ "ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ จ โหนฺติ, จตูหิ จ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ. โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย, 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติ-วินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ. ยํ คหปติ ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยं เวรं ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขं โทมนสฺสं ปฏิสํเวทยติ,[๒] ปาณาติปาตา ปฏิวิรตสฺส เอวนฺตं ภยं เวรं วูปสนฺตं โหติ, ยं คหปติ อทินฺนาทายี, ยं คหปติ กาเมสุ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหมิ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสํเวทิยติ, เอวมุปริปิ.

มิจฺฉาจารี, ยํ คหปติ มุสาวาที. ยํ คหปติ สุราเมรยมชฺช-ปมาทฏฺฐายี สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวทยติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวนฺตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ.

กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ. อิธ คหปติ อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ. ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ.

กตโม จสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ. อิธ คหปติ อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาทญฺเญว สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ 'อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ, อิติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ, ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ. อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ. อยมสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ.

ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ

โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ. โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปาย-ทุคฺคติวินิปาโต โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยภยเวรูปสนฺตสุตฺตํ

[๑๐๒๕] สาวตฺถีนิทานํ ฯเปฯ “ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ. โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย “ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิโย ขีณปิตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต, โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. นวมํ.

๑๐. นนฺทกลิจฺฉวิสุตฺตํ

[๑๐๒๖] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข นนฺทโก ลิจฺฉวิมหามตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นนฺทกํ ลิจฺฉวิมหามตฺตํ ภควา เอตทโวจ

“จตูหิ โข นนฺทก ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ นนฺทก อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ “อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ

ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข นนฺทก จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

อิเมหิ จ ปน นนฺทก จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก อายุนา สัยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ, วณฺเณน สัยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ, สุเขน สัยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ, ยเสน สัยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ, อาธิปเตยฺเยน สัยุตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุเสนปิ. ตำ โข ปนาหำ นนฺทก นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ, อปิจ ยเทว มยา สามำ ญาตำ สามำ ทิฏฺฐำ สามำ วิทิตำ, ตเทวาหำ วทามีติ

. เอวำ วุตฺเต, อญฺญตโร ปุริโส นนฺทกำ ลิจฺฉวิมหามตฺตำ เอตทโวจ "นฺหานกาโล[๑] ภนฺเตติ. "อลนฺทานิ ภเณ เอเตน พาหิเรน นฺหาเนน, อลมิทำ อชฺฌตฺตำ นฺหานำ ภวิสฺสติ, ยทิทำ ภควติ ปสาโทติ. ทสมำ.

ตติโย สรกานิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

มหานาเมน เทฺว วุตฺตา　　โคธา จ สรกา[๒] ทุเว
ทุสฺสีลฺเยน จ เทฺว วุตฺตา[๓]　　ทุเว เวรภเยน จ
ลิจฺฉวี ทสโม วุตฺโต　　วคฺโค เตน ปวุจฺจตีติ.

---

[๑] "นหานกโลติปิ ปาโฐ.　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. สรณา
[๓] ฉ.,เท. เทฺวอนาถปิณฺฑิกา

๔. ปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

[๑๐๒๗] สาวตฺถีนิทานํ. "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตํ

[๑๐๒๘] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณี[๑] โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต. อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปยตปาณิ, เอวมุปริปิ.

๓. ตติยปุญฺญาภิสนฺทสุตฺตำ

[๑๐๒๙] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. อยำ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต [๑] อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. อยำ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหาราติ. ตติยำ.

๔. ปฐมเทวปทสุตฺตำ

[๑๐๓๐] สาวตฺถีนิทานำ. "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว เทวานำ เทวปทานิ อวิสุทฺธานำ สตฺตานำ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานำ สตฺตานำ ปริโยทปนาย. กตมานิ จตฺตาริ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. อิทำ ปฐมำ เทวานำ เทวปทำ อวิสุทฺธานำ สตฺตานำ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานำ สตฺตานำ ปริโยทปนาย.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อิทำ จตุตฺถำ เทวานำ เทวปทำ อวิสุทฺธานำ

---

[๑] อิ. โหติ

สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนาย. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนายาติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยเทวปทสุตฺตํ

[๑๐๓๑] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว เทวานํ เทวปทานิ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนาย.

กตมานิ จตฺตาริ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ "อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กึ นุ โข เทวานํ เทวปทนฺติ. โส เอวํ ปชานาติ 'อพฺยาปชฺฌปรเม[๑] ขฺวาหํ เอตรหิ เทเว สุณามิ, น [๒] โข ปนาหํ กญฺจิ[๓] พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อทฺธาหํ เทวปทธมฺมสมนฺนาคโต วิหรามีติ. อิทํ ปฐมํ เทวานํ เทวปทํ อวิสุทฺธานํ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานํ สตฺตานํ ปริโยทปนาย.

ปุน จปรํ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กึ นุ โข เทวานํ เทวปทนฺติ. โส เอวํ ปชานาติ 'อพฺยาปชฺฌปรเม ขฺวาหํ เอตรหิ เทเว สุณามิ, น โข ปนาหํ กญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วา, อทฺธาหํ เทวปทธมฺมสมนฺนาคโต วิหรามีติ. อิทํ จตุตฺถํ เทวานํ

---

[๑] ฉ.,เท. อพฺยาพชฺฌปรเม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กิญฺจิ, เอวมุปริปิ

เทวปทำ อวิสุทฺธานำ สตฺตานำ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานำ สตฺตานำ ปริโยทปนาย. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ เทวานำ เทวปทานิ อวิสุทฺธานำ สตฺตานำ วิสุทฺธิยา อปริโยทาตานำ สตฺตานำ ปริโยทปนายาติ. ปญฺจมำ.

๖. เทวสภาคสุตฺตำ

[๑๐๓๒] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคตำ อตฺตมนา เทวา สภาคตา กเถนฺติ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ยา ตา เทวตา พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา อิโต จุตา ตตฺรูปปนฺนา ตาสำ เอวำ โหติ 'ยถารูเปน โข มยำ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ตโต จุตา อิตฺถูปปนฺนา, อริยสาวโกปิ ตถารูเปน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต "เอหีติ เทวานำ สนฺติเกติ.

ปุน จปรำ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. ยา ตา เทวตา อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา อิโต จุตา ตตฺรูปปนฺนา, ตาสำ เอวำ โหติ 'ยถารูเปหิ โข มยำ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา ตโต จุตา อิตฺถูปปนฺนา, อริยสาวโกปิ ตถารูเปหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต 'เอหีติ เทวานำ สนฺติเกติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตำ อตฺตมนา เทวา สภาคตา กเถนฺตีติ. ฉฏฺฐำ.

๗. มหานามสุตฺตํ

[๑๐๓๓] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต อุปาสโก โหตีติ. "ยโต โข มหานาม พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ. เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก โหตีติ.

"กิตฺตาวตา ปน ภนฺเต อุปาสโก สีลสมฺปนฺโน โหตีติ. "ยโต โข มหานาม อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ. เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก สีลสมฺปนฺโน โหตีติ.

"กิตฺตาวตา ปน ภนฺเต อุปาสโก สทฺธาสมฺปนฺโน โหตีติ. "อิธ มหานาม อุปาสโก สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก สทฺธาสมฺปนฺโน โหตีติ.

"กิตฺตาวตา ปน ภนฺเต อุปาสโก จาคสมฺปนฺโน โหตีติ. "อิธ มหานาม อุปาสโก วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณี โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต. เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก จาคสมฺปนฺโน โหตีติ.

"กิตฺตาวตา ปน ภนฺเต อุปาสโก ปญฺญาสมฺปนฺโน โหตีติ. "อิธ มหานาม อุปาสโก ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย

สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก ปญฺญาสมฺปนฺโน โหตีติ. สตฺตมํ.

๘. วสฺสสุตฺตํ

[๑๐๓๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต, ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพต-กนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสฺโสพฺเภ[๑] ปริปูเรนฺติ,[๒] กุสฺโสพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทสาครํ[๓] ปริปูเรนฺติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส โย จ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โย จ ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โย จ สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาโท ยานิ จ อริยกนฺตานิ สีลานิ, อิเม ธมฺมา สํสนฺทมานา ปารํ คนฺตฺวา อาสวานํ ขยาย สංวตฺตนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. กาฬิโคธสุตฺตํ

[๑๐๓๕] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน กาฬิโคธาย สากิยานิยา นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; อถ โข กาฬิโคธา สากิยานี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท. กุโสพฺเภ อิ. กุสสุพฺเภ
[๒] อิ. ปริปูเรติ
[๓] ฉ.,เท. มหาสมุทฺทํ

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาฬิโคธา สากิยานี ภควา[๑] เอตทโวจ

จตูหิ โข โคเธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนา. กตเมหิ จตูหิ. อิธ โคเธ อริยสาวิกา พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา ปยตปาณี[๒] โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตา. อิเมหิ โข โคเธ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ.

"ยานีมานิ ภนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สํวิชฺชนฺเต เต ธมฺมา มยิ, อหญฺจ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิ. อหญฺหิ ภนฺเต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ กุเล เทยฺยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ อปฺปฏิวิภตฺตํ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณธมฺเมหีติ. "ลาภา เต โคเธ, สุลทฺธนฺเต โคเธ, โสตาปตฺติผลนฺเต[๓] โคเธ พฺยากตนฺติ. นวมํ.

๑๐. นนฺทิยสกฺกสุตฺตํ

[๑๐๓๖] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. อถ โข นนฺทิโย สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ;

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ปยตปาณินี [๓] ฉ.,เท. โสตาปตฺติผลํ ตยา

อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข นนฺทิโย สกฺโก ภควนฺตำ เอตทโวจ

"ยสฺเสว นุ โข ภนฺเต อริยสาวกสฺส จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ สพฺเพน สพฺพำ สพฺพถา สพฺพำ นตฺถิ, เสฺวว นุ โข ภนฺเต อริยสาวโก ปมาทวิหารีติ วุจฺจติ. "ยสฺส โข นนฺทิย จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ สพฺเพน สพฺพำ สพฺพถา สพฺพำ นตฺถิ, ตมหำ 'พาหิโร ปุถุชฺชนปกฺเข ฐิโตติ วทามิ. อปิจ นนฺทิย ยถา อริยสาวโก ปมาทวิหารี เจว โหติ อปฺปมาทวิหารี จ, ตำ สุณาหิ สาธุกำ มนสิกโรหิ ภาสิสฺสามีติ. "เอวำ ภนฺเตติ โข นนฺทิโย สกฺโก ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"กถญฺจ นนฺทิย อริยสาวโก ปมาทวิหารี โหติ. อิธ นนฺทิย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สนฺตุฏฺโฐ น อุตฺตรึ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา[๑] ปฏิสลฺลานาย. ตสฺส เอวำ ปมตฺตสฺส วิหรโต ปามุชฺชำ[๒] น โหติ, ปามุชฺเช อสติ, ปีติ น โหติ ปีติยา อสติ, ปสฺสทฺธิ น โหติ, ปสฺสทฺธิยา อสติ, ทุกฺขำ วิหรติ, ทุกฺขิโน จิตฺตำ น สมาธิยติ, อสมาหิเต จิตฺเต, ธมฺมา น ปาตุภวนฺติ. ธมฺมานำ อปาตุภาวา ปมาทวิหารีเตฺวว สงฺขำ[๓] คจฺฉติ. ปุน จปรำ นนฺทิย อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. โส เตหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สนฺตุฏฺโฐ น อุตฺตรึ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย

---

[๑] ฉ.,เท.อิ. รตฺตึ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ปาโมชฺชำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สงฺขยำ, เอวมุปริปิ.

รตฺติยา ปฏิสลฺลานาย. ตสฺส เอวํ ปมตฺตสฺส วิหรโต ปามุชฺชํ น โหติ, ปามุชฺเช อสติ ปีติ น โหติ, ปีติยา อสติ, ปสฺสทฺธิ น โหติ, ปสฺสทฺธิยา อสติ, ทุกฺขํ วิหรติ, ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมาธิยติ, อสมาหิเต จิตฺเต, ธมฺมา น ปาตุภวนฺติ. ธมฺมานํ อปาตุภาวา ปมาทวิหารีเตฺววสฺส สงฺขํ คจฺฉติ. เอวํ โข นนฺทิย อริยสาวโก ปมาทวิหารี โหติ.

กถญฺจ นนฺทิย อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหติ. อิธ นนฺทิย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน อสนฺตุฏฺโฐ อุตฺตรึ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลานาย. ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส วิหรโต ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ,[๑] สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ, สมาหิเต จิตฺเต, ธมฺมา ปาตุภวนฺติ. ธมฺมานํ ปาตุภาวา 'อปฺปมาทวิหารีเตฺววสงฺขํ คจฺฉติ. ปุน จปรํ นนฺทิย อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. โส เตหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ อสนฺตุฏฺโฐ อุตฺตรึ วายมติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลานาย. ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส วิหรโต ปามุชฺชํ ชายติ, ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ, สมาหิเต จิตฺเต, ธมฺมา ปาตุภวนฺติ. ธมฺมานํ ปาตุภาวา 'อปฺปมาทวิหารีเตฺววสงฺขํ คจฺฉติ. เอวํ โข นนฺทิย อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวทิยติ, เอวมุปริปิ.

จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อภิสนฺเทน[๑] ตโย วุตฺตา เทฺว เทวปทานิ จ
สภาคตฺ มหานาโม วาสี[๒] กาฬิ จ นนฺทิยาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภิสนฺทา [๒] ฉ.,เท.,อิ. วสฺสํ.

๕. สคาถกปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค

๑. ปฐมอภิสนฺทสุตฺตํ

[๑๐๓๗] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. ปุน จปรํ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา.

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ปุญฺญาภิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตโก ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรติ. อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท น สุกรํ อุทกสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสหสฺสานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ. อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุทกกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเมหิ จตูหิ ปุญฺญาภิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ

สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตโก ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรติ. อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขํ คจฺฉตีติ. อิทมโวจ ภควา [๑]

"มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ พหุเภรวํ รตนคณานมาลยํ
นชฺโช ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา ปูถู[๒] สวนฺตี อุปยนฺติ สาครํ.
เอวํ นรํ อนฺนปานวตฺถทาทึ[๓] เสยฺยานิสชฺชตฺถรณสฺส[๔] ทายกํ
ปุญฺญสฺส ธารา อุปยนฺติ ปณฺฑิตํ นชฺโช ยถา วาริวหาว สาครนฺติ. ปจฺจมํ.

๒. ทุติยอภิสนฺทสุตฺตํ

[๑๐๓๘] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อยํ ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. ปุน จปรํ ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณี โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต. อยํ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา.

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ปุญฺญาภิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตโก ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรติ อถ โข

---

[๑] ฉ.,เท. อิทำ วตฺวาน สุคโต อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. ปุถุ สวนฺติ, เอวมุปริปิ. [๓] สี. อนฺนทปานทาวตฺถทำ
[๔] ฉ.,เท. เสยฺยานิ ปจฺจตฺถรณสฺส, เอวมุปริปิ.

'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขं คจฺฉติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, ตตฺถ น สุกรํ อุทกสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหก-สหสฺสานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ อุทกาฬฺหกสตสหสฺสานิ อิติ วาติ อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุทกกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขं คจฺฉติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเมหิ จตูหิ ปุญฺญาภิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรं ปุญฺญสฺส ปมาณํ คเณตุํ 'เอตฺตโก ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรติ อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขं คจฺฉตีติ. อิทมโวจ ภควา

"มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ พหุเภรวํ รตนคณานมาลยํ
นชฺโช ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา ปูเรนฺตี อุปยนฺติ สาครํ.
เอวํ นรํ อนฺนปานวตฺถทายกํ เสยฺยานิสชฺชตฺถรณสฺส ทายกํ
ปุญฺญสฺส ธารา อุปยนฺติ ปณฺฑิตํ นชฺโช ยถา วาริวหาว สาครนฺติ. ทุติยं.

๓. ตติยอภิสนฺทสุตฺตํ

[๑๐๓๙] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา. กตเม จตฺตาโร. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. อยं ปฐโม ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. ปุน จปรं ภิกฺขเว อริยสาวโก ธมฺเม

ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขยคามินิยา. อยำ จตุตฺโถ ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโร. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา.

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ปุญฺญาภิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส น สุกรำ ปุญฺญสฺส ปมาณำ คเณตุำ 'เอตฺตโก ปุญฺญาภิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหาโรติ. อถ โข 'อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุญฺญกฺขนฺโธเตฺวว สงฺขำ คจฺฉตีติ. อิทมโวจ ภควา

โย ปุญฺญกาโม กุสเล ปติฏฺฐิโต ภาเวติ มคฺคำ อมตสฺส ปตฺติยา
โส ธมฺมสาราธิคโม ขเย รโต น เวธติ มจฺจุราชาคมสฺมินฺติ.[๑] ตติยำ.

๔. ปฐมมหทฺธนสุตฺตำ

[๑๐๔๐] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก 'อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค[๒] มหายโสติ วุจฺจติ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก 'อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหายโสติ วุจฺจตีติ. จตุตฺถำ.

---

[๑] สี.,อิ. มจฺจุราชคมิสฺสตีติ ฉ.,เท. มจฺจุราชาคมนสฺมินฺติ
[๒] ฉ.,เท. มาโภโคติ วุจฺจติ, เอวมุปริปิ.

๕. ทุติยมหทฺธนสุตฺตํ

[๑๐๔๑] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก 'อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหายโสติ วุจฺจติ. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก 'อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหายโสติ วุจฺจตีติ. ปญฺจมํ.

๖. สุทฺธกสุตฺตํ

[๑๐๔๒] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ฉฏฺฐํ.

๗. นนฺทิยสุตฺตํ

[๑๐๔๓] กปิลวตฺถุนิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นนฺทิยํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ "จตูหิ โข นนฺทิย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต

อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ นนฺทิย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข นนฺทิย จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. สตฺตมํ.

๘. ภทฺทิยสุตฺตํ

[๑๐๔๔] กปิลวตฺถุนิทานํ. (อุปสงฺกมนํ กาตพฺพํ). เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ภทฺทิยํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ "จตูหิ โข ภทฺทิย ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภทฺทิย อริยสาวโก พุทฺเธ ฯเปฯ ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภทฺทิย จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. อฏฺฐมํ.

๙. มหานามสุตฺตํ

[๑๐๔๕] กปิลวตฺถุนิทานํ. (อุปสงฺกมนํ กาตพฺพํ). เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข มหานามํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ "จตูหิ โข มหานาม ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ

มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสංวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข มหานาม จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. นวมं.

๑๐. องฺคสุตฺตं

[๑๐๔๖] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว โสตาปตฺติยงฺคานิ. กตมานิ จตฺตาริ. สปฺปุริสสंเสโว สทฺธมฺมสฺสวนं โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุธมฺม-ปฏิปตฺติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานีติ. ทสมं.

ปญฺจโม สคาถกปุญฺญาภิสนฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานं

อภิสนฺเทน ตโย วุตฺตา ทุเว มหทฺธเนน จ
ภิกฺขุ[๑] นนฺทิยภทฺทิยं[๑] มหานามงฺเคน เต ทสาติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. สุทฺธं นนฺทิยं ภทฺทิย

๖. สปฺปญฺญวคฺโค

๑. สคาถกสุตฺตำ

[๑๐๔๗] "จตูหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน. กตเมหิ จตูหิ. อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสำวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. อิทมโวจ ภควา

"ยสฺส สทฺธา ตถาคเต อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณำ อริยกนฺตำ ปสำสิตำ.
สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ อุชุภูตญฺจ ทสฺสนำ
'อทฬิทฺโทติ ตำ อาหุ อโมฆนฺตสฺส ชีวิตำ.
ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ ปสาทำ ธมฺมทสฺสนำ
อนุยุญฺเชถ เมธาวี สรำ พุทฺธานสาสนนฺติ. ปฐมำ.

๒. วสฺสวุฏฺฐสุตฺตำ

[๑๐๔๘] เอกำ สมยำ ภควา สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สาวตฺถิยำ วสฺสำ วุฏฺโฐ กปิลวตฺถุำ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิ เทว

กรณีเยน. อสฺโสสุ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา "อญฺญตโร กิร[๑] ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺโถ กปิลวตฺถุํ อนุปฺปตฺโตติ. อถ โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาปิลวตฺถวา สกฺยา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจุํ

"กจฺจิ ภนฺเต ภควา อโรโค เจว พลวา จาติ. "อโรโค เจว อาวุโส ภควา พลวา จาติ. "กจฺจิ ปน ภนฺเต สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลานา อโรคา เจว พลวนฺโต จาติ. "สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาปิ โข อาวุโส อโรคา เจว พลวนฺโต จาติ. "กจฺจิ ปน ภนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ อโรโค จ พลวา จาติ. "ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข อาวุโส อโรโค จ พลวา จาติ. "อตฺถิ ปน เต ภนฺเต กิญฺจิ อิมินา อนฺตรวสฺเสน ภควโต สมฺมุขา สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตนฺติ. "สมฺมุขา เมตํ อาวุโส ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'อปฺปกา เต ภิกฺขเว ภิกฺขู, เย อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ, อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู, เย ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา, ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา อสฺมา โลกาติ. "อปรมฺปิ โข เม อาวุโส ภควโต สมฺมุขา สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'อปฺปกา เต ภิกฺขเว ภิกฺขู, เย ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา, ตตฺถ ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺติธมฺมา อสฺมา[๒] โลกา, อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู, เย ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา

---

[๑] อิ. กิรสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ตสฺมา

ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺตีติ. "อปรัปิ โข เม อาวุโส ภควโต สมฺมุขา สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'อปฺปกา เต ภิกฺขเว ภิกฺขู, เย ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามิโน สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ, อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขู, เย ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตธมฺมา นิยตา สมฺโพธิปรายนาติ. ทุติยํ.

๓. ธมฺมทินฺนสุตฺตํ

[๑๐๔๙] เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. อถ โข ธมฺมทินฺโน อุปาสโก ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ สทฺธึ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ธมฺมทินฺโน อุปาสโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "โอวทตุ โน ภนฺเต ภควา, อนุสาสตุ โน ภนฺเต ภควา, ยํ อมฺหากํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. "ตสฺมาติห โว ธมฺมทินฺนา เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'เย เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสัยุตฺตา, เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ธมฺมทินฺน สิกฺขิตพฺพนฺติ.

"น โข เนตํ ภนฺเต สุกรํ อมฺเหหิ ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตหิ กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตหิ มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตหิ ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตหิ, เย สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา

คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสัยุตฺตา, เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริตุ, เตสนฺโน ภนฺเต ภควา อมฺหากํ ปญฺจสุ สิกฺขาปเทสุ จิตานํ อุตฺตรึ ธมฺมํ เทเสตูติ. “ตสฺมาติห โว ธมฺมทินฺน เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ‘พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสังวตฺตนิเกหีติ. เอวญฺหิ โว ธมฺมทินฺน สิกฺขิตพฺพนฺติ. “ยานีมานิ ภนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ, สังวิชฺชนฺติ เต ธมฺมา อมฺเหสุ, มยํ จ เตสุ ธมฺเมสุ สนฺทิสฺสาม. มยญฺหิ ภนฺเต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตา ‘อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตา ภวิสฺสาม อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ สมาธิสังวตฺตนิเกหีติ. “ลาภา โว ธมฺมทินฺน, สุลทฺธํ โว ธมฺมทินฺน, โสตาปตฺติผลํ ธมฺมทินฺน ตุมฺเหหิ พฺยากตนฺติ. ตติยํ.

๔. คิลานสุตฺตํ

[๑๐๕๐] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ “นิฏฺจิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อสฺโสสิ โข มหานาโม สกฺโก “สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ ‘นิฏฺจิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ. อถ โข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา,

เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตนฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตนฺ นิสีทิ, เอกมนฺตนฺ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตนฺ เอตทโวจ "สุตมฺเมตนฺ[๑] ภนฺเต 'สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมนฺ กโรนฺติ 'นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกนฺ ปกฺกมิสฺสตีติ. น โข เนตนฺ[๒] ภนฺเต ภควโต สมฺมุขา สุตนฺ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตนฺ 'สปฺปญฺเญน อุปาสเกน สปฺปญฺโญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน โอวทิตพฺโพติ.

"สปฺปญฺเญน มหานาม อุปาสเกน สปฺปญฺโญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน จตูหิ อสฺสาสนิเยหิ ธมฺเมหิ อสฺสาเสตพฺโพ. 'อสฺสาสตายสฺมา, อตฺถายสฺมโต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท[๓] 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺสานนฺ พุทฺโธ ภควาติ. อสฺสาสตายสฺมา, อตฺถายสฺมโต ธมฺเม ฯเปฯ สงฺเฆ ฯเปฯ อริยกนฺตานิ สีลานิ อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ สมาธิสวตฺตนิกานีติ.

สปฺปญฺเญน มหานาม อุปาสเกน สปฺปญฺโญ อุปาสโก อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน อิเมหิ จตูหิ อสฺสาสนิเยหิ ธมฺเมหิ อสฺสาเสตฺวา เอวมสฺส วจนีโย 'อตฺถายสฺมโต มาตาปิตูสุ อเปกฺขาติ. โส เจ เอวนฺ วเทยฺย 'อตฺถิ เม มาตาปิตูสุ อเปกฺขาติ. โส เอวมสฺส วจนีโย 'อายสฺมา[๔] โข มาริโส มรณธมฺโม, สเจปายสฺมา มาตาปิตูสุ อเปกฺขนฺ กริสฺสติ มริสฺสเตว, โน เจปายสฺมา มาตาปิตูสุ อเปกฺขนฺ กริสฺสติ มริสฺสเตว, สาธายสฺมา ยา เต มาตาปิตูสุ อเปกฺขา, ตนฺ ปชหาติ. โส เจ เอวนฺ วเทยฺย 'ยา เม มาตาปิตูสุ อเปกฺขา, สา ปหีนาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุตมเมตนฺ
[๒] ฉ.,เท. ปเนตนฺ อิ. น โข เต เนตนฺ
[๓] อิ. อเวจฺจปฺปสาเทน
[๔] อิ. อายสฺมาปิ

โส เอวมสฺส วจนีโย 'อตฺถิ ปนายสฺมโต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'อตฺถิ เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติ. โส เอวมสฺส วจนีโย 'อายสฺมา โข มาริโส มรณธมฺโม, สเจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเตว, โน เจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเตว, สาธายสฺมา ยา เต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา, ตํ ปชหาติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'ยา เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา, สา ปหีนาติ.

โส เอวมสฺส วจนีโย 'อตฺถิ ปนายสฺมโต มานุสเกสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ อเปกฺขาติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'อตฺถิ เม มานุสเกสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ อเปกฺขาติ. โส เอวมสฺส วจนีโย 'มานุสเกหิ โข อาวุโส กาเมหิ ทิพฺพา กามา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จ, สาธายสฺมา มานุสเกหิ กาเมหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา จาตุมฺมหาราชิเกสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหีติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'มานุสเกหิ เม กาเมหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, จาตุมฺมหาราชิเกสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติ.

โส เอวมสฺส วจนีโย 'จาตุมฺมหาราชิเกหิ โข อาวุโส เทเวหิ ตาวตึสา เทวา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จ, สาธายสฺมา จาตุมฺมหาราชิเกหิ เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา ตาวตึเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหีติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'จาตุมฺมหาราชิเกหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, 'ตาวตึเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติ. โส เอวมสฺส วจนีโย 'ตาวตึเสหิ โข อาวุโส เทเวหิ ยามา เทวา ฯเปฯ ตุสิตา เทวา ฯเปฯ นิมฺมานรตี เทวา ฯเปฯ ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน เทวา ฯเปฯ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ โข อาวุโส

เทเวหิ พฺรหฺมโลโก อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ, สาธายสฺมา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา พฺรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมเจหีติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'ปรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, พฺรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมจิตนฺติ.

โส เอวมสฺส วจนีโย 'พฺรหฺมโลโกปิ โข อาวุโส อนิจฺโจ อทฺธุโว สกฺกายปริยาปนฺโน, สาธายสฺมา พฺรหฺมโลกา จิตฺตํ วุฏฺฐาเปตฺวา สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ อุปสํหราติ. โส เจ เอวํ วเทยฺย 'พฺรหฺมโลกา เม จิตฺตํ วุฏฺฐิตํ, สกฺกายนิโรเธ จิตฺตํ อุปสํหตนฺติ.[๑] เอวํ วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข มหานาม อุปาสกสฺส วสฺสสตํ[๒] วิมุตฺตจิตฺเตน ภิกฺขุนา น กิญฺจิ นานากรณํ วทามิ, ยทิทํ วิมุตฺติยา วิมุตฺตนฺติ.[๓] จตุตฺถํ.

๕. โสตาปตฺติผลสุตฺตํ

[๑๐๕๑] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ. กตเม จตฺตาโร. สปฺปุริสสํเสโว สทฺธมฺมสฺสวนํ โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตีติ. ปญฺจมํ.

๖. สกทาคามิผลสุตฺตํ

[๑๐๕๒] "จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุปสํหรามีติ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อาสวา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิมุตฺตินฺติ

๗. อนาคามิผลสุตฺตํ

[๑๐๕๓] “อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. อรหตฺตผลสุตฺตํ

[๑๐๕๔] “อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย สංวตฺตนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปญฺญาปฏิลาภสุตฺตํ

[๑๐๕๕] “ปญฺญาปฏิลาภาย สංวตฺตนฺตีติ. นวมํ.

๑๐. ปญฺญาวุฑฺฒิสุตฺตํ

[๑๐๕๖] “ปญฺญาวุฑฺฒิยา สංวตฺตนฺตีติ. ทสมํ.

๑๑. ปญฺญาเวปุลฺลสุตฺตํ

[๑๐๕๗] “ปญฺญาเวปุลฺลาย สංวตฺตนฺตีติ. เอกาทสมํ.

ฉฏฺโฐ สปฺปญฺญวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สคาถกํ วสฺสวุตฺถํ ธมฺมทินฺนคิลายนํ[๑]
จตุโร ผลา ปฏิลาโภ วุฑฺฒิ เวปุลฺลตาย จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมทินฺนญฺจ คิลานํ อิ. ธมฺมนินฺนนฺติ คิลายนํ

๗. มหาปณฺณวคฺโค

[๑]

๑. มหาปณฺณาสุตฺตํ

[๑๐๕๘] "มหาปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. ปฐมํ.

๒. ปุถุปณฺณาสุตฺตํ

[๑๐๕๙] "ปุถุปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. วิปุลปณฺณาสุตฺตํ

[๑๐๖๐] "วิปุลปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. ตติยํ.

๔. คมฺภีรปณฺณาสุตฺตํ

[๑๐๖๑] "คมฺภีรปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. จตุตฺถํ.

๕. อปฺปมตฺตปณฺณาสุตฺตํ

[๑๐๖๒] "อปฺปมตฺตปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. ปณฺจมํ.

---

๑ ฉ.,เท. จตฺตาโร เม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหาปณฺณตาย สำวตฺตนฺติ กตเม จตฺตาโร สปฺปุริสสำเสโว สทฺธมฺมสฺสวนำ โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ฯเปฯ

๖. ภูริปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๓] “ภูริปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปญฺญาพาหุลฺลสุตฺตํ

[๑๐๖๔] “ปญฺญาพาหุลฺลาย สโวตฺตนฺตีติ. สตฺตมํ.

๘. สีฆปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๕] “สีฆปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ลหุปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๖] “ลหุปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. นวมํ.

๑๐. หาสปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๗] “หาสปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. ทสมํ.

๑๑. ชวนปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๘] “ชวนปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. เอกาทสมํ.

๑๒. ติกฺขปญฺญาสุตฺตํ

[๑๐๖๙] “ติกฺขปญฺญตาย สโวตฺตนฺตีติ. ทฺวาทสมํ.

๑๓. นิพฺเพธิกปณฺณาสุตฺตำ

[๑๐๗๐] "นิพฺเพธิกปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. กตเม จตฺตาโร. สปฺปุริสสำเสโว สทฺธมฺมสฺสวนำ โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา นิพฺเพธิก-ปณฺณตาย สำวตฺตนฺตีติ. เตรสมำ.

สตฺตโม มหาปณฺณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

มหาปุถุวิปุลคมฺภีรำ อปฺปมตฺตภูริพาหุล[๑]
สีฆลหุหาสชวน ติกฺขนิพฺเพธิกาย จาติ.

โสตาปตฺติสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปมตฺตภูริพาหุลำ

๑๒. สจฺจสංยุตฺตํ

๑. สมาธิวคฺโค

๑. สมาธิสุตฺตํ

[๑๐๗๑] สาวตฺถีนิทานํ. "สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ. สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. กิญฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติ. 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ. สมาหิโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปฐมํ.

๒. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ

[๑๐๗๒] "ปฏิสลฺลาเน ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ. ปฏิสลฺลีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. กิญฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติ. 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ปฏิสลฺลาเน ภิกฺขเว โยคมาปชฺชถ. ปฏิสลฺลีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ โยโค กรณีโย, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมกุลปุตฺตสุตฺตํ

[๑๐๗๓] 'เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชึสุ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, สพฺเพ เต จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชึสุ[๑] ปพฺพชิสฺสนฺติ[๑] ปพฺพชนฺติ, สพฺเพ เต อิเมสํเยว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ตติยํ.

๔. ทุติยกุลปุตฺตสุตฺตํ

[๑๐๗๔] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสุ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสุ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ

[๑-๑] ฉ.,เท. ฯเปฯ, เอวมุปริปิ.

อภิสเมสฺสนฺติ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ กุลปุตฺตา สมฺมา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสุ อภิสเมสฺสนฺติ อภิสเมนฺติ, สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยโค กรณีโยติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมสมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๑๐๗๕] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ,[๑] สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ,[๒] สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ,[๓] สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. เย[๔] หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ, สพฺเพ เต

---

[๑] ฉ.,เท. อภิสมฺโพชฺฌึสุ
[๒] ฉ.,เท. อภิสมฺโพชฺฌิสฺสนฺติ
[๓] ฉ.,เท. อภิสมฺโพชฺฌนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. เยปิ หิ, เอวมุปริปิ.

อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมำ.

๖. ทุติยสมณพฺราหฺมณสุตฺตำ

[๑๐๗๖] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสุำ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสุำ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสฺสนฺติ. เยหิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสนฺติ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจำ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสุำ ปกาเสสฺสนฺติ ปกาเสนฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธำ ปกาเสสุำ[๑] ปกาเสสฺสนฺติ[๑] ปกาเสนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. วิตกฺกสุตฺตำ

[๑๐๗๗] "มา ภิกฺขเว ปาปเก อกุสเล วิตกฺเก วิตกฺกนฺตา เสยฺยถีทำ. กามวิตกฺกำ พฺยาปาทวิตกฺกำ วิหึสาวิตกฺกำ. ตำ กิสฺส เหตุ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เนเต ภิกฺขเว วิตกฺกา อตฺถสญฺหิตา, นาทิพฺรหฺมจริยกา, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. วิตกฺกนฺตา[๑] จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว 'อิทं ทุกฺขนฺติ วิตกฺเกยฺยาถ, 'อยं ทุกฺขสมุทโยติ วิตกฺเกยฺยาถ "อยं ทุกฺขนิโรโธติ วิตกฺเกยฺยาถ, 'อยं ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ วิตกฺเกยฺยาถ. ตं กิสฺส เหตุ. เอเต ภิกฺขเว วิตกฺกา อตฺถสญฺหิตา [๒] เอเต อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอเต นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทं ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยं ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. สตฺตมं.

๘. จินฺตสุตฺตं

[๑๐๗๘] "มา ภิกฺขเว ปาปกं อกุสลं จิตฺตं จินฺเตถ[๓] 'สสฺสโต โลโกติ วา, 'อสสฺสโต โลโกติ วา, 'อนฺตวา โลโกติ วา, 'อนนฺตวา โลโกติ วา, 'ตं ชีวं ตं สรีรนฺติ วา, 'อญฺญं ชีวं อญฺญं สรีรนฺติ วา, 'โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วา, 'น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วา, 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วา, 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรं มรณาติ วา. ตं กิสฺส เหตุ. เนสา ภิกฺขเว จินฺตา อตฺถสญฺหิตา, นาทิพฺรหฺมจริยกา, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สංวตฺตตีติ.[๔] จินฺเตนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว 'อิทं ทุกฺขนฺติ จินฺเตยฺยาถ, 'อยं ทุกฺขสมุทโยติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิตกฺเกยฺยาถ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วิตกฺเกนฺตา อิ. พฺรหฺมจริยา
[๓] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. จินฺเตยฺยาถ [๔] อิ. สංวตฺตนฺติ

จินฺเตยฺยาถ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรโธติ จินฺเตยฺยาถ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ จินฺเตยฺยาถ. ตำ กิสฺส เหตุ. เอสา ภิกฺขเว จินฺตา อตฺถสญฺหิตา, เอสา อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมำ.

๙. วิคฺคาหิกกถาสุตฺตำ

[๑๐๗๙] “มา ภิกฺขเว วิคฺคาหิกกถำ กเถถ[๑] “น ตฺวำ อิมำ ธมฺมวินยำ อาชานิสฺสสิ, มิจฺฉาปฏิปนฺโน ตฺวมสิ, อหมสฺมิ สมฺมาปฏิปนฺโน ปุเร วจนียำ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉา วจนียำ ปุเร อวจ. สหิตำ ปุเร วจนียำ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉา อจนียำ ปุเร อวจ. สหิตำ เม อสหิตนฺเต อาจิณฺณนฺเต[๒] วิปราวตฺตำ, อาโรปิโต เต วาโท, ปรวาทปฺปโมกฺขาย[๓] นิคฺคหิโตสิ, นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ. ตำ กิสฺส เหตุ. เนสา ภิกฺขเว กถา อตฺถสญฺหิตา, นาทิพฺรหฺมจริยกา, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สำวตฺตติ. กเถนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ กเถยฺยาถ, ‘อยำ ทุกฺขสมุทโยติ กเถยฺยาถ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรโธติ กเถยฺยาถ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ฯเปฯ โยโค กรณีโยติ. นวมำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กเถยฺยาถ
[๒] ฉ.,เท. อธิจิณฺณำ เต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จรวาทปฺปโมกฺขาย

๑๐. ติรจฺฉานกถาสุตฺตํ

[๑๐๘๐] "มา ภิกฺขเว อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถถ.[๑] เสยฺยถีทํ. ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ ปุริสกถํ สุรากถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติภวาภวกถํ อิติ วา. ตํ กิสฺส เหตุ. เนสา ภิกฺขเว กถา อตฺถสญฺหิตา, นาทิพฺรหฺมจริยกา, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ. กเถนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ กเถยฺยาถ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ กเถยฺยาถ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ กเถยฺยาถ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ กเถยฺยาถ. ตํ กิสฺส เหตุ. เอสา ภิกฺขเว กถา อตฺถสญฺหิตา, เอสา อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทสมํ.

ปฐโม สมาธิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สมาธิปฏิสลฺลานา กุลปุตฺตา อปเร เทฺว
สมณพฺราหฺมณวิตกฺก[๒] จินฺตา วิคฺคาหิกา กถาติ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กเถยฺยาถ [๒] ฉ.,เท. สมณพฺรหฺมณา วิตกฺกา
[๓] สี. กเถน

๒. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค

๑. ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนสุตฺตำ

[๑๐๘๑] เอวมฺเม สุตำ เอกำ สมยำ ภควา พาราณสิยำ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เทฺวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา. กตเม[๑] เทฺว.[๑] โย จายำ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสญฺหิโต, โย จายำ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสญฺหิโต. เอเตเต[๒] ภิกฺขเว อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ. กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ.

อิทำ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขำ อริยสจฺจำ. ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, พฺยาธีปิ[๓] ทุกฺขา, มรณมฺปิ ทุกฺขำ, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข, ยมฺปิจฺฉำ น ลภติ, ตมฺปิ ทุกฺขำ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา. อิทำ โข ปน

[๑-๑] สี. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท. เอเต โข
[๓] ฉ.,เท.,อิ. พฺยาธิปิ อิ. โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา

ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย[๑] อริยสจฺจํ, ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี. เสยฺยถีทํ. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ[๒] อริยสจฺจํ, โย ตสฺสา เยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย. อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. อยเมว อริโย อฏฺงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ.

'อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ ฯเปฯ 'ปริญฺญาตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ ฯเปฯ 'ปหีนนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ, ญาณ์ อุทปาทิ, ปญฺญา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขสมุทยํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขนิโรธ์, เอวมุปริปิ.

อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. ‘ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ‘ภาวิตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

ยาวกีวญฺจ เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ เอวนฺติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ, เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ[๑] ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โข เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ เอวนฺติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ, อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภิสมฺพุทฺโธ, เอวมุปริปิ.

'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ,[๑] อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.[๒]

อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. ปวตฺติเต จ[๓] ภควตา ธมฺมจกฺเก ภุมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ "เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ. ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ "เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ. จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตึสา เทวา. ยามา เทวา ฯเปฯ ตุสิตา เทวา ฯเปฯ นิมฺมานรตี เทวา ฯเปฯ ปรนิมฺมิตวสวตฺตี[๔] เทวา ฯเปฯ พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ "เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ.

อิติห เตน ขเณน [๕] เตน มุหุตฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ, อยญฺจ ทสสหสฺสี โลกธาตุ สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ

---

[๑] อิ. เจโตวิมุตฺติ
[๒] อิ. อภินนฺทุ
[๓] สี.,ฉ.,เท. จ ปน
[๔] อิ. วสวตฺถิโน
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เตน ลเยน

สมฺปเวธิ. อปฺปมาโณ จ โอพาโร[๑] โอภาโส โลเก ปาตุรโหสิ อติกฺกมฺเมว[๒] เทวานํ เทวานุภาวนฺติ.

อถ โข ภควา อุทานํ อุทาเนสิ 'อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ, อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญติ. อิติ หิทํ อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส 'อญฺญาโกณฺฑญฺโญเตฺวว นามํ อโหสีติ. ปฐมํ.

๒. ตถาคตสุตฺตํ

[๑๐๘๒] "อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ ฯเปฯ 'ปริญฺญาตนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ ฯเปฯ 'ปหีนนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อิทํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ๎ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุพฺพาโร [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อติกฺกมฺม ฉ. อิมํ อุทานํ เท. อิทํ อุทานํ

ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ ฯเปฯ 'สจฺฉิกตนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ.

'อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิ. 'ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ ฯเปฯ 'ภาวิตนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตานํ ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทีติ. ทุติยํ.

๓. ขนฺธสุตฺตํ

[๑๐๘๓] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ. 'ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจนียํ. กตเม[๑] ปญฺจ.[๑] รูปูปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ. ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี. เสยฺยถีทํ. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ.

---

[๑] สี. กตเม ปญฺจ เสยฺยถีทํ ฉ.,เท.,อิ. เสยฺยถีทํ

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ. โย ตสฺสา เยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ.

อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ตติยं.

๔. อชฺฌตฺติกายตนสุตฺตํ

[๑๐๘๔] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ. 'ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานีติสฺส วจนียं. กตมานิ ฉ. จกฺขฺวายตนํ ฯเปฯ มนายตนํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ. ยายं ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราคสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินี. เสยฺยถีทํ. กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ. โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ.

อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมธารณสุตฺตํ

[๑๐๘๕] "ธาเรถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อหํ โข ภนฺเต ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. "ยถากถํ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. "ทุกฺขํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภควตา ปฐมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ, ทุกฺขสมุทยํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภควตา ทุติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ, ทุกฺขนิโรธํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภควตา ตติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ, ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ ขฺวาหำ ภนฺเต ภควตา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตำ ธาเรมิ. เอวำ ขฺวาหำ ภนฺเต ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ.

"สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ตฺวำ ภิกฺขุ ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานิ.[๑] ทุกฺขำ โข ภิกฺขุ มยา ปฐมำ อริยสจฺจำ เทสิตำ, ตถา นำ ธาเรหิ, ทุกฺขสมุทโย โข ภิกฺขุ มยา ทุติยำ อริยสจฺจำ เทสิตำ, ตถา นำ ธาเรหิ, ทุกฺขนิโรโธ โข ภิกฺขุ

---

[๑] ฉ.,เท. เทสิตานีติ, เอวมุปริปิ.

มยา ตติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ, ทุกฺขนิโรธ-คามินีปฏิปทา[๑] โข ภิกฺขุ มยา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ตถา นํ ธาเรหิ. เอวํ โข ภิกฺขุ ธาเรหิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. ตสฺมาติห ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยธารณสุตฺตํ

[๑๐๘๖] "ธาเรถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อหํ โข ภนฺเต ธาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. "ยถากถํ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ. "ทุกฺขํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภควตา ปจมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ธาเรมิ. โย หิ โกจิ ภนฺเต สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย 'เนตํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ, ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํ, อหเมตํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ, ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ทุกฺขสมุทยํ ขฺวาหํ ภนฺเต ภควตา ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธ-คามินีปฏิปทำ ขฺวาหำ ภนฺเต ภควตา จตุตฺถํ อริยสจฺจำ เทสิตำ ธาเรมิ. โย หิ โกจิ ภนฺเต สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวำ วเทยฺย 'เนตำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา จตุตฺถำ อริยสจฺจำ ยำ สมเณน โคตเมน เทสิตำ อหเมตำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ จตุตฺถำ อริยสจฺจำ, ปจฺจกฺขาย อญฺญำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ จตุตฺถำ อริยสจฺจำ ปญฺญเปสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ. เอวำ ขฺวาหำ ภนฺเต ธาเรมิ 'ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ.

---

[๑] อิ. -ปฏิปทำ

"สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ ธาเรสิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานิ. ทุกฺขํ โข ภิกฺขุ มยา ปจมํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ. โย หิ โกจิ ภิกฺขุ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย 'เนตํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ, ยํ[๑] สมเณน โคตเมน เทสิตํ, อหเมตํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ ปจฺจกฺขาย อญฺญํ ทุกฺขํ ปจมํ อริยสจฺจํ ปญฺญเปสฺสามีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ทุกฺขสมุทโย โข ภิกฺขุ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรโธ โข ภิกฺขุ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา โข ภิกฺขุ มยา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ เทสิตํ, ตถา นํ ธาเรหิ. โย หิ โกจิ ภิกฺขุ สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย 'เนตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา จตุตฺถํ อริยสจฺจํ, ยํ สมเณน โคตเมน เทสิตํ, อหเมตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ จตุตฺถํ อริยสจฺจำ ปจฺจกฺขาย อญฺญำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ จตุตฺถำ อริยสจฺจำ ปญฺญเปสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ. เอวำ โข ตฺวำ ภิกฺขุ ธาเรหิ มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขุ 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. อวิชฺชาสุตฺตำ

[๑๐๘๗] เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "อวิชฺชา อวิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมา นุ โข ภนฺเต อวิชฺชา. กิตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ. "ยำ โข ภิกฺขุ ทุกฺเข อญฺญาณำ, ทุกฺขสมุทเย อญฺญาณำ, ทุกฺขนิโรเธ อญฺญาณำ, ทุกฺข-

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

นิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณำ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขุ อวิชฺชา, เอตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหติ.[๑] ตสฺมาติห ภิกฺขุ "อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโย. สตฺตมำ.

๘. วิชฺชาสุตฺตำ

[๑๐๘๘] อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ; เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ "วิชฺชา วิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมา นุ โข ภนฺเต วิชฺชา กิตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ. "ยำ โข ภิกฺขุ ทุกฺเข ญาณำ, ทุกฺขสมุทเย ญาณำ, ทุกฺขนิโรเธ ญาณำ, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณำ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขุ วิชฺชา, เอตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหติ. ตสฺมาติห ภิกฺขุ 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมำ.

๙. สงฺกาสนสุตฺตำ

[๑๐๘๙] "อิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว มยา ปญฺญตฺตำ, ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา สงฺกาสนา 'อิติปิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจนฺติ. 'อิทำ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ฯเปฯ 'อิทำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว มยา ปญฺญตฺตำ, ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.

อปริมาณา พฺยญฺชนา อปริมาณา สงฺกาสนา "อิติปิทำ ทุกฺขนิโรธ-คามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. นวมำ

๑๐. ตถสุตฺตำ

[๑๐๙๐] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว ตถานิ อวิตถานิ[๑] อนญฺญถานิ. กตมานิ จตฺตาริ. 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ภิกฺขเว ตถเมตำ อวิตถเมตำ อนญฺญถเมตำ. 'อยำ ทุกฺขสมุทโยติ ตถเมตำ อวิตถเมตำ อนญฺญถเมตำ, 'อยำ ทุกฺขนิโรโธติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ตถเมตำ อวิตถเมตำ อนญฺญถเมตำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว "อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทสมำ.

ทุติโย ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ตถาคเตน[๒] เทฺว วุตฺตา[๒] ขนฺธา อายตเนน จ
ธารณาย[๓] จ เทฺว วุตฺตา อวิชฺชา[๓] วิชฺชา สงฺกาสนา ตเถน[๔] จาติ.[๔]

---

[๑] สี. อวิตฺถานิ [๒-๒] ฉ.,เท. ธมฺมจกฺกำ ตถาคตำ
[๓-๓] ฉ.,เท. ธารณา จ เทฺว อวิชฺชา อิ. ธารณาย เทฺว วุตฺตา อวิชฺชา
[๔-๔] ฉ.,เท. ตถาติ

๓. โกฏิคามวคฺโค

๑. ปฐมโกฏิคามสุตฺตำ

[๑๐๙๑] เอกำ สมยำ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ โกฏิคาเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "จตูนฺนำ ภิกฺขเว อริยสจฺจานำ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, เอวมิทำ ทีฆมทฺธานำ สนฺธาวิตำ สำสริตำ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ. กตเมสำ จตูนฺนำ. ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว อริยสจฺจสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, เอวมิทำ ทีฆมทฺธานำ สนฺธาวิตำ สำสริตำ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ. ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส. ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา, เอวมิทำ ทีฆมทฺธานำ สนฺธาวิตำ สำสริตำ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ. ตยิทำ ภิกฺขเว ทุกฺขำ อริยสจฺจำ อนุพุทฺธำ ปฏิวิทฺธำ, ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจำ อนุพุทฺธำ ปฏิวิทฺธำ, ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจำ อนุพุทฺธำ ปฏิวิทฺธำ, ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจำ อนุพุทฺธำ ปฏิวิทฺธำ. อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. อิทมโวจ ภควา, อิทำ วตฺวาน สุคโต, อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

"จตูนฺนำ อริยสจฺจานำ ยถาภูตมทสฺสนา
สำสริตำ[๑] ทีฆมทฺธานำ ตาสุ ตาเสฺวว ชาติสุ.
ยานิ[๒] เอตานิ ทิฏฺฐานิ ภวเนตฺติ สมูหตา
อุจฺฉินฺนำ มูลำ ทุกฺขสฺส นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ปฐมำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สำสิตำ [๒] ฉ.,เท. ตานิ

๒. ทุติยโกฏิคามสุตฺตํ

[๑๐๙๒] “เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ, ‘อยำ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ. นเมเต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถำ วา พฺราหฺมญฺญตฺถำ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ, ‘อยำ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ, ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ. เต โขเม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺราหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. อิทมโวจ ภควา, อิทำ วตฺวาน สุคโต, อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

“เย ทุกฺขำ นปฺปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวำ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขำ อเสสำ อุปรุชฺฌติ.
ตญฺจ มคฺคำ น ชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินำ
เจโตวิมุตฺติหีนา เต อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา.

อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย เต เว ชาติชรูปคา.
เย จ ทุกฺขำ ปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวำ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขำ อเสสำ อุปรุชฺฌติ.
ตญฺจ มคฺคำ ปชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินำ.
เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย น เต ชาติชรูปคาติ. ทุติยำ.

๓. สมฺมาสมฺพุทฺธสุตฺตำ

[๑๐๙๓] สาวตฺถีนิทานำ. "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ ยถาภูตำ อภิสมฺพุทฺธตฺตา ตถาคโต 'อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ตติยำ.

๔. อรหนฺตสุตฺตำ

[๑๐๙๔] สาวตฺถีนิทานำ. "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานำ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตำ อภิสมฺพุชฺฌึสุ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ อภิสมฺพุชฺฌึสุ. เยปิ[๑] หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานำ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตำ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตำ

---

[๑] ฉ.,เท. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ. เยปิ หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตรหิ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ, สพฺเพ เต จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. เยปิ หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌึสุ ฯเปฯ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ ฯเปฯ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ, สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. จตุตฺถํ.

๕. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๑๐๙๕] "ชานโต อหํ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ โน อชานโต อปสฺสโต. กิญฺจิ ภิกฺขเว ชานโต กึ[๑] ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโธ น ทิสฺสติ.

๖. มิตฺตสุตฺตำ

[๑๐๙๖] “เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพำ มญฺเญยฺยุำ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว ภิกฺขเว จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ ยถาภูตำ อภิสมยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา. กตเมสำ จตุนฺนำ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพำ มญฺเญยฺยุำ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว ภิกฺขเว อิเมสำ จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ ยถาภูตำ อภิสมยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ตถสุตฺตำ

[๑๐๙๗] “จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจำ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจำ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ตถานิ อวิตถานิ อนญฺญถานิ, ตสฺมา อริยสจฺจานีติ วุจฺจนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. สตฺตมำ.

๘. โลกสุตฺตํ

[๑๐๙๘] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อริโย, ตสฺมา 'อริยสจฺจานีติ วุจฺจนฺติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปริญฺเญยฺยสุตฺตํ

[๑๐๙๙] "จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสจฺจานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อตฺถิ อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพํ, อตฺถิ อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยํ. ทุกฺขํ ภิกฺขเว อริยสจฺจํ ปริญฺเญยฺยํ, ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพํ, ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพํ, ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. นวมํ.

๑๐. ควมฺปติสุตฺตํ

[๑๑๐๐] เอกํ สมยํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขู เจติเยสุ[๑] วิหรนฺติ สหชนิเย.[๒] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ “โย นุ โข อาวุโส ทุกฺขํ ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสตีติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา ควมฺปติตฺเถโร[๓] ภิกฺขู เอตทโวจ “สมฺมุขา เมตํ อาวุโส ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ โย ภิกฺขเว ทุกฺขํ ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ. โย ทุกฺขสมุทยํ ปสฺสติ, ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ. โย ทุกฺขนิโรธํ ปสฺสติ, ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทมฺปิ ปสฺสติ. โย ทุกฺขนิโรธคามินึ ปฏิปทํ ปสฺสติ, ทุกฺขมฺปิ โส ปสฺสติ, ทุกฺขสมุทยมฺปิ ปสฺสติ, ทุกฺขนิโรธมฺปิ ปสฺสตีติ. ทสมํ.

ตติโย โกฏิคามวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว วชฺชี สมฺมาสมฺพุทฺโธ อรหํ อาสวกฺขโย
มิตฺตฺ[๔] ตถา จ โลโก จ อภิญฺเญยฺยํ[๕] ควมฺปตีติ.

---

[๑] สี. เจติสุ ฉ.,เท.,อิ. เจเตสุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สหญฺจนิเก
[๓] อิ. ควมฺปติ เถเร
[๔] อิ. มิตฺตา
[๕] สี.,ฉ.,เท. ปริญฺเญยฺยํ

๔. สีสปาวนวคฺโค*

๑. สีสปาวนสุตฺตํ

[๑๐๐๑] เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ สีสปาวเน. อถ โข ภควา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คเหตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ 'ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยานิ วา มยา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คหิตานิ, ยทิทํ อุปริ สีสปาวเนติ. อปฺปมตฺตกานิ ภนฺเต ภควตา ปริตฺตานิ สีสปาปณฺณานิ ปาณินา คหิตานิ, อถ โข เอตานเว พหุตรานิ, ยทิทํ อุปริ สีสปาวเนติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว เอตเทว พหุตรํ ยํ โว มยา อภิญฺญาย อนกฺขาตํ. กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อนกฺขาตํ. [๒] น เหตํ ภิกฺขเว อตฺถสญฺหิตํ, นาทิพฺรหฺมจริยกํ, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ. ตสฺมาตํ มยา อนกฺขาตํ.

กิญฺจิ ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ. 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ, อยํ ทุกฺขสมุทโยติ มยา อกฺขาตํ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ มยา อกฺขาตํ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ มยา อกฺขาตํ. กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อกฺขาตํ. เอตญฺหิ ภิกฺขเว อตฺถสญฺหิตํ, เอตํ อาทิพฺรหฺมจริยกํ, เอตํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. ตสฺมาตํ มยา[๓] อกฺขาตํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปฐมํ.

---

* สฺยา. สีสปาปณฺณวคฺโค
[๒] อิ. อปฺปมตฺตกํ อกฺขาตํ
[๓] สฺยา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๒. ขทิรปตฺตสุตฺตํ

[๑๑๐๒] "โย ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย 'อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามีติ เนตํ ฐานำ วิชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ขทิรปตฺตานำ วา สรลสปตฺตานำ วา อามลกปตฺตานำ วา ปุฏฺ กริตฺวา อุทกำ วา ตาลปตฺตำ วา อาหริสฺสามีติ[๑] เนตำ ฐานำ วิชฺชติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ.

โย จ โข ภิกฺขเว เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ทุกฺขสมุทยำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ปทุมปตฺตานำ วา ปลาสปตฺตานำ วา มาลุวปตฺตานำ วา ปุฏฺ กริตฺวา อุทกำ วา ตาลปตฺตำ วา อาหริสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทุติยำ.

---

[๑] สฺยา. หริสฺสามีติ, เอวมุปริปิ.

๓. ทณฺฑสุตฺตํ

[๑๑๐๓] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ทณฺโฑ อุปริเวหาสํ ขิตฺโต สกิมฺปิ มูเลน นิปตติ, สกิมฺปิ มชฺเฌน นิปตติ, สกิมฺปิ อคฺเคน นิปตติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อวิชฺชา นีวรณา สตฺตา ตณฺหา-สญฺโญชนา สนฺธาวนฺตา สํสรนฺตา สกิมฺปิ อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ คจฺฉนฺติ, สกิมฺปิ ปรสฺมา โลกา อิมํ โลกํ อาคจฺฉนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ตติยํ.

๔. เจลสุตฺตํ

[๑๑๐๔] "อาทิตฺเต ภิกฺขเว เจเล วา สีเส วา, กิมสฺส กรณียนฺติ. "อาทิตฺเต ภนฺเต เจเล วา สีเส วา, ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ อปฺปฏิวานิ จ สติ จ สมฺปชญฺญจ กรณียนฺติ. "อาทิตฺตํ ภิกฺขเว เจลํ วา สีสํ วา อชฺฌุเปกฺขิตฺวา อมนสิกริตฺวา อนภิสเมตานํ จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย อธิมตฺโต ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ อปฺปฏิวานิ จ สติ จ สมฺปชญฺญจ กรณียํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. จตุตฺถํ.

๕. สตฺติสตสุตฺตํ

[๑๑๐๕] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส วสฺสสตายุโก วสฺสสต-ชีวิตเมนํ เอวํ วเทยฺย 'เอหมฺโภ ปุริส, ปุพฺพณฺหสมยํ ตํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติ, มชฺฌนฺติกสมยํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติ, สายณฺหสมยํ สตฺติสเตน หนิสฺสนฺติ. โส โข ตฺวํ อมฺโภ ปุริส ทิวเส ทิวเส ตีหิ[๑] สตฺติสเตหิ หญฺญมาโน วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตสฺส อจฺจเยน อนภิสเมตานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ อภิสเมสฺสสีติ. อตฺถวสิเกน ภิกฺขเว กุลปุตฺเตน อลํ อุปคนฺตุํ. ตํ กิสฺส เหตุ. อนมตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร ปุพฺพา โกฏิ น ปญฺญายติ สตฺติปฺปหารานํ อสิปฺปหารานํ อุสุปฺปหารานํ[๒] ผรสุปฺปหารานํ; เอวํ เจตํ ภิกฺขเว อสฺส, 'น โข ปนาหํ ภิกฺขเว สห ทุกฺเขน สห โทมนสฺเสน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมยํ วทามิ. อปิจาหํ ภิกฺขเว สหาวุเขน สหาว โสมนสฺเสน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมยํ วทามิ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินี-ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ" ปญฺจมํ.

๖. ปาณสุตฺตํ

[๑๑๐๖] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ยํ อิมสฺมึ ชมฺพุทีเป ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ ตจฺเฉตฺวา[๓] เอกชฺฌํ สงฺหเรยฺย, เอกชฺฌํ สงฺหริตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาเมณฺหิตํ
[๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. ตํ เฉตฺวา

สูลํ กเรยฺย, สูลํ กตฺวา เย มหาสมุทฺเท มหนฺตกา ปาณา, เต มหนฺตเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺย, เย มหาสมุทฺเท มชฺฌิมกา ปาณา, เต มชฺฌิมเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺย, เย มหาสมุทฺเท สุขุมกา ปาณา เต สุขุมเกสุ สูเลสุ อาวุเนยฺย. อปริยาทินฺนา จ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท โอฬาริกา ปาณา อสฺสุ, อถ อิมสฺมึ ชมฺพุทีเป ติณกฏฺฐสาขาปลาสํ ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย. อิโต[๑] พหุตรา โข ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท สุขุมกา ปาณา, เย น สุกรา สูเลน[๒] อาวุนิตุํ. ตํ กิสฺส เหตุ. สุขุมกตฺตา[๓] ภิกฺขเว อตฺตภาวสฺส; เอวํ มหา โข ภิกฺขเว อปาโย. เอวํ มหนฺตสฺมา โข ภิกฺขเว อปายสฺมา ปริมุตฺโต ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปฐมสุริยสุตฺตํ

[๑๑๐๗] "สุริยสฺส[๔] ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ อรุณคฺคํ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมยาย เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ สมฺมาทิฏฺฐิ. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺเสตํ[๕] ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานิสฺสติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. สตฺตมํ.

---

[๑] อิ. อโต [๒] ฉ.,เท.,อิ. สูเลสุ [๓] ฉ.,เท.,อิ. สุขุมตฺตา
[๔] ฉ.,เท. สูริยสฺส [๕] ฉ.,เท. สมฺมาทิฏฺฐิตสฺเสตํ

๘. ทุติยสุริยสุตฺตํ

[๑๑๐๘] "ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว จนฺทิมสุริยา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ, เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส, อนฺธตมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสา, เนว ตาว รตฺตินฺทิวา ปญฺญายนฺติ, น มาสทฺธมาสา ปญฺญายนฺติ, น อุตุสංวจฺฉรา ปญฺญายนฺติ. ยโต จ โข ภิกฺขเว จนฺทิมสุริยา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ, อถ มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส, เนว อนฺธตมํ[๑] ตทา โหติ น อนฺธการติมิสา, อถ รตฺตินฺทิวา ปญฺญายนฺติ, มาสทฺธมาสา ปญฺญายนฺติ, อุตุสංวจฺฉรา ปญฺญายนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยาวกีวญฺจ ตถาคโต โลเก นุปฺปชฺชติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส, อนฺธตมํ ตทา โหติ อนฺธการติมิสา, เนว ตาว จตฺตฺนนं อริยสจฺจานं อาจิกฺขณา โหติ เทสนา ปญฺญาปนา ปฏฺฐปนา วิวรณา วิภชนา อุตฺตานีกมฺมं. ยโต จ โข ภิกฺขเว ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อถ มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส, เนว อนฺธตมं ตทา โหติ, น อนฺธการติมิสา, อถ จตฺตฺนนं อริยสจฺจานं อาจิกฺขณา โหติ เทสนา ปญฺญาปนา ปฏฺฐปนา วิวรณา วิภชนา อุตฺตานีกมฺมं. กตเมสं จตฺตฺนนं. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธ-คามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทं ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยं ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมं.

---

[๑] ฉ.,เท. อนฺธการตมं

๙. อินฺทขีลสุตฺตํ

[๑๑๐๙] "เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ, เต อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขำ โอโลเกนฺติ[๑] 'อยำ นูน ภวำ ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสตีติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ตูลปิจุ วา กปฺปาสปิจุ วา ลหุโก วาตุปาทาโน สเม ภูมิภาเค นิกฺขิตฺโต, ตเมนำ ปุรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมน สำหเรยฺย, ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน สำหเรยฺย, อุตฺตโร วาโต ทกฺขิเณน สำหเรยฺย, ทกฺขิโณ วาโต อุตฺตเรน สำหเรยฺย. ตำ กิสฺส เหตุ. ลหุกตฺตา ภิกฺขเว กปฺปาสปิจุโน; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย หิ เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ, เต อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขำ โอโลเกนฺติ 'อยำ นูน ภวำ ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสตีติ. ตำ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺจตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ, เต น อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขำ โอโลเกนฺติ 'อยำ นูน ภวำ ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสตีติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อโยขีโล วา อินฺทขีโล วา คมฺภีรเนโม สุนิขาโต อจโล อสมฺปกมฺปี, ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุลฺโลเกนฺติ, เอวมุปริปิ.

ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว [๑] สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย. ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย. ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย. ตำ กิสฺส เหตุ. คมฺภีรตฺตา ภิกฺขเว เนมสฺส สุนิขาตตฺตา อินฺทขีลสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว เย [๒] เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ, เต น อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา มุขำ โอโลเกนฺติ 'อยำ นูน ภวำ ชานำ ชานาติ, ปสฺสำ ปสฺสตีติ. ตำ กิสฺส เหตุ. สุทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ. กตเมสำ จตุนฺนำ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. นวมำ.

๑๐. วาทตฺถิกสุตฺตำ

[๑๑๑๐] "โย หิ โกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานาติ. ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทเวสี 'วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ. 'ตำ วต สหธมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ. ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย

---

[๑] อิ. นำ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. จ โข

อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ. ‘ตํ วต สหธมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สิลายูโป โสพฺพสกุกฺกุโก,[๑] ตสฺสสฺสุ อฏฺฐกุกฺกุ เหฏฺฐาเนมงฺคมา อฏฺฐกุกฺกุ อุปริเนมสฺส, ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาเลยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ. คมฺภีรตฺตา ภิกฺขเว เนมสฺส สุนิขาตตฺตา สิลายูปสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว โย หิ โกจิ ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ. “ตํ วต สหธมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี ‘วาทมสฺส อาโรเปสฺสามีติ. “ตํ วต สหธมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สุทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทํ

---

[๑] “โสพลกุกฺกูติปิ ปาโจ.

ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ สีสปาวนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สีสปา ขทิโร ทณฺโฑ　　เจลา สตฺติสเตน จ,
ปาณา สุริยูปมา เทฺวธา　　อินฺทขีโล จ วาทินาติ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาทิโนติ

๕. ปปาตวคฺโค

๑. โลกจินฺตาสุตฺตํ

[๑๑๑๑] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว อญฺญตโร ปุริโส ราชคหา นิกฺขมิตฺวา 'โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ เยน สุมาคธา[๑] โปกฺขรณี, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร นิสีทิ โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโต. อทฺทสา โข ภิกฺขเว โส ปุริโส สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร จตุรงฺคินึ เสนํ ภิสมุฬาลํ ปวิสนฺตํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ 'อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาหํ, วิเจโตสฺมิ นามาหํ, ยํ โลเก นตฺถิ, ตํ มยา ทิฏฺฐนฺติ. อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส นครํ ปวิสิตฺวา มหาชนกายสฺส อาโรเจสิ 'อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาหํ ภนฺเต, วิเจโตสฺมิ นามาหํ ภนฺเต, ยํ โลเก นตฺถิ, ตํ มยา ทิฏฺฐนฺติ. "ยถากถํ ปน ตฺวํ อมฺโภ ปุริส อุมฺมตฺโต กถํ วิเจโต กิญฺจ โลเก นตฺถิ ยนฺตยา ทิฏฺฐนฺติ. "อิธาหํ ภนฺเต ราชคหา นิกฺขมิตฺวา 'โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ, เยน สุมาคธา โปกฺขรณี, เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร นิสีทึ โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโต. อทฺทสํ ขฺวาหํ ภนฺเต สุมาคธาย โปกฺขรณิยา ตีเร จตุรงฺคินึ เสนํ ภิสมุฬาลํ ปวิสนฺตํ. เอวํ ขฺวาหํ ภนฺเต อุมฺมตฺโต, เอวํ วิเจโต, อิทญฺจ โลเก นตฺถิ ยํ มยา ทิฏฺฐนฺติ. "ตคฺฆ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส อุมฺมตฺโต, ตคฺฆ วิเจโต อิทญฺจ โลเก นตฺถิ ยํ ตยา ทิฏฺฐนฺติ. ตํ โข ปน ภิกฺขเว โส ปุริโส ภูตเมว 'อทฺทส โน อภูตํ.

---

[๑] สี. สุมาควา

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูฬฺโห อโหสิ. ตสฺมึ โข ปน ภิกฺขเว สงฺคาเม เทวา ชินึสุ, อสุรา ปราชินึสุ. ปราชิตา จ โข ภิกฺขเว อสุรา ภีตา ภิสมุฬาเลน อสุรปุรํ ปวิสึสุ เทวานมเยว [๑] โมหยมานา. ตสฺมาติห ภิกฺขเว มา โลกจินฺตํ จินฺเตถ 'สสฺสโต โลโกติ วา 'อสสฺสโต โลโกติ วา 'อนฺตวา โลโกติ วา 'อนนฺตวา โลโกติ วา 'ตํ ชีวํ ตํ สรีรนฺติ วา 'อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรนฺติ วา 'โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา 'น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา 'โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา 'เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณาติ วา. ตํ กิสฺส เหตุ. เนสา ภิกฺขเว จินฺตา อตฺถสญฺหิตา, น อาทิพฺรหฺมจริยกา, น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สංวตฺตติ.

จินฺเตนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ จินฺเตยฺยาถ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ จินฺเตยฺยาถ. ตํ กิสฺส เหตุ. เอสา ภิกฺขเว จินฺตา อตฺถสญฺหิตา, เอสา อาทิพฺรหฺมจริยกา, เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปฐมं.

๒. ปปาตสุตฺตํ

[๑๑๑๒] เอกं สมยं ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อายาม ภิกฺขเว, เยน

---

[๑] อิ. โข ภายมานา

ปฏิภาณกูโฏ, เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายาติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ, เยน ปฏิภาณกูโฏ, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปฏิภาณกูเฏ มหนฺตํ ปปาตํ; ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ “มหา วตายํ ภนฺเต ปปาโต, สุมหา วตายं[๑] ภนฺเต ปปาโต, อตฺถิ นุ โข ภนฺเต อิมมฺหา ปปาตา อญฺโญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ. “อตฺถิ โข ภิกฺขุ[๒] อิมมฺหา ปปาตา อญฺโญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ. “กตโม จ[๓] ภนฺเต อิมมฺหา ปปาตา อญฺโญ ปปาโต มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ.

“เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ‘อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ. เต ชาติสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ, ชราสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ, มรณสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ. เต ชาติสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา, ชราสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา, มรณสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสංวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรตา, ชาติสංวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, ชราสංวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, มรณสංวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสංวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขโรนฺติ. เต ชาติ-

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุภยานโก [๒] อิ. ภิกฺขเว [๓] ฉ.,เท.,อิ. ปน

สำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา ชราสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา มรณสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา โสก-ปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อภิสงฺขริตฺวา ชาติปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, ชราปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, มรณปปาตมฺปิ ปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺปิ ปปตนฺติ. 'เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว[๑] สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ. เต ชาติสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ น อภิรมนฺติ, ชราสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ น อภิรมนฺติ, มรณสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ น อภิรมนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสำวตฺตนิเกสุ ปายาสสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ น อภิรมนฺติ. เต ชาติสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, ชราสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, มรณสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, โสกปริเทวทุกฺข-โทมนสฺสุปายาสสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อนภิรตา, ชาติสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร น อภิสงฺขโรนฺติ, ชราสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร น อภิสงฺขโรนฺติ มรณสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร น อภิสงฺขโรนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร น อภิสงฺขโรนฺติ. เต ชาติสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา ชราสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา มรณสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสสำวตฺตนิเกปิ สงฺขาเร อนภิสงฺขริตฺวา ชาติปปาตมฺปิ น ปปตนฺติ, ชราปปาตมฺปิ น ปปตนฺติ,

---

[๑] อิ. ภิกฺขุ

มรณปปาตมฺปิ น ปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาส-ปปาตมฺปิ น ปปตนฺติ. ‘เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว[๑] ‘อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทุติยำ.

๓. มหาปริฬาหสุตฺตำ

[๑๑๑๓] “อตฺถิ ภิกฺขเว มหาปริฬาโห นาม นิรโย, ตตฺถ ยงฺกิญฺจิ จกฺขุนา รูปำ ปสฺสติ, อนิฏฺฐรูปญฺเญว ปสฺสติ โน อิฏฺฐรูปำ, อกนฺตรูปญฺเญว ปสฺสติ โน กนฺตรูปำ, อมนาปรูปญฺเญว ปสฺสติ โน มนาปรูปำ. ยงฺกิญฺจิ โสเตน สทฺทำ สุณาติ ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ กาเยน โผฏฺฐพฺพำ ผุสติ. ยงฺกิญฺจิ มนสา ธมฺมำ วิชานาติ อนิฏฺฐรูปญฺเญว วิชานาติ โน อิฏฺฐรูปำ, อกนฺตรูปญฺเญว วิชานาติ โน กนฺตรูปำ, อมนาปรูปญฺเญว วิชานาติ โน มนาปรูปนฺติ.

เอวำ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ “มหา วต โส ภนฺเต ปริฬาโห, สุมหา วต โส ภนฺเต ปริฬาโห, อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอตมฺหา ปริฬาหา อญฺโญ ปริฬาโห มหนฺตตโร จ[๒] ภยานกตโร จาติ. “อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอตมฺหา ปริฬาหา อญฺโญ ปริฬาโห มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ. “กตโม ปน ภนฺเต, เอตมฺหา ปริฬาหา อญฺโญ ปริฬาโห มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ.

---

[๑] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. เจว

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว[๑] สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทกฺ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตกฺ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยกฺ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตกฺ นปฺปชานนฺติ. เต ชาติสกฺวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ ฯเปฯ อภิรตา ฯเปฯ อภิสงฺขโรนฺติ ฯเปฯ อภิสงฺขริตฺวา ชาติปริพาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, ชราปริพาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, มรณปริพาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาส-ปริพาเหนปิ ปริฑยฺหนฺติ. 'เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทกฺ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตกฺ ปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยกฺ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตกฺ ปชานนฺติ. เต ชาติสกฺวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ ฯเปฯ อนภิรตา ฯเปฯ น อภิสงฺขโรนฺติ ฯเปฯ อนภิสงฺขริตฺวา ชาติปริพาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ, ชราปริพาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ, มรณปริพาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาส-ปริพาเหนปิ น ปริฑยฺหนฺติ. 'เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทกฺ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ อยกฺ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ตติยกฺ.

---

[๑] อิ. ภิกฺขุ, เอวมุปริปิ.

๔. กูฏาคารสุตฺตํ

[๑๑๑๔] "โย จ[๑] โข ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย 'อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจํ ยถาภูตำ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ กูฏาคารสฺส เหฏฺฐิมำ ฆรำ อกริตฺวา อุปริมำ ฆรำ อาโรเปสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ เนตำ ฐานำ วิชฺชติ.

โย จ โข ภิกฺขเว เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ กูฏาคารสฺส เหฏฺฐิมำ ฆรำ กริตฺวา อุปริมำ ฆรำ อาโรเปสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว โย เอวำ วเทยฺย 'อหำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทำ อริยสจฺจำ ยถาภูตำ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสามีติ ฐานเมตำ วิชฺชติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. จตุตฺถำ.

---

[๑] อิ. หิ

๕. วาลสุตฺตำ

[๑๑๑๕] เอกำ สมยำ ภควา เวสาลิยำ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายำ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลิยำ[๑] ปิณฺฑาย ปาวิสิ. อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกุมารเก สณฺฑาคาเร อุปาสนำ กโรนฺเต ทูรโตว สุขุเมน ตาพจฺฉิคฺคเพน อสนำ อติปาเตนฺเต โปขานุโปขำ[๒] อวิราธิตำ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, สุสิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, ยตฺร หิ นาม ทูรโตว สุขุเมน ตาพจฺฉิคฺคเพน อสนำ อติปาเตสฺสนฺติ โปขานุโปขำ อวิราธิตนฺติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิยำ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตำ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตำ เอตทโวจ "อิธาหำ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลิยำ ปิณฺฑาย ปาวิสิำ, อทฺทสำ ขฺวาหำ ภนฺเต สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกุมารเก สณฺฑาคาเร อุปาสนำ กโรนฺเต ทูรโตว สุขุเมน ตาพจฺฉิคฺคเพน อสนำ อติปาเตนฺเต โปขานุโปขำ อวิราธิตำ, ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ 'สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, สุสิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกุมารกา, ยตฺร หิ นาม ทูรโตว สุขุเมน ตาพจฺฉิคฺคเพน อสนำ อติปาเตสฺสนฺติ โปขานุโปขำ อวิราธิตนฺติ. "ตำ กึ มญฺญสิ อานนฺท, กตมำ นุ โข ทุกฺกรตรำ วา ทุรภิสมฺภวตรำ วา. โย ทูรโตว สุขุเมน ตาพจฺฉิคฺคเพน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวลาลึ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. โปงฺขานุโปงฺขำ, เอวมุปริปิ.

อสนํ อติปาเตยฺย โปขานุโปขํ อวิราธิตํ, โย วา สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส โกฏิยา โกฏึ ปฏิวิชฺเฌยฺยาติ. “เอตเทว ภนฺเต ทุกฺกรตรญฺเจว ทุรภิสมฺภวตรญฺจ, โย วา สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส โกฏิยา โกฏึ ปฏิวิชฺเฌยฺยาติ. “อถ โข เต[๑] อานนฺท ทุปฺปฏิวิชฺฌตรํ ปฏิวิชฺฌนฺติ เย ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปฏิวิชฺฌนฺติ ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปฏิวิชฺฌนฺติ. ตสฺมาติหานนฺท ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมํ.

๖. อนฺธการสุตฺตํ

[๑๑๑๖] “อตฺถิ ภิกฺขเว โลกนฺตริกา อฆา อสංวุตา อนฺธการา อนฺธการติมิสา, ยตฺถปิเมสं จนฺทิมสุริยานํ เอวංมหิทฺธิกานं เอวංมหานุภาวานं อาภาย[๒] นานุโภนฺตีติ.

เอวं วุตฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตं เอตทโวจ “มหา วต โส ภนฺเต อนฺธกาโร, สุมหา วต โส ภนฺเต อนฺธกาโร, อตฺถิ นุ โข ภนฺเต เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ. “อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ. “กตโม ปน ภนฺเต เอตมฺหา อนฺธการา อญฺโญ อนฺธกาโร มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติ.

“เย หิ เกจิ ภิกฺขุ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. อาภา

ปฏิปทาติ ยถาภูตำ นปฺปชานนฺติ. เต ชาติสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ อภิรมนฺติ ฯเปฯ อภิรตา ฯเปฯ อภิสงฺขโรนฺติ ฯเปฯ อภิสงฺขริตฺวา ชาตนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, ชรนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, มรณนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนฺธการมฺปิ ปปตนฺติ. 'เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขู สมณา วา พฺราหฺมณา วา 'อิทำ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตำ ปชานนฺติ. เต ชาติสำวตฺตนิเกสุ สงฺขาเรสุ นาภิรมนฺติ ฯเปฯ อนภิรตา ฯเปฯ น อภิสงฺขโรนฺติ ฯเปฯ อนภิสงฺขริตฺวา ชาตนฺธการมฺปิ น ปปตนฺติ, ชรนฺธการมฺปิ น ปปตนฺติ, มรณนฺธการมฺปิ น ปปตนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนฺธการมฺปิ น ปปตนฺติ. 'เต ปริมุจฺจนฺติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ปฐมฉิคฺคพยุคสุตฺตำ

[๑๑๑๗] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหาสมุทฺเท เอกจฺฉิคฺคพำ ยุคำ ปกฺขิเปยฺย, ตตฺราปิสฺส กาโณ กจฺฉโป, โส[๑] วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺเชยฺย. ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว อปิ นุ โส[๒] กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเพ

[๑] อิ. โย [๒] ฉ.,เท. โข

ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ. “ยทิ นูน ภนฺเต กทาจิ กรหจิ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยนาติ. “ขิปฺปตรํ โข โส ภิกฺขเว กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺย. น เตฺววาหํ ภิกฺขเว สกึ วินิปาตคเตน พาเลน มนุสฺสตฺตํ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น เหตฺถ ภิกฺขเว อตฺถิ ธมฺมจริยา สมจริยา กุสลกิริยา ปุญฺญกิริยา, อญฺญมญฺญขาทิกา เอตฺถ ภิกฺขเว วตฺตติ ทุพฺพลขาทิกา. ตํ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส, ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยฉิคฺคฬยุคสุตฺตํ

[๑๑๑๘] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อยํ มหาปถวี เอโกทิกา[๑] อสฺส, ตตฺร ปุริโส เอกจฺฉิคฺคฬํ ยุคํ ปกฺขิเปยฺย, ตเมนํ ปุรตฺถิโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย, ปจฺฉิโม วาโต ปุรตฺถิเมน สํหเรยฺย, อุตฺตโร วาโต ทกฺขิเณน สํหเรยฺย, ทกฺขิโณ วาโต อุตฺตเรน สํหเรยฺย, ตตฺรสฺส กาโณ กจฺฉโป, โส วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺเชยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว อปิ นุ โข[๒] กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ. “อธิจฺจมิทํ ภนฺเต, ยํ โส กาโณ กจฺฉโป วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอโกตตา [๒] อิ. โส

สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมุสฺมึ เอกจฺฉิคฺคเฬ ยุเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ. "เอวํ อธิจฺจมิทำ ภิกฺขเว, ยำ มนุสฺสตฺตำ ลภติ. เอวำ อธิจฺจมิทำ ภิกฺขเว, ยำ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. เอวำ อธิจฺจมิทำ ภิกฺขเว, ยำ ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติ.[๑] ตสฺสิทำ[๒] ภิกฺขเว มนุสฺสตฺตำ ลทฺธำ ตถาคโต จ[๓] โลเก อุปฺปนฺโน อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตถาคตปฺปเวทิโต จ ธมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมำ.

๙. ปฐมสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตำ

[๑๑๑๙] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิเปยฺย. ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมำ นุ โข พหุตรำ. ยา จ[๔] สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา, โย จ[๔] สิเนรุ ปพฺพตราชาติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรำ, ยทิทำ สิเนรุ ปพฺพตราชา, อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, สิเนรุำ ปพฺพตราชานำ อุปนิธาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตาติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรำ ทุกฺขำ, ยทิทำ ปริกฺขีณำ ปริยาทินฺนำ อปฺปมตฺตกำ อวสิฏฺฐำ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมำ ทุกฺขกฺขนฺธำ ปริกฺขีณำ ปริยาทินฺนำ

---

[๑] ฉ.,เท. ทิพฺพติ
[๒] สี. ตติยำ.
[๓] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. วา, เอวมุปริปิ.

อุปนิธาย, ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา. โย 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยสิเนรุปพฺพตราชสุตฺตํ

[๑๑๒๐] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สิเนรุ ปพฺพตราชา[๑] ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย ฉเปตฺวา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยํ[๒] วา สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ. ยา จ[๓] สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, สิเนรุสฺส ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย, ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา. โย 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุพฺพตราชายํ [๒] ฉ.,เท. ยา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วา

โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทสมํ.

ปญฺจโม ปปาตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

จินฺตา ปปาโต ปริฬาโห　　กูฏฺฏ วาลนฺธการินํ[๑]
ฉิคฺคเฬน จ เทฺว วุตฺตา　　สิเนรุ อปเร ทุเวติ.

---

[๑] สี. กุฏงฺคลนฺธการินํ ฉ.,เท. กูฏฺฏ วาลนฺธกาโร จ อิ. กุฏาคารนฺธการินํ

๖. อภิสมยวคฺโค

๑. นขสิขสุตฺตํ

[๑๑๒๑] อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปสุ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ อาโรปิโต อยํ วา มหาปถวีติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ มหาปถวี, อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, มหาปถวึ อุปนิธาย ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ อาโรปิโตติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺจิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺจ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย, ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา. โย 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปฐมํ.

๒. โปกฺขรณีสุตฺตํ

[๑๑๒๒] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โปกฺขรณี ปญฺญาส โยชนานิ อายาเมน ปญฺญาส โยชนานิ วิตฺถาเรน ปญฺญาส โยชนานิ อุพฺเพเธน ปุณฺณา อุทกสฺส สมติตฺติกา กากเปยฺยา, ตโต ปุริโส

กุสคฺเคน อุทกํ อุทฺธเรยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยํ วา กุสคฺเคน อุพฺภตํ, ยํ วา โปกฺขรณิยา อุทกนฺติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ โปกฺขรณิยา อุทกํ อปฺปมตฺตกํ กุสคฺเคน อุทกํ อุพฺภตํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, โปกฺขรณิยา อุทกํ อุปนิธาย กุสคฺเคน อุทกํ อุพฺภตนฺติ. "เอวเมว[๑] โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณีโยติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมสมฺเภชฺชสุตฺตํ

[๑๑๒๓] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี. ตโต ปุริโส เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุทฺธเรยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยานิ วา[๒] เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ, ยํ วา สมฺเภชฺชํ อุทกนฺติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ สมฺเภชฺชํ อุทกํ, อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, สมฺเภชฺชํ อุทกํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานีติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณีโยติ. ตติยํ.

๔. ทุติยสมฺเภชฺชสุตฺตํ

[๑๑๒๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยตฺถิมา มหานทิโย สํสนฺทนฺติ สเมนฺติ. เสยฺยถีทํ. คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี. ตํ อุทกํ

---

[๑] อิ. เอวสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย จเปตฺวา เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยํ วา สมฺเภชฺชํ อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย[๑] เทฺว[๒] วา ตีณิ วา[๒] อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานีติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ สมฺเภชฺชํ อุทกํ, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, สมฺเภชฺชํ อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานีติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณีโยติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมมหาปถวีสุตฺตํ

[๑๑๒๕] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหาปถวิยา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิเปยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยา วา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา, อยํ วา มหาปถวีติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ มหาปถวี, อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, มหาปถวี อุปนิธาย สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุฬิกา อุปนิกฺขิตฺตาติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณีโยติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยานิ

[๒-๒] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๖. ทุติยมหาปฐวีสุตฺตำ

[๑๑๒๖] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาปฐวี ปริกฺขยำ ปริยาทานำ คจฺเฉยฺย จเปตฺวา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุพฺพิกา. ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมำ นุ โข พหุตรำ. ยำ วา มหาปฐวิยา ปริกฺขีณำ ปริยาทินฺนำ, ยา วา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุพฺพิกา อวสิฏฺฐาติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรำ มหาปฐวิยา, ยทิทำ ปริกฺขีณำ ปริยาทินฺนำ อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุพฺพิกา อวสิฏฺฐา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, มหาปฐวิยา[๑] ปริกฺขีณำ ปริยาทินฺนำ อุปนิธาย สตฺต โกลฏฺฐิมตฺติโย คุพฺพิกา อวสิฏฺฐาติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณีโยติ. ฉฏฺฐำ.

๗. ปฐมมหาสมุทฺทสุตฺตำ

[๑๑๒๗] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหาสมุทฺเท[๒] เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุทฺธเรยฺย.[๓] ตำ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมำ นุ โข พหุตรำ. ยานิ วา[๔] เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ, ยำ วา มหาสมุทฺเท อุทกนฺติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรำ, ยทิทำ มหาสมุทฺเท อุทกำ, อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, มหาสมุทฺเท อุทกำ อุปนิธาย เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อุพฺภตานีติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณีโยติ. สตฺตมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปฐวี
[๒] ฉ.,เท. มหาสมุทฺทโต
[๓] ฉ.,เท. อุทฺธริตานิ
[๔] ฉ.,เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

๘. ทุติยมหาสมุทฺทสุตฺตํ

[๑๑๒๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท[๑] ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย จเปตฺวา เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยํ วา มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยานิ วา เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานีติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ มหาสมุทฺเท อุทกํ [๒] ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺตกานิ เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, มหาสมุทฺเท อุทกํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย [๓] เทฺว วา ตีณิ วา อุทกผุสิตานิ อวสิฏฺฐานีติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณีโยติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมปพฺพตูปมสุตฺตํ

[๑๑๒๙] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส หิมวโต ปพฺพตราชสฺส สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิเปยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยา วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา, อยํ วา หิมวา ปพฺพตราชาติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ หิมวา ปพฺพตราชา, อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, หิมวนฺตํ ปพฺพตราชานํ อุปนิธาย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มหาสมุทฺเท อุทกํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยทิทํ
[๓] ฉ.,เท. ยานิ

อุปนิกฺขิตฺตาติ. “เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณีโยติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยปพฺพตูปมสุตฺตํ

[๑๑๓๐] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว หิมวา ปพฺพตราชา ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย จเปตฺวา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. ยํ วา หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, ยา วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาติ. “เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ หิมวโต ปพฺพตราชสฺส, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปนฺติ, กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ, หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสกฺขรา อวสิฏฺฐาติ. “เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อภิสเมตาวิโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ, ยทิทํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ, อปฺปมตฺตกํ อวสิฏฺฐํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, ปุริมํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺขีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนิธาย, ยทิทํ สตฺตกฺขตฺตุปรมตา. โย ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ทสมํ.

ฉฏฺโฐ อภิสมยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

นขสิขาโปกฺขรณิโย สมฺเภชฺช อปเร ทุเว
ปฐวี เทฺวสมุทฺเทหิ เทฺวมา จ ปพฺพตูปมาติ.

๗. ปรมอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. อญฺญตฺรสุตฺตํ

[๑๑๓๑] อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปสุ์ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ์ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปจวีติ. “เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ มหาปจวี, อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ์ อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, มหาปจวึ อุปนิธาย ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ์ อาโรปิโตติ. “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา[๑] เต สตฺตา, เย มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อญฺญตฺร มนุสฺเสหิ ปจฺจาชายนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺจตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. ปรมํ.

๒. ปจฺจนฺตสุตฺตํ

[๑๑๓๒] อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปสุ์ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, กตมํ นุ โข พหุตรํ. โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ์ อาโรปิโต, อยํ วา มหาปจวีติ. “เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ, ยทิทํ มหาปจวี, อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสุ์ อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, มหาปจวึ อุปนิธาย

---

[๑] อิ. อปฺปกา, เอวมุปริปิ.

ภควตา ปริตฺโต นขสิขายं ปัสุ อาโรปิโตติ. “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา, เย มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ. อวิญฺญาตาเรสุ มิลกฺขูสุ[๑] ฯเปฯ ทุติยं.

๓. ปญฺญาสุตฺตं

[๑๑๓๓] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา[๒] เต สตฺตา, เย อริเยน ปน ปญฺญาจกฺขุนา สมนฺนาคตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อวิชฺชาคตา สมฺมูฬฺหา ฯเปฯ ตติยं.

๔. สุราเมรยสุตฺตं

[๑๑๓๔] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ จตุตฺถं.

๕. โอทกสุตฺตं

[๑๑๓๕] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ถลชา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อุทกชา ฯเปฯ ปญฺจมं.

๖. มตฺเตยฺยสุตฺตं

[๑๑๓๖] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มตฺเตยฺยา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อมตฺเตยฺยา ฯเปฯ ฉฏฺฐं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มิลกฺเขสุ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อปฺปกา

๗. เปตฺเตยฺยสุตฺตำ

[๑๑๓๗] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เปตฺเตยฺยา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อเปตฺเตยฺยา ฯเปฯ สตฺตมำ.

๘. สามญฺญสุตฺตำ

[๑๑๓๘] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สามญฺญา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อสามญฺญา ฯเปฯ อฏฺฐมำ.

๙. พฺราหฺมญฺญสุตฺตำ

[๑๑๓๙] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย พฺราหฺมญฺญา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อพฺราหฺมญฺญา ฯเปฯ นวมำ.

๑๐. ปจายิกสุตฺตำ

[๑๑๔๐] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย กุเลเชฏฺฐาปจายิโน. อถ โข เอเตว[๑] พหุตรา สตฺตา, เย อกุเลเชฏฺฐาปจายิโนติ.[๒] ทสมำ.

สตฺตโม ปฐมอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค.

---

[๑] อิ. เอเต, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ. กุเล อเชฏฺฐาปจายิโนติ อิ. กุเล เชฏฺฐาปจายิโน.

ตสฺสุทฺทานํ

อญฺญตฺร ปจฺจนฺตํ ปญฺญาย[๑] สุราเมรยโอทกา
มตฺเตยฺยเปตฺเตยฺยา[๒] จาปิ[๒] สามญฺญํ พฺราหฺมปจายิกนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปญฺญา [๒-๒] อิ. เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา จาปิ

๘. ทุติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. ปาณาติปาตสุตฺตำ

[๑๑๔๑] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรตา. ตำ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ ปฐมำ.

๒. อทินฺนาทานสุตฺตำ

[๑๑๔๒] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ทุติยำ.

๓. กาเมสุมิจฺฉาจารสุตฺตำ

[๑๑๔๓] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย กาเมสุมิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ตติยำ.

๔. มุสาวาทสุตฺตำ

[๑๑๔๔] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มุสาวาทา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มุสาวาทา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ จตุตฺถำ.

๕. เปสุณฺณสุตฺตํ

[๑๑๔๕] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิสุณาย วาจาย อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ปญฺจมํ.

๖. ผรุสวาจาสุตฺตํ

[๑๑๔๖] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ผรุสาย วาจาย อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. สมฺผปฺปลาปสุตฺตํ

[๑๑๔๗] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย สมฺผปฺปลาปา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. พีชคามสุตฺตํ

[๑๑๔๘] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย พีชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย พีชคามภูตคามสมารมฺภา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ อฏฺฐมํ.

๙. วิกาลโภชนสุตฺตํ

[๑๑๔๙] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย วิกาลโภชนา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย วิกาลโภชนา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ นวมํ.

๑๐. คนฺถวิเลปนสุตฺตํ

[๑๑๕๐] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มาลาคนฺถวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มาลาคนฺถวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา อปฺปฏิวิรตา. ทสมํ.

อฏฺฐโม ทุติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปาณํ อทินฺนํ กาเมสุ มุสาวาทญฺจ เปสุญฺญํ
ผรุสํ[๑] สมฺผปฺปลาปึ พีชํ วิกาเล คนฺถวิเลปนนฺติ.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. ผรุสํ สมฺผปฺปลาปึ พีชญฺจ วิกาลํ คนฺถนฺติ

๙. ตติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. นจฺจคีตสุตฺตํ

[๑๑๕๑] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา อปฺปฏิวิรตา. ตํ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ ปฐมํ.

๒. อุจฺจาสยนสุตฺตํ

[๑๑๕๒] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อุจฺจาสยนมหาสยนา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ทุติยํ.

๓. ชาตรูปรชตสุตฺตํ

[๑๑๕๓] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ตติยํ.

๔. อามกธญฺญสุตฺตํ

[๑๑๕๔] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อามกธญฺญปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อามกธญฺญปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ จตุตฺถํ.

๕. อามกมำสสุตฺตำ

[๑๑๕๕] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อามกมำสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อามกมำสปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ปญฺจมำ.

๖. กุมาริกสุตฺตำ

[๑๑๕๖] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อิตฺถีกุมาริกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อิตฺถีกุมาริกปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ฉฏฺฐำ.

๗. ทาสีทาสสุตฺตำ

[๑๑๕๗] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ทาสีทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ทาสีทาสปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ สตฺตมำ.

๘. อเชฬกสุตฺตำ

[๑๑๕๘] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อเชฬกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อเชฬกปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ อฏฺฐมำ.

๙. กุกฺกุฏสูกรสุตฺตำ

[๑๑๕๙] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ นวมำ.

๑๐. หตฺถิควสฺสสุตฺตํ

[๑๑๖๐] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย หตฺถิควสฺสวพฺวาปฏิคฺคหณา[๑] ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย หตฺถิควสฺสวพฺวาปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา. ทสมํ.

นวโม ตติยอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

นจฺจํ สยนํ รชตํ ธญฺญํ มํสํ กุมาริกา[๒]
ทาสี อเชฬกญฺเจว กุกฺกุฏสูกรหตฺถิโนติ.

---

[๑] ฉ.,เท. -วพฺวปฏิคฺคหนา, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. กุมาริยํ

๑๐. จตุตฺถอามกธญฺญเปยฺยาลวคฺโค

๑. เขตฺตวตฺถุสุตฺตำ

[๑๑๖๑] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ปฐมำ.

๒. กยวิกฺกยสุตฺตำ

[๑๑๖๒] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย กยวิกฺกยา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย กยวิกฺกยา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ทุติยำ.

๓. ทูเตยฺยสุตฺตำ

[๑๑๖๓] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ทูเตยฺยปหิณคมนานุโยคา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ทูเตยฺยปหิณคมนานุโยคา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ตติยำ.

๔. ตุลากูฏสุตฺตำ

[๑๑๖๔] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ตุลากูฏกำสกูฏมานกูฏา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ตุลากูฏกำสกูฏมานกูฏา อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ จตุตฺถำ.

๕. อุกฺโกฏนสุตฺตํ

[๑๑๖๕] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อุกฺโกฏนวณฺจนนิกติสาวิโยคา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย อุกฺโกฏนวณฺจนนิกติสาวิโยคา[๑] อปฺปฏิวิรตา ฯเปฯ ปณฺจมํ.

๖-๑๑. เฉทนาทิสุตฺตํ

[๑๑๖๖-๑๑๗๑] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เฉทนวธนพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา ปฏิวิรตา. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย เฉทนวธนพนฺธนวิปราโมสอาโลป-สหสาการา อปฺปฏิวิรตา. ตํ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. เอกาทสมํ.

ทสโม จตุตฺถอามกธณฺณเปยฺยาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เขตฺตํ กายํ ทูเตยฺยญฺจ ตุลกูฏํ อุกฺโกฏนํ
เฉทนํ วธพนฺธนํ วิปราโลป สาหสนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. -นิกติสาจิโยคา, เอวมุปริปิ.

๑๑. ปญฺจคติเปยฺยาลวคฺโค

๑. มนุสฺสจุตินิรยสุตฺตํ

[๑๑๗๒] อถ โข ภควา ปริตฺตํ นขสิขายํ ปสฺสุ อาโรเปตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ. โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสฺสุ อาโรปิโต อยํ วา มหาปถวีติ. "เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยทิทํ มหาปถวี, อปฺปมตฺตกายํ ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสฺสุ อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธมฺปิ น อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, มหาปถวี อุปนิธาย ภควตา ปริตฺโต นขสิขายํ ปสฺสุ อาโรปิโตติ. "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปฐมํ.

๒. มนุสฺสจุติติรจฺฉานสุตฺตํ

[๑๑๗๓] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. (อิมินา นเยน ปญฺจ คติโย วิตฺถาเรตพฺพา). เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. ทุติยํ.

๓. มนุสฺสจุติปิตฺติวิสยสุตฺตํ

[๑๑๗๔] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา ปิตฺติวิสเย[๑] ปจฺจาชายนฺติ. ตติยํ.

๔-๖. มนุสฺสจุติเทวนิรยาทิสุตฺตํ

[๑๑๗๕-๑๑๗๗] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗-๙. เทวจุตินิรยาทิสุตฺตํ

[๑๑๗๘-๑๑๘๐] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นิรยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. นวมํ.

๑๐-๑๒. เทวมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

[๑๑๘๑-๑๑๘๓] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ทฺวาทสมํ.

---

[๑] เปตฺติวิสเย, เอวมุปริปิ.

๑๓ - ๑๕. นิรยมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตำ

[๑๑๘๔ - ๑๑๘๖] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปณฺณรสมำ.

๑๖ - ๑๘. นิรยเทวนิรยาทิสุตฺตำ

[๑๑๘๗ - ๑๑๘๙] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ อฏฺฐารสมำ.

๑๙ - ๒๑. ติรจฺฉานมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตำ

[๑๑๙๐ - ๑๑๙๒] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ เอกวีสติมำ.

๒๒ - ๒๔. ติรจฺฉานเทวนิรยาทิสุตฺตํ

[๑๑๙๓ - ๑๑๙๕] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ จตุวีสติมํ.

๒๕ - ๒๗. ปิตฺติมนุสฺสนิรยาทิสุตฺตํ

[๑๑๙๖ - ๑๑๙๘] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ สตฺตวีสติมํ.

๒๘. ปิตฺติเทวนิรยสุตฺตํ

[๑๑๙๙] “เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ อฏฺฐวีสติมํ.

๒๙. ปิตฺติเทวติรจฺฉานสุตฺตำ

[๑๒๐๐] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. เอกูนตึสติมำ.

๓๐. ปิตฺติเทวปิตฺติวิสยสุตฺตำ

[๑๒๐๑] "เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. ตำ กิสฺส เหตุ. อทิฏฺฐตฺตา ภิกฺขเว จตุนฺนำ อริยสจฺจานำ. กตเมสำ จตุนฺนำ. ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส. ตสฺมาติห ภิกฺขเว 'อิทำ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีโย, 'อยำ ทุกฺขสมุทโยติ โยโค กรณีโย, 'อยำ ทุกฺขนิโรโธติ โยโค กรณีโย, 'อยำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณีโยติ. อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตำ อภินนฺทุนฺติ. ตึสติมำ.

เอกาทสโม ปญฺจกติเปยฺยาลวคฺโค.

[๑]

---

๑ สฺยา. จกฺกเปยฺยาลิ สมตฺติ อิ. อามกฏฺฐเปยฺยาลำ จกฺกเปยฺยาลสมตฺติ

ตสฺสุทฺทานำ

มนุสฺสโต[๑] จุตา ฉาปิ เทวา จุตา นิรยโต
ติรจฺฉานปิตฺติวิสยา ตีสมตฺโต คติวคฺโคติ.[๑]

สจฺจสัยุตฺตำ สมตฺตำ.

มหาวารวคฺคสัยุตฺตปาลิ นิฏฺฐิตา.

สัยุตฺตนิกายปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] สฺยา. มคฺคโพชฺฌงฺคำ สติยา อินฺทฺริยสมฺมปฺปธาน จ
พลิทฺธิปาทานุรุทฺธา ฌานานาปานสัยุตำ
โสตาปตฺติ สจฺจญฺจาติ เทสิตานิ สยมฺภุนา
มหาวารวคฺคนาเมน วิสฺสุตานิ ทฺวาทสาติ.

สุตฺตนฺตปิฎเก สंยุตฺตนิกายสฺส

มหาวารวคฺคสंยุตฺตปาลิยา

ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อนุฏฺจิตา	๓๗๖/๒๓๒
อกสิรลาภี	๙๘๓/๔๑๙	อนุปริยายปถं	๓๗๘/๒๑๙
อกาลเมโฆ	๑๕๖/๗๖	อเนกวิหิตं ติรจฺฉานกถं	๑๐๘๐/๕๔๖
อกิจฺฉลาภี	๙๘๓/๔๑๙	อเนฬมูโค	๒๒๖/๑๔๓
อกุเลเชฏฺฐาปจายิโน	๑๑๔๐/๕๙๙	อโนตฺตปฺปี	๑/๑
อกุสลราสิ	๓๗๑/๒๐๓	อเปตฺเตยฺยา	๑๑๓๗/๕๙๙
อกุสลา ธมฺมา	๒๒/๒๑	อพฺราหฺมณฺณา	๑๑๓๙/๕๙๙
อโคจโร	๓๗๒/๒๔๐	อภิสมฺปราโย	๙๙๙/๔๕๖
อฆา	๑๗๒/๙๐	อมจฺจา	๑๐๖/๘๐
อเชฬกปฏิคฺคหณา	๑๑๕๘/๖๐๕	อมตคามิมคฺโค	๗/๑๐
อทฬิทฺโท	๑๑๐๒/๕๐๔	อมโตคธं	๑๑๕/๕๖
อทินฺนาทานา	๘/๑๐	อมตปรายนं	๑๑๕/๕๖
อนญฺญสรโณ	๓๗๕/๒๑๒	อมตปริโยสานं	๑๑๕/๕๖
อนนุโพธา	๑๐๙๑/๕๕๙	อมตं	๗/๑๐
อนมตคฺโค	๕๒๐/๓๐๗	อมตฺเตยฺยา	๑๑๓๖/๕๙๘
อนาถาโร	๒๗/๒๔	อรติ	๑๘๓/๙๗
อนาวตฺติธมฺมา	๑๐๐๔/๔๖๙	อริยวิหาโร	๙๘๗/๔๓๒
อนิจฺจสญฺญา	๒๕๒/๑๘๕	อลกฺขิกา	๓๗๒/๒๐๓
อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา	๒๕๓/๑๘๕	อวิจาโร	๒๓๓/๑๕๘
อนุคฺคาหโก	๓๗๙/๒๒๒	อวิตกฺโก	๒๓๓/๑๕๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อเวจฺจปฺปสาโท	๑๐๐๙/๔๗๐	อปฺปฏิวานิ	๑๑๐๔/๕๖๘
อสงฺขารปรินิพฺพายี	๑๘๔/๑๐๔	อปฺปฏิเวธา	๑๐๙๑/๕๕๙
อสงฺเขยฺโย	๑๐๓๗/๕๒๒	อปฺปปุญฺญา	๓๗๒/๒๐๓
อสปฺปุริสตโร	๒๖/๒๓	อปฺปมาทวิหารี	๑๐๓๖/๕๑๙
อสปฺปุริโส	๒๕/๒๓	อปฺปมาทสมฺปทา	๕๔/๓๗
อสามญฺญา	๑๑๓๘/๕๙๙	อปฺปเมยฺโย	๑๐๓๗/๕๒๒
อสาราทานิ	๑๐๒๑/๔๙๘	อปฺโปสฺสุกฺโก	๘๒๒/๓๕๕
อสุขสยิตานิ	๑๐๒๑/๔๙๘	อพฺยคฺคนิมิตฺตํ	๑๘๓/๑๐๐
อสุภนิมิตฺตํ	๒๓๒/๑๕๐	อสฺสาสมตฺตา	๓๗๔/๒๑๑
อสุภสญฺญา	๒๔๘/๑๘๕	**[อา]**	
อเสกฺโข	๓๙๓/๓๒๙	อากิณฺณมนุสฺสํ	๑๐๑๗/๔๘๕
อเสจนโก	๙๘๕/๔๒๖	อาจริยมุฏฺจิ	๓๗๔/๒๑๑
อเสสวิราคนิโรโธ	๕๒๐/๓๐๗	อาจารโคจรสมฺปนฺโน	๔๑๒/๒๕๔
อหิริกํ	๑/๑	อาตาปี	๘/๑๑
อชฺฌุเปกฺขิตา	๑๘๔/๑๐๓	อาธาโร	๒๗/๒๔
อญฺญถตฺตํ	๕๑๑/๒๙๖	อานาปานสฺสติ	๒๔๗/๑๘๓
อญฺญถาภาโว	๒๗๙/๒๒๒	อานาปานสฺสติสมาธิ	๙๘๓/๔๒๐
อญฺญมญฺญขาทิกา	๑๑๑๗/๕๘๕	อามกธญฺญปฏิคฺคหณา	๑๑๕๔/๖๐๔
อฏฺจิกสญฺญา	๒๓๘/๑๘๐	อามกมํสปฏิคฺคหณา	๑๑๕๕/๖๐๕
อตฺตทีโป	๓๗๕/๒๑๒	อารพฺภธาตุ	๑๘๓/๙๙
อตฺตสรโณ	๓๗๕/๒๑๒	อาราธโก	๒๒/๒๔
อตฺตสมฺปทา	๕๔/๑๓๗	อาโลโก	๓๙๗/๒๔๓
อตฺตูปนายิโก	๑๐๐๓/๔๖๕	อาสภิวาจา	๓๗๘/๒๑๘
อนุตราปรินิพฺพายี	๑๘๔/๑๐๓	อาหารฏฺจิติโก	๑๘๓/๙๗
อนุนกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖	อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา	๒๕๐/๑๘๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อิ]	
อิติภวาภวกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
อิณฺชิตตฺตํ	๙๘๓/๔๑๙
อิตฺถีกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
อิตฺถีกุมาริกปฏิคฺคหณา	๑๑๕๖/๖๐๕
อิทฺธิ	๑๐๑๗/๔๘๕
อิทฺธิ	๙๒๒/๔๐๙
อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา	๘๒๓/๓๕๗
อิทฺธิปาทภาวนา	๘๒๓/๓๕๗
อิทฺธิปาโท	๘๒๑/๓๔๙
อิสฺสริยาธิปจฺจํ	๙๙๗/๔๕๑
[อุ]	
อุทยคามินี ปฏิปทา	๑๑๐๘/๔๗๕
อุปหจฺจปรินิพฺพายี	๑๘๔/๑๐๓
อุเปกฺขา	๔/๗
อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ	๒๓๕/๑๖๕
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา	๑๘๓/๑๐๐
อุกฺโกฏนวณฺจนนิกติสาวิโยคา	๑๑๖๕/๖๐๘
อุจฺจาสยนมหาสยนา	๑๑๕๒/๖๐๔
อุตฺราโส	๑๐๒๓/๕๐๖
อุตฺตานีกมฺมํ	๑๑๐๘/๔๗๑
อติกฺกมนฺติ	๘๒๓/๓๕๙
อุทฺธโสโต อกนิฏฺฐคามี	๑๘๔/๑๐๔
อุทฺธุมาตสญฺญา	๒๔๒/๑๘๓
อุมฺมงฺโค	๑๘/๑๙
อุสฺสาโห	๑๑๐๔/๕๖๘
อุสฺโสฬฺหี	๑๑๐๔/๕๖๘
[เอ]	
เอกคฺคตา	๒๘/๒๕
เอฬมูโค	๒๒๕/๑๔๒
[โอ]	
โอภาโส	๑๐๘๑/๕๕๑
[ก]	
กรุณา เจโตวิมุตฺติ	๒๓๕/๑๖๕
กรุณา	๒๔๔/๑๘๓
กยวิกฺกยา	๑๑๖๒/๖๐๗
กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาคา	๑๘๓/๙๙
กปฺปาสปิจุ	๘๓๔/๓๘๑
กลฺยาณมิตฺตตา	๒/๒
กาเมสุ มิจฺฉาจารา	๑๐๐๓/๔๖๓
กายกิลมโถ	๒๓๗/๑๗๘
กายคตา สติ	๒๘๖/๒๓๒
กายปสฺสทฺธิ	๑๘๓/๑๐๐
กายสมาจาโร	๑๐๐๓/๔๖๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กายานุปสฺสนา	๓๙๗/๒๔๓
กาสิกจนฺทนํ	๑๐๐๓/๔๖๔
กุเลเชฏฺฐาปจายิโน	๑๑๔๐/๕๙๙
กุสลกิริยา	๑๑๑๗/๕๘๖
กุสลราสิ	๓๗๑/๒๐๓
กุสลากุสลา	๑๘๓/๙๙
กุสลา ธมฺมา	๒๒/๒๑
กุสลาภิสนฺโท	๑๐๒๗/๕๑๒
กุกกุฏสูกรปฏิคฺคหณา	๑๑๕๙/๖๐๕
กุมฺภฏฺฐานกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
กูฏํ	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
โกฏฺฐานุสาริยํ	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
[ข]	
ขณฺฑานิ	๑๐๒๑/๔๙๘
เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา	๑๑๖๑/๖๐๗
[ค]	
คติ	๙๙๙/๔๕๖
คนฺธกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
คามกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
โคจรวิสยํ	๕๑๒/๒๙๗
โคปานสิโย	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
[ฆ]	
ฆราวาโส	๑๐๐๒/๔๖๒
[จ]	
จกฺขุกรณี	๑๐๘๑/๕๔๗
จกฺขุ	๓๙๗/๒๔๓
จนฺทปฺปภา	๑๔๖ -๑๔๘/๖๗
จาคสมฺปนฺโน	๑๐๓๓/๕๑๖
จิตฺตกิลมโถ	๒๓๗/๑๗๘
จิตฺตปสฺสทฺธิ	๑๘๓/๑๐๐
จิตฺตานุปสฺสนา	๓๙๗/๒๔๓
เจตโส อวูปสโม	๑๘๓/๙๘
เจโตปริยายญาณํ	๓๗๘/๒๑๙
เจตโส ลีนตฺตํ	๒๓๒/๑๔๗
เจโตวิมุตฺติ	๒๓๒/๑๕๐
เจตโส วูปสโม	๒๓๒/๑๕๑
โจรกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
[ฉ]	
ฉวิวณฺโณ	๕๑๑/๒๙๖
ฉนฺทสมาธิ	๘๑๓/๓๔๔
ฉนฺทสมฺปทา	๕๔/๓๗
ฉนฺโท	๑๑/๑๕
ฉมฺภิตตฺตํ	๑๐๒๓/๕๐๖
เฉทนวธนพนฺธนวิปราโมสอาโลป-สหสาการา	๑๑๖๖ - ๑๑๗๑/๖๐๘
[ช]	
ชนปทกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
ชราธมฺโม	๕๑๑/๒๙๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา	๑๑๕๓/๖๐๔
ชาตรูปรชตํ	๑๐๐๓/๔๖๔
[ฌ]	
ฌาณกรณี	๑๐๘๑/๕๔๗
ฌาณํ	๘/๑๐
ฌาติกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
ฌาตี	๔๑๔/๒๕๗
[ต]	
ตถาคตวิหาโร	๙๘๗/๔๓๒
ตนฺทิ	๑๘๓/๙๗
ตารกรูปปฺปภา	๑๔๖ - ๑๔๘/๖๗
ติปริวฏฺฏํ	๑๐๘๑/๕๔๙
ตุลากูฏกำมานกูฏา	๑๑๖๔/๑๐๗
ตูลปิจุ	๘๓๔/๓๘๑
[ท]	
ทฺวาทสาการ์	๑๐๘๑/๕๔๙
ทพิทฺโท	๒๒๗/๕๐๔
ทพฺหทฺธาลํ	๓๗๘/๒๑๙
ทพฺหปาการโตรณ์	๓๗๘/๒๑๙
ทานสัวิภาครโต	๑๐๐๒/๔๖๓
ทาสีทาสปฏิคฺคหณา	๑๑๕๗/๖๐๕
ทิฏฺจิสมฺปทา	๕๔/๓๗
ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา	๒๕๔/๑๘๖
ทุกฺเขตฺตํ	๑๐๒๑/๔๙๘
ทุพฺพลขาทิกา	๑๑๑๗/๕๘๖
ทุพฺภูมี	๑๐๒๑/๔๙๘
ทุสฺสีลฺยํ	๑๐๐๙/๔๗๗
ทูเตยฺยปหิณคมนานุโยคา	๑๑๖๓/๖๐๗
เทวทูนฺทุภิโย	๘๒๒/๓๕๕
เทวปทำ	๑๐๓๐/๕๑๓
เทวาสุรสงฺคาโม	๑๑๑๑/๕๗๗
เทสนา	๘๓๒/๓๗๘
โทวาริโก	๓๗๘/๒๑๙
โทสกฺขโย	๖/๙
โทสวินโย	๗/๙
[ธ]	
ธมฺมจกฺขุ์	๑๐๘๑/๕๕๐
ธมฺมจริยา	๑๑๑๗/๕๗๖
ธมฺมทีโป	๑๗๕/๒๑๒
ธมฺมยานำ	๔/๖
ธมฺมสมุปฺปาโท	๑๐๑๙/๔๙๐
ธมฺมสรโณ	๑๗๕/๒๑๒
ธมฺมาทาโส	๑๐๐๔/๔๗๐
ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ	๑๐๐๑/๔๕๗
ธมฺมานุปสฺสนา	๓๙๗/๒๔๔
ธมฺมารมฺมโณ	๓๗๖/๒๑๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[น]		ปริจิตา	๓๘๖/๒๓๒
นครกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖	ปริปุจฺฉา	๑๘/๑๙
นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา	๑๑๕๑/๖๐๔	ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต	๘๒๒/๓๕๑
นานตฺตกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖	ปริวิตกฺโก	๓๐/๒๕
นานาภาโว	๓๗๙/๒๒๒	ปหานสญฺญา	๒๕๕/๑๘๖
นาราธโก	๒๔/๒๒	ปจฺฉาตปเก	๕๑๑/๒๙๖
นิกามลาภี	๙๘๓/๔๑๙	ปญฺญากฺขนฺธ์	๓๗๙/๒๒๒
นิคมกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖	ปญฺญา	๔/๗
นิโรธสญฺญา	๒๕๗/๑๘๖	ปญฺญาปนา	๑๑๐๘/๕๗๑
นิสีทนํ	๘๒๒/๓๕๑	ปญฺญาสมฺปนฺโน	๑๐๓๓/๕๑๖
นิกฺกมธาตุ	๑๘๓/๙๙	ปฏฺจปนา	๑๑๐๘/๕๗๑
นิชฺฌานํ	๑๐๒๐/๔๙๔	ปณฺฑิโต	๓๗๔/๒๙
		ปสฺสทฺธกาโย	๓๗๖/๒๑๖
[ป]		ปาการวิวรํ	๓๗๘/๒๑๗
ปฏิฆนิมิตฺตํ	๑๘๓/๙๗	ปาการสนฺธึ	๓๗๘/๒๑๙
ปฏิปทา	๕/๘	ปาฏิโมกฺขสํวรสํวุโต	๔๑๒/๒๕๔
ปฏิภาณกูโฏ	๑๑๑๒/๕๗๘	ปาณาติปาตา	๘/๑๐
ปฏิภาณํ	๑๘/๑๙	ปานกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
ปรมาภิสมฺพุทฺโธ	๓๘๔/๒๒๘	ปาปกํ อกุสลํ จิตฺตํ	๑๐๗๘/๕๔๔
ปทชาตานิ	๑๔๐/๖๕	ปาปเก อกุสเล วิตกฺเก	๑๕๓/๗๓
ปมาทวิหารี	๑๐๓๖/๕๑๙	ปามุชฺชํ	๓๗๖/๒๑๔
ปยตปาณี	๑๐๓๘/๕๒๓	ปิสุณาย วาจาย	๘/๑๐
ปรกฺกมธาตุ	๑๘๓/๙๙	ปีติ	๔/๗
ปรมนิปจฺจกาโร	๕๒๙/๓๑๘	ปีติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา	๑๘๓/๙๙
ปรวิสโย	๓๗๒/๒๐๔	ปุริสกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปุพฺพกสญฺญา	๒๓๙/๑๘๒
ปุญฺญกิริยา	๑๑๑๗/๕๘๖
ปุญฺญาภิสนฺโท	๑๐๒๗/๕๑๒
ปุตฺตสมฺพาธสยนํ	๑๐๐๓/๔๖๔
ปุปฺผคนฺธา	๑๔๑-๑๔๕/๖๖
ปุพฺพงฺคมา	๑/๑
ปุพฺพเปตกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
ปูตีนิ	๑๐๒๑/๔๙๘
เปมมตฺตํ	๑๐๒๐/๔๙๕
[ผ]	
ผรุสาย วาจาย	๘/๑๐
ผนฺทิตตฺตํ	๙๘๓/๔๑๙
ผีตํ	๘๒๒/๓๕๕
[พ]	
พฺยตฺโต	๓๗๔/๒๐๘
พฺยาธิธมฺโม	๕๑๑/๒๙๖
พฺรหฺมจริยปริโยสานํ	๓๖๙/๒๐๐
พฺรหฺมจริยผลานิ	๓๙/๓๑
พฺรหฺมจริยํ	๒/๒
พฺรหฺมจริยตฺโถ	๔๐/๓๑
พฺรหฺมญฺญผลานิ	๓๗/๓๐
พฺรหฺมญฺญํ	๓๗/๓๐
พฺรหฺมญฺญตฺโถ	๓๘/๓๐
พฺรหฺมยานํ	๔/๖
พฺรหฺมวิหาโร	๙๗๘/๔๒๓
พฺราหฺมญฺญา	๔๐/๓๒
พหุชญฺญํ	๑๐๑๗/๔๘๕
พหุลีกตา	๙๘๙/๔๓๖
พีชคามภูตคามสมารมฺภา	๑๑๔๘/๖๐๒
พีชคามภูตคามา	๑๕๐/๗๑
[ภ]	
ภยกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
ภยทสฺสาวี	๔๑๒/๒๕๔
ภตฺตสมฺมโท	๑๘๓/๙๗
ภาวนา	๘/๑๑
ภาวิตา	๔/๖
ภิยฺโยภิญฺญตโร	๓๗๘/๒๑๘
[ม]	
มรณธมฺโม	๕๑๑/๒๙๖
มรณภยํ	๑๐๒๓/๕๐๖
มรณสญฺญา	๒๔๙/๑๘๕
มหทฺธโน	๑๐๔๐/๕๒๕
มหาอุทกกฺขนฺโธ	๑๐๓๗/๕๒๒
มหาชนกาโย	๑๖๐/๘๐
มหาปจฺจรี	๑๑๑๘/๕๘๖
มหาภิญฺญตํ	๓๙๔/๒๓๙
มหาภูมิจาโล	๘๒๒/๓๕๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มหาโภโค	๑๐๔๐/๕๒๕	มิจฺฉาสติ	๑/๑
มหามตฺตกถำ	๑๐๘๐/๕๒๖	มิจฺฉาสมาธิ	๑/๑
มหายโส	๑๐๔๐/๕๒๖	มิจฺฉาสงฺกปฺโป	๑/๑
มหาวาโต	๑๕๗/๗๗	มิตฺตา	๑๖๐/๘๐
มหาสาลา	๑๐๒๐/๔๙๕	มุทิตา เจโตวิมุตฺติ	๒๓๕/๑๖๕
มคฺโค	๕/๘	มุทิตา	๒๓๕/๑๖๕
มตฺเตยฺยา	๑๑๓๖/๕๙๘	มุสาวาทา	๘/๑๐
มารเสนปฺปมทฺทโน	๒๒๔/๑๔๒	มุตฺตจาโค	๑๐๐๒/๔๖๓
มาริโส	๑๐๕๐/๕๓๓	มูลคนฺธา	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
มาลากถำ	๑๐๘๐/๕๔๖	เมธาวี	๓๗๘/๒๑๙
มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑน-		เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ	๒๓๕/๑๖๕
วิภูสนฏฺฐานา	๑๑๕๐/๖๐๓	เมตฺตา	๒๓๕/๑๖๕
มาลาคนฺธวิเลปนำ	๑๐๔๙/๔๖๔	โมหกฺขโย	๖/๙
มิจฺฉตฺตำ	๒๑/๒๑	โมหวินโย	๗/๙
มิจฺฉาอาชีโว	๒๕/๒๓	**[ย]**	
มิจฺฉากมฺมนฺโต	๒๕/๒๓/	ยาจโยโค	๑๐๐๒/๔๖๓
มิจฺฉาญาณำ	๑๐๒๒/๕๐๓	ยานกถำ	๑๐๘๐/๕๔๖
มิจฺฉาทิฏฺฐิ	๑/๑	ยานีกตา	๓๘๖/๒๓๒
มิจฺฉาปฏิปตฺติ	๓๑/๒๗	ยุทฺธกถำ	๑๐๘๐/๕๔๖
มิจฺฉาปฏิปทา	๒๓/๒๒	โยคกฺเขโม	๕๒๘/๓๑๘
มิจฺฉาปฏิปนฺโน	๒๔/๒๒	โยนิโสมนสิการสมฺปทา	๕๔/๓๗
มิจฺฉาปณิหิตำ	๙/๑๒	โยนิโสมนสิกาโร	๑๙๔/๑๑๕
มิจฺฉาวาจา	๑/๑	**[ร]**	
มิจฺฉาวายาโม	๑/๑	รโชชลฺลำ	๑๕๖/๗๖
มิจฺฉาวิมุตฺติ	๒๖/๒๓	ราคกฺขโย	๖/๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ราควินโย	๗/๙
ราชกถำ	๑๐๘๐/๕๔๖
[ล]	
โลกกฺขายิกำ	๑๐๘๐/๕๔๖
โลมหำโส	๘๒๒/๓๕๕
โลหิตจนฺทนำ	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
[ว]	
วจีสมาจาโร	๑๐๐๓/๔๖๗
วตฺถกถำ	๑๐๘๐/๕๔๖
วตฺถุกตา	๓๘๖/๒๓๒
วสฺสิกำ	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖
วาตวุฏฺฐิ	๑๑๐๙/๕๗๓
วาตาตปหตานิ	๑๐๒๑/๔๙๘
วาตุปาทาโน	๑๑๐๙/๕๗๒
วาทคเวสี	๑๑๑๐/๕๗๓
วาทตฺถิโก	๑๑๑๐/๕๗๓
วาทานุวาโท	๕/๘
วายาโม	๑/๑
วิกาลโภชนา	๑๑๔๙/๖๐๒
วิคฺคาหิกกถำ	๑๐๗๙/๕๔๕
วิจิกิจฺฉาฐานิยา	๑๘๓/๙๘
วิชมฺภิตา	๑๘๓/๙๗
วินาภาโว	๓๗๙/๒๒๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วินีลกสญฺญา	๒๔๐/๑๘๒
วิภชนา	๑๑๐๘/๕๗๑
วิมำสาสมาธิ	๘๑๓/๓๔๔
วิมุตฺติกฺขนฺธำ	๓๗๙/๒๒๒
วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธำ	๓๗๙/๒๒๒
วิราคสญฺญา	๒๕๖/๑๘๖
วิริยสมาธิ	๘๑๔/๓๔๔
วิวรณา	๑๑๐๘/๕๗๑
วิสิขากถำ	๑๐๘๐/๕๔๖
วิจฺฉิทฺทกสญฺญา	๒๔๑/๑๘๒
วิชฺชา	๑/๒
วิญฺญาปโก	๓๗๙/๒๒๒
เวทนานุปสฺสนา	๓๙๗/๒๔๓
โวสฺสคฺครโต	๑๐๐๒/๔๖๓
[ส]	
สอุปนิโส	๒๘/๒๔
สกทาคามี	๔๘๒/๒๗๓
สคารโว	๒๓๖/๑๖๘
สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทา	๔๐๖/๒๔๙
สติปฏฺฐานภาวนา	๔๐๖/๒๔๙
สติปฏฺฐานำ	๔๐๖/๒๔๙
สติมา	๘/๑๑
สติสมฺโพชฺฌงฺคฏฺฐานิยา	๑๘๓/๙๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สปริกฺขาโร	๒๘/๒๔	สพฺพทุคฺคติภยํ	๑๐๑๐/๔๗๘
สมจริยา	๑๑๗/๕๘๖	สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา	๒๕๑/๑๕๘
สมาทปโก	๓๗๙/๒๒๒	สพฺพสงฺขารสมโถ	๕๒๐/๓๐๗
สมาธิกฺขนฺธํ	๓๗๙/๒๒๒	สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค	๕๒๐/๓๐๗
สมาธินิมิตฺตํ	๑๘๓/๑๐๐	สมฺปหํสโก	๓๗๙/๒๒๒
สมุตฺเตชโก	๓๗๙/๒๒๒	สมฺผปฺปลาปา	๘/๑๐
สมุทฺทกฺขายิกํ	๑๐๘๐/๕๔๖	สมฺมตฺตํ	๒๑/๒๑
สยนกถํ	๑๐๘๐/๕๔๖	สมฺมาอาชีโว	๑/๒
สสงฺขารปรินิพฺพายี	๑๘๔/๑๐๔	สมฺมากมฺมนฺโต	๑/๒
สหธมฺมิโก	๕/๘	สมฺมาญาณํ	๑๐๒๒/๕๐๓
สหพฺยตํ	๙๙๗/๔๕๑	สมฺมาทิฏฺฐิ	๑/๒
สงฺคามวิชโย	๔/๖	สมฺมาปฏิปตฺติ	๓๑/๒๗
สจฺจวาที	๙๙๙/๔๕๖	สมฺมาปฏิปทา	๒๓/๒๒
สทฺธมฺมอปริหานํ	๓๘๙/๒๓๕	สมฺมาปฏิปนฺโน	๒๓/๒๒
สทฺธมฺมปริหานํ	๓๘๙/๒๓๕	สมฺมาปณิหิตํ	๙/๑๒
สทฺธมฺมสฺสวนํ	๑๐๐๑/๔๕๗	สมฺมาวาจา	๑/๒
สทฺธมฺโม	๓๘๙/๒๓๔	สมฺมาวายาโม	๑/๒
สทฺธามตฺตํ	๑๐๒๐/๔๙๕	สมฺมาวิมุตฺติ	๒๖/๒๔
สทฺธาสมฺปนฺโน	๑๐๐๓/๕๑๖	สมฺมาสติ	๑/๒
สนฺทสฺสโก	๓๗๙/๒๒๒	สมฺมาสมาธิ	๑/๒
สปฺปญฺโญ	๑๐๕๐/๕๓๒	สมฺมาสงฺกปฺโป	๑/๒
สปฺปฏิสฺโส	๕๒๘/๓๑๘	สาธาโร	๒๗/๒๔
สปฺปุริสตโร	๒๖/๒๔	สาธิกนวุติ	๑๐๐๖/๔๗๒
สปฺปุริสสํเสโว	๑๐๐๑/๖๑๔	สามญฺญผลานิ	๓๕/๒๙
สปฺปุริโส	๒๕/๒๓	สามญฺญํ	๓๕/๒๙

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
สามญฺญตฺโถ	๓๖/๓๐	สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา	
สามญฺญา	๑๑๓๘/๕๙๙		๑๒๔๔/๕๐๙
สารคนฺธา	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๖	สุสมารทฺธา	๑๘๙/๑๑๑
สาโลหิตา	๔๑๔/๒๕๗	เสกฺโข	๑๓/๑๗
สาวชฺชานวชฺชา	๑๘๓/๙๙	เสนากถํ	๑๐๘๐/๕๔๖
สิลายูโป	๑๑๑๐/๕๗๔	โสตาปนฺโน	๔๗๒/๒๖๔
สีลกฺขนฺธํ	๓๗๙/๒๒๒	โสโต	๕๐๐/๒๘๕
สีลสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๖	โสพสกุกฺกุโก	๑๑๑๐/๕๗๔
สีลสมฺปนฺโน	๑๐๓๓/๕๑๖	[ห]	
สีหนาโท	๓๗๘/๒๑๘	หตฺถิควสฺสวพวาปฏิคฺคหณา	
สุขสยิตานิ	๑๐๒๐/๔๙๘		๑๑๖๐/๖๐๖
สุขสฺสาหาโร	๑๐๒๗/๕๑๒	หตฺถิปทำ	๑๔๐/๖๕
สุภนิมิตฺตำ	๑๘๓/๙๗	หิโรตฺตปฺปี	๑/๒
สุรากถำ	๑๐๘๐/๕๔๖	หีนปฺปณีตา	๑๘๓/๙๙

สุตฺตนฺตปิฎเก สัยุตฺตนิกายสฺส

มหาวารวคฺคสัยุตฺตปาลิยา

อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]	
อจิรวตี นที	๙๕/๔๙
อญฺชนวเน	๕๑๓/๒๙๙
อญฺญาโกณฺฑญฺโญ	๐๘๒/๕๕๑
[อา]	
อาปณนฺนาม นิคโม	๕๒๐/๓๐๖
อายสฺมา อุตฺติโย	๓๐/๒๕
อายสฺมา ควมฺปติตฺเถโร	๑๑๐๐/๕๖๕
[อุ]	
อุเทนเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
อุรุเวลกปฺปี นาม นิคโม	๕๒๒/๓๑๑
[ก]	
กณฺฏกีวเน	๓๙๒/๓๓๘
กิมิลายํ (นคเร)	๙๘๖/๔๐๗
กุฏฺฐราชาโน	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๗
กูฏาคารสาลายํ	๕๑๒/๒๙๘
โกฏสิมฺพลี	๕๔๐/๓๒๕
[ค]	
คงฺคา นที	๙๑/๔๘
คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต	๑๙๖/๑๑๗
โคตมกเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
[จ]	
จกฺกวตฺติ ราชา	๑๔๑ - ๑๔๕/๖๗
จาตุมฺมหาราชิกา เทวา	๑๐๘๑/๕๕๐
จิตฺตปาฏลี	๕๓๙/๓๒๔
จุนฺโท สมณุทฺเทโส	๑๙๗/๑๑๘
[ช]	
ชนปทกลฺยาณี	๓๘๖/๒๓๑
ชมฺพู	๕๓๗/๓๒๓
[ญ]	
ญาติเก	๑๐๐๖/๔๗๑
[ต]	
ตุสิตา เทวา	๑๐๕๐/๕๓๔
[ธ]	
ธมฺมทินฺโน อุปาสโก	๑๐๔๙/๘๔๒
[น]	
นนฺทโก ลิจฺฉวิมหามตฺโต	๑๐๒๖/๕๑๐

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
นาพกคามเก	๓๗๙/๒๒๐
นาพนฺทายํ (นคเร)	๓๗๘/๒๑๗
นิโครฺธาราเม	๙๘๘/๔๓๒
นิมฺมานรตี เทวา	๑๐๕๐/๕๔๓
[ป]	
ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา	๑๐๘๑/ ๕๕๐
ปาริจฺฉตฺตโก	๕๓๘/๓๒๔
ปาวาริกมฺพวเน	๓๗๘/๒๑๗
ปาวาลเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
[พ]	
พฺรหฺมกายิกา เทวา	๑๐๘๑/๕๕๐
พหุปุตฺตกเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
พาราณสิยํ (นคเร)	๑๐๔๙/๕๓๑
[ภ]	
ภุมฺมา เทวา	๑๐๘๑/๕๕๐
[ม]	
มคเธสุ (ชนปเท)	๓๗๙/๒๒๐
มหาปริพฺพาโห นาม นิรโย	๑๑๑๓/๕๘๐
มหาวเน	๘๒๒/๓๕๐
มหี นที	๙๕/๔๙
มลฺลเกสุ	๕๒๒/๓๑๑
มิคารมาตุปาสาเท	๒๒๖/๓๖๔
เมทกถาลิกา อนฺเตวาสี	๓๘๕/๒๓๐
[ย]	
ยมุนา นที	๙๒ - ๙๕/๔๘
ยวสุกํ	๙/๑๒
ยามา เทวา	๑๐๕๐/๕๓๔
[ร]	
ราชการาเม (วิหาเร)	๑๐๐๗/๔๗๔
[ว]	
เวสาลิยํ (นคเร)	๓๖๗/๑๙๗
เวพุฏฺวารํ นาม	๑๐๐๓/๔๖๓
[ส]	
สกุณคฺฆี	๓๗๒/๒๐๓
สรภู นที	๙๕/๔๙
สลฬาคาเร (ปณฺณสาลาย)	๙๐๖/๔๐๑
สหชนิเย	๑๑๐๐/๕๖๕
สตฺตมฺพเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
สารนฺทเจติยํ	๘๒๒/๓๕๑
สาลิสุกํ	๙/๑๒
สิเนรุ ปพฺพตราชา	๑๑๑๙/๕๘๗
สีสปาวเน	๑๑๐๑/๕๖๖
สีโห มิคราชา	๕๒๑/๓๑๐
สุมาคธา โปกฺขรณี	๑๑๑๑/๕๗๖
สุมฺเภสุ	๒๑๑/๑๒๘
สูกรขาตายํ (เลเณ)	๕๒๘/๓๑๗
เสทกํ นาม สุมฺภานิ	๓๘๕/๒๓๐
[ห]	
หิมวา ปพฺพตราชา	๑๑๒๙/๕๙๔

สุตฺตนฺตปิฏกเ สํยุตฺตนิกายสฺส

มหาวารวคฺคสํยุตฺตปาลิยา

คาถานํ ปฐมปาทา

คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานํ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ	๓๔/๒๘	มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ	๑๐๓๙/๕๒๓
อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ	๑๙๘/๑๑๙	ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา จ	๔/๗
เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี	๓๘๔/๒๓๐	ยสฺส สทฺธา ตถาคเต	๑๐๒๒/๕๐๔
เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี	๔๐๙/๒๕๓	ยสฺส สทฺธา ตถาคเต	๑๐๒๒/๕๐๔
จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ	๑๐๗๓/๕๔๑	เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ	๑๐๙๒/๕๖๐
ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ	๘๒๒/๓๕๕	เยสํ สทฺธา จ สีลญฺจ	๙๙๘/๔๕๐
ธิ ตํ ชมฺมีชเร อตฺถุ	๑๑/๒๙๗	โย ปุญฺญกาโม กุสเล ปติฏฺฐิโต	๑๐๓๙/๕๒๕
มโหทธึ อปริมิตํ มหาสรํ	๑๐๓๙/๕๒๓		

สุตฺตนฺตปิฏกเ สำยุตฺตนิกายสฺส

มหาวารวคฺคสำยุตฺตปาลิยา

ธมฺมปฺปเภโท

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก	ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
[เอกำ]		เอสนา	๑๖๑/๘๒
อตฺตสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	ขีลา	๑๖๖/๘๖
อปฺปมาทสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	ตณฺหา	๑๗๐/๘๗
อานาปานสฺสติ	๒๔๗/๑๘๓	ทุกฺขตา	๑๖๕/๘๖
อานาปานสฺสติสมาธิ	๙๘๓/๔๒๐	นิฆา	๑๗๐/๘๗
กลฺยาณมิตฺตตา	๒/๒	ภวา	๑๖๔/๘๔
ฉนฺทสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	มลานิ	๑๖๗/๘๖
ทิฏฺฐิสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	วธา	๑๖๒/๘๔
โยนิโสมนสิการสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	เวทนา	๘/๑๑
สีลสมฺปทา	๕๐ - ๕๔/๓๗	สุจริตานิ	๑๘๗/๑๐๘
[ทุกำ]		[จตุกฺกำ]	
อนฺตา	๑๐๘๑/๕๔๗	อริยสจฺจานิ	๑๐๗๔/๕๔๐
ปหาตพฺพา ธมฺมา	๑๔๙/๗๘	อิทฺธิปาทา	๑๔๕/๗๕
ภาเวตพฺพา ธมฺมา	๑๔๙/๗๘	อุปาทานานิ	๑๔๗/๙๐
สจฺฉิกาตพฺพา ธมฺมา	๑๔๙/๗๘	โอฆา	๑๗๒/๙๐
		คนฺถา	๑๗๕/๙๑
[ติกำ]		ฆานา	๙๑๔/๔๗๐
อาสวา	๑๖๓/๘๕	เทวปทานิ	๑๐๓๐/๕๑๓
อินฺทฺริยานิ	๑๔๕/๗๕	ธมฺมา	๔/๗

ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก	ธมฺมปฺปเภโท	ปพฺเพ/องฺเก
ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา	๑๐๒๗/๕๑๒	ชาตรูปสฺส อุปกฺกิเลเส	๒๑๔/๑๓๒
		นีวรณานิ	๑๗๘/๙๒
โยคา	๑๗๓/๙๐	นีวรณา	๑๘๑/๙๕
สติปฏฺฐานา	๑๕๕/๗๕	ปริญฺเญยฺยา ธมฺมา	๑๕๙/๗๘
สมฺมปฺปธานา	๑๕๕/๗๕	พลานิ	๑๕๕/๗๕
โสตาปตฺติยงฺคานิ	๙๙๙/๔๕๔	ภยานิ เวรานิ	๑๐๒๔/๕๐๘
[ปญฺจกํ]		[ฉกฺกํ]	
อาวรณา นีวรณา	๒๑๙/๑๓๕	อินฺทฺริยานิ	๑๕๕/๗๕
อินฺทฺริยานิ	๑๕๕/๗๕	วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา	๙๙๙/๔๕๕
อุปาทานกฺขนฺธา	๑๗๙/๙๓		
อุทฺธมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ	๑๘๑/๙๓	[สตฺตกํ]	
		อนุสยา	๑๗๖/๙๑
กามคุณา	๓๐/๒๕	อปริหานิยา ธมฺมา	๒๐๖/๑๒๕
จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลเส	๒๑๔/๑๓๓	โพชฺฌงฺคา	๑๕๕/๗๕

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ		กรรมการ
๒๒.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู		กรรมการ
๒๓.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส		กรรมการ
๒๔.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม		กรรมการ
๒๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส		กรรมการ
๒๖.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม		กรรมการ
๒๗.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ		กรรมการ
๒๘.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม		กรรมการ
๒๙.	พระราชสุธี	วัดเทวราชกุญชร		กรรมการและเลขานุการ
๓๐.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ		กรรมการ
๓๑.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม		กรรมการ
๓๒.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม		กรรมการ
๓๓.	พระศรีรัชมงคลเมธี	วัดอาวุธวิกสิตาราม		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม		กรรมการ
๓๖.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส		กรรมการ
๓๗.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร		กรรมการ
๓๘.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม		กรรมการ
๓๙.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๔๐.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙	วัดพระศรีมหาธาตุ	กรรมการ
๔๑.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙	วัดราชาธิวาสวิหาร	กรรมการ
๔๒.	นายวิชัย ธรรมเจริญ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	นายบุญสืบ อินสาร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔.	นายบุญเชิด กิตติธรางกูร	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕.	นายแก้ว ชิดตะขบ	ป.ธ. ๙		กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่** ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ			ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ			รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล	วัดปากน้ำ			คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปญฺญาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่** ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕